TC.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
İLETİŞİM BİLİMİ VE İNTERNET ENSTİTÜSÜ
MEDYA ve İLETİŞİM ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
MEDYA VE İLETİŞİM ÇALIŞMALARI DOKTORA PROGRAMI

Mobil Akıllı Telefon Mesajlaşma Uygulamalarının Dil Pratiklerine Getirdiği Yeniliklerin İletişim Kültürüne Etkisi

Doktora Tezi

Emine Hilal KORUCU
200012059

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Füsun ALVER
İstanbul 2023

TC.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
İLETİŞİM BİLİMİ VE İNTERNET ENSTİTÜSÜ
MEDYA ve İLETİŞİM ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
MEDYA VE İLETİŞİM ÇALIŞMALARI DOKTORA PROGRAMI

Mobil Akıllı Telefon Mesajlaşma Uygulamalarının Dil Pratiklerine Getirdiği Yeniliklerin İletişim Kültürüne Etkisi

Doktora Tezi

Emine Hilal KORUCU
200012059

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Füsun ALVER

İstanbul 2023

Teşekkür

Uzun ve emek dolu doktora yolculuğumda başta tez Danışmanın Prof. Dr. Füsun Alver olmak üzere, izleme jürimde yer alan Prof. Dr. Celalettin Aktaş ve Prof. Dr. Şebnem Çağlar Hocalarıma destekleyici yaklaşımları için içtenlikle teşekkürlerimi sunarım. İstanbul ticaret Üniversitesi İletişim Fakültesi'nin yaratmış olduğu iklim bu süreci anlamlı ve güzel kılan etkenlerden biriydi.

Eğitim hayatım boyunca beni maddi ve manevi olarak destekleyen değerli ailemi sevgi ve şükranla anıyorum.

Yıllar öncesine dayanan bir idealin gerçekleşme sürecinde yola birlikte çıktığımız kıymetli dostum Oya Hacer Adıgüzel ile birlikte doktora sürecinin her aşamasındaki yoldaşlığımız ve dostluğumuz çok değerliydi. Aynı şekilde doktora eğitim sürecinde tanımış olduğum Bahar Giray, Cansu Arısoy Gedik, Pelin Tekin Çetin ile paylaşmış olduğumuz dostluk bu süreçteki en büyük kazanımlarımdan oldu.

Bu süreçte beni destekleyen, cesaretlendiren tüm dostlarımın varlığı çok kıymetliydi.

Yaşamımda benim için onur vesilesi olarak yer edecek doktora derecemi çok sevgili ve saygıdeğer anneme ve babama ithaf ediyorum.

ETİK BEYAN SAYFASI

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İstanbul Ticaret Üniversitesi Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamıyla uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesi'nin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Öğrenci Adı-Soyadı:
Emine Hilal Korucu

ÖZ

Sözlü kültür döneminden başlayarak dijital kültür çağına gelene kadarki süreçte, iletişim, dil ve kültür alanında önemli yenilikler olmuştur. Bu yeniliklerin iletişim, dil ve kültür etkileşimi üzerinde önemli yansımaları olmuştur. İletişimin temel aracı olan dilin yazının icadı ile birlikte yeni boyutlar kazanmasının günümüzde geldiği nokta, mobil mesajlaşma uygulamaları ile anlık iletişimdir. Mesajların ulaklar ile aktarıldığı, mektuplar ile devam ettiği dönemlerin ardından yapay zekâ tabanlı teknoloji ürünü olan mobil telefonlar ile artık zaman ve mekân sınırı olmaksızın anlık olarak mesajlar aktarılabilmektedir. Bu bağlamda iletişim teknolojisinde devrim niteliği taşıyan internetin kendi içinde yaratmış olduğu en önemli kırılım, anlık mobil mesajlaşma uygulamalarıdır. Bu yeni iletişim biçiminin yaratmış olduğu iletişim, dil ve kültür bağlamındaki yeni durumu analiz etmek üzere, mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcıları ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Bu mülakat verileri; iletişim, dil ve kültür alanındaki akademisyen ve uzmanlar ile yapılan derinlemesine mülakatlar ile elde edilen veriler ile bilimsel bir temele oturtulmuştur. Mobil mesajlaşma uygulamalarının iletişim kültürüne etkisini, iletişim ve dil pratikleri üzerinden ölçmeyi amaçlayan araştırmada yerleşik kültürel değerlerin yeni teknoloji ile etkileşimi önem taşımıştır. Elde edilen kullanıcı verileri nitel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Akademisyen ve uzman görüşleri ile araştırmanın güvenirliği test edilmiştir. Teorik ve saha araştırması ile elde edilen veriler doğrultusunda 'Mobil Akıllı Telefon Mesajlaşma Uygulamalarının Dil Pratiklerine Getirdiği Yeniliklerin İletişim Kültürüne Etkisi' ölçülmüştür. Kullanıcı ve uzman ile akademisyenler ile yapılan derinlemesine görüşmeler iletişim, dil ve kültürün etkileşimi ile iletişim kültürü üzerindeki etkisine ilişkin bulgular elde edilmiştir. Bulgularda kullanıcıların günlük iletişim ve dil pratiklerinde yoğun olarak yer almasına rağmen, mobil mesajlaşma uygulamalarının iletişim kültürüne etkisinin sınırlı olduğu görülmüştür. Akademisyen ve uzman derinlemesine görüşme verilerinde yer alan, kültürün oluşumunun teknolojik değişimle aynı hızda olmaması durumu bu dönüşümün sınırlı olmasının bir nedeni olarak ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sözlü kültür, yazılı kültür, dijital kültür, mobil iletişim, mobil mesajlaşma

ABSTACT

Commencing from the oral culture period to the digital culture age, there have been important innovations in the field of communication, language, and culture. These innovations have had important reflections on communication, language, and cultural interactions. The point at which language, which is the basic tool of communication, has gained new dimensions with the invention of writing, is instant communication with mobile messaging applications. After the periods when messages were transferred by messengers and continued through letters, messages can now be transferred instantly, without any time or space limitation, with mobile phones, which are products of artificial intelligence-based technology. In this context, the most important breakthrough created by the internet, which is revolutionary in communication technology, is instant mobile messaging applications. To analyze the new situation in terms of communication, language, and culture created by this new form of communication, in-depth interviews were conducted with users of smart mobile messaging applications. This interview data; is built on a scientific basis with data obtained through in-depth interviews with academicians and experts in the fields of communication, language, and culture. The interaction of established cultural values with new technology was important in the research, which aims to survey the impact of mobile messaging applications on communication culture through communication and language practices. The user data obtained was evaluated using the thematic analysis method. The reliability of the research was tested with the opinions of academicians and experts. In line with the data obtained through theoretical and field research, *'The Effect of Innovations Brought by Mobile Smartphone Messaging Applications on Language Practices on Communication Culture'* was surveyed. In in-depth interviews with users, experts and academicians, findings were obtained regarding the interaction of communication, language and culture and its effect on communication culture. In the findings, it was seen that although users were heavily involved in daily communication and language practices, the effect of mobile messaging applications on communication culture was limited. The fact that the formation of culture is not at the same pace as technological change, which is included in the in-depth interview data of academics and experts, has been put forward as a reason why this transformation is limited.

Keywords: *Digital culture, mobile messaging, oral culture, written culture.*

İÇİNDEKİLER

ÖZ iv

ABSTACT v

İÇİNDEKİLER vi

Görsel Listesi ix

Grafik Listesi x

Tablo Listesi xi

Kısaltmalar xiii

GİRİŞ 1

2. YAPISALCI KURAM PERSPEKTİFİNDEN DİL, İLETİŞİM VE KÜLTÜR **7**

2.1. Yapısalcı Kuramın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi 10

2.2. Dil ve İşaret Kavramı 14

2.3. İletişim Kavramı 20

2.4. Dil ve İletişimin Determinizmi 24

2.5. Kültür Kavramı 27

2.6. İletişim Olarak Kültür 32

2.7. Görsel Kültür ve Görsel İletişim 35

2.8. Yapısalcı Kuram Perspektifinden İletişim, Dil ve Kültürün Etkileşimi 41

3. SÖZLÜ KÜLTÜRDEN DİJİTAL KÜLTÜRE: İLETİŞİM, DİL VE KÜLTÜRÜN DÖNÜŞÜMÜ **46**

3.1. Sözlü kültürde iletişim, dil ve kültürün etkileşimi ve dönüşümü 49

3.2. Yazılı kültürde iletişim, dil ve kültürün etkileşimi ve dönüşümü 57

3.3. Tipografik kültürde iletişim, dil ve kültürün etkileşimi ve dönüşümü 64

3.4. Elektronik kültürde iletişim, dil ve kültürün etkileşimi ve dönüşümü 70

3.5. Dijital kültürde iletişim, dil ve kültürün etkileşimi ve dönüşümü 75

4. YENİ İLETİŞİM VE MEDYA TEKNOLOJİSİNİN İLETİŞİM DİL VE KÜLTÜREL PRATİKLERE ETKİSİ **84**

4.1. Yeni İletişim ve Medya Teknolojisinin Gelişim Eğilimi 86
4.2. Yapay Zekânın İletişim ve Medya Teknolojilerine Getirdiği Boyutlar 93
4.3. İnsanın Yeni İletişim ve Medya Teknolojisi ile İlişkisinin Nörobiyolojik Boyutları 97
4.4. Diyalog Robot 105
4.5. Yeni İletişim ve Medya Teknolojilerinin Dil Pratiklerine Etkisi 113
4.6. Yeni İletişim ve Medya Teknolojisinin İletişim Pratiklerine Etkisi 121
4.7. Yeni Medya ve İletişim Teknolojilerinin ve Kültürel Pratiklerin Dönüşümüne Etkisi 125
5. AKILLI MOBİL TELEFON MESAJLAŞMA UYGULAMALARININ İLETİŞİM KÜLTÜRÜNÜN DÖNÜŞÜMÜNE ETKİSİ 137
5.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi 137
5.2. Araştırmanın Sorunsalı ve Soruları 138
5.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları 138
5.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi 139
5.5. Araştırmanın Metodu 139
5.6. Tema ve Kodların Belirlenmesi 142
5.7. Elde Edilen Bulgular ve Değerlendirilmesi 142
5.7.1. Mobil Akıllı Telefon Kullanıcısı 143
5.7.1.1. Demografik Bilgiler 143
5.7.1.2. Mobil Akıllı Telefon Kullanım Süresi 146
5.7.1.3. Tema – Kod – Alt Kod 147
5.7.1.3.1. Tema 1: Mobil akıllı Mesajlaşma Uygulamalarının Kullanım Eğilimi 149
5.7.1.3.2. Tema 2: Akıllı Mobil Mesajlaşma Uygulamalarında İletişim Yöntemleri 165
5.7.1.3.3. Tema 3: Bireysel ve Toplumsal İletişim Aracı Olarak Mobil akıllı Mesajlaşma Uygulamaları 172

5.7.1.3.4. Tema 4: Mobil akıllı Mesajlaşma Uygulamalarının İletişim Kapasitesi 179
5.7.1.3.5. Tema 5: Mobil akıllı Mesajlaşma Uygulamalarının Kültürel Norm ve Değerler Çerçevesinde Kullanımı 184
5.7.1.3.6. Tema 6: Yapay Zekâ Teknolojisi Tabanlı İletişime Kullanıcı Yaklaşımı 198
5.7.1.3.7. Tema 7: Mobil akıllı Mesajlaşma Uygulamalarında Dilin Kullanımı 201
5.7.2. İletişim, Dil ve Kültür Alanındaki Akademisyen ve Uzman Görüşleri ... 205
5.7.2.1. UZ1 206
5.7.2.2. UZ2 213
5.7.2.3. UZ3 219
5.7.2.4. UZ4 225
5.7.2.5. UZ5 229
5.7.2.6. UZ6 233
5.7.2.7. UZ7 238
SONUÇ 247
KAYNAKÇA 254

Görsel Listesi

Görsel 1. Mobil Telefonun gelişim süreci....88
Görsel 2. Dünya geneli mobil internet ve uygulama sayıları....90
Görsel 3. 2022 mobil kullanıcı ekonomik göstergeleri....92
Görsel 4. Yapay zeka zaman çizelgesi....94
Görsel 5. Diyalog robot teknolojisinin tarihsel süreci....106
Görsel 6. Bard sohbet robotu ile insan arasındaki yazılı diyalog....111
Görsel 7. ChatGpt4 sohbet robotunun yazdığı şiir....112
Görsel 8. ChatAI destekli mobil iletişim uygulamaları....113
Görsel 9. Google çeviri yazılımı ile yapılan Türkçe Portekizce çeviri metni....120
Görsel 10. İnternete ulaşmak için kullanılan cihazların dağılımı....123
Görsel 11. CNN Int web ana sayfa görselinin çevrimiçi çevirisi....128
Görsel 12. Küresel olarak internete erişimi olmayan toplumların sayısı....129
Görsel 13. Sosyal medya çevrimiçi içerik çevirisi....130
Görsel 14. Mobil'de geçirilen sürenin kategorilere göre dağılımı....135
Görsel 15. Mobil akıllı Mesajlaşma Uygulamaları Tercihleri Teması Doğrultusundaki Verilerin Kelime Bulutu....154
Görsel 16. Kelime bağlamı içerisinde WhatsApp kullanım örüntüsü....155
Görsel 17. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının kullanım tercihlerinin ağırlığını gösteren kelime bulutu.....171
Görsel 18. Mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının kullanımda önemsedikleri kültürel esasların dağılımına ilişkin tema portresi....184
Görsel 19. Özel kelime bağlamında kullanıcı yorumları....194
Görsel 20. Görgü kelimesi bağlamında kullanıcı yorumları....197
Görsel 21. Tüm verilerin kelime bulutu....245
Görsel 22. Tüm verilerin 'iletişim' bağlamında kelime ağacı....246

Grafik Listesi

Grafik 1. Mobil internet bağlantısının gelişimi 89
Grafik 2. Tüm Zamanların İnternet Kullanıcı Oranları 91
Grafik 3. İnternet kullanım nedenlerinin dağılımı 92
Grafik 4. Dünyada en çok kullanılan sosyal medya platformları 123
Grafik 5. En çok tercih edilen sosyal medya platformları 124
Grafik 6. Küresel olarak günlük ortalama mobil telefon kullanım süreleri 131
Grafik 7. Derinlemesine mülakat yapılan mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcıların eğitim dağılımı 144
Grafik 8. Derinlemesine mülakat yapılan mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcıların yaş kategori dağılımı 145
Grafik 9. Derinlemesine mülakat yapılan mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcıların cinsiyet dağılımı 145
Grafik 10. Derinlemesine mülakat yapılan mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kadın kullanıcıların mesleki dağılımı 145
Grafik 11. Derinlemesine mülakat yapılan mobil akıllı mesajlaşma uygulaması erkek kullanıcıların mesleki dağılımı 146
Grafik 12. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları kelime trendine göre kulanım eğrisi 155
Grafik 13. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının iletişimin gerçekleşme yeterliliği 183

Tablo Listesi

Tablo 1. Derinlemesine Mülakat Yapılan Mobil akıllı Mesajlaşma Uygulamaları Kullanıcılarının Demografik Bilgileri 143
Tablo 2 Derinlemesine Mülakat Yapılan Kullanıcıların Mobil Telefon Kullanma Süreleri 146
Tablo 3. Akıllı telefon mobil mesajlaşma uygulaması kullanıcıları derinlemesine mülakat verilerinin tema ve kod şeması 147
Tablo 4. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları kullanıcıların kullandıkları ve kullanmayı en çok tercih ettikleri uygulamalar 149
Tablo 5. Mobil akıllı Mesajlaşma Uygulamaları Kullanıcılarının en sık kullandıkları mesajlaşma uygulamasını tercih etme nedeni. 151
Tablo 6. Mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının mesajlaşma uygulamalarını kullanırken ortaya koymuş oldukları tercihler 156
Tablo 7. Zaman, alan ve cihaz çerçevesinde mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının bağlamsal açılımı 159
Tablo 8. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının kullanım sınırlılıkları 162
Tablo 9. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları kullanıcılarının mesajlaşma yöntemleri 165
Tablo 10. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları ile iletişime karşın yüz yüze iletişime kullanıcı yaklaşımı. 172
Tablo 11. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları ile gerçekleşen grup iletişimine kullanıcı yaklaşımları 174
Tablo 12. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarında kullanılan profil fotoğraflarının anonimlik bağlamında kimlik temsili 177
Tablo 13. Erkek kullanıcılar profil görsel tercihi 178
Tablo 14. Kadın kullanıcılar profil görsel tercihi 178
Tablo 15. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının mesajın aktarılma seviyesi 179
Tablo 16. Mobil akıllı mesajlaşma kullanıcılarının üslup olarak önemsedikleri konular 185
Tablo 17. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları kullanıcılarının özel alan ve gizlilik konularındaki tutum ve yaklaşımları. 190
Tablo 18. Mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcıların toplumsal normlara yaklaşımı 194

Tablo 19. Yapay zekâ tabanlı iletişim teknolojisi ile ilgili olarak kullanıcı yaklaşımları 198
Tablo 20. Mobil akıllı telefon mesajlaşma uygulamalarında yazım kuralları 201
Tablo 21. Mobil akıllı telefon mesajlaşma uygulamalarında simgesel iletişim unsurlarının kullanımı 203
Tablo 22. Dil bağlamında UZ1 mülakat verileri 211
Tablo 23. Dil bağlamında UZ2 mülakat verileri 217
Tablo 24. İletişim bağlamında UZ2 mülakat verileri 217
Tablo 25. Kültür bağlamında UZ2 mülakat verileri 218
Tablo 26. Mobil bağlamında UZ2 mülakat verileri 219
Tablo 27. Dil ve iletişim bağlamında UZ3 mülakat verileri 224
Tablo 28. İletişim bağlamında UZ4 mülakat verileri 228
Tablo 29. Dil bağlamında UZ5 mülakat verileri 232
Tablo 30. Dil bağlamında UZ6 mülakat verileri 236
Tablo 31. Dil bağlamında UZ7 mülakat verileri 242
Tablo 32. Dil ve kültür bağlamında UZ7 mülakat verileri 243

Kısaltmalar

AI:	Yapay Zekâ (Artificial Intelligence)
NLP:	Doğal Dil İşleme (Natural Language Processing)
APP:	Uygulama (Aplication)
TDK:	Türk Dil Kurumu
BBS:	Bülten Tahtası Sistemi (Bulletin Board System)
WWW:	Dünya Çapında Ağ (World Wide Web)
HTTP:	Hiper metin iletim protokolü (Hipertex Transfer Protocol)
LSP:	Liste İşleme (List Procesing)
IOT:	Nesnelerin İnterneti (Internet of Things)
SMS:	Kısa Mesaj Servisi (Short Message Service)

GİRİŞ

Dil ve kültür toplumsal yaşamın tarihsel gelişimi, değişimi ve dönüşümü sürecinde sürekli etkileşim içerisinde olan iki olgudur. Toplumsal yaşamdaki yerini inşa ederken birçok fiziki ve sosyal olgu ile temas eden dil ve kültür arasındaki etkileşimi sağlayan iletişim olmuştur. İletişim yaşamın ürettiği tüm somut ve soyut varlıkların içerdiği anlamı ortaya çıkarma işlevi ile bir bağlam görevi üstlenmektedir. Bu yönü ile iletişim etkileşimsel üretimin de kaynağı konumundadır. Dil ve kültürün kendi oluşum evrelerinde birbirini besleyecek bilginin aktarımı yine iletişim aracılığı ile olmuştur. Dilin iletişimle zorunlu ve bağımlı olan ilişkisi zaman içerisinde oluşan yeni koşullara rağmen değişmemiştir. Dil iletişimle toplumsal yaşamda dönüştürücü ve yaratıcı bir etkiye sahip olmuştur. İletişim ise dilin yapısal sistematiği ile tarihsel süreç içerisinde bilgi ve anlamı aktarma yetisini yeni araç ve yöntemler ile geliştirmiştir. Dil ile iletişimin etkileşiminin çıktıları, kültür dediğimiz yaşamın maddi ve manevi unsurları içinde anlam ve kimlik kazanmıştır. Kültür ifade edilebildikçe gelişmiş ve zenginleşmiştir. Dilin düşünceyi ve iletişimi mümkün kılan biyolojik ve psikolojik alt yapısı, insanı kültürün odağına yerleştirmiştir.

Dil, iletişim ve kültürün çözümlemesine dair, tarihsel sürecin başlangıcından beri çeşitli yaklaşımlar ortaya koyulmuştur. Bu yaklaşımlar felsefi çerçevede ya da bilimsel sistematik dâhilinde olmuştur. Dili sistematik yapı içerisinde ela alan yapısalcılık yaklaşımı aynı zamanda felsefenin de olguları ele alma biçimi üzerinde devrimsel bir dönüşüm yaratmıştır. Bu yönüyle çıkış kaynağı dil felsefesi olan yapısalcılık dil ile başlayarak iletişim ve kültürün de içinde olduğu birçok alan için çözümleyici bir yaklaşım olarak gelişmiştir. Yapısalcılığın ve dilbilimin sistematik olarak ele alınması dilbilimci Ferdinand de Saussure'ün (1998) çalışmaları ile başlamıştır. İlk dilbilimciler dili yazılı ve sözlü olarak ayırmamış olmasına rağmen, Saussure (1998, s. 53) yazının konuşma dilini temsil etme özelliği üzerinde durmuştur. Prag Dil Okulu çevreleri de çok derinleşmemekle birlikte yazı ve konuşma dilinin farkına değinmişlerdir (Ong, 2014, s. 30). Yapısalcılık dil özelinde farklı ekoller ile yorumlama alanını geliştirmiş ve kültürel alandaki yapısalcı yaklaşımların gelişimi için de katkı sağlamıştır.

Toplumsal yapı ile dilsel yapının kültür düzleminde yer aldığını söyleyen yapısalcı sosyal antropolog Claude Levi Staruss (2012, s. 106) dilin kültürün bir ürünü olarak ele alınabileceğini ifade ederek, saha çalışmaları ve yazmış olduğu eserleri ile yapısalcılığa kavramsal bir çerçeve çizmiştir. Kendinden sonra yapılan çalışmalara da büyük katkılar sağlayan Strauss (Eriksen & Nielsen, 2013, s. 130) antropoloji disiplini ile yapılar arasındaki ilişkiyi toplumdaki akrabalık ilişkileri ile benzer bağlamda ele almıştır. Bu ilişkilerin yaratmış olduğu üretimleri toplumu yeniden yapılandıran unsurlar olarak kabul etmiştir.

Dil, iletişim eyleminin ve kültürün kavramsallaşmasının bir aracıdır. Sosyal yaşam içerisinde kullanılan araçlara göre dil kültürel oluşumlar meydana getirmiştir. Dilin pratikleri olarak düşündüğümüzde konuşma, metin, canlı davranışları, sanatsal ve fikri yapıtlar, olma ya da olmama hali içindeki eylemler bir ileti kodu içerme özelliğine sahiptir. Bu mesaj kodunun taşıdığı anlam ile birlikte bu anlamın ne ile ne şekilde aktarılacağı önemlidir. Zira mesajı ileten aracın kendisi de bir anlam yüküne sahiptir. Kullanılan araç aynı zamanda dili yazılı ve sözlü olarak da ayırmaktadır.

Dili merkeze alarak iletişimi, kültürü ve iletişim kültürünü tarihsel ve olgusal olarak incelemek bugün geldiğimiz noktada dönüşümün dinamikleri ile ilgili veriler sunmaktadır. İlk çağlardan başlayarak teknolojinin, sanatın, felsefenin dile kazandırdığı yeni boyutları sosyolojik ve antropolojik olarak ele almak temel bir yapı etrafında konunun incelenmesine olanak sağlamaktadır. Dil bilimci Saussure (1998, s. 171) dili onu oluşturan yapı ve yapıların birbiri ile ilişkisi üzerinden inceleyen yaklaşımı yeni bir kavrayış metodu ortaya koymuştur. Bu süreç ile birlikte bu kavrayış biçimi antropoloji, felsefe, edebiyat ve psikanaliz gibi alanlarda da işlerlik kazanmaya başlamıştır. Dili toplumsal tüm yapılar gibi ele alan bu yaklaşım aynı zamanda dilin diğer toplumsal dinamiklerle olan etkileşimini anlamak için de yöntemsel bir olanak sağlamıştır (Dekens, 2017, s. 13). Bu bakımdan yapı onu oluşturan iç unsurlar kadar onu çevreleyen dış unsurlar ile de düşünülebilmektedir.

Bu temel yaklaşımlar doğrultusunda tez çalışmamızda süreç ve olgu bağlamında dil, iletişim ve kültürü ele alarak bugüne odaklanılmıştır. İçinde bulunduğumuz teknolojik olanakların dili sözlü ve yazılı olarak ne tür yeni dilsel pratiklerle buluşturduğunu ortaya koymak ve bunun neticesinde iletişim kültüründe ne tür

değişimler olduğunun tespitini yapmak araştırma çerçevemizi oluşturmaktadır. Tez çalışmamızda araştırma sorularımızın cevapları tarihsel bir sürece de karşılık geldiği için bu üç olgu teorik temelleri ve tarihsel süreci içerisinde ela alınmıştır. Yeni iletişim teknolojilerinin iletişime, dile ve kültüre güncel etkisini anlamak üzere kullanıcı deneyimlerinin içerdiği verileri elde etmek çalışmamızın bilimsel aşamasını oluşturmaktadır. Bu sebeple yeni iletişim teknolojilerinin en yaygın kulanım alanı olarak mobil telefonlar ve bu telefonlardaki mesajlaşma uygulamaları seçilmiştir. Mobil akıllı telefon mesajlaşma uygulamaları aracılığı ile gerçekleşen iletişimin insan kullanıcılar üzerindeki etkisini çözümlemek önem taşımaktadır. Mobil kullanıcı deneyimleri üzerinden iletişim ve dil pratiklerini analiz etmeye olanak verecek yarı yapılandırılmış sorular ile yeni iletişim teknolojilerinin iletişim kültürüne etkisini ortaya koyacak verilerin elde edilmesi hedeflenmektedir.

Tez çalışmamızın sorunsalı, mobil akıllı telefonlardaki mesajlaşma uygulamalarının dil ve iletişime teknolojik ve tasarım olarak getirdiği yeni özelliklerin iletişim pratiklerinde dünüşüm yaratması ve bu dönüşümün iletişim sürecinde enformasyon ve anlam aktarımını olumsuz etkilemesidir.

Tez çalışmamızın amacı; mobil akıllı telefon uygulamalarının iletişim süreçleri üzerindeki etkisini ortaya koymak ve bu etkinin iletişim pratikleri bağlamında iletişim kültürünü ne yönde etkilediğine dair verilere ulaşmaktır.

Bu amaç çerçevesinde yapılacak çalışmada elde edilecek sonuçların; iletişim ekseninde gerçekleşecek dilsel ve kültürel erozyonun engellenmesine yönelik olarak bu alanda teknoloji ve politika üretenlerin karar süreçlerinin geliştirilmesine temel teşkil etmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmamızın alan taramasında aşağıdaki soruların cevapları aranacaktır.

Dil, iletişim ve kültürün etkileşimi nasıl olmaktadır?

Mobil akıllı telefon uygulamalarının sunduğu teknolojik yenilikler, mobil akıllı telefon aracılığıyla etkileşimde günlük iletişim pratiklerine ne tür boyutlar getirmekte ve iletişim pratikleri nasıl dönüşmektedir?

Mobil akıllı telefon uygulamaları aracılığıyla gerçekleşen iletişimde enformasyon ve anlam aktarımı nasıl olmakta ve hangi problemler ortaya çıkmaktadır?

Mobil akıllı telefon uygulamalarının dil, iletişim ve kültürün gelişimi ve dönüşümüne etkisi nasıldır?

Bu çerçevede tez çalışmamız altı bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm olan 'Giriş'te araştırmamızın sorunsalı, amacı ve önemi ile çalışmanın genel çerçevesi çizilmiştir. Çalışmamızın neye hizmet edeceği, neleri ortaya çıkarma gayesi güttüğü, iletişim alanına sunacağı yeni yaklaşımı ve çalışmanın özgünlüğünün dayanakları açıklanmıştır.

İkinci bölümde yapısalcı kuram perspektifinden iletişim, dil ve kültür olgusu gelişim süreci ile ele alınmıştır. Bu bağlamda işaret ve dil olgularının kavramsal açılımları ve ilişkisel özellikleri açıklanmaktadır. Araştırmamızın bütünü için belirleyici olan kültür olgusu kavramsal olarak ele alınarak yapısal özelliklerine yer verilmiştir. Kültür bir iletişim nesnesi olarak ele alınarak, anlam üretme işlevi çerçevesinde dil ile olan bağı üzerinde durulmuştur. Kültürün dil ile etkileşiminin eylemsel sonuçlarından doğan görselliğin iletişim ve kültür bağlamında yapısal özellikleri açıklanmıştır. Araştırmamızın temel yapısına ışık tutacak şekilde ele alınan bu kavramsal ve olgusal yaklaşımlar ile birlikte yapısalcı kuram perspektifinden iletişim, dil ve kültürün etkileşimi tarihsel süreç bağlamında ele alınmıştır.

Yapısalcılığın gelişim süreci içerisinde dil ve kültür alanındaki çözümlemelerin birbirini besleyecek şekilde ilerleyen araştırma verileri sosyal bilimlerin diğer alanlarında da yapısalcı yaklaşımın gelişimine etki etmiştir. Bu sebeple yapısalcılığı iletişim, dil ve kültür çerçevesinde ele almak genel olarak bu kuramın şekillendiği dönemlere ilişkin de bilgiler sunmaktadır. Yapısalcılık kuramının araştırmamız da teorik temel olarak alınmasının en önemli sebebi, bu yaklaşımın kapsayıcılık özelliğidir. İkinci bölümde kuramsal çerçeve olarak dil alanında Saussure (1998), antropoloji alanında Strauss'un (2012) yaklaşımları esas alınmıştır. İletişim görsel kültür bağlamında ele alınarak bu alandaki dönüşümlere odaklanılmıştır. Pierre Bourdieu'nün (2019) temel kavramlar etrafında toplumsal pratikler, semboller ve simgelerin oluşturduğu sistemlerin kültür ve iletişim bağlamında yeniden üretimini esas alan yaklaşımı benimsenmiş ve etnografik çalışmalarından elde etmiş olduğu

veriler ile kuramını oluşturmuş ve geliştirmiştir. Bourdieu literatüre kazandırmış olduğu habitus, sermaye ve oyun kavramları ile toplumsal yapıların değişim ve dönüşümünü anlaşılmasına olanak tanıyan bilimsel bir alan yaratmıştır. Bu sebeple tez çalışmamızın temel dinamiği olan etkileşim ve dönüşümü günümüz koşulları ile ilişkilendirmeye olanak vermesi sebebiyle Bourdieu'nün (2019) temel yaklaşımı çerçevesinde iletişim ve kültür arasındaki ilişki ele alınmıştır. Bununla birlikte yapısalcı yaklaşımın içinde ve yapısalcı yaklaşıma paralel olarak gelişen göstergebilim konusunu ele alırken temel olarak Saussure'ün (1998) dil bilimsel olarak yaklaşımı izlenirken diğer yapısalcılardan da faydalanılmıştır. Roland Barthes (1979) modern zamanların görsel kültürü üzerine yapmış olduğu yapısalcı çözümlemeler sebebiyle yaklaşımına referans olarak başvurulmuştur.

Üçüncü bölümde 'Sözlü Kültürden Dijital Kültüre, İletişim, Dil ve Kültürün Etkileşimi' tarihsel süreci içerisinde incelenmektedir. Kültürü var eden unsurların dil ve iletişimde meydana getirdiği toplumsal dönüşümlere odaklanılmıştır. Sözlü kültürden günümüzdeki dijital kültüre kadar uzanan süreçte, dil pratiklerindeki değişimler de ele alınan bir diğer konu olmuştur. Zira bu pratiklerin tarihsel süreçteki işlevselliği, insan doğasından yola çıkılarak bugünkü süreci tahlil etmek için veriler sunmaktadır. Değişen üretim biçimlerinin yarattığı yeni durumlar tarihsel süreçteki dönüm noktaları ile ele alındığında; sözlü, yazılı, elektronik ve dijital olarak dönemsel ayırımlara gidilmektedir. Bu bölüm, geniş çerçeve ile iletişim tarihinin dil ve kültür bağlamında ortaya koyulması olarak da değerlendirilebilir. Araştırmamızın çıkış noktası iletişim kültüründeki değişim sürecini ve bu değişimin yönünü ortaya koyacak verilere ulaşmaktır.

Dördüncü bölümde 'Yeni İletişim Araçları ve Yeni Medyanın Dil Pratikleri Üzerinden İletişim Kültürüne Etkisi' ele alınmıştır. Bu bölümde genel olarak yeni iletişim araçlarının neler olduğu, kullanım alanları, işlevselliği, dil ve iletişim pratikleri açısından kullanım alanları üzerinde durulmuştur. Geleneksel iletişim araçları ve medyanın dönüşümü hem kitle iletişimi hem de kişisel iletişim bağlamında ele alınmıştır. Yeni kültürel yapının temel karakteristiği hem teknik hem de sosyal bağlamda iç içe geçmişlik özelliğinin altı çizilmiştir. Bu bölümde insanın zihinsel süreçlerinin yeni iletişim araçlarından nasıl etkilendiğini nörobiyolojik esaslara uygun olarak ele alınmıştır. Bu çerçevede teknolojik yeniliklerin insanın

zihinsel süreçlerinde ne tür etkiler yarattığı sorusunun cevabı aranmıştır. İletişim araçlarının kullanım düzeylerinin iletişimin yoğunluğu üzerinde etkisi, bu araçların kullanıcı bağımlılığı ekseninde irdelenmiştir. Yapay zekâ ve yeni sosyal alanlar içinde iletişimin ve dilin kazandığı yeni boyutlar incelenmiştir. Yeni iletişim nesnelerinin insan ile temas ettiği noktada ortaya çıkan yeni durumun nasıl tanımlanacağına ilişkin çıkarımlar yapılmıştır.

Beşinci bölümde mobil akıllı telefon aracılığıyla etkileşimde bulunan kullanıcıların günlük iletişim pratiklerinin esasları ve dönüşümü incelenmiştir. Kullanıcı ve uzman kişilerle derinlemesine görüşmeler yapılarak elde edilen bulgular nitel içerik analizi metodu ile analiz edilmiştir. Kullanıcılar, mobil akıllı telefon kullanıcısı olarak farklı yaş, eğitim, sosyokültürel çevre kriterlerini sağlayacak şekilde seçilmiştir. İstanbul ili sınırları içerisinde yaşayan farklı ilçelerde ikamet eden kullanıcılar görüşme için tercih edilmiştir.

Araştırmanın evreni 25 kişiden oluşmaktadır. 5 ayrı yaş kategorisinde, her kategoride 5 kişi bulunmaktadır. İstanbul sınırları içerisinde 19 ayrı ilçede yaşayan kişiler ile görüşme yapılmıştır. 18 – 64 yaş arası, en az ilköğretim mezunu bireylerden oluşmaktadır. Derinlemesine görüşme tekniği ile katılımcılara 27 soru yöneltilmiştir. Derinlemesine görüşme, demografik bilgilere ilişkin kapalı uçlu sorular ile yarı yapılandırılmış sorulardan oluşmuştur. Görüşme etik kurulu onay ilkesi gereği ve katılımcının izni ile sesli kayıt altına alınmıştır.

Bununla birlikte kültür, dil, iletişim, sosyoloji, teknoloji alanında 7 uzman ve akademisyen ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Bu görüşmeden elde edilecen bulgular araştırma bölümü için bilimsel esaslı veri niteliğinde kullanılmıştır.

Sonuç bölümünde, elde edilen veriler tezin bütününü içine alacak bir değerlendirme ile sunulmuştur. Tez çalışmamızın amacı, özgünlüğü ve sorunsalı doğrultusunda bilimsel bir sonuç ortaya koyabilecek bir değerlendirme yapılmıştır.

Tez çalışmamızda kullanacağımız şekil, tablo vb. ekler de ayrıca yer alacaktır.

2. YAPISALCI KURAM PERSPEKTİFİNDEN DİL, İLETİŞİM VE KÜLTÜR

İletişim, dil ve kültür olguları teorik temelleri itibariyle birbirine yakın ve birbirinden beslenen yapısal özelliklere sahiptir. Kavramsal yönü ile ele alındığında dili kültürden, kültürü iletişimden, iletişimi dilden kopuk düşünmek mümkün olmamaktadır. İletişim toplumsal hayatın devamlılığını sağlayan dil ve kültüre işlev kazandıran bir etkiye sahiptir. Başka bir deyişle iletişim dilin varlığı ile hayat bulmakta ve kültürün birikimleri üzerinden etki alanını genişletmektedir. Yapısalcı kuram perspektifinden dil alanında Saussure (1998) iletişim alanında Bourdieu (2019), kültür alanında Strauss'un (2012) bilimsel yaklaşımı ve çözümlemeleri iletişim, dil ve kültürün yapısal sistemleri içerisinde etkileşimine açıklamalar getirmektedir.

Saussure (1998, ss. 27-28) bilimsel çerçevede dilin ana temasının ortaya koyulması sürecini; kuralcı, yorumlayıcı ve karşılaştırmalı olarak üç evrede ele almaktadır. Bu sürecin ardından Alman dilbilimcilerin öncülük ettiği '*yeni dilbilgiciler'* ekolu ortaya çıkmıştır. Bu ekol ile birlikte dil, dilsel yapılar ortak bilincinin yarattığı bir çıktı olarak ele alınmaya başlanmıştır (Saussure, 1998, s. 32). Saussure'e (1998, s. 34) göre dilbiliminin üç ana sorumluluğu bulunmaktadır. Bunlardan ilki tüm dilleri inceleme alanına alarak dil ailelerinin tarihsellik bağlamında evrimsel sürecini incelemek ve dil ailelerinin ilk durumlarına ulaşmaktır. İkinci olarak tüm tarihsel ve evrimsel süreçlerde dilleri etkileyen ortak yönleri ve bu yol ile dilin genel yasalarını ortaya koymaktır. Üçüncü olarak da dilin kendini tanımlamasına olanak verecek bir çerçeve ile dilin sınırlarını oluşturmaktır. Dilin bir bilim dalı olarak doğuşu bu alanda bütünsel, determinist, yapısal bir yaklaşımı meydana getirmiştir. Tarihsel süreç dili oluşturan yapıların etkileşimi bağlamında ele alınmıştır.

Kültürün bir toplumbilimi olarak araştırıldığı alanlardan biri olarak antropoloji saha çalışmaları ile önemli veriler sunmaktadır. Bu alanda etnografik ve antropolojik çalışmalar yürüten bilim insanlarından biri de Strauss (Leach, 1985, s. 9) olmuştur.

Strauss'un .kültür alanında yapmış olduğu çalışmaların temeli soyutlamaya dayanan öğe tasnifi ve evrimsel aşamaların dönüşüm etkileşiminin yarattığı ilişkilere dayanmaktadır. Bu yaklaşımda, dil alanında olduğu gibi kültür alanında da yapıyı oluşturan öğelerin birbiri ilişkisi ve etkileşimi bir yöntem olarak benimsenmiştir. Yeni yapıların üretimi nesnelerin ve anlamın kendini oluşturan daha küçük yapılara bölünmesi ile olmaktadır. Yeni yapı öğelerinin yan yana olmasının meydana getirmiş olduğu uyum ya da karşıtlığının sonucu olarak dengenin oluşturduğu yeni durum, etkileşimin ürünü niteliği taşımaktadır (Strauss, 1997, s. 148). İşlevsellik bağlamında yapıya içkin öğelerin kendi içerisinde ve dış çevre ile etkileşiminin tarihsel ve evrimsel süreci ortaya koyan etkenlerden biri olduğu anlaşılmaktadır.

Dil ve kültür anlamın aktarım aracı olarak ele alındığında, iletişimin de yapısal açıdan bir etkileşimin ürünü olduğunu ifade etmek mümkündür. Bourdieu'nün*"* (2015a, s. 120) iletişimi *'iki tür edinme biçimi arasındaki karşıtlık'* olarak açıklıyor olması iletişimin doğasında var olan yapısal etkileşime işaret etmektedir. Karşıtlığın yaratmış olduğu üretimin aynı zamanda bir yok etme ile birlikte evrimsellik ilkesinin tersine işleyişine de dayanak teşkil etmektedir. İletişimin yapısal olarak bir üretim aracı olmasında simgelerin bir sistem olarak toplumsal yapının nesnelliğine dayanması normatif bir özellik sergilemektedir (Bourdieu, 1995, s. 127). Kültürel normların yaratmış olduğu gündelik yaşamdaki toplumsal ve bireysel pratikler sistemi oluşturan yapıların etkileşimi ile dönüşmektedir.

Yapısalcı perspektifi iletişim, dil ve kültür olgularını açıklayan bir alanda ele almak bu alanların etkileşim içinde olduğu farklı disiplinleri bu perspektif ile çözümlemelerin etkisi altına sokmaktadır. Temel bilimler olan cebir, matematik, mantık, fizik, biyoloji gibi disiplinlerdeki grup kavramı, yapısalcı çözümlemeler için dayanak teşkil etmektedir. Yapıların küçük bir modeli olarak ele alınabilecek olan gruplardan yapılan çıkarımlar, genel olarak yapısalcılığın geniş bir alanda analiz yapmasına olanak sağlamaktadır (Piaget, 2007, s. 25). Bu yaklaşım paralelinde sosyal bilimlerin araştırma alanlarının yapı kümelerini grup olarak ele almak mümkündür. Bu grupların kendi içindeki işleyişi, iletişimi ve ilişkilerinin ortaya koymuş olduğu soyutlamaları bağlamsal ve karşılaştırmalı olarak ele almak mümkün olmaktadır. Yapısalcılığı iletişim, dil ve kültür alanında çıkarımlar yapmak için elverişli kılan da bu temel yaklaşımıdır. Dilin yaşamdaki tüm bilgisel, sanatsal,

düşünsel, bilimsel üretimleri ortaya koymak için bir araç rolü üstlenmesi ve dilbilimin her türlü veriyi çözümlemesi tüm disiplinleri ortak bir noktada buluşturmaktadır. Bununla birlikte yaşamdaki soyut ve somut üretimlerin bir bölümünün kültürün konusu olmasının yanı sıra dilin kültüre ve dile içkin olan her şeyin aracı olması yapısalcı yaklaşımı iletişim, dil ve kültür için çözümleyici bir rol olarak mümkün kılmaktadır.

İletişim, dil ve kültüre getirilen tanımların geniş bir araştırma alanını kapsaması, bu üç olgunun etkileşiminden doğan yeni üretimlere işaret etmektedir. Bilim, sanat, felsefe gibi alanlarda dil aracılığı ile kültürel üretimlerin ve değerlerin aktarıldığı çıktılar ile bireyin bir diğer birey ve toplum ile ilişkisi iletişim aracılığı ile biçimlenmektedir. İletişim, dil ve kültür gelişim süreci içerisinde ele alındığında bu etkileşimin fikir, tasarım ve teknoloji bakımından yeniliklerin ortaya çıkmasına etki eden önemli disiplinler olduğu görülmektedir.

İletişim, dil ve kültür bilimsel araştırmalarda çoğu zaman aynı disiplinler çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu üç olgunun yer bulduğu başlıca alanlar sosyoloji, psikoloji, antropoloji, tarih, coğrafya, biyoloji, tıp olarak sıralanabilir. Dil ve kültürün evrimsel boyutu çoğunlukla tıp ve biyoloji alanlarındaki araştırmalara konu olmaktadır. Sosyal bilim alanlarında etkileşim ve dönüşüm çerçevesinde iletişim, dil ve kültür üretim ilişkisi ele alınmaktadır. Toplumsal yaşamın bu önemli üç olgusu yaratmış olduğu maddi ve manevi unsurları ile iktisat biliminin de alanına girmektedir. Saussure (Piaget, 2007, s. 23) dil üzerinde yapmış olduğu araştırmalarda döneminin ekonomik kuramlarından esinlenmiştir. Dil, iletişim ve kültür alanında çalışmalar yapan ve literatürde önemli bir yere sahip bilim insanlarının ve düşünürlerin bu üç olgunun analizinde yollarının kesiştiğini görülmektedir. Yapısalcılık, dilin öğelerinin birbiri ile ilişkisinden ve kültürel kalıpların birbiri ile etkileşiminden çıkan sonuçları eylemsel düzeyde analiz etme amacı taşımaktadır. Dil ve kültür olgusunun yapısal öğeleri itibari ile ilişkiler ağı içerisinde ortaya koymuş olduğu bağlam, iletişim ile mümkün olabilmektedir. İletişim. dil ve kültür için bir sistem olarak yapısal ilişkiyi düzenlerken, dil ve kültür de iletişim için yapısal öğeler niteliği kazanmaktadır. Bu sebeple iletişimi gerçekleştiği koşullar içinde analiz etmek, ancak iletişimin gerçekleştiği yapının öğelerinin birbiri olan ilişkisini incelemek ile mümkün olmaktadır.

2.1. Yapısalcı Kuramın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

20. yüzyılda Saussure'ün (1998, s. 6) dilbiliminin başlangıcı olarak kabul edilen çalışmalarının insan bilimleri tarafından kabul görmesi ile birlikte yeni bir dönem başlamış ve yapısalcılık bir akım olarak ortaya çıkmıştır. Yapısalcılık dil felsefesinin içinden doğmuştur. Yapısalcılık bu alanda çalışma yapan sosyal bilimciler tarafından farklı kavrayışlar ile ele alınmakla birlikte, tüm yapısalcıların eserlerinde saptanan temel ortak özellikler bulunmaktadır. Öncelikle yapısalcılıkta bir inceleme konusu olarak nesne, kendi çerçevesinde ve kendine içkin olarak ele alınmaktadır. Yapısalcı yaklaşım, nesneyi kendisini oluşturan esasların yarattığı bağlardan meydana gelen bir dizge olarak incelemektedir. İşlevin büyük önem taşıdığı yapısalcı kavrayışta dizge, ilişki içinde olduğu olgu ile birlikte ve eşsüremli olarak ele alınmaktadır. Yapısalcılık, nesnenin incelenme biçimi itibariyle metafizik değil maddeci bir metod olma özelliği taşır. Bu yönüyle de yapısalcılık düşünsel bir disiplin olmaktan çok çözümlemeyi amaçlayan bir yöntem özelliği taşımaktadır (Yücel, 2012, s. 236). Yapısalcılığın kavramsal çözümlemesini netleştirme çabaları işlevselliğinin çerçevesinin çizilmesinde de rol oynamaktadır. Bilimsel bir metod mu yoksa entelektüel bir kavrayış ya da çözümleme biçimi mi olduğu konusundaki tartışmalar yapısalcıların ortaya koymuş oldukları fikri ve bilimsel verilerin hangi kategori içerisinde değerlendirilmesi gerektiği konusunda da belirleyici olmaktadır.

Saussure'ün (1998, s. 6) çıkış noktası bir dilbilim yöntemi yaratmakla birlikte, evrensel geçerliği olan bir bilgi kuramı ortaya koymuştur. Yapısalcılığın ne olduğu konusunda yapılan yorumlar da kuram mı yoksa metod mu tartışmalarında, bilimsel bir çözümleme metodu olduğu görüşü ağırlık kazanmıştır. Hatta bazı yaklaşımlarda yalnızca bir çözümleme yöntemi olarak kabul görmüştür (Birkiye, 1984, s. 11). Bilimsel bir metod olarak kabul görmesi yapısalcılık disiplinin daha geniş çevreler tarafından benimsenmesinin önünü açmaktadır. Bu yaklaşım çok geniş bir alanda araştırma metodu olarak kendine yer bulmuştur.

Yapısalcılık bir yaklaşım olarak, bir yapının dönüşümler sistemidir. Bu dönüşümler, sadece bir element ve özellikleri koleksiyonu değil, aynı zamanda bir sistemdir. Bu dönüşümler yasaları içermektedir. Yapı, sistemin dışında sonuç vermeyen ve onun dışında olan unsurları asla çalıştıramayan, dönüşüm yasalarının etkileşimi ile

korunmaktadır veya zenginleştirilmektedir. Kısacası, yapı kavramı üç temel fikirden oluşur: bütünlük, dönüşüm ve öz-düzenleme (Piaget, 2007, s. 5). Bu üçlü kategori yapıyı oluşturan bütünlüğün evrimselliğine ve doğal dönüşümü içerisinde kendini yapılandırma düşüncesine dayanmaktadır. Bu üç temel fikir itibariyle yapısalcılığın nedensellik ilkesine de yakın durduğunu ifade etmek mümkündür.

Yapısalcılık farklı bilimsel disiplinler çerçevesinde pek çok kuramsal analiz metodu olan bir yaklaşımdır. Siyasetten, edebiyata, dilbilimden antropolojiye tek bir yapısalcı yöntemin olduğu da ileri sürülmüştür. Yapısalcılık ile ilgili olarak üzerinde uzlaşılan konuların başında, yapının öğeleri arasındaki bağlantı, yapının kendisinin tekil öğelerinden daha önemli olduğu ve yapının öğelerinin yarattığı bir ilişki kümeleri olduğu gelmektedir (Akay, 1999, s. 48). Yapının tekilliği bağlamında düşünüldüğünde yapısalcılığın bağlam üretme fonksiyonu belirginleşmektedir. Yapıyı var eden unsurların bütün içindeki etkileşimlerinin yarattığı yeni durum, yapısalcılığı çözümlemedeki temel unsurlarından birini teşkil etmektedir.

Yapısalcılık bir çözümleme metodu olarak tarihselliğe de sahiptir. Kavramın çekirdeğinden türeyen olgusal yaklaşımlar ile birlikte yorumlama alanı genişlemiştir. Özellikle 1968 yılının siyasi ve halk hareketlerine eşlik edecek bir kavram olarak çoğalmaya uğramıştır (Olivier, 2015, ss. 10-11). Yapısalcılığın ne olduğunu tartışmalı hale getiren etkenlerden biri de bir ele alış biçimi olarak çok geniş bir alanda kendine yer bulmasıdır. Bu çeşitlilik aynı kategori içinde hareket eden yapısalcılar için de farklı yaklaşımların doğuşuna etki etmiştir.

Yapısal antropoloji 1950'li yıllarda başlayarak etkisini giderek artırmış ve yaklaşık 20 yıl boyunca gelişerek en üst seviyeyi yakalamıştır. Dönemin küresel sosyopolitik gelişmeleri sebebiyle dünyada yeni paradigmaların doğması zorunlu hale gelmiştir. Güçlü devletlerin zayıf devletlerin topraklarında yürüttüğü savaşlar dünya halklarında tepkilere ve ayaklanmalara sebep olmaya başladığı dönemde edebiyat eleştirmeni Barthes'in (1996) eleştirel yaklaşımı dönemin kültürel çalışmalarının gelişimine katkı sağlamıştır. Bourdieu'nun (2019) eylemin öznesi, tarihsellik ve kuramsallık esasları ile sosyal ve kültürel çözümlemelere girmesi postyapısalcılığın yapısalcılıktan ayrı bir metodoloji olarak belirmesini sağlamıştır (Smith, 2007, s. 160). Postyapısalcılığın yapısalcılıktan ayrı bir alan olarak belirmesinin tarihsellik

yaklaşımıdır. Yapısalcılıktaki eşsüremlilik tarihsellikle farklılık göstermektedir. Strauss'a (2013, s. 15) göre bir kültürü anlama süreci ile bir dili öğrenme süreci birbirine benzemektedir. Bu benzerliğin çıkış noktası ise yabancı ve kavranamayan bir anlam dünyasının varlığıdır. Bir kültür, kavramların karşıtlığı göz ardı edilerek sadece unsurlarının arasındaki ilişkilere bakılarak anlaşılır. Bu ilişkiler içinde doğduğu ve yaşadığı toplumun dilini ve bu dil de aynı zamanda yine o toplumun kültürünü meydana getirir. Strauss çağdaş dilbiliminin çözümleme metodlarının toplumsal ilişkiler ve insan zihninin yapısının anlaşılması için kullanılabileceğini ifade etmektedir. Kültür alanında yaratılan gerçeklik ile dil alanında yaratılan gerçekliğin aynı şekilde işlediğini söylemektedir. Kültür ile dilin yapısalcı perspektiften izahının yapısalcı antropolojik yaklaşım ile yapılması bütünsellik ilkesi ile bağdaşmaktadır.

Yapısalcı bir antropolog toplumun doğal olarak içinde yer alan dilbilgisini çözümleme sorumluluğu vardır. Bu bakımdan dile fiiliyat kazandıran kültürün anlamlar sistemi dışında dilde anlam aramak gereksizdir (Barnard, 2016, s. 91). Dili kültürel aktarımlar için nesnel bir araç olarak kabul eden yapısalcılar, kültürel fenomenleri dilin yapısal çözümlemesini örnek alarak nesnel işaretler haline getirmeyi hedeflemişlerdir (Birkiye, 1984, s. 90). Bu durum dil ve iletişimi oluşturan yapıların etkileşimsel dönüşümlerinin altını çizmektedir.

Yapısalcı yaklaşımı benimseyenler kültürel işleyişi, insan bilincinin ürettiği eylemlerin öznelliğinin üstünde görmüşlerdir. İnsan eyleminin yarattığı durumlar ya da varoluşsal olguların anlaşılması, eyleme değil toplumun kültürel kodlarına odaklanarak çözülebilir (Smith, 2007, s. 136). Bu yaklaşım yapısalcılığın artsüremli çözümleme iddiasını destekleyen bir yaklaşımdır. Zira eylem bir süreci, kültür ise süreçten bağımsız bir mevcut olma durumunu ifade etmektedir. Bu sebeple yapısalcılık tarihsellikten uzaklaşmış bir yöntem özelliği taşımaktadır.

1968 Mayıs ayında Fransa'daki öğrenci ayaklanması ile başlayan olaylar aynı zamanda yapısalcılığın da bitişi olarak yorumlanmıştır. Paris olaylarında 'Yapılar caddelerde yürümez' yazısı bu yorumun somut bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Yapısalcılık karşıtı gelişen bu eleştirel tutum karşısında yapısalcıların en önemli savunma kanıtı yapının kavramsal alt yapısı etrafında gelişmiştir. Yapı

olarak kastedilen toplumsal yapı değil, insanın düşünmesini, konuşmasını, üretmesini sağlayan dilsel, kültürel ve iletişimsel kalıplardır (Erdoğan, t.y.). Bu dönemde yeni bir yaklaşım sergileyen antropolog düşünür Bourdieu (Bourdieu, 2015c, s. 114) sosyolojik ve tarihsel çerçevede tikel olandan yola çıkarak evrenseli incelemenin mümkün olacağını savunduğu '*genetik yapısalcılık'* kuramını geliştirmiştir. Bu kuram yapısal bir tarih önerisi ile yapısal birimleri öznel ve nesnel kavrayışla sentezlenerek karşılaştırma yapılmasını savunmaktadır (Swartz, 2011, s. 295). İnşacı yapısallık olarak da tanımlanan bu yaklaşımda, biyolojik bir varlık olarak bireyin zihinsel yapısı, toplumsal yapıların özümsenmesinin bir çıktısı olarak görülmektedir (Çeğin, Göker, Arlı, & Tatlıcan, 2014, s. 64). Dili gerçeği üreten bir yapı olarak kabul eden yapısalcılığın nesnel yaklaşımını yeniden yorumlayan Bourdieu (1995, s. 45), genetik yapısalcılık kuramı ile yapıların öznel deneyimlerle nasıl yeniden inşa edildiği üzerine yoğunlaşmıştır. İletişimde özneyi eyleyen konumuna taşıdığı eylem kuramı ile öznenin tercih ve seçimi ile temel nesnel yapıları eyleme dâhil olmasının sonucu olarak oluşan bilgilerin varlığına işaret etmektedir. İnsanı bir özne olarak konumlandırması, eylemsel durumun yarattığı kalıpları çözümleyen zihnin faili ve bileni olarak bireyi kabul etmesine dayanmaktadır. Yapısalcılığın yapıyı önceleyen yaklaşımını reddetmeden özneye etkin bir alan açan Bourdieu post yapısalcılık ile yapısalcılık arasına bir köprü kurmuştur. Bu köprü kültürel çalışmaların kitle iletişim araçlarının mesajları karşısında öznenin rolünün açıklanmasında da izah edici etkiye sahip olmuştur. Marksist yapısalcılığın alt kültürleri toplumsal yapı içinde edilgen olandan etken olana taşıması Bourdieu'nun (1995, s. 115) kültürel iletişimde özneye açmış olduğu yeni alandan etkilenmiştir (Swartz, 2011, s. 76). Bu yeni alanda öznenin iletişimsel ve kültürel eylemlerinin gerçekleştiği toplumsal yapılar etkisi önemli yer tutmaktadır. Toplumsal yapıların işleyişini sağlayan sistemlerin fiziki ya da zihinsel süreçlerinin dil ve teknoloji bağlamındaki çıktıları da toplumsal yapıların etkileşiminde önemli yer tutmaktadır.

Yapı ve yapısal kavramları yapısalcılığın ilkelerini benimseyenler arasında bir tartışma başlığı olarak gelişmiştir. Yapısalcılığın temeli olarak kabul edilen Saussure'ün dizge (1998, s. 6) kavramını yapı yerine benimseyenler olmuştur. Yapısalcılık çok geniş bir disiplinler ağından yorumlayıcılara sahiptir. Dil bilim, felsefe, edebiyat, antropoloji, psikanaliz alanlarında bilimsel ve düşünsel çalışmalar

yapanlar çalışmaları ile birbirlerini etkilemişlerdir. Fakat yapısalcılığın filizlendiği alan dil bilimdir. Zira yapı sistematik olarak dilde vardır. Dilin yapısından hareketle aynı çözümleme metodu farklı disiplinlere de uygulanmıştır (Akay, 1999, s. 48). Dil alanındaki ilk sistematik çalışmalar ile başlayan yapısalcı yaklaşım aynı zamanda dil araştırmalarının geniş bir çerçevede ele alınmasına temel teşkil etmektedir. Dilin etkileşim içinde olduğu başlıca alanlardan olan iletişim ve kültürü de yapısalcı yaklaşımla ele almak bu bakımdan mümkün olmaktadır.

Dilbilim alanında yapılan çalışmaların dönüm noktası Saussure'ün (Altınörs, 2003, s. 118) Cenevre Üniversitesi'nde vermiş olduğu dilbilim dersleri olmuştur. Saussure (Saussure, 1998) dilbilim alanında yapmış olduğu teorik çözümlemeler ile yapısalcılığın mimarı konumuna gelmiştir. Ölümünden sonra öğrencileri tarafından kitaplaştırılan ders notları yapısalcığın rehber kaynağı halini almıştır. Yapısalcılık dilin işleyişini anlam ve yorum bağlamında açıklayacak olan göstergebilime de bir alan açmıştır. Saussure (1998, s. 110) dili bir yeti olarak ayırarak; dil, söz ve konuşmayı dilin kategorileri olarak ortaya koymuştur. Dil yetisinden başlayarak dilin bütünsel yapısından birimlerine doğru tümdengelim bir yol izlemiştir. Saussure'ün (1998) yapmış olduğu çalışmaların kaynağı dil felsefesi olmuştur ve bu yeni yaklaşım ile felsefi olarak da çığır açan bir yaklaşım sergilemiştir. O güne kadar varlığın ne olduğuna ilişkin soruların cevabını ontolojik ve epistemolojik olarak arayan felsefe, yapısalcılığın bu yeni yaklaşımı ile birlikte bu çerçevedeki sorunun cevabının biçimde aramaya başlamıştır.

2.2. Dil ve İşaret Kavramı

1870'li yıllardan sonra dil alanındaki çalışmalar dilin doğasını anlamaya yönelmiştir (Saussure, 1998, s. 31). Dil türdeş ya da farklı türler arasında anlam ve bilgi içerikli mesaj birimlerinden oluşan sistemli yapıdır. Dilin temel işlevi iletişimdir. Dilin işleyişini sağlayan sistem, görsel ve işitsel uyaranların yansıttığı sembol, işaret ve ses olarak bir iletişim nesnesine dönüşmektedir (Dessalles, Picq, & Victori, 2014, s. 15). Dilin işleyişinin sınırlarını belirleyen koşullar biyolojik yetkinlik, mekânsal konumlanma, hedefin niceliksel ve niteliksel özellikleri ve kültürel şablonlardır. Bu koşullar dili bir iletişim aracı kullanırken mesajı iletileceği kaynağın formunu seçmek için yardımcı olmaktadır. Dil canlı yaşamının üretim ve paylaşım ilişkisi

içerisindeki düzeni sağlamak için ses, yazı, beden dili, semboller ve işaretler ile işlev kazanmaktadır. İşaret Türk Dil Kurumu Web (TDK, 2023) sözlüğünde kelime anlamı olarak *'anlam yükletilen şey, anlamlı iz'* , *'belirti, gösterge' ve 'el yüz hareketleri ile gösterme'* olarak açıklanmıştır. Bu tanımlamalar işaret kavramının isim, isim fiil ve fiil olarak dil pratiklerinde yer aldığı görülmektedir. İşlevsel olarak geniş bir alana sahip olan işaret formunu içeren öğeler dilin önemli bir tamamlayıcı unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dilsel işaretler anlam olarak ortaya çıkış sürecinde birey üzerinde zorlayıcı bir etkiye sahip değildir. İşaretler doğal yollardan bireyin zihnindeki anlam ile uyumlanmaktadır. İşaretin yarattığı iletim süreci bireyin hem önceden bildiği hem de yeni keşfettiği alanların açılmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda işaretlerin dilsel etkinliklerde üretimci bir işlevi bulunmaktadır (Underhill, 2009, s. 85). İletişim süreci içerisinde bir unsur olarak işaret ve sembol ayırımı da önem taşımaktadır. Psikanalist Carl Gustav Jung (2009, s. 20) bu iki kavram arasındaki farka ilişkin geliştirmiş olduğu yaklaşım ile işareti temsil ettiği nesneyi ayakta tutan bir dayanak olarak açıklamıştır. Bu yaklaşıma göre işaret dilin temel bir işlevi konumundadır. İşaretler sembollere göre daha az açıklayıcı olmakla birlikte bir sembolün başka bir nesneyi ya da durumu temsil etmesine imkân vermektedir (Barden & Williams, 2007, s. 45). İşaretler iletişim sürecinin bir parçası olarak kendi içinde bir sistem oluşturmaktadır. İşaret sistemlerini oluşturan yapılar birbirinden bağımsız fakat görsel formlar ile birbirinin devamı olarak bütünsel bir yapının parçası olarak konumlanmışlardır. Bununla birlikte dil ve kültür de olduğu gibi işaret öğeleri de toplumun üzerinde anlam içeriği olarak uzlaştığı yapılardır. Bu uzlaşmanın sınırlarını dilin çevrelediği coğrafi alan ve kültürel normlar çizmektedir.

İletişim insanın iletmek istediği mesajları söze, yazıya, mimiklere, simgeye dönüştürmesi ile birlikte sistemli bir yapı halini almıştır. Bu yapı içinde insan sosyal hayatta etkileşim kurma ve bu etkileşimin yarattığı yapı üzerinden deneyimlerini kuşaklara aktarma imkânı bulmuştur. Kullanılan sembolik araç itibariyle iletişim sözlü, yazılı, görsel, eylemsel kategorilere ayrılmıştır. Simge, iletişimin ana unsurudur (Güngör, 2018, ss. 44-45). İletişimin yapılardan oluşması ve bu yapıların kendi içinde dönüşümü ile birlikte kendini düzenleme marifeti yapısalcılığın temel özellikleri ile örtüşmektedir. Zira iletişimi oluşturan öğelerin bütün içindeki

bağlantısı ile ortaya çıkan anlam ve işlev de yapısal yaklaşımın bu alanda çözümlemeler yapmasına olanak sağlamaktadır.

Dil alanında çalışmalar bilimsel ve felsefi olarak uzun bir geçmişe sahiptir. Düşünürler, bilim insanları farklı dönem, coğrafya ve farklı kültürlerde dilin yapısal, toplumsal, biyolojik, edebi, iletişimsel yönleri üzerine çalışmalar yapılarak eserler ortaya koymuştur. Yapılan tüm bu çalışmalar bugünkü dilbilim çalışmalarının temelini teşkil etmiştir. Fakat kuramsal çerçevede dilin ele alınması 19. yüzyıldaki araştırmalar ile devrimsel bir dönüşümü beraberinde getirmiştir.

İnsan türünün diğer canlılardan farklı olarak sahip olduğu dil yetisi tarih boyunca bilim insanları ve düşünürler için ilgi çeken bir alan olmuştur. Dil üzerine araştırmaların yapıldığı metot ve perspektifler dilbilim çatısı altında kuramsallaşmıştır. Bu alanda bilimsel esaslar ile dilin sistemini, pratiklerini, tarihsel ve toplumsal yanını biçimsel ve yapısal olarak araştıran ve analizini yapan kişiler dilbilimciler olarak literatürde yer almaktadır (Fromkin vd., 2000, s. 3). Sistemli olarak dil alanında araştırmalar uzun bir geçmişe dayanmamakla birlikte dolaylı olarak söylem çerçevesinde ortaya koyulan eleştiri ve yaklaşımları dil alanındaki ilk çalışmalar olarak değerlendirmek mümkündür.

Dili oluşturan kurallar üzerine ilk yazılı eser MÖ 5. yüzyılda Hintli gramerci Panini tarafında ortaya koyulmuştur. Dilin yapısı üzerine yapılan kendinden önceki çalışmaları da derleyen Panini yeni bir dilsel analiz metodu ortaya koymuştur. Bu metoda göre kelimeleri oluşturan bileşenler bulunmaktadır. Bu bileşenleri oluşturan birimlerin birleşmesi ile oluşan cümlelerin bütünsel yapısı içindeki biçimden yola çıkarak analiz yapmıştır. Panini'nin Sanskritçe olarak yazmış olduğu kutsal metinler ve dil bilgisi kaynakları modern dilbilim çalışmalarına ışık tutmuştur. MÖ 4. yüzyılda Aristotales'in özne ve yüklem tanımıyla ortaya koyduğu tahliller 21. yüzyıl Cermen dil grubunun eğitimine temel teşkil etmiştir (Barden & Williams, 2007, s. 9). Çağdaş bilimsel araştırma yöntemlerinin uygulanmasından yüzyıllar önce ortaya koyulmuş olan çalışmalar, dilin bilimsel bir perspektif ile ele alındığı yapısalcı kuramın temsilcileri için de kayda değer bir nitelik taşımaktadır.

Amerikan Yapısalcı Dilbilimci Leonard Bloomfield (1984, s. 11) Panini'nin Sanskritçe ile ilgili yapmış olduğu karşılaştırmalı gramer çalışmalarını benzersiz

olarak nitelemektedir. Bloomfield'e göre 20. yüzyılda konuşulan dillerden birinin Panini'nin yapmış olduğu şekilde kayıt altına alınması olasılığı yoktur. (Prakash, 1991, s. 1). Antik dönem filozofu Platon (2010) Diyaloglar adı altında esere dönüşen metinlerinde dilin doğuşu, sesin oluşumu, kavramların oluşumu ve bu kavramların aktarım aracı olarak iletişimin işleyişi üzerine yazılar yazmıştır. Arap ve Çinli düşünürler de dil üzerine açıklayıcı çalışmalar yapmıştır. Antik Mısır'da tıp alanında araştırma yapan bilginler beyin yaralanmaları ile dil bozuklukları arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. Avrupa'da ise Rönesans'a kadar dil ile ilgili çalışmalar devam etmiştir (Fromkin vd., 2000, s. 4). Dil alanında 19. yüzyılın başına kadar yapılan çalışmaları daha çok felsefi zeminde değerlendirmek gerekmektedir. Fakat dilin yapısalcılık anlayışı ile doğduğu zeminin dil felsefesi olması bu alandaki birikimin dilin çözümlemesine olan katkılarını ortaya koymaktadır.

Araştırma alanları olarak dilbilim çalışmaları çeşitli kategorilere ayrılmaktadır. Bu alanlar betimleyici, tarihsel, antropolojik ve etno, diyalektik, hesaplamalı, matematiksel, edimsel, nörodilbilim, psikodilbilim olarak literatürde yer almaktadır (Fromkin vd., 2000, s. 4). Dilin sosyal bilimler ve fen bilimleri sistemi içinde ele alınabilen bir yapı olması dile çok geniş bir yorumlama alanı da yaratmaktadır. Bu araştırma kategorileri çerçevesinde yapılan çalışmalar; dili bilim, düşünce, sanat, teknoloji ve gündelik yaşam pratiklerini çok önemli bir unsur haline getirmiştir.

Betimleyici dilbilim alanı dilin biçim ve işlevini sosyolojik ve betimsel olarak incelemektedir. Bu yöntem dildeki anlama, konuşmadaki seslere ve tarihselliğe odaklanmaktadır. Bu alandaki araştırmalarda çoğunlukla nicel yöntemler ve modeller kullanılmaktadır (Adelaar, 2022). Bu yaklaşımda derinlemesine bir analiz ile dilin yapısal olarak her seviyesi üzerinde çalışılmaktadır. Toplumsal yapıya ilişkin dilsel problematiklere eğilmesi sebebiyle, betimleyici dil saha çalışmalarında etnografik yöntemlere başvurulmaktadır.

Tarihsel dilbilim kuramı karşılaştırmalı yöntem ile yazılı kayıt altına alınmamış olan eski dilleri birbiri ile bağlantılı olarak araştırmaktadır. Bu araştırma yönteminin geçmişi 1786 yılında düzenlenen Asiatic Society Konferansı'ndaki Sanskrit Dili konulu sunuma kadar uzanmaktadır (Nordist, 2020). Hakkında çok az bilgiye sahip olunan sözlü kültür dilleri hakkında yeterli veri olmaması sözcük kümelerinin

benzerlik dereceleri üzerinden hesaplamayı, veri elde edilmesi bakımından elverişli kılmıştır.

Etnodilbilim; toplumun etnik, cinsiyet, kültürel, sosyal sınıf konuları etrafında dile odaklanmaktadır. Bu bağlamda toplumu kategorilere ayıran etkenlerin dilin yapısını ne şekilde etkilediği diyalektik dilbilimin araştırma alanına girmektedir. Bunula birlikte diyalektolojik okuryazarlık, çok dilli olmak konularının yanı sıra söylem analizi, dil pedagojisi gibi alanları da kapsamaktadır (Fromkin vd. 2000, s. 4). Dili kültürün önemli bir bileşeni olarak gören bu yaklaşım dil ve kültür determinizmini de ortaya koymaktadır. Dil ve kültürün birbirleri üzerindeki etkilerinden yola çıkarak ortak gelişim süreçlerine ilişkin bütünsel bir yaklaşım sergilenmektedir.

Hesaplamalı dilbilim çalışmaları mühendislik disiplini ile ilerlemektedir. Bu yaklaşım, dili zihnin bir yansıması olarak kabul etmektedir. Dilin sayısal olarak ele alınmasının düşünme ve zekâ hakkında veriler sunacağı ilkesinden hareket etmektedir. Hesaplamalı dilbilim dilbilgisel ve anlamsal çerçeveyi formüle ederek, sözdizimsel ve anlamsal olarak verilerin işlenebileceğini ortaya koymaktadır (Stanford University, 2014). Bu yaklaşım çerçevesinde yürütülen çalışmalar neticesinde, dil teknolojik ilerlemenin altyapısı olarak konumlanmıştır. İnsan doğası ile teknolojinin sistematiği hesaplamalı dilbilim yaklaşımı ile melez bir bilimsel yaklaşım oluşturmuştur.

Matematiksel dilbilim yapay zekâ ve yazılım teknolojisinin doğuşuna temel teşkil etmektedir. Dillerin doğal yapısını modelleyerek matematik disiplininin esaslarına uyarlayan bu yöntem aynı zamanda yeni simülasyon teknolojilerinin gelişmesinde kullanılmaktadır (Meulen, 2012). Gerçeklik koşullarını yapay olarak oluşturan simülasyon tasarımları dilin izlediği sistematiği taklit etmektedir. Simülasyon bir benzetim yöntemi olarak yabancı dil eğitiminde de kullanılmaktadır.

Edimsel dilbilim bireylerin iletişim kurarken görüntü esaslı göstergelerle iletişim kurma sürecini inceleyen bilimsel bir ele alış biçimidir (Barthes, 1979, s. XIV). Edimsel dilbilim göstergeler ile göstergeleri iletişimsel eylem olarak ortaya koyan özneler arasındaki ilişki üzerine yoğunlaşmaktadır (Rifat, 2009, s. 34). Bu yaklaşım bir başka deyişle söylenenden çok söylenmek istenenin ima içine gömülü anlamına odaklanmaktadır. Bu yaklaşımda işaretlerin kullanımından doğan etkileşimin

yarattığı ilişki bir inceleme alanı niteliği taşımaktadır. Edimsel dilbilim, göstergebilimsel bir yapı içerisinde anlam ve sözdizimi bağlamında da dilin kullanımını inceleyen bir yaklaşımdır.

Nörodilbilim, dilin beyinde nerede ve nasıl işlendiğini inceleyen bir bilim disiplinidir. Bu alan diğer canlıların iletişim sisteminden insanı ayıran dilin beyindeki matematik ve müzik gibi diğer bilişsel süreçlerle benzer ve farklı yönlerini incelemektedir. Nörolinguistik dilin öğrenme süreçlerini ve birden fazla dil bilen insanların diller arası geçiş yapma becerilerini de mercek altına almaktadır (Menn, t.y.). Bu alanda yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçlar beynin sinir ağları yapısını modelleyerek yapay zekâ tabanlı makine öğrenmesi ve derin öğrenme teknolojisini beslemektedir.

Psikodilbilim, dili kavramları ifade eden araç niteliğinden daha fazlası olarak gören bir çözümleme yöntemidir. Bu alanda yapılan çalışmalarda kelimeler sembolik ve işlevsel olarak değil, düşüncenin aktarıldığı iletişim aracı olarak kabul edilmektedir. Bu yönüyle düşünce esasen sembolik olarak konumlanmaktadır. Psikodilbilim düşünce aracılığı ile dile şekil verir (Barden & Williams, 2007, s. 64). Bu alanda yapılan çalışmalarda dilin bir iletişim eylemi olarak gerçekleşmesinde, dili kullananın bilişsel yapısı önem taşımaktadır. Çift yönlü bir yaklaşım özelliği taşıyan psikodilbilim dilin üretim süreçleri kadar aktarılan anlamın hedef tarafından nasıl işlendiğini de incelemektedir.

Dil ile ilgili en önemli konu ise dilin kökeni ilişkin sorulardır. Bu soruların cevapları biyoloji ve kültürel evrimleşme sürecinde aranmaktadır. Bununla birlikte dilin toplumsal yanı iletişim ile bağlantılı olarak öne çıkmıştır. Dili tanımlayan argümanlar içerisinde iletişim betimleyici özellik olarak her zaman yer almıştır. Dil toplumsal yanı ile üretim ve paylaşım ilişkilerinin bir sonucu olarak da kabul edilmektedir (Yaylagül, 2009, s. 14). Dil bir sonuç olmakla birlikte bir nedensellik özelliği taşımaktadır. Dil yaşam çerçevesinde oluşan somut ya da soyut tüm varlıkları kavramsallaştırma işlevine sahiptir.

Yapısalcılık perspektifinden dilin ve işaretlerin işleyişinin incelendiği çalışmalar anlamın oluşumunu ve bu anlamın aktarım süreçleri içerisinde iletişime dönüşümünü analiz etmektedir. Bu yönüyle dil ve işaret sistemleri iletişimin yapı taşı olma özelliği

taşımaktadırlar. İletişim anlam ile eylem arasında bir köprü özelliği taşımaktadır. Dilin fiziki gerçeklik olarak algılanabilmesine olanak sağlayan biçimsel formlar ortak algı düzeyinde anlam formu ise özel algı düzeyinde işleve sahiptir. Anlamı şekillendiren yapılar arasındaki ilişkiye yön veren toplumsal koşullar dilin ortaya koymuş olduğu sonuçları etkilemektedir. Dilin ve işaretin olgusal izahı için iletişimin kavramsal olarak ele alınması yapısal ilişkilerin çözümü noktasında tamamlayıcı bir yaklaşım olacaktır.

2.3. İletişim Kavramı

İletişim etkileşimin içinde olan ve bilgi alışverişi içinde bulunan tüm canlıları kapsayan bir süreçtir. Fakat iletişim bir değişim ve gelişim alanı olarak sadece insan habitatı içerisinde ele alınmaktadır. İlkel yaşam formlarından dijital çağa kadar iletişim sürecini ele aldığımızda çok önemli değişimler iletişimi insan ekseninde farklı bir alana taşımaktadır. İletişimi toplumsal ve bireysel bir olgu olarak ele alan Bourdieu (2015b, s. 111) iletişimin amacına ulaşması için iletişimin gerçekleştiği yapılar üzerinde gerçekçi ve bilgi temelli bir çözümlemeler yapmak gerektiğini savunmaktadır. Yapı olarak iletişimin gerçekleştiği alanları dil ve kültür olarak ele almak mümkündür.

İletişimi yaratan süreçleri oluşturan tüm yapıların birbiri ile ilişkisinden doğan bağlam bulunmaktadır. Bağlam bu yönüyle yeniden üretimin aracıdır. İletişimin içeriğini oluşturan yapıların sosyolojik, kültürel, psikolojik, iktisadi, coğrafi nitelikleri bağlamın nitelik ve niceliğini şekillendirmektedir. İletişimin öznesi mekân ve zamanın etkisinin farkında olarak bağlamın içeriğini oluşturmaktadır. Bu yönüyle iletişim öznel bir eylem niteliği taşımaktadır. Bununla birlikte öznenin birden çok olduğu toplumsal etkileşim durumlarında grup düzeyinde iletişim ağları oluşmaktadır. Bu durumda iletişimi örgütlü bir yapı olarak ele almak gerekmektedir. Örgütlü iletişimin üretmiş olduğu bağlam öznel çıkarımlardan farklı olarak kitle bilincini taşımaktadır (Erdoğan, 2011, s. 149). İletişimin boyutunu belirleyen temel unsur mesajların aktarımının gerçekleştiği hedeflerin niceliği olmaktadır. Bu durum aynı zamanda iletişimin çerçevesini de çizmektedir. İletişimin yapısal olarak analizine olanak tanıyan yapısalcı yaklaşım perspektifinden ele aldığımızda yapıların işleyişini ele alırken yapıların niceliği de önem taşımaktadır. Tekil bir yapının tekil

bir başka yapı ile kurduğu iletişimin, tekil bir yapının çoğul bir yapı ile kurduğu iletişimin sonucunda üretmiş olduğu bağlam farklılıklar göstermektedir. İletişimin işleyişinde esas olarak birey bilinci ve kitle bilinci arasındaki farklılık bağlamı etkileyen önemli unsurlardan biri olma özelliği taşımaktadır.

İletişim yaşamın tüm zamanlarına yayılan ve tüm varlıkları işleyiş sürecinin bir parçası haline getiren bir olgudur. Dilin bilimsel bir sistematik içinde incelenmeye başlanması iletişimin de bir disiplin olarak ele alınmaya başlanması gibi 20. yy.'ın sonlarına rastlanmaktadır. Ünsal Oskay (2001, s. 1) iletişimi insanın hayatta kalma çabasının bir sonucu ve hayatta kalmak için çeşitlenen ihtiyaçların yarattığı değişime göre farklılaşan ve gelişen insana has bir olgu olarak açıklamaktadır. İletişimi toplumsal bir olgu olarak şekillendiren bireylerin toplumla ve diğer bireyler ile etkileşim halinde olmasıdır. Dil olgusunda olduğu gibi iletişim olgusunda da yapıdaki dönüşümü belirleyen unsur toplumsal üretim ve iş bölümünün yaratmış olduğu işleyişin bireyin düşüncesi ile tarihsel ve toplumsal olarak anlamlandırılmasıdır (Yaylagül, 2009, s. 11). İnsan iletişimi üç temel güdü ile evrimleşmiştir. İhtiyaçları doğrultusunda talep etmek, kendisinden istenen bilgilere karşılık vermek ve bireysel ya da toplumsal düzlemde sahip olduğu maddi ve manevi varlıkları paylaşmak, insanda iletişimin evrimini şekillendirmiştir (Tomasello, 2014, s. 190). Bu bağlamda iletişim dil olgusuna toplumsal bir boyut kazandıran etken düşüncenin yaratmış olduğu öznel gerçekliktir. Bu gerçeklikten doğan yorumların yarattığı farklılaşmalar, süreç içerisinde kültürün maddi ve manevi unsurlarını şekillendirmiştir.

İletişim bireysel ve toplumsal olarak iki boyutta işleyişini sürdürmektedir. Bireyin birey ile bireyin toplum ile iletişiminin gelişiminde sözlü kültürden dijital kültür dönemine kadar olan teknolojik ve kültürel dönüşümler etkili olmuştur. Teknolojinin dönüştürdüğü iletişim etki alanını giderek genişleten bir seyir izlemiştir. İletişimin kitleler üzerindeki etkisinin insanlık tarafından algılanması ile birlikte bu alan yeni bir boyut kazanmıştır. Bugünün iletişim teknolojisinin araçlarının olmadığı dönemlerde meydan, kolezyum, amfitiyatro ya da parlamentolarda yapılan hitabeti ilk kitle iletişim modeli olarak kabul etmek mümkündür. İnsan iletişiminin ilk zamanlarından bugüne kadar devam eden yüz yüze iletişim gündelik hayatta teknolojik gelişmelere karşın önemli yer tutmaktadır. Pelin Hürmeriç'in (Hürmeriç,

2012, s. 366) Stewart Tubbs ve Slyvia Moss'tan aktarımıyla yüz ve beden yüz yüze iletişimde mesajın hedefe ulaşmasını sağlayan en önemli araç özelliği taşımaktadır. Yüz yüze iletişimde kullanılan dil sözlü ve sözsüz olarak iki şekilde gerçekleşmektedir. Sözlü iletişimde sese dönüşen bir dizilim ile anlam bir dil aracılığı ile karşıdaki kişiye aktarılmaktadır. Bu aktarım sürecinde kullanılan kelimeler, ses tonu, cümle dizilimlerini etkileyen kültürel normlar bulunmaktadır. Bu normlar çerçevesinde iletişim şekil almaktadır. Sözsüz iletişimde beden dili olarak ifade edilen mimik, jest, uzuvların hareketinden oluşan anlam aktarımı zihinsel süreçlerin bilinçsizce oluşması ile gerçekleşmektedir. Yüz yüze iletişim bu yönü ile sözlü aktarım ve beden dilinin uyumsuzluğunun ortaya çıktığı bir iletişim sürecine dönüşmektedir. Söz ile ifade edilen beden ile ifade edilen ile çeliştiğinde iletişim hedeflenen amaca ulaşamamaktadır.

İletişime aracılık eden yapının içerdiği anlam ve bilginin okunabilir olmasını işlevsel olarak önemli gören Bourdieu (2015a, s. 71) iletişimin eylem olarak amacına ulaşmasının koşulu olarak da anlaşılabilir olma ilkesini savunmaktadır. İletişimde anlamın aktarımının önemini vurgulayan bu yaklaşım iletişimin temel işlevinin de altını çizmektedir. Bu yaklaşımın önemi düşünsel, bilimsel ve sanatsal üretimlerin anlam ve bilgilerinin kapalı bir yapı içinde olmasının geniş hedef kitle ile iletişim kurulmasına engel olmasında aramak mümkündür. Halk kültürü üretimlerinin geniş kitlelere yayılmasında bu yaklaşım doğrultusunda iletişime konu olan içeriklerin içinden doğduğu toplumsal yapı tarafından çözümlenebilir olması gösterilebilmektedir.

İletişimin temelinde yer alan bilgilendirme yoluyla anlam aktarımı bireysel boyutta olduğundan çok daha etkin biçimde kitlesel düzeyde kullanılmıştır. Bu kitlesel bilgi aktarım sürecini el yazması kitaplara kadar götürmek mümkündür. Bilimsel bir disiplin olarak iletişimi ele aldığımızda ise 19. yüzyıldaki kitle iletişim araçlarının dönüşümü önem taşımaktadır. Bu dönemde kitle iletişim araçları bir mülkiyet alanı da yaratmıştır. Böylece kitle iletişim yasal olarak da bir zemine oturmaya başlamıştır. Bu doğrultuda iletişimsel içerikler etik değerler çerçevesinde de tartışılmaya başlanmıştır (Yaylagül, 2009, s. 17). İletişim dil ve kültürdeki dönüşümlere paralel olarak tarih boyunca değişimlere uğramış ve toplumsal, düşünsel, hukuki ve teknolojik olarak yeni boyutlar kazanmıştır. Endüstri devriminden sonra üretim

biçimlerine bağlı olarak kültür ve iletişim alanındaki değişim süreci başlamış ve artarak devam etmiştir.

İletişim olgusunun yaratmış olduğu bir alan olarak medya, bu alanda araştırma yapanlar için konu başlığı olarak kullanılmıştır. Britanya ve Kanada'da iletişim alanında projeler yürüten sosyal bilimciler medya perspektifinden konuya yaklaşmalarına karşın Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bilim insanları iletişim başlığı altında konuyu ele almışlardır. İletişimin medya aracılığı ile etkinliğini artırmasında kitle iletişim mecralarının yaygınlaşması önemi bir rol oynamıştır. Gelişen baskı teknolojileri ile yüksek sayıdaki gazete baskıları, ses ve görüntü kayıt teknolojilerinin gelişmesine paralel olarak müzik ve video endüstrisinin güçlenmesi, radyo ve televizyonun yaygınlaşması aynı zamanda pazarlama faaliyetleri için bir alan yaratmıştır. Bu sebeple iletişim çalışmalarının başlangıç döneminde yapılan araştırmalarda cevabı aranan sorular iletişimin kuramsal altyapısını da oluşturmaktadır. Bu sorulardan biri medya olarak adlandırılan kitle iletişim araçları hedef kitleyi ne ölçüde etkilediğine yöneliktir. Bu sorunun doğuş sebebi 1930'lu yıllarda Nazi dönemi Almanya'da medyanın propaganda aracı olarak kullanılması ve kitleleri yönlendirmesi etkili olmuştur. Sonrasında gelen soru ise insanlar kitle iletişim araçları ile gerçekleşen iletişimde mi yoksa kişiler arası iletişimde mi daha çok etki altında kalmaktadır. 1900'lü yılların ikinci yarısından sonra iletişim alanında çalışanların medyanın etkisine yönelik olarak görüşü kişiler arası iletişimin kitle iletişimden daha etkili olduğu yönünde değişmeye başlamıştır (Laughey, 2010, s. 20). Bu görüş günümüzde de etkisini korumaktadır. İzleyici, okuyucu ya da dinleyicinin pasif olmadığı süreçleri yönlendirme yetisine sahip olduğu görüşü önemini korumaktadır.

İletişim alanında yapılan çalışmalar başlangıçta ağırlıklı olarak sosyoloji, antropoloji, kültür, iletişim ve dil alanlarında yürütülmüştür. Bu çalışmalar iletişimi parantez içine alarak kuram ve metot olarak bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Farklı disiplinlerin ortak bir alanda iletişime özerk bir alan yaratma çabaları ABD'de Kolombiya Üniversitesi, Yale Üniversitesi ve Iowa Üniversitesi araştırma ve uygulama birimleri kurulmuştur. Genel olarak iletişim kuramları iki zıt yaklaşımın yaratmış olduğu yorumlar ekseninde şekillenmektedir. Kitle iletişimin faydalarına odaklanan kuramcılar eğitim ve bilgilendirme işlevinin toplumsal fayda sağladığı

yönünde savunma yapmaktadır. Kitle iletişime eleştirel yaklaşan iletişimciler ise eğlence ve ikna işlevi üzerinde tezlerini açıklamaktadır (Chandler & Munday, 2018, s. 240). Artık iletişim 'teknoloji bize ne yapıyor, biz teknoloji ile ne yapıyoruz' tartışmalarının etrafında ve karşılaştırmalı analiz ortamında devam etmektedir.

İletişim, aktarılmak istenen bilgi ya da anlamın, aktarılma sürecinde yeniden şekillendiği bir süreçtir. Bu etkiyi yaratan kültürel, dilsel, çevresel ve biyolojik etkenler iletişimi biçimlendirirken, iletişim üzerinden toplumsal ve kültürel olarak da yeni yapılar inşa etmektedir. Bourdieu'nün *"* (2015c, s. 155) ifade ettiği üzere *"Pek çok kişi bana, 'Sizi dinlediğimizde her şeyi anlıyoruz ama okuyunca hiçbir şey anlamıyoruz diyor, hâlbuki benim için aynı şey. Fark tam da sözlü iletişimde korunabilen ve yazarken ortadan kaldırmak mecburiyetini hissettiğim bu semantik açılımdır.'* İletişim, iletişimi yaratan tüm koşullardan etkilenen bir süreçtir. İletişime konu olan mesajın içeriği kadar onun hangi araçlarla ve hangi koşullarda aktarıldığı da önem taşımaktadır. İletişim de sözü aktaranın bir nesne ya da özne olarak fiziksel konumlanması bir anlam yükü taşımaktadır. İletişimde aracı insan bedeni olduğunda beden diline has jest, mimik ve hareketler ihtiva ettiği anlamı mesaja katarak iletişimin içeriğini belirlemektedir.

2.4. Dil ve İletişimin Determinizmi

Determinizm, bir diğer ifade ile belirlenimcilik genel olarak bir olgunun gelişim ve değişim sürecinin sonuçlarını, nedensellik bağlamında oluşan düşünce sistematiği içinde ele almaktır. Determinist kavrayışta gerçekleşmiş olanın dışsal bir bağlantısı ve öznenin dışında bir etkeni bulunmaktadır. Adward Ashword Lee (2017, s. 310)'un ifadesiyle *'Determinizm, bir sistemin bir uyarana, nasıl tepki göstereceği konusundaki dikkatimizi tek bir davranışa, tek bir reaksiyona, tek bir doğru cevaba odaklar'*. Bir sistem olarak dil ve iletişimin kültür bağlamındaki etkileşimi de sosyal bilimlere özgü bir cevap verme niteliği taşımaktadır. Dil ve iletişim özelinde belirlenimci etkiyi ele almak bu iki olguyu birbirine temas ettiren diğer olgulara odaklanmayı zorunlu kılmaktadır. Yapısalcı yaklaşımın yapılar arasındaki etkileşim üzerinden çözümlemelerini yapıyor olması dil ve iletişimin birlikte analiz edilmesinde de kendini göstermektedir. Dil ve iletişimin üretimine konu olan anlam,

sembol, kültürel metin ve mit gibi yapıların kendi içinde ve birbiri ile olan etkileşimi dil ve iletişimin determinizmini ortaya koyan veriler sunmaktadır.

Dil ile iletişimin determinizmini geniş çerçevede ele almak için dilbilimsel determinizmin açıklanması faydalı olacaktır. Bu yaklaşım dilin bireyin düşünceleri ve dünya hakkındaki görüşlerini şekillendirdiği yaklaşımı üzerine inşa edilmiştir. Dilin bir iletişim pratiği olarak kullanımı, yapısal, anlam ve varoluşsal özellikleri bireyin dünya görüşünü şekillendiren bir etkiye sahiptir. Benzer bir şekilde dünya görüşü ve düşünceler de dilin değişimine etki etmektedir. Dilbilimsel determinizminde de dil ile düşünce arasındaki karşılıklı etkileşim toplumsal bağlamda ele alındığında, dilin işlevi toplum içinde kullanımına bağlı olarak farklı etki düzeyleri şeklinde ortaya çıkmaktadır. Yapısalcı kuram da dilin sistemin belirleyicisi olduğunu savunarak dilbilimsel determinizmi destekleyen bir yaklaşım sergilemektedir (Chandler & Munday, 2018, s. 98). Dil ile düşünce ekseninde gerçekleşen etkileşimdeki en önemli bağlaç iletişim olarak ortaya çıkmaktadır. Dile ilişkin olanın düşünce formundan nesnel forma evrilmesini sağlayan toplumsal ve bireysel düzeyde aktarılma ihtiyacı olmaktadır. Düşüncenin oluşumu, gelişimi ve yeniden üretimini besleyen ve gerekli kılan unsur fikri sermayenin toplumsal düzeyde üstlenmiş olduğu rol olarak belirmektedir. Düşünce ile dil arasındaki neden sonuç ilişkisine dayalı ilişki kurmak, düşünsel çeşitliliği ve dilsel çeşitlilik bakımından yeni bir yaklaşımın sergilenmesini mümkün kılmaktadır. Bu çerçevede ele alındığında düşünce ile karşılıklı etkileşim içinde olan iletişim determinizminde de söz etmek mümkün olmaktadır. Dil ile iletişim arasına düşünceyi koyarak ele almak dil ile iletişimin determinizmini daha net ortaya koymaktadır.

Piaget (1999, s. 35) düşüncenin doğuşunun dil ve toplumsallaşmanın çift etkisi ile başladığını ifade etmektedir. Bir sosyal etkileşim yapısı içinde herkese ait olan bir bütünlükle dil, kavramların taşıyıcısı olarak bireysel düşüncenin güçlenmesini sağlamaktadır. Dil ve iletişimin determinizminde düşünce anlam yaratan ve bağlam üreten bir sistematik bir yapı olarak önemli işleve sahiptir. Dile ilişkin unsurların iletişim boyutuna geçmesi düşüncenin oluşum süreçleri ve yapısal durumu doğrultusunda şekillenmektedir. Yapısalcı yaklaşımda gösterilenin çağrışımlı anlam üretiminin toplumsal iletişime etkisi deterministik bir etki yaratmaktadır.

Dil konuşma aracılığıyla insandan insana bir mesajı aktarırken aynı zamanda kaynağın hedefte davranış değişikliği yaratma amacını taşır. Bu sebeple dil amaçlı bir eylem özelliği taşımaktadır. Aynı zamanda dil yapısı ve iç düzeni itibariyle birbirine benzer bir eylem olması itibariyle sözdizimsel niteliğe sahiptir (Chomsky, 2002, s. 109). Bu sebeple dil bir iletişim aracıdır. İletişim edimine konu olan amacın yaratmak istediği yeni durumu da belirleyen bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda kültürel dönüşümleri de minimal ya da geniş ölçekte etkileyen bir eylem olarak iletişimi ele almak mümkündür.

İletişimsel bellek, dil ve iletişimin determinizminin yaratmış olduğu alanlardan biri olma özelliği taşımaktadır. Dil iletişimin yaratmış olduğu veri alışverişi ile bir yetenek olarak gelişerek kapasitesini artırmaktadır. Dil yetisinin iletişimin etkisi ile gelişmesi dilin de iletişim yeteneklerini geliştirmesi sonucunu doğurmaktadır. Dil ve iletişim arasındaki bu etkileşim bireyin hafıza ve bilinç düzeyini artırmaktadır (Assmann, 2015, s. 27). Düşüncenin üretimleri dilin kavramlara içkin anlam dünyasından beslenmektedir. Etkileşim işlevi ile ele alındığında dil ve iletişimin karşılıklı bir determinizm ilişkisi ortaya çıkmaktadır.

Dil ve iletişim arasındaki etkileşimin tarihsel perspektiften de değerlendirilmesi mümkün olmaktadır. Toplumsal olarak gerçekleşen tüm deneyimleri anlam çerçevesinde birbirine koşullu olarak ele almak mümkündür. Tarihi içerik olarak yaratan ve kültürel olarak toplumun bir gerçekliğine dönüştüren dil, anlam olarak ortak kabuller ile oluşturulan metinlerdir. Bu metinler yaşanan tüm bireysel ve toplumsal deneyimlerin aktarıcısı rolünü üstlenmektedir. İletişim dilin tarihsel, tarihin de dilsel olarak varlığını ortaya koyabilmesinin bir aracı konumunda bulunmaktadır (Koselleck, 2009, s. 32). Dilin kültür ile ilişkisinden doğan birikimsel yapısı ile iletişimin kaynak ile hedef arasındaki akışkanlığından doğan aktarımcı yapısı sosyolojik olarak değişimin gerçekleşmesindeki oynadığı role işaret etmektedir. Kültürün toplumsal normların ortak ifadesi olan dildeki kelimelerin farklı dillerde kabul görmesi ve kullanılması kültürel bir senteze etki ettiğini göstermektedir. Bütünsel bir yaklaşımla ve yapısalcılık perspektifinden ele aldığımızda dili oluşturan yapılardaki dönüşüm ya da değişim yapılar arasındaki etkileşimin sonuçlarını da etkileyecek özellikler taşımaktadır. İletişim ve dilin determinizmi kültürel, tarihi ve sosyolojik olarak yapısal düzeyde sonuçlar doğuran

bir etki alanına sahip bulunmaktadır. Bu sebeple iletişim ve dil olgusunu işlev ve yapı olarak sebep sonuç ilişkisi içerisinde ele almak bir gereklilik arz etmektedir. Dilin aktardığı tüm öğelerin, iletişimin eylemselliği içerisindeki değişimin ve dönüşümün etkisi ile yeni koşullara kavuştuğunu var saymak mümkün olmaktadır.

2.5. Kültür Kavramı

Kültür kelime kökeni itibariyle Fransızca tapınma şeklini ifade eden "Culte" kelimesinden türemiştir. "Culture" olarak günümüz evrensel anlamına kavuşan kültür günümüzde bölgesel ortak değerlere karşılık gelmektedir (Strauss, 1997, s. 18). Kültür literatürde anlam ve alan olarak en geniş kavramlardan biridir. Sosyal bilimler ve fen bilimlerinde çeşitli durumları ifade etmek üzere kullanılan kapsayıcı bir olgu niteliğindedir. Strauss'un (2012, s. 417) ifadesiyle kültürün terim olarak kullanılmasının nedeni *'anlamlı farklılıklar kümesini'* bütünsel olarak belirtmektir. TDK kültür kavramı için altı ayrı tanımlama yapmaktadır. Bu tanımların sosyal bilimler alanındaki karşılığını yansıtan bölümlerine göre kültür; toplumun maddi ve manevi değerleri ve bu değerlerin yaratım süreci, bu yaratım sürecinin sonuçları ve bu sonuçların yeni kuşaklara aktarımını sağlayan donanımlar, toplumsal yaşamı şekillendiren düşünsel ve sanatsal yaklaşımlar, kültürel oluşum sürecinin bireye kazandırdığı yaşam bilgisini ifade etmektedir (TDK, 2023). Geniş anlamıyla kültür, yaşamın tüm alanlarındaki somut ve soyut üretimleri ifade etmektedir. Coğrafi koşulların, inanç sistemlerinin, üretim biçimlerinin de etkisiyle gelişen norm olarak ortaya çıkan ortak kabullerin bağlayıcı olduğu bir çeşitlilik olarak kültür sosyal bilimlerin geniş bir alanda veri analiz etmesine olanak sağlamaktadır. Bununla birlikte kültürü oluşturan yapıların içinde bulunduğu sistemin çıktılarını yorumlamak da kültürün uzantılarının etkileşimine ışık tutmaktadır.

Strauss (2014, s. 65) kültürü; yazılı dönemde uygarlıklara mensup bireylerin dış çevre ile kurdukları ilişkilerin toplamı olarak ele almaktadır ve bu bireylerin birbiriyle kurduğu ilişkilerin de toplumu oluşturduğunu ifade etmektedir. Bu yönü ile kültür düzen yaratan bir etkiye sahiptir. Kültürün düzen yaratan etkisi yazılı olmayan toplumlarda daha az görülmektedir. Yazılı ve yazılı olmayan toplumlardaki kültürün toplumsal işleyişteki etkisini dil bağlamında ele almak mümkündür. Kültürel yapıların bir iletişim sistemi yaratmasında dilin üstlendiği role önem

atfetmek mümkündür. Dilin yazılı formunun bilgiye bir delil niteliği kazandırma özelliği kültürü sözlü uzlaşmanın ötesinde toplumsal yasalara dönüştürmektedir. Bu bağlamda kültür, iletişim ve dilin etkileşiminin yapısal dönüşümdeki etkisini görmek mümkün olmaktadır. Strauss (2012, s. 106) dil ile kültürün ilişkisine yönelik olarak; dil ile kültür arasındaki ilişkiyi karmaşık olarak nitelemekle birlikte, dili kültürün bir ürünü olarak nitelemektedir. Dil onu kullanan insan topluluklarının kültürünün bir yansıması niteliği taşımaktadır. Bir başka deyişle dili kültürün bir parçası olarak düşünmek mümkündür.

Dinsel kabuller ile ortaya çıkan kültür toplumsal düzlemde bugün norm dediğimiz ortak kabuller etrafında şekillenmiş ve gelişmiştir. Kültürü geniş anlamda betimleyici yapan da toplumsal olarak geniş bir alana yayılmış olmasıdır. Kültürü anlayabilmenin bir yolu olarak yapı bir metafor görevi görmektedir. Kültürün geliştiği evren olarak sosyal yapının üretim sistemleri, içinde bulunduğu koşulları karakterize etmektedir. Bu durum kültürler arası farklılıklarda sosyal yapıların taşıdığı ortak bilincin dışına çıkmayı ve bilinç dışı alanda yapısal çözümler yapmayı gerekli kılmaktadır. Strauss (1994a, s. 42) kültürler arası iletişimde kültürün taşıyıcısı ya da temsilcisi olan bireylerin, diğer kültüre mensup bireyler ile iletişiminin kültürel sentez ve üretimde önemli bir yer tuttuğunu savunmaktadır. Kültürler arası yakınlık nicelik ve anlam olarak aktarımı güçlendirmektedir. Bu bağlamda Strauss'a (2013, s. 10) göre *'bütün kültürler gösterge sistemleridir'*. Bu bağlamda toplumun eylem ve söylemlerinin temelinde iletişim kurma ve anlam arayışı çabası yatmaktadır. Strauss (2014, s. 32) öz kültürü bilmenin koşulu olarak, başka bir kültürün bakış açısıyla bakmayı öğrenmenin gerekli olduğunu ifade etmektedir. Bu yaklaşım, kültürün yeni üretimler ile gelişimi ve dönüşümü için kendi içinde ve dışında iletişim ve etkileşime ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Kültür ve iletişim birbirinin gelişimini besleyen ve çeşitlendiren bir etkileşim alanında bulunmaktadır.

Bu kavramsal açılımlardan yola çıkarak kültürün hem yaratma hem de sürdürme işlevine sahip olduğu görülmektedir. Kültür kökeni itibari ile tarımsal üretim ve dini ritüelleri tanımlayan bir işleve sahiptir. Toplumsal yaşamın temel pratiklerinin doğurmuş olduğu kültür olgusu aynı zamanda toplumların medeniyet birikimini içeren bir yapı özelliği de taşımaktadır. Bu bağlamda kültürü tanımlarken çeşitli

çerçeveler kullanılmaktadır. Philip Simit'in Krober ve Clyde'dan aktarımına göre (2007, ss. 15-16);

Betimleyici tanımlamada toplumsal hayatın içindeki tüm soyut ve somut oluşumları kapsayan bir açıklamaya gidilmiştir. Toplumun fikir temelli (sanat, etik, kanunlar) ve eylemsel (gelenek ve alışkanlık) olarak üretimlerinin sonuçları kültürü anlatan unsurlar olarak kabul edilmektedir.

Tarihsel tanımlama kültürü yaşamsal döngü içerisinde sürekli aktarılan bir birikim olarak görmektedir. Coğrafya ve etnik özellikler kültürün aktarım sürecini anlamlandıran en önemli unsurlar olarak görülmektedir.

Normatif tanımlama kültürü biçimsel olarak iki kategoride ele almaktadır. Toplumsal yaşamı düzenleyen kurallar ve değerler üzerinden kültür bir yaşam biçimi olarak açıklanmaktadır.

Psikolojik tanımlama da ise kültürün etkileşimi sağlayan yönüne odaklanılmaktadır. Bu tanımlamanın odağında kültürün bilgiyi aktarma sürecindeki iletişimsel fonksiyonu önem kazanmaktadır. Bu aktarım sürecinde kültür maddi ve manevi ihtiyaçların karşılanmasına olanak tanıyan bir araç olarak kabul edilmektedir.

Yapısal tanımlama ile ayrışabilen bir sistem olduğu kabul edilen kültür bir karşılıklı ilişkiler akışı içinde çözümlenebilir bir yapıya sahiptir. Aynı zamanda kültürü oluşturan yapıların birbiri ile ilişkisinden doğan bir soyutlama süreci de yapısal tanımlamanın içerdiği yaklaşımın önemli bir parçasıdır.

Genetik tanımlama kültürün var oluşunu ve aktarım sürecini bireyin kalıtsal temeli ekseninde açıklamaktadır. Bu tanımlamada kültürün meydana gelişi kuşakların etkileşiminin bir ürünü olarak görülmektedir.

Kültürün ne olduğunu anlamaya ve anlatmaya çalışan tüm yaklaşımlar kültürü farklı bir yönüyle ele almaktadır. Kültürün yaşama çok geniş bir boyutta içkin olması, yapılan tüm tanımların kuramsal bir çerçeve yaratmasına da kaynaklık etmiştir. İletişim teknolojilerinin kültürü yeniden üretilebilen ve dağıtabilen bir etki alanı haline getirmesi yerleşik tanımların ötesine geçmeyi zorunlu hale getirmiştir (Williams, 1989, s. 124). Teknoloji bağlamında kültürü ele alırken daha çok yeni

iletişim teknolojilerinin kültür ile ne yaptığı ön plana çıkmaktadır. Kültür aracılığı ile toplum nasıl etkilenmektedir. Teknolojinin yaratmış olduğu bu yeni alanda dil kendine nasıl bir yer edinmekte ve nasıl bir işlevi yerine getirmektedir. Böylelikle kültür tanım ve kuram olarak yeni boyutlar kazanmıştır.

Strauss'un (Smith, 2007, s. 160) antropoloji alanındaki çalışmaları kültür alanında etkili olmuştur. Bu süreçte yapısalcı kültürel yaklaşım gelişmiş ve dönüşmüştür. Bu dönemde kültürel değişim, göstergebilim sistemleri içerisinde ele alınmıştır. Strauss (1997) kültürel yapıları çeşitliliği üzerinden ele alırken bu çeşitliliğin yarattığı etkileşime vurgu yapmaktadır. Kültürel çeşitlilik aynı zamanda parçalara ayrılmış yapılar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu da yapısalcı yaklaşımın bu alanda çözümlemeler yapmasına imkân tanımıştır. Yapısalcılığın dilden sonra geliştiği ve etkilediği en önemli alan antropoloji olmuştur. Strauss (1994b) saha çalışmaları ve kuramsal çözümlemeleri ile önemli bir külliyat ortaya koymuştur. Strauss (Leach, 1985, s. 119) kültür olgusunu akrabalık ve evlilik bağlarının yaratmış olduğu kurallarını dil dizgesi olarak ele almıştır. Toplumsal olanın akrabalık ağı içerisinde sistematik olarak yapılanması temel olarak iletişim ihtiyacının karşılanmasına hizmet etmektedir. Toplumun birey aşamasına indirgenmeden önceki temel yapısı olan aile arasındaki ilişkilerin yaratmış olduğu kültür beraberinde hiyerarşik bir dil oluşturmaktadır. Bu dilin kurallarını belirleyen ise özneden bağımsız olarak iletişimi yapılandıran kodların sabit olduğu söz dizim birimleridir. Dil alanında gelişen ve kültür bağlamında antropoloji alanında yer bulan yapısalcılık bu sebeple daha geniş bir zemine yayılmıştır.

Yapısal antropoloji aynı zamanda bir göstergebilim olması sebebiyle dili de çalışma kapsamına almaktadır. Özellikle gözleyenin nesnel yaklaşımından bilimsel alanı korumanın en güvenilir aracı dildir. Bununla birlikte anlamın yetersizliğinin olduğu durumlarda semantik sistem içinde dil bir çözüm olarak ortaya çıkmaktadır (Strauss, 2012, s. 512). Bu yaklaşım bir yapı içerisinde dilin hem nesnelliği hem de anlam bütünlüğünü sağlamak noktasında üstlendiği önemli işlevi açıklamaktadır. Dil toplumsal ya da bireysel olarak ortaya çıkan etkileşim ya da iletişimde yapıya ilişkin öğeleri düzenleyen bir etkiye sahiptir.

Düşünsel yaşamda en önemli değişimleri yaratan metodolojilerden biri yapısalcılıktır. Başlangıcı 1900'lü yılların başına kadar uzanmakla birlikte toplumsal etkisi 1950'lerde ortaya çıkmıştır. Yapısalcılık kültürel yapıyı ele alış biçimi sistem esaslı olmaktadır. Yapısalcı yaklaşım yüzeyde görünenin kültürel süreçleri ve yapıları açıklayamayacağı bu sebeple yüzeyde olanı anlamak için derine inmek gerektiğini savunmaktadır (Smith, 2007, s. 134). Strauss (2012) yapısalcılığı antropolojiye taşıyarak dilin dışında bir alana çekmiştir. Dilin kendi için kendi eyleminin nesnesi olma işlevini toplumsal yapıyı çözümlemek için sistemleştirerek yapısalcılığı antropolojik esasların üzerine inşa etmeye çalışmıştır (Birkiye, 1984, s. 14). Yapısalcı yaklaşımla kültüre yönelik olarak yapılan araştırmalarda ortak özelliklere sahip kavram ve simgelerin betimlenmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Kültürel bir yapının içerdiği mesajı taşıyan unsurların ne tür bir sistem ile çalıştığı da bu alandaki bir diğer inceleme konusunu teşkil etmektedir (Smith, 2007, s. 136). Yapısalcılar toplumsal ve kültürel sistemi tarihsel sürecin dışında ve toplumsal olanı oluşturan tüm öğeleri birbirinden bağımsız olarak inceler. Fransız yapısalcılığının en önemli temsilcilerinden Strauss (2012) çalışmalarını 'yapısalcı antropoloji' olarak kavramsallaştırmıştır. Strauss toplumsal olan ile bireysel olan arasında bağ kurarken, toplumsal yapıyı oluşturanın bireylerin zihinlerindeki anlam ve kavramların dışa vurumu olduğunu söylemektedir (Güvenç, 2003, ss. 88-89). Bireyden kavramlar aracılığıyla yansıyan anlamın oluşumu ise yapının içinde gerçekleşmektedir. Birey gösterilene gömülü olan ve kültür içinde biriken anlamları kullanarak toplum içindeki diğer bireyler ile bağlantısal bir üretim yapmaktadır. Bir başka ifade ile bireylerin toplumsal düzlemdeki etkileşimleri yapıyı anlamsal olarak yeniden düzenlemektedir. Tüm dönüşümlerin gerçekleştiği yer olarak yapı, her seferinde iletişimi, dili ve kültürü yapılandırır.

Kültürel yapılar, başka kültürel yapılara adapte olabilme ve başka bir yapıya evrilme potansiyelini taşımaktadır. Kültürün bütünselliğinin, farklı anlam ve simgelerin birlikteliğinden oluşması kültürün dinamik yapısının oluşmasına sebep olmaktadır. Kültür sistemi içindeki bir yapı başka bir yapının içine dâhil olduğunda, dâhil olduğu kültürel sistemde değişim yaratabilmektedir. Kültürü oluşturan dil ve sembollerin yanı sıra bunların yorumlarından doğan anlam da kültürel sitemin bir öğesini

meydana getirmektedir (Kartari, 2016, s. 33). Dil kültürü, kültür ise dili etkilerken aynı zamanda dönüştürmektedir.

Yeni üretim ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi kültürel olarak da yenilikleri getirmiştir. Gündelik yaşam pratikleri, eğlence kültürü, eğitim, sanat bireysel ve toplumsal üretim alanlarında yeni form ve yaklaşımların doğmasına sebep olmuştur. Kültür, 21. yüzyılın yeni koşulları içerisinde aynı zamanda geçmiş dönemlerin kuramsal yaklaşımlarından beslenen bir olguya dönüşmektedir. Melez bir kuramsal yapı içerisinde bu yapıyı oluşturan unsurların etkileşimi önemini korumaya devam etmektedir.

2.6. İletişim Olarak Kültür

Kültür kendi çerçevesinde ihtiva ettiği anlam ve semboller ile bir gösterge niteliği taşımaktadır. Soyut ya da somut olarak varlığı ile ilişkilenen özne ya da nesneler aynı zamanda iletişim eylemini yerine getirmektedirler. Bourdieu ve Passeron'nun (2014, s. 70) *'mitik mekân'* olarak kavramsallaştırdığı gibi kültür sembolik bir dönüştürme işlevine sahiptir. Benzer bir şekilde kültürel bir üretim biçimi olarak sanatın da bir iletişim aracı olarak kültüre işlev kazandırdığı görülmektedir. Fransız yapısalcılar sanat eserlerini bir metin olarak kabul etmektedirler (Bourdieu, 1999, s. 303). Kültürün dilin simgesel formunu söyleme ve dönüştürme yetisi iletişimin çok geniş bir alan ve kategoriler içerisinde gerçekleştiğini göstermektedir.

Kültürü bileşik bir yapı olarak tanımlayan John Fiske (2003, s. 21) Saussure (1998, s. 46) tarafından göstergebilimsel olarak ortaya koyulan gösteren ve gösterilenin birlikteliğinden doğan gösterge ile birlikte bu yapının bileşenlerini ortaya koymaktadır. Gösterenin nesnel niteliği, gösterilenin zihinsel kavram olma özelliği ile işaretin çağrışım işlevinin toplamı olarak birbirine bağımlı yapılar topluluğudur. Kültür tarafından belirlenen bu üç bileşenli yapının unsurları bir yönü ile insanın üretim sürecinin bir sonucudur. Kültürel edinimler dilin soyut ve somut gerçekliklerinin yaratılma sürecinde etkili olmaktadır. Bu bağlamda bir iletişim tasarımının kültürel yapılardan kopuk olması düşünülemez. İletişim kültüre eylemsel bir özellik kazandırmaktadır. İletişimin gerçekleşmesi için göstergeleri kullanarak ileti yaratmak gerekmektedir. Yaratılan iletinin taşıdığı anlam alıcının yeni bir anlam üretme sürecini teşvik etmektedir. Kültürel olarak yapıların içerdiği kodlar benzerlik

taşıdığı ölçüde, ileten ile alıcının aynı anlam ile iletiyi yorumlamasını güçlenmektedir (Fiske, 2017, s. 121). İletişim olarak kültür bir yapı taşı görevi üstlenmektedir. Kültürün yapısal olarak öğelerinin birbiri ile etkileşiminden doğan anlam iletişim aracılığı ile kültüre yeni yapılar kazandırmaktadır. İletişim olarak kültür bir aktarım ve yeniden üretim süreci işlevi görmektedir.

Göstergebilimsel olarak göstergelerin bir dil içerisinde örgütlenmesini sağlayan prensipler toplumsal bir boyut taşımaktadır. Kültürel olarak geniş bir alanda işleve sahip olan bir kod, dilde mesaja dönüştüğünde gönderen ve alıcı için işlevsel bir uygulama aracı meydana getirmektedir. Bu iletişim süreci içerisinde anlamanın düzeyi kültürel aidiyetin boyutu hakkında fikir vermektedir (Erdoğan, 2011, s. 233). Benzer kültürler arasındaki iletişim ile farklı kültürler arasındaki iletişimin anlam ve eylem olarak çıktıları arasındaki farkı kültürel yapıların kodlarında aramak doğru bir yaklaşım olacaktır.

Bourdieu (2015a, s. 51) iletişimin kültürel bir ürüne evrilme eğilimini Ervin Panofsky'den yapmış olduğu bir alıntı ile aktarmaktadır. Buna göre iletişim kurmak için yazılan bir yazı özen gösterildikçe kaligrafik bir sanat ürünü formuna ya da iletişim amacıyla kullanılan dile gösterilen özen arttıkça edebi yapıta dönüşme eğilimi bulunmaktadır. İletişim ve kültürün etkileşimine dair yapılan bu örneklem insanın toplumsallaşmaya başlaması ile birlikte kültürün de yapısal birimlerinin şekillenmeye başladığına işaret etmektedir. Kültürü birleştirici bir unsur olarak gören Bourdieu'ye (1995, s. 114) göre dile ilişkin tüm kodların bütünleşmesi ile birlikte iletişim biçimlerinde türlere göre sınıflamalar doğmaktadır. Bireyin iletişimi şekillendirme rolü, toplumsal düzeyde kamusal otoritenin iletişimi farklı kategorilerin oluşturduğu hiyerarşik yapıları bütün olarak topluma sunmasına olanak vermektedir. Bu durum kültüre eylemsel bir işlev kazandırmaktadır. Bireyin öznelliği ile üretilen bir yapı olarak kültür dilsel bir koda dönüşerek aynı zamanda nesnel bir sistemi inşa etmektedir.

İletişim olarak kültürü toplumsal ve bireysel düzlemde ele almak dili de bu ikilinin tamamlayıcı unsuru olarak ortaya çıkarmaktadır. Kültürü somut ve soyut varlığı ile bir iletişim modülüne dönüştüren temel özellik yine iletişim modülü olan dil ile olan benzerliğidir. Bu benzerlik dil ve kültürün toplumun üzerinde uzlaştığı normlar ve

yasalar çerçevesinde ilerlemesidir. İletişimin temel amacı olan mesajın kaynaktan hedefe amaçlanan anlam bütünlüğü ulaşması için önemli ölçüde aynı kodları içermesi gerekmektedir. Bourdieu (2015c, s. 91**)** bu konuyu dil ve devlet ilişkisi üzerinde açıklamaktadır. Dilin sınırlarının coğrafi olarak çizilmesini toplumsal bir sözleşme olarak yorumlayan Bourdieu, bunun toplumdaki bireylerin anlama ve anlaşılma istencinden kaynaklandığını ifade etmektedir. Dili bir kamusal sermaye olarak niteleyen Bourdieu, bu kavramsallaştırmasına gerekçe olarak devletin bir resmi dil oluşturarak dilin yapısal bütünlüğünü yine devletin korumasına alması olarak göstermektedir. İletişim olarak kültür, toplumsal uzlaşının temini adına devlet tarafından da organize edilen bir yapı özelliği taşımaktadır. Fakat bu yaklaşım kültürün düşünce, sanat, bilim ve teknoloji aracılığı ile geliştiği ve dönüştüğü gerçeği ile çelişmemektedir. Kültürel yapı yeni normlar, desenler, formlar kazandıkça uzlaşma zemini de yaratılmaktadır. Tarihsel süreçlerin bir okuma alanı olarak kültür topluma yaşanan sosyal değişimleri anlatan bir iletişim eylemine dönüşmektedir. İletişim kendisi olarak ortaya çıkan kültürü bir bakıma kendini kendiyle anlatan içkin bir yapıya dönüştürmektedir.

Bourdieu'nün (2019) eylem kuramını açıkladığı en önemli iki olgu habitus ve sermayedir. Bourdieu (2014, s. 62) alan olarak da yazında yer alan habitus kavramının Aritstotales'e kadar uzandığını ve Aziz Thomas döneminde de geçerliliğini koruyarak günümüze geldiğini ifade etmektedir. Bu yönü ile habitus yeni bir kavram değildir. Bireyin toplum içindeki eylemlerini anlamak için habitus kavramının çok önemli bir çıkış noktası özelliği taşımaktadır. Bu bağlamda öznel ve nesnel olan habitus içerisinde sentezlemektedir. Failin geçmiş hikâyesinin yaratmış olduğu alışkanlıklar ve toplumsal hikâyenin birey üzerinde bıraktığı etkiler birey üzerinde eylemsel olarak yatkınlıklar oluşturmaktadır. Habitus'un etkisi altında oluşmuş olan toplumsal yapılar, oluşacak olan yeni toplumsal yapılar ile etkileşime girmektedir. Alanı birikimsel bir yapı olarak ele aldığımızda nitelik ve nicelik olarak sürekli değişen bir sistem olduğunu görmekteyiz. Bu bakımdan alan, hem yapılanan hem de yapılandıran bir özellik taşımaktadır.

Alanı, etkileyen ve etkilenen değişken bir yapıya dönüştüren ise bu kapsamdaki birikimlerdir. Bourdieu (1997, s. 33) habitusu oluşturan birikimi *sermaye* olarak kavramsallaştırmış ve bir yatkınlıklar sistemi içinde gelişen davranışlar olarak

nitelemiştir. Sermayeleri ekonomik, sosyal, sembolik ve kültürel olarak kategorilere ayırmaktadır. Bu kategorilerden kültürel sermaye, içerdiği verilerin anlam kodları üzerinde bir iletişim eylemi olarak ortaya çıkmaktadır. Bir anlamda kültürel sermaye, kültürü bir iletişim nesnesi olarak konumlandırmaktadır. Bourdieu (Çeğin vd., 2014, s. 246) kültürel sermayeyi eylem kuramı işleyişine uygun olarak bedensel, nesnel ve kurumsal kültürel sermaye olarak ele almaktadır. Bedenselleşmiş kültürel sermaye habitus içinde hareket eden bireyin sermayesini oluşturan birikimlerin bedeni ile uzlaşması ve bireye özgü olanı anlatan bir iletişim aracı olarak işlev görmesini sağlamaktadır. Bu yanı ile de bedensel sermaye öznel bir yapıdır. Nesnelleşmiş sermaye ise bireyin dışında bir yapı olarak konumlanarak varlığını nesnel bir alanda sürdürmektedir. Bu alanda edinilmiş olan sermaye tercih ve yönelimlerin yarattığı sınıfsal bir hiyerarşiyi de ifade etmektedir. Kurumsallaşmış kültürel sermaye bireyi diğer bireylerden ayıran ve ona bir yetkinlik atfeden kurumsal onay süreçlerinin sonucudur. Bu sermaye birikiminin yaratmış olduğu entelektüel sınıfların dilsel ya da eylemsel mesajları alt kültürler için simgesel şiddetin kaynağı haline dönüşebilmektedir. Simgesel şiddet için verilebilecek en açıklayıcı örneklerden biri de müzik alanında yetkin kişilerin arabesk müziğini dinleyen ya da sanatçıların popüler kültür ürünlerini eleştiren söylem ya da eylemleri göstermek mümkündür.

2.7. Görsel Kültür ve Görsel İletişim

İletişim bir etkileşim ve bilgi aktarım aracı olarak dile olduğu gibi görsele de içkin olma özelliği taşımaktadır. Görsel iletişim, görüntü kültürü ilkel yaşam alanlarında keşfedilen çizimlerden günümüze kadar ulaşan ve yeni formlarla çeşitlenen resim, heykel, enstelasyon, fotoğraf, sinema, modaya kadar uzanan geniş bir alanı kapsamaktadır. Walter J. Ong (2015, s. 94) '*kelime işaret değildir'* diyerek görsel kültür ile dilsel kültür arasındaki ayırımı ortaya koymuştur. Öğrenme fiilinden yola çıkarak işareti görüntüyle dili ise sesle öğrenilen iki farklı form olarak ele almıştır. Bu bağlamda dile ses olarak çerçeve çizmek dilin yazı olarak işlevini bu çerçevenin dışında tutmamaktadır. Yazı da okuyanın bir iç ses ile anlamı dile getirdiği dilsel bir teknik özelliği taşımaktadır. Bu açıdan ele alındığında yazı dilin taşıdığı anlam sınırları içinde kalmaktadır.

MÖ 15 yıllarından kalma Lascaux mağarasındaki çizimler görsel iletişimin en eski örneklerinden kabul edilmektedir. Aynı şekilde Anadolu, Amerika, Asya ve Avrupa kıtalarında da ilkel yaşam dönemlerine ait çizimler ve simgesel işaretler bulunmuştur (Uçar, 2019, s. 21). Bu görseller hem imgesel olarak soyutun somuta dönüşümü hem de düşünsel olanın bir anlam çerçevesinde aktarımı niteliği taşımaktadır. İnsanlığın kültürel kanıtlarına ulaşılan ilk dönemlerdeki görsel anlatılar yazılı kültür döneminde simgesel çizimlerden oluşan alfabelere dönüşmüştür. Bir icat niteliği taşıyan fonetik alfabeye geçiş öncesi eski uygarlıklardan olan Mısırlılar ve Fenikeliler resim formunda yazı olan hiyeroglifi kullanmışlardır (Morgan, 1986, s. 104). Kültürün evrim sürecindeki en önemli özellik yaşadığı büyük dönüşümleri birikim esası ile gerçekleştirmiş olmasıdır. Mağara duvarına çizilen semboller ya da resimler yeni kültürel ve iletişimsel formlara evrimleşmekle birlikte yapısal varlığını korumaktadır. Günümüzde açık alanlarda kentsel donatılara, doğal formlara ya da mimari yapılara yapılan çizimler ilkel dönemlerdeki çizimler, insan doğasının benzer refleksleri ile ortaya çıkmaktadır. Bireyin çevresi ile iletişim kurmak adına ve kendi anlam dünyasında yarattığı mesajı aktarma adına bir davranış olarak dış çevreye yansımaktadır. Görsel bir üretim olarak da kabul gören grafitiler ortaya koyulan görselliğin içeriğinin yanı sıra araçsal olarak da bir anlam taşımaktadır. Metaforlar dilsel olduğu gibi görsel olarak da kültürel iletişimin bir aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Kentlerin yoksul ve yoksun alanlarında ortaya çıkan grafitiler zamanla alt kültürden üst kültüre aktarılarak görsel bir üretim biçimine dönüşmüştür.

Gündelik yaşamı çevreleyen ve düzenleyen anlamlı yapılar dizge olarak adlandırılmaktadır. Bu dizgeler ise göstergelerin birleşmesi sonucu meydana gelmektedir (Yaylagül, 2015, s. 12). Göstergelerin dünyasındaki dizgeleri bilgi, sistem ve tanım olarak ele alan bilimsel disiplin olarak göstergebilim semiyotik ve anlamlama kategorilerinde ilerlemektedir. Semiyotik nicel olarak tanımlanabilecek, gözlemlenebilir, somut nesneleri dilin çözümleme olanakları çerçevesinde ele almaktadır. Göstergelerin arasındaki ilişkide gerçekleşen bilgi alışverişine dayanan bu yöntem bildirişim göstergebilim olarak tanımlanmaktadır. Bir anlam çözümlemesi olarak bilgi, sistem ve tanımlamanın işlevi ile hareket eden bir diğer göstergebilimsel yaklaşım ise anlamlama göstergebilimi olarak ifade edilmektedir (Rifat, 2019, s. 114). Bir edim olarak anlamlama aynı zamanda göstergelerin

kodlarının çözümlenmesi sürecine karşılık gelmektedir. Anlamlama süreci göstergebilimsel olarak bütünlük içerisindeki yapıların bağlantıları, etkileşimleri, rolleri, dizgelerin türlerini ve eklemlenme şekillerini ortaya koymaktadır. Bu şekilde elde edilen sonuçlar anlamların yorumlanması ve yeni anlamların üretilmesine olanak vermektedir. Göstergebilimde gösterilen üzerinden yapılacak olan anlamlama sonsuz bir yorumlama alanı sunmaktadır.

Charles Sanders Pierce (aktaran Barthes, 1979, s. XII) göstergeleri çevre ile temas kurması bağlamında işaret, görüntü ve simge olarak üç kategoriye ayırmaktadır. Bu üç kategoriyi etkileşim, aynılık ve ortak kabuller üzerinden ele almaktadır. Bu bağlamda görüntüyü dile bağlı bir yapı olarak kabul etmektedir. Gösterge ve dil arasında görüntü bağlamında kurulan ilişki, dış çevrede soyut ya da somut birçok olgu ya da nesneyi iletişimin konusu haline getirmektedir. Kültürün bir endüstri haline gelmesi ile birlikte görüntü de kitle iletişimin dili olarak önemli bir kapasiteye ulaşmıştır. Görsel kültürün görsel iletişimin bir bileşeni olarak yapılanması ile birlikte bireysel iletişimin sınırları kitle iletişimi kapsayacak şekilde genişlemiştir. Kitle iletişimin sınırlarını belirleyen tek unsur görsel iletişimin zenginleşen içeriği, farklılaşan formu ya da teknolojik olanakları olmamakla birlikte önemli bir etkiye sahiptir. Bununla birlikte özellikle dijital teknolojinin yarattığı olanakların görsel kültürü yaygın hale getirmesine rağmen görsel kültürü sözlü kültür dönemine kadar götüren tarihsel gerçeklerden söz etmek mümkündür. Grafik formları, dilin yapısını modelleme becerisi ölçüsünde iletişime hizmet etmektedir. Bir haberleşme aracı olarak da değerlendirilebilecek bu modellemenin sonucunda işaret olarak kelimenin anlamsal ve ses olarak aktarımı gerçekleşmektedir (Goody, 2013, s. 42). Bu yönü ile görsel iletişim nesnelerinin kitle iletişim bağlamında da işlevi bulunmaktadır. Bu işlevin gelişme sürecine bağlı olarak etkisini artırdığını söylemek mümkündür. Anlam giderek metinden görsele doğru ağırlığını artırmaktadır.

Halk kültürünün ürünü olan mitlerin insan zihninde başlayan şey formunda ortaya çıkan gerçekliği zamanla bir sembol ya da görünüş formuna oturmaktadır. Dış çevreden aldığı anlam ve bilgiyi zihinsel olarak şekillendiren kaynağın yaratmış olduğu sembol ya da görünüşler dünyasında dilin de ötesine geçerek deneyimsel bir bağlanma ya da çözülme durumu yaratmaktadır. Toplumsal yaşamı düzenleyen, dönüştüren bilim, etik, hukuk, teknoloji gibi alanlardaki bilgisel çıktılar bir halk

kültürü içerisinde kolektif bir zihinsel yapı meydana getirmektedirler. Bilgiyi aktaran temel araç olarak dil aynı zamanda anonim kültürün de kaynağı durumunda bulunmaktadır (Cassirer, 2005, s. 8). Geçmişten günümüze kadar gelen sembolik ya da simgesel kültürün nesnel ya da düşünsel uzantıları günümüzde tarihsel süreçleri antropolojik olarak çözümlemede olanaklar sunmaktadır. Göstergeler dilin varlığını sağlayan kayıtlardan oluşur (Akay, 1999, s. 79). Bu bağlamda görsel kültür biçimsel ve işlevsel olarak belleğin oluşumunda önemli bir etkiye sahiptir. Geçmişte olageldiği gibi günümüzde de görsel kültürün ortaya koymuş olduğu soyut ya da somut tüm içerikler bellek inşa sürecinin bir parçası niteliğindedirler.

Barthes'in (2017, s. 24) *görüntünün retoriği* olarak kavramsallaştırdığı görüntü yaratım sürecindeki en önemli konu, yeniden üretilen soyut ya da somut görsellerin gerçek gösterge sistemlerini oluşturma kapasitelerin ne olduğudur. Çoğaltım yolu ile üretilen göstergeler anlamsal ve bilgisel olarak ilk göstergelerin yerini alıp alamayacağı önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada görüntünün dil ile kıyaslanması sonucunda ilkellik ve içerik zenginliği bağlamında bir kıyaslama oluşmaktadır. Bu çerçevede görüntü dile göre daha ilkel bulunurken görsel olanın anlamlandırma potansiyeline sunduğu sınırsızlığın yarattığı zenginlik savunulmuştur. Bir yaratım sürecinin ürünü olan görsel çıktıların kopyalar olarak çoğalması taşıdığı anlam sal içeriği neye dönüştürdüğü görsel mesaj kodlarının biçimlenmesi sürecinde önem taşımaktadır. Zihnin, gösterileni belirli bir görme biçimi tasarımı olarak fark ederek, gördüğüne düşünce çerçevesinde bir biçim ve anlam vermektedir (Cassirer, 2011, s. 73). Görsel kültürün etkileşim süreci içinde anlamlar, sembolik kategorilere ayrılarak metaforları oluşturmaktadır. Metaforlar ise kavramsal yapıların oluşumu için bir yapı potansiyeli yaratmaktadır. Jean Baudrillar'ın (2016, s. 270) Frederich Nietzsche'den aktardığı üzere *kavram bir metafor kalıntısıdır.* Kavram göstergebilim açısından dilin yazılı ve sözlü formları için bir araç niteliği taşımakla birlikte göstergelerin görüntü formu için de çekirdek bir yapı özelliği taşımaktadır. Görselin yaratım süreci eylemsel, simgesel ya da düşünsel verilerin algılanması ile başlamaktadır. Bir iletişim nesnesine dönüşme sürecine gelene kadar tüm göstergeler aynı üretim sürecinden geçmektedir. Dil göstergelerinde anlam söz ve yazı ile dışa vurulmakla birlikte görsel göstergelerde

anlam biçim ve sunuma gömülür. Dil göstergesinde anlamın tüketimi, görsel göstergede anlamın keşfi söz konusu olmaktadır.

Kültür ortak kabulleri itibariyle bir uzlaşma alanı olma özelliği taşımaktadır. Kültürel birikimler ve kalıplar toplumu oluşturan bireyler aracılığı ile yeni nesillere ya da topluma dâhil olan yeni bireylere aktarılmaktadır. Bir toplumsallaşma eylemi olarak ortaya çıkan bu etkileşim bireysel eş zamanlı aktarımı kültürleme, nesiller arası aktarımı ile kültürlenme olarak kavramsallaşmıştır. Bu bağlamda bir diğer kültürel dönüşüm ise kültürleşmedir. Kültürleşme farklı kültürlerin birlikteliğinin yarattığı yeni bir kültürel durumu ifade etmektedir (Yıldız, 2005, s. 9). Kültürlenmenin bir diğer alanı ise insan bedeni olarak etki alanına girmektedir. İnsanın bedeni üzerinde yarattığı biçimsel özellikler onun algılanma sürecini de etkilemektedir. Bir uzlaşa zemini olarak ortaya çıkan kültür bir bakıma benzer anlam üretmek üzere bireye bedeni üzerinden bir sınır çizmektedir. Bu durum bireyi görsel kültürün taşıyıcısı olarak, beden dili aracılığı ile görsel iletişimin bir unsuru haline getirmektedir (Bleeker, 2010, s. 35). Kültürleme, kültürlenme ve kültürleşme kavramları kültürün içerdiği görsel ve dilsel göstergelerin toplumu dönüştüren bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu dönüşümü sağlayan bilgiye içkin anlam aktarımı da bir iletişim eylemi olarak kültürün işleyişinde önemli bir yer tutmaktadır.

Görsel kültürün gelişim sürecinde tipografik dönem ile başlayan dönüşüm elektronik kültür dönemindeki teknolojik gelişmeler ile önemli bir seviyeye ulaşmıştır. Teknolojinin bir iletişim teknolojisi olarak ayrı bir alanda kendini inşa etmesini de bu dönem ile birlikte düşünmek mümkündür. Görsel kültür yaşamın pek çok alanında ortaya çıkan üretimler ile kendini var etmesine rağmen iletişime konu olan yönüyle diğer alanlardan belirgin biçimde ayrılmıştır. Bu ayırım aynı zamanda diğer tüm görsel kültür öğelerinin iletişime konu edilmesi sürecinin de başlangıcıdır. Sözlü kültür dönemlerinden başlayarak teknolojinin görsel kültür üretiminde insan ile görsel göstergeler arasındaki araçsallığı Baskı ve görüntü kayıt teknolojisinin gelişimi ile başlayan süreç dijital kültür dönemine kadar hızlı bir şekilde ilerlemiştir. Binlerce yıl süren sözlü ve yazılı kültür dönemine karşılık yaklaşık son iki yüzyılda birçok önemli dönüşümler yaşanmıştır.

Fotoğraf basit bir ileti aracı olarak gösteren ile gösterilen arasındaki ilişkinin varlığı bir dönüşüme değil kayıt altına almaya dayanmaktadır. Fotoğraf kayıt altına aldığı veriyi göstergelerin süreklilik ve dönüşüm esaslarına bağlı olmaksızın aktarmaktadır. Fotoğraf ile görsel nesnenin kayıt altına alınması sürecinde kodun noksanlığı fotoğrafa doğallık katmaktadır (Barthes, 2017, s. 34). Dijital görüntü teknolojisinin fotoğrafı da dönüştürdüğü haliyle fotoğraf da artık kodlu bir yapıya sahiptir. Bu da fotoğrafı dönüştürülebilir bir yapıya kavuşturmuştur. Bu dönüşüm fotoğrafın yalınlığı ve düzanlamsallığı ile ilgili yeni bir yaklaşımı doğurmuştur. Fotoğraf artık görsel kültürün bir unsuru olarak hileli yönlendirme ile yeniden bir üretim sürecine girmiştir. Bu yeni durum fotoğrafı çizim ile aynı anlamsal ve kodsal yapıya yaklaştırmıştır. Görsel gösterge olarak fotoğraf aynı zamanda imgeselin nesnel gerçekliğini tekrar tekrar üreten bir araca dönüşmüştür.

Hareketli görüntü tekniği olan videoların gösterge dizgelerine dönüştüğü sinema için de fotoğraf benzeri bir dönüşüm söz konusu olmaktadır. İlk dönemler sessiz ve siyah beyaz olarak kayıt altına alınan görüntüler daha sonra sesli ve renkli olarak kaydedilmiştir. Dijital teknolojinin bu alanda sağladığı olanaklar ile buluşan hareketli görüntü kayıt teknolojisi ilk halinden daha karmaşık bir kod yapısına sahip olmuştur. Yine fotoğrafta olduğu gibi hareketli videoda da hileli yönlendirmeyi mümkün kılan dijital görüntü teknolojisi sinemada devrimsel dönüşümleri getirmiştir. Film endüstrisinin fiziki gerçeklik ihtiyaçları artık yazılımlar ile dijital ortamda karşılanmaktadır. İmgeler görsel olarak kodlar aracılığı ile biçimsel bir form kazanmıştır. Görsel kültür imgeler dünyasının mitlere dönüştüğü bir sanal gerçeklik ile göstergelerini meydana getirmektedir. Bu görsel göstergenin anlam aktarımı günümüz kitle iletişimde önemli bir etki alanına kavuşmuştur. Görsel kültürün yarattığı düzanlam ve yananlam metinselliği simgesel, mitsel, mecazi ve metaforik olarak dijital dilin oluşum sürecini beslemektedir.

Dijital teknoloji dönemine özgü gelişen görsel kültür ve görsel iletişim ekran olgusunu yaratmıştır. Dijital ortamda üretilen ya da dijital ortama aktarılan tüm üretimlerin izleyici ile buluştuğu alan olarak ekran, medya ve iletişimin verilerinin aktarıldığı bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Görsel kültürün içeriklerinin kitle iletişim bağlamındaki sunumu yeni bir okuryazarlık yaklaşımı yaratmıştır. Genel olarak okuryazarlık, okuma ve yazma yetkinliklerine sahip olma niteliği ve durumu ifade etmektedir. Okuryazarlık genellikle dilsel göstergelere ilgili olmakla birlikte görsel göstergelerin anlam ve içerik çözümlemelerini de içine alan bir alandır. Dijital iletişim teknolojilerinin yaratmış olduğu yeni koşullarda görsel kültürün medya için kitle iletişim alanında etkili olarak kullanılması görsel medya okuryazarlığını daha da önemli hale getirmiştir (Bleeker, 2010, s. 39). Aynı zamanda bireysel iletişim için de görsel iletişimin mesaj kodlarını çözümleyebilme yeteneği önem taşımaktadır. Okuryazarlık, hem algılanan hem de algılatılan iletişim içeriklerinin anlam çözümlemeleri hakkında bilgi sahibi olmayı gerekli kılmaktadır. Günümüz dijital teknolojisinde hem üreten hem de tüketen aşamalarında özne rolünü oynayan bireyin, kendisine sunulan ve kendisinin sunduğu görsel içeriğin toplumsal yaşamda temas ettiği gerçeklikleri bilmesini gerektirmektedir. Yeni iletişim teknolojilerinin yaratmış olduğu yeni dil, biçim ve araçlar bu alandaki içeriklerin okunması konusunda yetkinlik sorununu da beraberinde getirmiştir. Büyük bir etki alanına sahip olan dijital iletişim ortamında kişisel alanın nasıl korunabileceğini ve medyada yer alan verilerin ne anlama geldiğini ölçebilecek bir yetkinlik standardı önem taşımaktadır. Özellikle dijitalleşen medyada bilgiye erişilen medyanın sahiplik yapısı, içerik üretim ilkelerinin analiz edilebileceği bir yetkinlik becerisi önem taşımaktadır. Medya yetkinliği içerik tüketicileri için olduğu kadar içerik üretenlerin de sahip olması gereken bir beceri özelliği taşımaktadır (Alver, 2006, s. 10). Dijital çağ eğitim ve üretim ilişkisine yeni bir boyut getirerek medya okuryazarlığını bir gelişme olarak bireylere zorunlu kılmıştır. Kültürü bir iletişim nesnesi olarak konumlandıran dijital kültür döneminde görüntünün metinsel kod olma özelliği anlatıyı da bu yönde gelişmeye zorlamaktadır.

2.8. Yapısalcı Kuram Perspektifinden İletişim, Dil ve Kültürün Etkileşimi

Yapısalcı kuramın temelini atan Saussure (1998, s. 295) dili insanlar arasındaki birleştirici güç olarak değer biçmektedir. Bu güç aynı zamanda dilin yayılmasını ve bütünlüğünü korumasında da etkili olmaktadır. Dili iletişim kurmak için araç olarak gören Strauss'a göre (2012, s. 65) akrabalık sistemi örnekleminden yola çıkarak kültürü toplumsal ilişkileri düzenleyen kuralların yaratıcısı ele almak mümkündür

(Strauss, 2012 s.81). Dili kültüre içkin göstergeler sistemi olarak ele aldığımızda, Bourdieu'nun (1995, s. 114) kültürü birleştirici bir unsur olarak gören yaklaşımının iletişim, dil ve kültürün etkileşim içerisinde üretimsel bir alan özelliği taşıdığını görmek mümkün olmaktadır.

Kültürel alanda yapısalcılığı kuramsal temellere oturtan Strauss, (2013, s. 9) yapıyı toplumsal uzlaşının bireyin iradesine egeme bir sistem olarak tanımlayarak *'yapının iradesi, bireyin iradesini kuşatır'* önermesini yapmıştır. Toplumsal uzlaşının eylemsel sisteminde yer alan mesaj aktarımları, kültürel dönüşümlerin temelinde iletişimin ve iletişimi mümkün kılan dizgelerin oluşturduğu dilin olduğunu göstermektedir.

İletişim bilimlerinin yöntem arayışına girmesi ile birlikte sosyal bilimlerin farklı alanlarındaki kuramsal ve metodolojik imkânlarından yararlanma süreci başlamıştır. Bununla birlikte farklı kavrayışların yarattığı tartışmalar da yaşanmaya başlanmıştır. Dilin yapısal çözümlemesinde olduğu gibi iletişimin yapısal çözümlemesinde de temel unsurun özne mi yoksa nesne mi olduğu tartışılmaya başlanmıştır. İletişim kuramlarında etkin olanın araç mı yoksa özne mi olduğu soruları üzerinde farklı görüşler ortaya atılmıştır. Fakat temelde iletişimin ana unsurlarını barındıran bilgi ve şifreler ancak dilin yapısı içinde muhafaza edilmektedir. Dolayısıyla yaşama dair olan bilgi ve anlam üretimi dil içinde inşa edilmektedir. Bu noktada yapısalcılar için dil dışında hiçbir şey meydana gelmemektedir. Bu sebeple yapısalcı kuramın etkisinde gelişen görüşe göre yapı ve yöntem dilde merkezi önem taşımaktadır (Güngör, 2018, s. 223). Dili tüm çözümlemelerin merkezine alan yapısalcılık, ele aldığı tüm konuları dile içkin olarak çözümlemektedir.

Kültürel olgular da dil gibi bağlantıların toplamı olarak algılanabilir ve işlevleri bakımından açık ya da gömülü bir iletişim aynı düzlemde ele alınabilir (Yücel, 2008, s. 77). Dilin yapısal bileşeni olan göstergeler yapısalcılar tarafından kültürel aktarımların gerçekleşmesinde iletişimin ana birimleri olarak yorumlanmıştır (Birkiye, 1984, s. 81). Göstergebilim anlamın soyut nitelikte olan evrelerini dizgiselleştirmek suretiyle açıklamayı amaçlamaktadır (Günay, 2002, s. 11). Göstergebilimde anlam içeriği olan kelime, görsel, ses, eylem gibi her işaret gösteren olabilir (Erdoğan, 2011, s. 230). Saussure (Piaget, 2007, s. 77) daha geniş bir alanda

yapılandırmak istediği göstergebilim disiplini için dilbilimi bir çalışma alanı olarak ele almıştır. 1930'lardan başlayarak sosyal bilimlerin pek çok dalında yaşanan gelişmeler, yapısalcılığın uygulama alanına geçerlilik kazandırmıştır. Bu genişleme sürecinde yapılan yorumlar, değerlendirmeler neticesinden farklı alanlardaki araştırmalara temel teşkil eden yapısalcılık, özellikle göstergebilim, dilbilim, antropoloji alanlarında etkisini artırmıştır (Yücel, 2008, s. 15). Dilin kültüre içkin bir yapı olarak antropolojik araştırmalarda bütünün bir parçası olarak ele alınması ile birlikte yapısal perspektif bu alanda da kendine geniş bir alan bulmuştur.

Strauss (Dekens, 2017, s. 34) yapısalcı metodun hedeflediği şeyi "Somut deneyimlere tercüme edilmiş, bireysel ya da kolektif bir kuruma sahip olmayan insanların, onlar aracılığıyla, ister icat etme yoluyla, ister önceki kurumların dönüştürülmesiyle, ister dışardan almak suretiyle kurumları elde etmiş olacağı bilinç ve bilinçdışı süreçleri" analiz etmek olarak açıklamaktadır. Yapısalcı Antropolog Strauss'a (1994b, s. 91) göre, dilin varlık sınırını insanların o dili konuşma potansiyeli belirlemektedir. Dilin yapısal özelliklerindeki değişim, dilin bir konuşma formuyla ve iletişim kurmak amacıyla bir araç olarak kullanılma oranına bağlıdır. Bu etkileşimin yarattığı eşsüremlilik ve artsüremlilik arasındaki ilişki esnek bir yapı özelliği taşımaktadır. Konuşma eylemi içinde öznenin yapısal olarak benzerlik göstermesi bu esnekliği yaratan temel unsurdur. Saha çalışmalarını çeşitli kültürel yapılar içerisinde inceleyen Strauss toplumsal olanın kültür, dil, iletişimi içeren unsurlarını da yorumlamıştır. Bu sebeple çalışmaları ve eserleri sosyal bilim disiplinlerinde etkili olmuş ve yaklaşım olarak model olmuştur.

Göstergebilim, yapısalcı kavrayışıyla metnin her öğesini ayrı bir öğe olarak değerlendirilmektedir (Erdoğan, 2011, s. 239). Yapısalcı yaklaşım, dilin bir formu olarak metnin bütünselliğinin içerdiği yapılar arasındaki bağlantısallıkla çözümleme yoluna gitmiştir. Metni oluşturan kelimelerin her biri bir yapısal öğe olarak bu çözümlemenin parçası olmaktadır. Kelimelerin metnin bütünlüğünden bağımsız olarak taşıdığı anlam ve tarihsellik, diğer kelimeler ile aralarındaki etkileşimin yaratmış olduğu dönüşüm, yapısalcı yaklaşım modelini göstermektedir.

Bir iletişim aracı olarak dilin kavramlar aracılığı ile yaratmış olduğu eylemler aynı zamanda kültürü meydana getiren somut ve soyut varlıkların çıkış noktasını teşkil

etmektedir. Bir isim aracılığı ile kendine alan yaratan bir olgu, dâhil olduğu sosyal ya da bilimsel kategoriler içinde kültürel bir kimlik kazanmaktadır. Bu durum ise iletişim, dil ve kültür arasındaki bağlantısallığa işaret etmektedir. Yapısalcı perspektiften ele alındığında yaşamın en geniş çerçevesi içerisindeki bütünselliğin yapılarını oluşturan iletişim, dil ve kültürün hem kendini hem de birbirini dönüştürmesi bu disiplinin üçlü yaklaşımı ile uyumluluk göstermektedir.

Yapısalcılar görünür ve bilinir olan toplumsal gerçekliğin karşılık geldiği yapıyı önemsemektedir. Dil ve söz ayırımı doğrudan gözlemlenebilenin toplumsal yaşamda kazandığı gerçekliğe denk düşmektedir. Dil içinde yapısal ve gramer olarak kurallar içermesine rağmen, tüm bu kurallardan habersiz olarak bir insanın o dili konuşabiliyor olması bu ayırımı destekleyen bir kanıt niteliğindedir. Yapısalcılığın dil alanında gelişmesinin ardından gelen dilbilimciler de dilin hem görünür hem de zihinsel yapıya içkin olan bir kalıtsal form olduğunu savunmuştur. Yapısalcılık, dil özelinde hem görünür hem de derinlerde olanın özelliklerini zihnin temel özelliklerini yansıtmasını açıklar nitelikte olduğunu değerlendirmektedir (Keat & Urry, 2001, s. 199). Bu yönü ile yapısalcı yaklaşım dili hem doğal hem de sistematik süreci içerisinde ele almaktadır. Dil yapının hem içine hem de dışına doğru uzanan bir sistemin varlığına işaret etmektedir. Yapısalcılar dilin sözlü geleneğini detaylı olarak incelemelerine rağmen, bu konuda yazılı gelenek ile kıyaslamalı bir analize gitmemişlerdir.

Göstergeler sonsuz varyasyonlarla dizilim sağlar ve her yeni kullanımında dilin bir öğesi niteliği kazanır. Söz dili var eden olgulardan biridir. Sözün olmadığı dil, dilin olmadığı söz yoktur. Dilin evrimsel gelişimini sağlayan sözdür. Bu bağlamda dil ve söz birbirine içkin iki yapıdır (Barthes, 1979, s. 6). Bu sebeple yapısalcılığın temelini sözlü kültür dönemlerinden itibaren düşünmek mümkündür. Kendiliğinden gelişen bir yapı olarak dili söz formu ile ele almak kültür ile de yakın bağlara vurgu yapma olanağı vermektedir. İhtiva ettiği kavramsallık ve anlamsallık itibariyle sözü, kültürün kendi içinde dönüşümü sağlayan bir araçlar olarak ele almak mümkündür.

Yapısalcılık perspektifinden iletişim, dil ve kültürün etkileşimine odaklandığımızda bu üç olgunun dinamik bir yapısal özelliği taşıdığı görülmektedir. İletişim, dil ve kültür yapısal dönüşümleri esnasında birbirine temas ederek etkileşim içinde

olmaktadır. Bu etkileşimin yaratmış olduğu çıktılar iletişim, dil ve kültürde yeni form, anlam ve yöntemlerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bu sebeple Strauss'un (2013, s. 10) ifadesiyle yapı bilimsel bir gerçeklik üzerine inşa edilmiş model olarak toplumun anlaşılmasını sağlayan çözümleme yöntemidir.

3. SÖZLÜ KÜLTÜRDEN DİJİTAL KÜLTÜRE: İLETİŞİM, DİL VE KÜLTÜRÜN DÖNÜŞÜMÜ

İletişim, dil ve kültür arasındaki etkileşim sözlü kültür döneminden dijital kültür dönemine kadar canlılığını koruyan bir süreçtir. Dil ile kültür arasındaki karmaşık ilişki sorunu içerisinde dil kültürün bir ürünüdür. Dil aynı zamanda içinde yaşadığı ve kullanıldığı toplumun kültürünü yansıtmaktadır. Bu ilişki dili kültürün bir parçası haline getirmektedir. Strauss'un (2012, s. 107) Antropolog Edward Burnet Tylor Primitive Culture-I eserinden aktarmış olduğu tanımda da kültür, toplumsal araçları, yapıları, inanışları, gelenek ve dili kapsayan bir bütün olarak açıklanmaktadır. Dil hem bireysel hem de toplumsal olarak kültürün yaşamasında bir koşul olarak belirmektedir. Bu koşulu sağlayan esas ise dil ve kültürün yapısal olarak uyumudur. Birey içinde bulunduğu kültürü dil aracılığı ile algılamaktadır. İnsanlığın medeniyet aşamalarında birbiri ile etkileşime giren en önemli üç olgu iletişim, dil ve kültür olarak ortaya çıkmaktadır. Bu üç olgu arasında aynı zamanda birbirini doğuran, değiştiren, geliştiren bir etkileşimden de söz etmek mümkündür. İletişimin var oluşu insan doğasına dayanmaktadır. İnsan içinde bulunduğu çevre ile iletişime geçerken doğallığı içerisinde üretmiş olduğu duygu ve düşüncelerini aktaracak dışavurum yöntemlerini kullanmak zorundadır.

İletişimin ve kültürün etkileşimi çerçevesinde ele aldığımızda dilin ne olduğundan çok nasıl doğduğu sorusu önem kazanmaktadır. Dil insana doğuştan verilen bir yeti mi yoksa sonradan yaratılan bir tekniğin sonucu mudur? Bu çerçevedeki bilimsel yaklaşımların hepsinin birleştiği nokta ise insanı diğer tüm canlı türlerinden ayıran tek ve en önemli yetinin lisan olduğudur (Bickerton, 2016, s. 8). Fakat bu ayırım dilin yazılı ve sözlü formu ile şekillenen hali için geçerlidir. Tüm canlılar içinde bulundukları topluluklar ya da çevre ile etkileşim ve bilgi alışverişi içinde bulunmaktadırlar.

Ernest Renan (2015, s. 67) dilin kökenine ilişkin olarak; tıpkı düşünce yetisinin doğuştan olduğu gibi dil de insanda doğuştan gelen bir özelliktir. Bu sebeple dilin

doğuşu için bir başlangıç belirlemek düşünce için bir başlangıç belirlemek anlamına gelmektedir. Bu yaklaşım dil ile düşünce arasındaki bağlantıya da işaret etmektedir. Burada dil mi düşünceyi oluşturur yoksa düşünce mi dili sorusu başka bir yaklaşım potansiyeli taşımaktadır. Dile bir başlangıç belirlememe ilkesi dünya üzerinde farklı coğrafyalarda farklı dillerin konuşuluyor olmasını açıklamak konusunda cevap arayan bir alan yaratmaktadır. Dilbilimci Noam Chomsky (2014, s. 19); dilin insanın doğuştan gelen bir temel özelliği olduğunu ve dilin işleyişini mümkün kılan bir yapının organ gibi ele alınabileceğini güçlü kanıtları olan bir varsayım olarak ele almaktadır. Bu varsayımdan hareketle insana özgü olan dil yetisinin biyolojik olarak bağlantısallığı üzerinde de durmaktadır. Bilişsel bir sistem ile bilginin depolanması bu bilginin süreç içerisinde değişimini de mümkün kılmaktadır. Bu değişim dil ve iletişim bağlamında belleğin gelişimini anlamak için de yol açmaktadır. Tarihsellik bağlamında gündelik hayatın çıktıları bir dil ile veriye dönüşmektedir. Bilgi bir bakıma toplumsal pratiklerin odağında yer almaktadır. Bilgilenme gerçekliğin nesnel olarak duyular aracılığı ile algılanması ile gerçekleşmektedir (Hançerlioğlu, 1999, s. 343). Algının oluştuğu süreç iletişim eyleminde mesajın kaynaktan hedefe ulaştığı aşamaya karşılık gelmektedir. Bu veriler dış çevreye doğru çıktı, kaynağın kendi bilişsel yapısında da girdi olarak yer almaktadır. Toplumsal düzleme yayılan bilgiler kültürel bağlamda, bireysel düzlemde yayılan bilgiler ise bilişsel bağlamda birikmektedir. Bu birikim eski verilerle etkileşim içine girerek toplumsal ve kültürel olana dair yeni anlamlar yaratarak normların oluşumuna zemin hazırlamaktadır.

Dili ses ve yazı formuyla insan medeniyetinin oluşum sürecinde bir etken bir olgu olarak aldığımızda, insanı diğer canlılardan ayıran başat özellik niteliğindedir. Fakat iletişim evreninde dili kaynaklar arasındaki mesajların iletilme sürecinin bir aracı olarak ele alındığımızda dilin formu ve kapsamı genişlemektedir. Her türlü mesaj kodunun kaynaklar arasında işleyişi sonucu meydana gelen davranış ve algı değişikliği bir iletişim eylemi niteliği taşımaktadır. Dilbilimci Steven Roger Fisher (2013, s. 1) dili bilgi alışveriş aracı olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda ele alındığında beden dili, işaretler, semboller, görseller, matematik dili gibi bilgiyi işleyen ve anlamı aktaran tüm formlar dil niteliği taşımaktadır. İletişim için çizilen bu çerçevede kimyasal, biyolojik, fiziksel ya da mekanik olarak gerçekleşen tüm etkileşimin yarattığı yeni durumu, iletişim eyleminin bir sonucu olarak

değerlendirmek mümkün olmaktadır. Bu yaklaşımı referans alarak toplumsal bağlamda meydana gelen olayları ve kültürel yapıları da iletişimsel eylem özelliği taşıyan oluşumlar olarak değerlendirmek mümkündür.

Dil, yapısı itibariyle anlam ve gösterge olarak bir dizge özelliği taşımaktadır. Gösterge dizgeleri içerisinde en karmaşık yapıya sahip olan dil aynı zamanda en işlevsel dizge olma özelliğine sahiptir. Bir anlam dizgesi olarak dilin toplumsal, biyolojik ve fiziksel değişim süreçleri bulunmaktadır. Anlam, yapılanmasını toplum içinde tamamlamakta, biyolojik olarak beyinde etkin hale gelmekte ve fiziki koşullarda değişime uğramaktadır (Yaylagül, 2015, s. 58). Bu bağlamda dil yapı itibariyle toplumsal bireysel yapıya da referans olma özelliği taşımaktadır. Dilsel olan aynı zamanda bireysel ve toplumsaldır. Bir başka ifade ile dilin içerdiği gösterge ve anlam dizgeleri bireyin ve toplumun içerdiği kültürel ve zihinsel birikimin yansımaları olma özelliği taşımaktadır.

Dilin de içinde bulunduğu etkileşimin olduğu tüm toplumsal sistemlerin yaşaması için Raymond Williams'ın *'yeniden üretilebilirlik'* olarak kavramsallaştırdığı bir işleve sahip olması gerekmektedir (Williams, 1993, s. 184). Bu yeniden üretim sürecinde kültür, dilin gösterge ve anlam dizgesi ile yeni yapılar yaratmaktadır. Yaratılan dilsel ve iletişimsel yeni yapılar kültürü etkilenen ve etkileyen bir yapı olarak dönüştürmektedir. Bu durum, aynı zamanda bireyin düşünce dünyasındaki dönüşümün toplumsal düzlemde yeni alanlar meydana getirmesinin de etkeni olarak ortaya çıkmaktadır. Bozkurt Güvenç'in (2003, s. 101) Sosyolog Pitirim Alexandrovich Sorokin'den aktardığı kavramsal yaklaşımda kültür; sosyokültürel çevrede belirgin olarak ortaya çıkan fiillerin ve araçların süreç içerisinde ortaya koymuş oldukları nesnel gerçeklik olarak açıklanmaktadır. Bu bağlamda kültür aynı zamanda bir değerler ve normlar bütünü içinde gerçekleşen etkileşimli ilişkiler etrafında toplanmış toplumsal yapılar olarak da tanımlamaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak, dil ve iletişim etki ettiği tüm yapıları kültürel olarak yeniden üretim ve dönüşüm sürecinin etki alanına sokmaktadır. Bu üç olguyu ele almak ancak birbirinin etki alanına girmek ile mümkün olmaktadır. Dili kültürle, kültürü iletişimle, iletişimi dil ile olan etkileşim alanlarındaki üretim ve dönüşümler ile açıklamak mümkün olmaktadır.

Söz ile kültürel bir aktarım aracına dönüşen dil, teknolojik, sanatsal, düşünsel, sosyal, siyasal, coğrafi etkiler altında şekillenmiş ve form olarak dönüşmüştür. Bu çerçevede kültürel olarak dilin sözlü formundan başlayarak dijital formuna kadar geçen süreci dönüm noktaları ile sınıflandırmak geçiş süreçlerini daha iyi aktarmaya yardımcı olacaktır. Bu sebeple iletişim, dil ve kültür etkileşimini kültürel bağlamda sözlü, yazılı, tipografik, elektronik ve dijital dönemler olarak sınıflandırarak ele almak dönüşümü yapısal olarak açıklamaya yardımcı olacaktır.

3.1. Sözlü kültürde iletişim, dil ve kültürün etkileşimi ve dönüşümü

Sözlü kültür olarak ele alınan dönem, yazının icadına kadar olan süreyi tanımlamaktadır. Sözlü kültür toplumların üretim ilişkileri, iş bölümü, toplumsallaşma, aktarımlı bellek inşasının insan iletişiminin konuşma edimi ile gerçekleştiği koşulara karşılık gelmektedir. Dil, sözlü kültür döneminin en önemli iletişim aracıdır. Dilin sözel ve görsel formları, sözlü kültür döneminin bilgi aktarım ve kayıt teknolojileri özelliği taşımaktadır. Dillerin ne kadarı ilk çıktığı zamanlardan yazının icadına kadar geçen döneme kadar yok olduğu kesin bir bilgi olarak kayıtlarda mevcut değildir. Konuşulmasına rağmen yazıya geçmemiş diller mevcuttur. Bu sebeple dili var eden yapı ve dilin kökeni söze dayanmaktadır. Yazı ifade ediliş biçimi itibariyle söze bağımlıdır. Yazıya aktarılmış bir metni ister dışa vurarak ister içten okunsun her şekilde metin sese dönüşür. Bu sebeple dilde söz esastır (Ong, 2015, ss. 19-20). Bu bakımdan dil biyolojik ve zihinsel olarak sesli bir iletişim nesnesine dönüşmektedir.

Dilin sınırlarını belirleyen bir etken olarak kabul edilen bilişsel süreçlerin genişliği, geç paleolitik çağa ait insan eseri görsel kalıntılarda ve bazı ritüellerde görülmektedir. Kültürel antropolojinin ortaya koyduğu insanın kültürel üretimine dair kanıtlar, dönemin insanlarının konuşma işlevini yerine getirirken işitim ve hafıza kapasitelerinin yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir. Dillerin gelişmişlik seviyelerine göre sergilemiş oldukları farklılıklar, ait oldukları toplumların değişiminde bir etken değildir. Dil tüm toplumsal örgütlerin kabul görmüş davranışlarına temel teşkil etmektedir (Goody, 2011, s. 22). Bu da dili hem bilişsel sürecin işleyişinde hem de toplumsal yapılar arasındaki iletişimde etkili bir konuma yükseltmektedir. Bu durum kültür, dil ve iletişimin temelde birbirine bağlılığını

göstermektedir. Sözlü kültür döneminde dil, toplumsal yapıların üretimsel dönüşümünde iletişimi bir araç olarak kullanmıştır.

Dilin evrimsel sürecinde ilkel insan dili toplumsal örgütlenme ve işbirliğini mümkün kılacak düzeyde olmuştur. Bu ilkel dil ile kurulan sosyal ve ticari ilişkiler, yerleşik hayata geçilme sürecinin de etkisi ile yaşamsal ihtiyaçların karşılayacak teknoloji ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak ritüeller geliştirmişlerdir. Hem teknoloji hem de ritüel üretimi bu toplumların kültürel oluşumunun temeli olmuştur. Tüm bunların başlangıcında dilin olduğu görülmektedir. Bu da dilin, iletişimi ve kültürü dönüştürme sürecini ortaya koymaktadır (Fischer, 2013, s. 50). Bu dönüştürme sürecinde dilin hem doğal hem de teknolojik araçların kullanım tercihlerinde önemli rol oynadığı görülmektedir.

Ses ile işlevselleşen dil, durağan ve yazıdan ayrışmış bir geleneğe sahiptir. Görselliğin yaratmış olduğu sembolik nitelik izlenimlerin daha güçlü olması ve işitimsel olan dilin sesli biçimine baskın hale gelmesine neden olmuştur (Saussure, 1998, s. 53). Sözlü kültür döneminde baskın hale gelen dilin kullanım formları aynı zamanda kültürel üretimlerin fiziki ve soyut özelliklerine etki etmiştir.

Söz, dilin konuşulabilme düzeyinde anlık olarak gerçekleşen bir eylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eylem ses ya da yazı olarak biçim kazanmaktadır. Sözlü dil gündelik hayatın pratiklerine aracılık etmektedir. Biçimsel olarak sözlü dil yazılı dil ile büyük oranda farklılık göstermektedir (Vardar, 2002, ss. 180-183). Bu farklılıklar aynı zamanda toplumsal değişimlere de yön verebilme ve bu değişimlerden etkilenmeye açık bir durum yaratmaktadır.

Bu bağlamda dil düşünceye aracılık etmektedir. Dil ile düşüncenin birbirinden ayrılması söz konusu olmadığı gibi bu iki öğenin bir araya geldiği noktada işlevsellik doğmakta ve biçimsel bir gerçeklik yaratılmaktadır (Saussure, 1998, ss. 167-168). Yazılı anlatımı yüzeysel bulan Platon'a göre yaşam ve düşünce arasındaki boşluk dilin söyleme eylemini gerçekleştirmesi ile kapanabilmektedir (Feyerabend, 1995, s. 185). Dilin sözel halinin işleyiş biçimleri sebebiyle anlam ve biçimsel olarak da bu yolla üretilenlerin yazı dilinden farklı olması bir sonuç olarak belirmektedir.

Dil kültürden doğan, kültüre içkin bir yapı olma özelliği taşımaktadır. Dil ile kültür arasındaki bağ sadece bir düzenek olmamaktadır. Her iki alan da insan doğasının gerçekleri ile şekillenip gelişmektedir. Toplumsal olguların birbiri ile ilişkisi sonucunda doğan iletişim, kültür, dil ve iletişimi sebep sonuç örgüsü içinde birbirine eklemlemiştir. Dil ve kültürün aynı yapı içindeki ilişkileri ya da farklı iki yapının dil ve kültür bağlamında birbiri ile ilişkileri dil ve kültür antropolojisinin inceleme alanı içinde yer almaktadır. Bu bilimsel disiplin, dili haberleşme ve toplumsal dışa vurumun bir aracı olarak kabul etmektedir (Saran, 1992, s. 142). Dil, iletişim ve kültür arasındaki bu bağlantısallık aynı zamanda bilimsel bir zeminin de varlığını ifade etmektedir. Bu üç disipline ilişkin ortak bir kavrayış biçimi olduğu kadar, çözümleme metodu da ihtiva ettiği görülmektedir.

Sözlü gelenek toplumsal işleyişi etik düzleminde halka içkin hale getirme amacı güderken, sözlü üretimlerin meydana geldiği dönemi açıklama işlevini de yerine getirmiştir. Halk ezgileri, masallar, görenekler ve dini düşünce sistemleri toplumun kırsal kültürünün gelişimi ve yeni nesillere aktarımı için bir araç niteliği kazanmıştır (Caunce, 2011, s. 104). Sözlü kültür döneminin ürünleri tarihsellik özelliği ile de önemli bir veri niteliği taşımaktadır. Kültürel aktarım sürecinde oluşan yeni formlar ile birlikte hem kültür hem de iletişim dönüşüme uğramıştır. Sözlü kültürün toplumsal yaşamda var olma biçimi özneyi üretici ve aktarıcı olarak ön plana çıkarmıştır. Bu dönemdeki anlatıcıların halk ürünü kültürel unsurları aktarırken, öznel yaklaşımları da dil aracılığı ile kültürün dönüşümüne etki etmiştir. Farklı coğrafyalardaki mitlerin benzer özellikler taşıması buna örnek olarak gösterilmektedir. Roma İmparatorluğu ve Göktürk Devleti'nin kuruluş efsanelerinde yer alan dişi kurt figürü benzer mitlerin farklı coğrafyalarda yer alma şeklini yansıtmaktadır.

Ong (2015, ss. 23-24) sözlü kültür dönemi için araçsal ve biçimsel özellikleri bakımından *'birincil sözlü kültür ve ikincil sözlü kültür'* olarak ayırmaktadır. Birincil sözlü kültürde sadece dile konuşma eylemi hâkimdir. İkincil sözlü kültürde ise iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte dilin metin olarak yazı formunda çıkmasının ardından konuşmaya dönüşme süreci ifade edilmektedir. Sözlü kültürün yazıdan önceki aşamasının uzantıları olan kültürel kalıntılara, toplumun belirli alt ve mikro katmanlarında rastlanmaktadır. Birincil sözlü kültür döneminden bugüne

gelen öğelerin yaratmamış olduğu düşünme pratikleri de varlığını kısmen sürdürmektedir. Ong'un (2015, s. 24) bu ayırımı sözlü kültürün yazının icadıyla birlikte son bulmadığını, kesintisiz olarak dijital kültüre kadar geldiğini göstermektedir. Bu sebeple dilin kullanım pratikleri ve işlevinin yaratmış olduğu kültürel oluşum sürekliliğe sahiptir.

Yazının olmadığı sözlü dönemde önemli eserler ortaya konulmuştur. Destanlar, mitler, şiirler üretilmiş ve insan hafızasında muhafaza edilerek yeni kuşaklara aktarılmıştır. Sözlü edebiyat dili bir araç olarak kullanmıştır (Strauss, 2015, s. 120). Bu bağlamda toplumsal yaşamın ortaya koyduğu üretimlerin tüm kültürel dönemlerde toplumlar ya da zamanlar arası aktarım için kendine bir yöntem yarattığı görülmektedir. Sözlü iletişimin duygudaşlık ve direnmeye imkân veren doğası, yarım kalmaya yatkın tabiatı yazılı iletişimden ayırt edilmesini sağlayan özellikleridir. Sözlü iletişim aynı zamanda belirsizlik ilkesini de hâkim kılmaktadır (Thompson, 1999, s. 96). Kayıt teknolojisinin olmadığı sözlü kültür döneminde dil aracılığı ile üretilen bilgi ve ürünlerin değişimi hakkında kesin yargıya varmayı sağlayacak delillerden yoksunluk durumu söz konusudur. Anonim kültürün doğmasına da sebep olan kökene ulaşma sorunu bu dönemde çoğalan soyut ve somut kültürel öğeleri halkın mülkiyetinde konumlandırmıştır.

Sözlü kültür dönemi gündelik dil pratiklerinin yaratmış olduğu sözlü iletişim tarzı, arkaik kültürün belirleyici bir özelliğini teşkil etmektedir (Baudrillard, 1974, s. 215). Sözlü kültür döneminin yazıdan yoksun olması bu dönemi tarihsel disiplinin dışında bırakmamaktadır. Mitolojinin yerini tarihe bıraktığı bir dönüşümden bahsedilmesine rağmen tarih öncesinde de bir tarihten bahsedilmektedir (Strauss, 2013, s. 70). Dünyanın farklı toplumlarının eseri olan sözlü anlatılar birbiri ile benzer özellikler göstermektedir. Homeros destanları kuşaklar arasında aktarılırken belirli bir dize ölçüsü ve deyişler kullanılmıştır. Bu özellik yapısal bir şablon olarak içerdiği kültür ve dilsel unsurları iletişimin temeli olarak belirlemiştir (Ong, 2015, s. 37). Bu dönemde üretilen sözlü kültür kalıntılarının biyolojik ve jeolojik kalıntılarla bağlantılı olarak değerlendirilmesi, tarihsel açıdan ne kadar geriye gidebileceği konusunda veriler sunmaktadır. Bir mit ya da efsanede geçen bir hayvan ya da coğrafi bir şekil üzerinden dönemin tarihselliği hakkında bilgi ortaya koymak mümkün olmaktadır.

Sözlü kültür dönemi tüm gelişme ve olguları mitsel bir dille anlatma özelliği taşmaktadır. Tüm tarihsel süreçler için devrimsel bir nitelikte olan ateşin keşfi ile ilgili de mitolojik söylem bulunmaktadır. Bu bağlamda ateşin kaynağı tanrıdır ve Yunan mitolojisinin ilahi figürü olan Promeheus ateşi tanrıdan çalarak insanlara vermiştir (Mengüşoğlu, 2015, s. 487). Efsaneler ilk Roma tarihçilerinin büyük yıllıklarına da kaynak teşkil etmiştir (Diakov & Kovalev, 2008, s. 2). Sözlü kültür somut olarak verilerin ortaya koyulduğu koşulları yaratmamış olsa da kendinden sora gelen yazılı kültür için önemli bir birikim yaratmıştır.

Masal, mitler ve efsanelerden oluşan sözlü edebiyat II. yüzyılın başlangıcında Roma'da başlamıştır (Diakov & Kovalev, 2008, s. 366). Mitos ya da söylence eski çağlarda kahramanlar ya da tanrıların öznesi olduğu olayların anlatıldığı öykü, destan gibi sözlü anlatımlardır. Hayal ürünü olan bu anlatım yapıları aynı zamanda eski toplumların yaşamlarının ve düşünce biçimlerinin de sembolik dışa vurumudur (Akarsu, 1975, s. 153). Halkların sözlü belleğinde yer alan bazı efsane ve mitler ilkel toplumların gündelik yaşam, iletişim ve kültürel detaylarını içine alan bilgiyi aktarmada aracılık etmektedir. Kaynağını sözlü gelenekten alan bu antropolojik, kültürel, sosyal bilgi birikimi, sosyal bilimciler, seyyahlar ve dini misyonerler tarafından kayıt altına alınmıştır (Kramer, 1999, s. 63). Ortaya çıkış süreci ampirik olarak açıklanamayan olgular, mitsel olarak açıklanmaya çalışılmıştır. İnsan zihninin gerçeği arayan doğası neden sonuç ilişkisinin yaratmış olduğu bilme ihtiyacını sözlü kültür döneminde halk efsaneleri ile çözme yoluna gitmiştir.

Sözlü geleneğin temsilcilerinden olan âşıklar topluluklar önünde gösteri yaparken zaman içerisinde değişimler yaratmışlardır. Dinleyici kitlenin yapısı, ilgisi, dönemin koşulları, destanın içerik hacmine özgünlük katmıştır. Sözlü kültürün ilerleyen dönemlerinde sözlü destan anlatımı en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Âşıklar destan anlatımını bir iletişim aracı olarak kullanmışlardır. Bu süreçten sonra bu tür halk edebiyatının icracıları kendilerini geliştirmek yolunda çaba içine girmişlerdir (Özarslan, 1998, ss. 159-148). Bu gelişim süreci içerisinde özel yetkinliklerin koşul olarak belirdiği âşıklık geleneği bir ekol haline gelerek kültürel bir yapı birimi özelliğine kavuşmuştur.

Sözlü kültürün gelişim ve değişim süreçlerinde keşifler ve icatlar önemli bir yer tutmaktadır. Bu keşiflerin en önemlilerinden olan ateş, yaşam pratiklerine getirmiş olduğu yeniliklerin yanı sıra sosyal yaşam ve sosyal iletişimde de etkili olmuştur. Ateş etrafında toplanan insan grupları, yaşam deneyimlerinden oluşan bilgiyi aktarmak suretiyle kültürün kapsamına giren birçok oluşumun temellerini atmışlardır. Dini, müzikal desenlerle gelişen bu sosyal deneyim, bireylerin iletişim kurduğu bir platform yaratmanın yanı sıra kültürel üretimlerin de ilk adımlarını teşkil etmektedir (Özbek, 2010, s. 113). Ateşin yaratmış olduğu toplumsal alanlar aynı zamanda kültürel semboller ile görsel göstergelerin oluşturduğu bir iletişim modeli de yaratmıştır. Ateşin başında dini ritüel yapan sözlü kültür dönemi insanlar için dans figürleri, giyilen kıyafetler, çıkarılan seslerin anlamsal bir değeri bulunmaktadır. Eylemsel bir iletişim olarak ateşin etrafında toplanan grup içinde yer almak da kültürel bir uzlaşma olarak söz dizgesi özelliği taşımaktadır. Bu bağlamda oluşan bir yapıda bireysel ve toplumsal iletişim anlam aktarımını yapmaktadır. Ateş bireylerin etrafında toplandığı ve mekâna konu olan görsel mesaj kodlarının odağını teşkil eden dilsel bir form olarak ekran işlevine sahiptir.

Yazının henüz olmadığı dönemlerde resim ve müzik insanın zihinsel üretimlerini aktardığı bir araç niteliği taşımıştır. Mağara duvarlarında bulunan el izleri tarih öncesi iletişim sistemi olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemlerde resimler kadar müzik de mesajların aktarım aracı olarak kullanılmıştır. İlk müzik yapıtlarına yontma taş devrinde rastlanmıştır. Bunun kanıtı ise arkeolojik araştırmalarda bulunan müzik aletleridir (Özbek, 2010, s. 163). MÖ 43 bin yıl öncesine ait olduğu karbon testleri ile tespit edilen kuş kemikleri ve mamut dişlerinden yapılan flütler bulunmuştur. Dünyanın en eski müzik aletlerinin olduğu mağarada sanatsal figürler, takılar da bulunmuştur. Bulunan bu müzik aletleri bilim insanları tarafından dini ayinler ya da eğlencenin bir parçası olarak kabul edilmektedir (“BBC News Türkçe”, 2012). Sözlü kültürün bellek yapısında görsel göstergelerin sembolik ve fiziki kalıntıları, toplumsal düzlemde medeniyetin başlangıcına dair ipuçları vermektedir. Sanat, bilim, felsefe, gündelik yaşam gibi alanlardaki başlangıçlar ilkel insan ile uygar insan arasındaki çizgiyi de belirlemektedir.

Özellikle dini metinlerin eski tarih geleneklerini öykü biçiminde sözlü olarak anlatması da kültürün bir aktarım biçimini teşkil etmektedir. Eski İsrail toplumunda

din adamı kimliği taşıyan bir derleyicinin ortaya koyduğu 'Tekvin' olarak adlandırılan yaratılış anlatısı, aynı zamanda eski tarih geleneklerinin de aktarımını göstermesi bakımından sözlü gelenek için belirgin bir örnek niteliği taşımaktadır (Hooke, 2015, s. 150). Okuryazarlık becerisi taşımayan toplumların kültürel üretimlerinde her bir üretim sürecinde yeni bir anlatı kompozisyonu doğuştur. Her yeni icrada yeni sözlü ya da ifade olarak yeni özelliklerin katıldığı anlatı yapıları doğar (Finnegan, 2012, s. 10). Okuma ve yazma fiili somut düzlemde ilerleyen bir süreç olmasının yanı sıra kavramların anlamlandırılması bakımından zihinsel bir işleve de sahiptir. Bu anlamda sözlü kültür döneminde görsel okuryazarlığın varlığından söz etmek mümkündür.

Sözlü gelenekte sözel iletişim ile gerçekleşen içeriğin hangi ölçülere göre yazın ürünü olarak kabul edileceği önemli bir ayırım olmaktadır. Tarihi bir süreçte gerçekleşmiş dava söylevleri ya da bazı ritüel konuşmaları bir kültür ürünü olarak kabul edilip edilmeyeceği bir soru niteliği taşımaktadır (Finnegan, 2012, s. 24). Ortaya çıktığı dönemin siyasal, düşünsel, edebi, ekonomik, sanatsal koşulları hakkında da veriler sunan metinlerin kültür ürünü kimliğine kavuşması toplumsal bir kabul ile mümkün olmaktadır. Özellikle antik dönem filozoflarının söylemleri bu alandaki kültür ürünlerini teşkil etmektedir. Sokrates Antik Yunan'da sözlü tartışmanın en önemli temsilcilerindendir (Russell, 1994, s. 191) Öğrencisi Platon (2022) tarafından derlenen Sokrates'in ünlü savunma metninin günümüz yazın dünyasında çok önemli bir yere sahip olması, Finnegan'ın (2012) sorusunu değerli kılmaktadır. Bu bağlamda gündelik yaşamın içinde doğan dilsel üretimlerin bir kültür ürününe dönüşmesini belirleyen unsur zaman içinde aktarılabilmesidir.

Kültür kendini ifade etmek için bir dile ihtiyaç duyar. Kültür değişim geçirdiği ölçüde kültürün temsilcilerinin kendini ifade etme ihtiyacı daha da güçlenmektedir. Zamandan ya da kıyaslandığı başka kültürlerden ayrışmak için dil en önemli araçtır. Eski Hellen uygarlığı istila etmiş olduğu coğrafyalarda edebiyat ve kültür dilini de değiştirmiştir. Fakat halk düzeyinde bu değişime direnç olmuştur. Mezopotamya'ya egemen olan Hellen uygarlığına karşı dilini koruyan halklar buna örnek teşkil etmektedir (Russell, 1994, s. 344). Sözlü kompozisyon kuramı doğaçlama olarak ortaya konulan içeriklerin, yazılı metinlerin aksine bir eksiklik özelliği bulunmaktadır. Sadece bilmece ve atasözleri özgünlüğünü korumayı başarmıştır. Bu

sebeple sürekli değişim gösteren sözlü gelenek ürünleri bir metin olmaktan çok bir süreci ifade etmektedir (Özarslan, 1998, s. 165). Sözel iletişimin olağan işleyişinde gerçekleşen değişimler, içine doğdukları topluluklar tarafından kabul görmesine rağmen nesiller arası aktarımda yok olmaktadır. Aktarılan sözel anlatılar zamanla anonim hale gelerek sahibinin ve ait olduğu kültürün kaynağından kopuş yaşamaktadır (Goody, 2011, s. 27). Anonimlik sözlü kültür içerisinde sadece sözlü metinler için değil teknoloji ve yaşam bilgisine dair veriler bağlamında da geçerli olmaktadır. Ateşi, tekerleği, tekstili keşfeden kişinin kimliği bilinmemektedir. Tarihi kaynaklar keşiflerin yapıldığı dönem ve toplumlar hakkında bilgiler sunmaktadır.

Sözlü kültürü temsil eden mitler ile yazılı kültürü temsil eden tarihi birbirinden ayıran en önemli unsur, verinin yazılı kültürde yan yana getirilerek farklılıkların algılanmasına imkân vermesidir. Bu sebeple ilkel usun zaman ötesi olarak nitelendirilmesindeki iki yaklaşımı belirleyen temel etken toplumların yazılı ve yazısız süreçleri arasındaki ayrım ile bağlantılıdır (Goody, 2011, s. 30). Sözlü gelenek yazının icadından önceye dayanmakla birlikte farklı form ve ölçülerde etkisini devam ettirmiştir. Avrupa'da 16. yüzyılda gerçekleşen reform döneminin ardından sözlü iletişim birincil, yazılı kayıtlar ikincil öneme sahip olmuştur (P. Thompson, 1999, s. 97). Bununla birlikte arkaik dönemin sözlü geleneğinin kalıntıları, kültürün bilimsel ele alış biçimi için yazılı niteliğe sahip olandan daha az önemsenmiştir. Fakat Alman romantizmi akımı içinde değer bulan sözlü gelenek, dönemin sanatsal üretimlerine ilham kaynağı olmuştur (Eliade, 2001, s. 200). Kültürel birikimi bütünsel bir yaklaşım ile odağına alan Alman romantizmi sistematik olarak ilerleyen kültürel dönüşüme karşı serbest düşünceye odaklanmışlardır. Alman romantizminin Avrupa'daki aydınlanmanın çözümsel ve bilimsel kuralcılığına karşı sergilediği kural dışılık, serbest düşünce, yaratıcı imgelem yaklaşımı sözel kültürün üretim ve etkileşim biçimi ile benzerlik göstermektedir (Copleston, 2010, s. 24). Sözel kültür, kitle iletişim araçlarının teknoloji aracılığı ile doğuşunun başlangıcında yeniden kendini hatırlatmış ve kültürün ve dilin tarihsel sürecinde dönemsel bir iz bırakmıştır.

Sözlü kültür döneminin iletişim ve dil için önceliğini sesin hâkimiyeti vurgulayan Ong, doğmuş olan tüm dillerin konuşulmasına rağmen sadece bir kısmı için alfabe geliştirilebilmiştir. Günümüzde 3 bin konuşulan dil olmasına rağmen bu dillerin 78

tanesi ile yazın üretimi yapılmıştır. Bu sebeple Ong (2015, s. 19) dilin değişmeyen ve temel unsurunun söz olduğunu belirtmektedir. Bu yaklaşımdan yola çıkarak dilin sözlü olarak bir icat ya da keşif, yazının ise bir teknoloji geliştirme aşaması olarak değerlendirmek mümkündür. Yazılı kültür sonrası dönemlerde bu geliştirme aşamaları giderek kitlesel ve karmaşık bir seyir izleyerek devam edecektir. İletişim, dil ve kültür ün birlikte yaratmış olduğu toplumsal süreçler başlangıçta olanın eksilmeden, yenilerinin eklendiği bir birikim olarak devam etmiştir.

3.2. Yazılı kültürde iletişim, dil ve kültürün etkileşimi ve dönüşümü

Yazılı kültür dönemini başlatan en önemli teknolojik gelişme alfabenin icadı olarak görülmektedir. Kavramsal teknoloji olarak nitelendirilen alfabenin MÖ 700 yıllarındaki keşfi, sonraki dönemlerde Batı uygarlığının bilim ve felsefedeki gelişiminin başlangıcı olarak görülmektedir. Dilin söz ile tamamlanmayan kavramsal söylem açığı yazı ile kapatılmıştır. Kendinden önceki yaklaşık 3 bin yıllık sözlü geleneğin yaratmış olduğu zihinsel yapı alfabetik zihin olarak dönüşüm sürecine girmiştir. Yazılı kültür dönemi için alfabe bilgiye dayalı iletişimin altyapısını da oluşturan temel unsur özelliği taşımaktadır (Castells, 2005, s. 439). Alfabenin yazı aracılığı ile bilgiye dayalı bir iletişim disiplini yaratmasının nedeni kayıt altına alınan verilerin anlam ve gerçekliği bakımından nesnel yorumlanmasına imkân sağlıyor olmasıdır. Tüm uygarlıkların geçmişinde yazının var olduğu kabul edilmektedir. Gelişmişlik düzeyine göre zengin ya da sınırlı sayıda göstergelerle iletişim kurmuşlardır. Harf sistemine dayalı yazı sistemi ilk olarak Mısır uygarlığında kullanılmış ve kullanışlı olduğu görülünce diğer uygarlıklara da yayılmıştır. Uygarlıkların alfabelerinde göstergelerin değişiminin nedeni olarak uygarlıklar arasındaki etkileşimi göstermek mümkündür (Faulmann, 2001, s. 77). Yazıyı bir gereklilik olarak ortaya çıkaran nedenler çok yönlü özellik taşımaktadır. Gündelik yaşamı düzenlemek için gerekli olan sistemi kurarken yazı önemli bir işlev görmüştür. Toplumsal ve iktisadi hayatın düzen içinde yürümesini sağlamak için yazının bilgiyi sistematik hale getirme niteliği önem teşkil etmiştir.

Yazının ortaya çıkmasını sağlayan etkenlerin en önemlilerinde biri de toplumların ticari ve sosyal olarak gelişerek çeşitlenmesi yatmaktadır. Toplumsal yaşamda artan hareketliliğin yarattığı verilerin saklanması insan belleğinin kapasitesini aşmıştır.

Kalıcı ve güvenilir olarak ticari bilgilerin hesap taşları aracılığıyla kayıt altına alınması toplumsal yaşamdaki bir düzenlemenin gereği olarak doğmuştur (Crowley & Heyer, 2014, s. 69). Bu yönü ile yazı rasyonel bir toplumsal düzen aracı niteliğine sahiptir. Bu aynı zamanda toplumsal normların düzenleyici etkisi karşısında yazılı hukuk kurallarının da bağlayıcılığını ortaya koymak için kullanılmıştır. Yazılı dil formu ile toplumsal yapının öğelerinin sınırları belirginleştirilmiştir.

Eski toplumların dillerinin yazılı formunun, yeni toplumların dilleri ile karşılaştırmalı analiz edilmesi yapısal etkileşim bağlamında dönüşüme dair veriler sunmaktadır. Sümerlilerin dillerinin modern dillerin yapısı ile bağının olmadığını belirtilmektedir (Lerner, 2007, s. 1). Yazılı kültür döneminin başlangıcında dilin evrimini etkileyen yazı formu Mısır ve Sümer, Asya ile Mezoamerika olmuştur. Bu üç yazı sistemi tarihin başlangıcından bugüne kadar oluşan eski kültürlerinin ve o kültürlerin anlatımları olan yeni yazı biçimlerinin tohumları niteliğini taşımaktadır (Fischer, 2013, s. 84). Yazı, yaşadığı değişimlere rağmen bir sistem ve yapı olarak temel özelliklerini korumaya devam etmiştir. Günümüzde de kullanılan yazının biçimsel olarak kökeni her kültürün kendi tarihselliği içinde geçmişe uzanmaktadır.

Sümerlilerin kentleşme sürecine paralel olarak gelişen yazının doğuşu toplumsal ve ekonomik düzenin tahsis edilmesi ihtiyacından doğmuştur. Köylüler tanrılara sunulmak üzere getirmiş oldukları ürünleri kayıt altına almak üzere sembolik işaretler kullanılmıştır. İlk olarak kil tabletlere düşülmüş olan bu kayıtlardaki işaretler zamanla gelişerek yazı formuna ulaşmıştır. Yazıyı ilk olarak Sümer toplumunda keşfedilmiştir. MÖ 1900'lü yıllarda Sümer toplumunda dil Akadca olarak değişime uğramış ve toplumsal yaşamla ilgili olaylar Akadca olarak kayda geçirilmeye başlanmıştır. Bu dönemde kayıt altına alınan bilgiler hem o dönemin günlük yaşamdaki pratiklere rehberlik etmesi hem de geleceğin kayıt tutacak insanlarına eğitim rehberi olması amacıyla çift lisanlı sözlükler ile oluşturulmuştur. Yazı aracılığıyla kayıt altına alınan bilgiler sadece Sümer toplumu ile sınırlı olmayıp daha geniş bir coğrafya ve zamanda yaşanan kültürel gelişmeleri de kapsamıştır (Lerner, 2007, s. 3). Dönemin ülkeler arası ticaret ilişkilerindeki kayıt gereksinimi yazılı sistemin yaygınlaşmasında etkili olmuştur.

Konuşmanın bazı simgesel formlara aktarılması ile başlayan yazının oluşum süreci dilin ortaya çıkışının ardından meydana gelen en önemli gelişmedir. Bu süreç aynı zamanda kültürel, sosyal anlamda bir yayılmayı da ifade etmektedir. Alfabenin ilk şeklini aldığı evre ile dildeki bu devrimsel oluşum en tepe noktasına ulaşmıştır. Yazı siyasi, dini ve iktisadi alanda büyük bir etki yaratmakla birlikte bir derece daha az olmak üzere beşeri ilişkiler üzerinde de etkileri olmuştur (Goody, 2011, s. 24). Gündelik yaşamda parantez içine alınmak istenen ritüel ya da bilgilerin anlamlı imgelere dönüştürülmesini yazının ilk formları olarak düşünmek mümkündür. Özellikle bir imgenin farklı zaman ve yaşam alanlarında tekrarlanmış olması bu tür bir varsayımın doğruluğunu güçlendirmektedir. İlkel yaşam formunun olduğu dönemlerden bugüne ulaşan kalıntılarda bunun izini sürülebilmektedir.

Kültürel süreçte periyodik olarak yinelen ve aynı zamanda tarihsellik özelliği de taşıyan olayların simgesel ve imgesel olarak kayda alınması bir bellek inşası özelliği taşımaktadır. Bu durum aynı zamanda anlam içeren imgelerin birikimine yönelik olarak bir disiplinin gelişmesinin de önünü açmıştır (Crowley & Heyer, 2014, s. 30). İletişimi sağlayan araçların dönüşümü bireylerin birbiri ile etkileşim içinde oldukları şablonlarla doğrudan ya da dolaylı bağlantıya sahiptir. Bu etkileşim insanın temel niteliklerinden olan dil aracılığıyla gerçekleşirken, kültür olgusunun barındırdığı öğrenilmiş eylemsel ve düşünsel birikimlerin aktarılmasının yöntemi olma özelliği taşımaktadır. Genel anlamda dilin kültür ile birbirine doğrudan eklemlenen bu niteliği, yazıyı da dolaylı olarak birbiri içine girmiş sosyal yapıların meydana getirdiği medeniyet katmanları ve kentlere has kültürel yapı ile ilişkili hale getirmektedir (Goody, 2013, s. 27). Bu yönü ile kültürün dil ile etkileşiminden doğan iletişim süreçlerinin yerelliğinden bahsetmek mümkün olabilmektedir. Kültürün gerek doğup şekillendiği sosyal ve coğrafi yapının özelliklerini yansıtması gerekse sınır noktalarında farklı kültürel yapılar ile temas etmesi dönüşümünde etkili olmaktadır.

Kültürel yapının bir unsuru olarak sanatsal imgelerin bir anlam ve dolayısıyla dilsel nitelik taşıması, iletişimin formlar arası geçiş ile yeni boyutlar kazandığını göstermektedir. Müzik temsili bir kimliğe bürünmesinin ardından sözlü kültürden de ayrılmaya başlamıştır. Bu sürecin sonrasında da müzik yazılı bir forma dönüşmeye başlamıştır. Böylece müziğin kendine özgü yazısı olan nota yapısı ortaya

çıkmıştır (Strauss, 2015, s. 122). Notalar müziğin yaratım sürecinde eseri ortaya çıkaran ve ses olarak şekillenmesini sağlayan bir iletişim aracına dönüşmüştür. Günümüzde müzik notaları tüm dünya için biçim olarak üzerinde uzlaşılmış forma sahiptir. Bu sebeple müzik üretimlerinin tüm dünyada dili ortaktır. Nota okuma ve yazma yetkinliğine sahip olan dünyanın herhangi bir yerinde yazılmış bir müzik yapıtını çözümleyebilmektedir. Dilin bir ifade çeşidi olarak ele aldığımızda yapısal olarak müziğin içeriğini farklılaştıran unsurun ise kültürel olduğunu görebiliriz. Müzik yazılı hali ile aynı fakat ortaya çıkan ürünün ses olarak yansıması olarak kültüre bağlı olma özelliğine sahiptir. Teknik çözümleme olarak ortak fakat üretim biçimi olarak farklılaşmanın altında yatan etken, kültür olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugün dünyada müzikteki farklılık ve çeşitliliğin coğrafi konum ile bağlantısallığı bize kültürün etkisi hakkında fikirler sunmaktadır. Örneğin Uzakdoğu ülkelerindeki ya da Afrika ülkelerindeki müzik eserlerinin ritim ve form olarak farklılıklar taşıması bu konuda gözlemsel bir veri olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Ong'un (2015, s. 19) dilde sesi önceleyen yaklaşımı müzik için de geçerlidir. Ortak bir yazım tekniğine sahip olması müziği kültürel bağlamdan koparmamaktadır. Her coğrafya ve kültür müziksel olarak tipik olma özelliklerine sahip bulunmaktadır.

Dilin müzik ile birleşmesinin etkili bir iletişim aracı olarak kullanılması girişimi MS 800'lü yıllarda Frank Krallığında rastlanmaktadır. Kral Charlemagne, kutsal metinlerin kiliselerde iyi okunabilmesi ve kilisenin mesajının halka daha etkili şekilde iletilebilmesi için dilbilgisi ve müzik konusundaki eğitmenleri görevlendirmiştir (Lerner, 2007, s. 53). Bu yaklaşım günümüze kadar canlılığını korumuştur. Dinlerin kurumsallaşmış birimlerini temsilen din insanları hitabet yetilerini geliştirmek üzere eğitim almaktadırlar. Dinsel bir müzik formu olan ilahiler dinsel metinlerin cemaatlere aktarımı için bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu yönü ile inanç sistemlerinin aktarımı için dil ve iletişimin etkileşiminden kültürel bir üretim ortaya çıkmaktadır. İnanç sistemlerinin yerel kültürel motifleri barındırıyor olması aktarıldığı yeni kültürlerde dönüşümü ve melezleşmeyi sağlamaktadır. Bunu diller arası kelime aktarımlarının, aktarılan dilde yerleşik hale gelmesinde görmek mümkündür. Bunun örneklerinden biri de İslam inancının Arap coğrafyasından doğması sebebi ile Kuran'ın dilinin Arapça olmasının etkisi ile çok sayıda Arapça kelimenin Türkçe konuşma ve yazı diline yerleşmesidir.

Yazı etimolojik olarak grafik sanatları ile ortak bir tarihselliğe sahiptir. Bu sanatsal üretimler anlamı ifade etmek ve bu yolla iletişim kurmak amacı ile yapılmaktadır. Çizime dayanan sanatsal yapıtlarda mesajı kodlayan ve çözümleyen eserin yaratıcısı olsa da bu eser bir başkası tarafından yeniden yorumlanabilme özelliğine sahiptir (Goody, 2013, s. 28). Nesnenin anlamını aktarma biçimi olarak resmetme eylemi simgesel iletişimin temeli olarak düşünülebilmektedir. Bir veri işleme aracı olarak kullanılan hesaptaşı sistemi aynı zamanda bir iletişim aracı özelliği taşımaktadır. Yazının öncüsü olarak da kabul edilen piktografinin altyapısını oluşturmuştur (D. J. Crowley & Heyer, 2014, s. 43). Anlam, kendini var edecek ve soyut düşünce dünyasından somut yaşama geçişini sağlayacak bir sembole ihtiyaç duymaktadır. Bu sembolün yaratım sürecinde eyleme kaynaklık eden öznenin biçimselliği önemli bir çıkış noktası olma özelliği taşımaktadır. Bu temel yaklaşıma göre yazının ilkel formları olarak ele alınabilecek olan piktografik yazı günümüzde ikonların temelini oluşturmaktadır.

Grafiksel çizimlerin gelişim süreci konuşma ile bağlantılı olma özelliği taşımaktadır. Sanatsal aktarımlardaki dış çevrenin temsil ediliş formu, aktaranın zihninden bağımsız olmamaktadır. Anlatımı oluşturan kavramlar belirli kategoriler sistemi içinde yer almaktadır. Bu kategoriler toplumsal alanlardaki olguları ifade eden kavramlarla bağlantılı olarak işlev görmektedir (Goody, 2013, s. 34). Bir anlatı amacı taşıyan bu üretimlerde eser bir gösterge niteliği taşımaktadır. Gösterilen ise yapının içinde yer alan kodlar olarak anlam üretmektedir.

Yazılı kültür döneminde uzaktan haberleşme ve bilgi aktarımı toplumlar için bir ihtiyaç teşkil etmiştir. Bu sebeple en eski telgraf örneği olarak kabul edilen dağ ve kule gibi yüksek alanlara dikilen görsel sancaklar olmuştur. Harflerin yazıldığı levhalar şeklinde de oluşturulan bu haberleşme araçları yazılı dönemde bilgi akışını sağlamıştır (Faulmann, 2001, s. 234). Yazılı dönemlerde başlayan bilginin ortak mekânı aşan aktarım çabaları, iletişimi haberleşme aşamasına taşıyan yenilikler olmuştur. Günümüzde iletişim ortaya çıkan kaynak, araç ve mesaj üçlüsünün mekânsal düzlemi değişmeye başlamıştır.

Yazılı dönemin ortaya koymuş olduğu yeniliklerden biri de sese dökülen metnin kayıt altında tutulması ve kelimelerin ayrı birimler olarak ele alınmasına ve

dolayısıyla sözlerden oluşan bir sistem yaratılmasına olanak vermesi olmuştur. Bu durum karşılaştırmalı bir fikir yürütmeye olanak verirken, simgesel bir araç olarak harf, yazı içinde bütünün öğeleri arasında bağlantı formu yaratmaya etki etmektedir (Goody, 2011, s. 25). Harfin bağlantısal olarak yaratmış olduğu bu etki bir yapısal üretime işaret etmektedir. Yapısalcılığın birimlerin etkileşiminin yaratmış olduğu yeni üretimleri bu çerçevede düşünmek mümkündür.

Yazı, insanlığın sözlü kültür dönemindeki birikimlerini de kayıt altına alma sorumluluğu üstlenmiştir. Fakat bu kayda geçme süreci zamanın koşullarından sıyrılmanın tamamen mümkün olamaması sebebiyle geçmişin sözlü kayıtlarını olduğu gibi yazılı kayıtlara geçirmeyi vadetmemektedir (Ong, 2015, s. 28). Metnin yazı aracılığı ile korunmaya başlaması ile birlikte insan zihnine depolanan bilgi özgürleşerek daha özgün ve soyut biçimlerde akıllara yerleşmeye başlamıştır (Ong, 2015, s. 38). Bu süreç soyut düşünceye alan açarak göstergebilimsel olarak da gösterilen tarafında anlamın derinleşmesine etki etmiştir. Uyumlu bir şekilde kurgulanmış bir yazın eseri kültürel sürecin oluşumunu ve gelişimini tekrar tekrar yaratan ağın bir parçasıdır (Foucault, 2015, s. 91). Toplumsal bağlamda yeni olan üretimler kültürü ve kültürün aktarılma aracı olarak dili etkilemektedir. Özellikle teknolojideki değişimlerin kültürel yaşamı şekillendirdiği noktada dil de kullanım pratikleri bakımından bu değişimden etkilenmektedir. Bu sanatın ve edebiyatın bir halk ürünü olmaktan öte yeni bir sınıfsal düzeyde var olması için bir başlangıç olmuştur.

Yazılı kültürde değişmezlik esastır ve yazıya dökülen metnin doğruluğu kabul görmektedir. Bu sebeple tarihsel gerçekler ortadan kaldırılmak istendiğinde kitaplar yakılmıştır (Thompson, 1999, s. 96) . Yazılı kültürde üretilen bilgiler topluma hâkim olan erkler tarafından baskı görmesine rağmen, bireyin bilginin gelişmesindeki rolünün fark edilmesi ve insanın yeniliklerin yaratım sürecindeki etkisinin kavranmasına etki etmiştir (Goody, 2011, s. 27). Dilbilim, yeniçağ Avrupası'nda sözlü kültür yerine yazılı metinleri inceleme alanı olarak benimsemiştir. Sömürgeleşme sürecinin bitmeye başlaması ile birlikte Afrika ve Güney Amerika kültürlerinin birikimlerinin sözlü ve yazılı gelenekler çerçevesinde ele alınmasına olanak sağlamıştır (Wimmer, 2009, s. 53). Bu sebeple yazılı kültürün politik ve siyasi bir etkisi de bulunmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde yaşanan siyasi iktidar

mücadeleleri ve uluslararası düzeydeki değişimler beraberinde bilginin ve kültürün aktarım sürecini de etkilemiştir.

Yazının gücüne inanan Eski Mısır Medeniyeti toplumlarında, yazıcılık eğitimi iki kademeli olarak gerçekleşmiştir. Eski edebiyat ile ilgili çalışmalar, yazmanın temel konularını içine alan bu eğitim sisteminde dini metinler de kullanılmıştır. Yazıcılık eğitiminin ilk aşamasında çömlek ve kireç taşı üzerine yazılar yazan talebeler, yetkinliklerini ispat ettikten sonra papirüslere üzerine yazılar yazmaya başlamıştır. Papirüs aynı zamanda kitap yazma için de olanak sağlayan teknik bir gelişme anlamı taşımaktadır. Rulo haline getirilebilen papirüslerin metrelerce uzunluğa sahip olması dönemin el yazması kitaplarının ortaya çıkmasına imkân vermiştir (Lerner, 2007, ss. 8-9). Yazının teknik olarak papirüs gibi daha kullanışlı materyallere işlenmesi aynı zamanda daha etkin ve yaygın olarak kullanılmasını sağlamıştır. Daha fazla verinin kayıt altına alınması ve bu kayıt işlemini yapacak uzman kişilere duyulan ihtiyaç bu alanda bir eğitimin doğmasına sebep olmuştur. Eski Mısır'da kayıt işini yapan kâtiplere büyük önem atfedilmiş ve giderek daha fazlasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu sebeple okuryazar sayısını artırmak üzere okullar açılmıştır (Crowley & Heyer, 2014, s. 55). Dil ve kültürün etkileşiminden doğan her yeni iletişim teknik ve araçları aynı zamanda kültürel ve sosyal hayatta da yeni dönüşümlerin önünü açmıştır. Teknoloji ve kültürün belirlenimci ilişkisi tarihsel süreçte dönüm noktası sayılabilecek bir etki yaratmıştır. Teknik ya da teknolojik olarak kaydedilen her aşama geride kalan dönem için de bir meydan okuma olarak etkisini göstermiştir. İnsanlık tarihinin en önemli kültürel oluşumu olan kitap da bu meydan okumanın en önemli alanı olarak belirmiştir.

Kitap bir başka ifadeyle sözlü geleneğin yazılı geleneğe mağlup olması demektir. Fakat bu zafere rağmen yazıl geleneğin ürünlerinin de bir bölümü yok olmaktan kurtulamamıştır. Akdeniz uygarlığına ait mitlerin yazılı belgelerinin kaybolmuş olması bu uygarlığa ait mitlerin gelecek zamanlara aktarımını sınırlandırmıştır. Bu durumda yazılı kültür galip geldiği sözlü kültürün halkın hafızasına yerleştirdiği bilgilere ihtiyaç duymuş ve bu yolla bilgi eksikliği giderilmiştir. Buna rağmen yazılı olarak belgelenen mitler de dâhil olmak üzere toplumsal yaşama dair gelenek ve ritüeller bilginin olabildiğince eksiksiz aktarılmasına imkân tanımaktadır (Eliade, 2001, s. 197). Medeniyetin insanlık birikiminin eseri olduğu gerçeğinden yola

çıktığımızda yeni olanın kendin ispatlama çabasına rağmen, yeni olanı da yaratanın eskinin birikimi olduğu bir gerçeklik niteliği taşımaktadır.

Dil, doğası gereği söz olarak doğması ve yazıya yönelik olarak insan üretimi olması sebebiyle bazı düşünürler tarafından ikincil olarak görülmüştür. Platon (Platon, 2015, s. 79) Yedinci Mektup eserinde yazıyı dilin donmuş biçimi olarak nitelendirerek ve düşüncelerin bu forma emanet edilemeyeceğini savunmaktadır. Platon'un dile yüklediği esas işlev düşünce olarak belirmektedir. Bu yaklaşım düşüncenin öznelliğinin söz ile canlılık kazandığı yazının ise görsel boyutu sebebiyle nesnel bir yapı ihtiva ettiği gerçeği ile uzlaşmaktadır. Bununla birlikte yazının dönüştürücü etkisi üzerinde yazıya önem atfedilmiştir. Jean Jacques Rousseau (2011, s. 21) yazının farklı uygarlıklar arasındaki etkileşimi ile başka dillerin bünyesinde o dile has bir form ile oluştuğunu ifade etmektedir. Freire (1998, ss. 44-100) dili kültürün 'gerçek kumaşı' olarak nitelemektedir. Bu açıdan dilin hâkimiyet kurma ve fırsatlar yaratma gücüne de vurgu yapmıştır. Dil kültüre eşdeğerdir ve kültürün ürettiklerinin bilgi içeriğine aracılık etmesi bakımından da bir güç niteliği taşımaktadır. Dil, iletişim ve kültür içerisinde düşünürler, edebiyatçılar, bilim insanları tarafından yöneltilen eleştiri ve övgüler farklı açılardan yazının işlevlerinin ortaya koyulmasına katkı sağlamıştır. Bu alanda tarihsel sürece, toplumlara, coğrafi konuma göre değişim ve dönüşümler ile birlikte iletişim, dil ve kültür yeni aşamalar kaydetmeye devam etmiştir. Bu değişimlerin öncüsü ise teknolojik gelişmeler olmaya devam etmiştir. Yazıyı bir sanat boyutuna kadar getiren el yazma tekniği tipografi döneminde endüstriyel bir alana doğru evrilmiştir.

3.3. Tipografik kültürde iletişim, dil ve kültürün etkileşimi ve dönüşümü

Yazılı kültür döneminin yaratmış olduğu kültürel miras ve bunun etrafında gelişen sosyal, iktisadi ve politik ağlar yeni iletişim kanalları açmıştır. Fakat bilim ve teknolojideki gelişmelerin önlenemez doğası tüm alanlarda olduğu gibi iletişim, dil ve kültürde de dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Yazma tekniğindeki ilerlemeler ile birlikte bilginin ürüne dönüştürülmesi hız kazanmış ve daha geniş insan topluluklarına erişim sağlanmaya başlanmıştır. Bunu ortaya koyan tekniğin adı ise tipografik baskı olmuştur. Tipografi kelime kökeni olarak Yunanca kalıp ve yazmak kelimelerin birleşimi olan *"typography"*dir. Tipografi görünür bir dil olarak düşünce

ve verileri iletişim aracılığıyla aktaran etkili bir görsel iletişim biçimi özelliği taşımaktadır (Carter, Meggs, & Day, 2012, s. 1). Tipografi tekniği antik döneme kadar uzanan mühür ve paralar üzerindeki baskılarda görülmektedir. Tipografik dönem seri üretim teknolojisi ile başlatılsa da tipografi kullanım olarak yazılı kültür dönemine kadar uzanmaktadır.

Tipografik dönem Avrupa'da seri matbu üretim ile başlasa da matbaanın ahşap kalıplar ile gerçekleşen ilkel halinin kökeni Çin'e dayanmaktadır. Bu ilk matbaa tekniğinin kullanıldığı dönem aynı zamanda en önemli baskı malzemesi olan kâğıdın da yapımının keşfedilerek geliştirildiği bir dönem niteliği taşımaktadır. Çin'de matbaa ve kâğıdın kullanılmaya başlanması ile birlikte çok sayıda kitap basılmıştır. Çin'de başlayan bu basılı kültür, ticaret yollarının gelişmesi ile birlikte Avrupa'ya ulaşmıştır. Bu sebeple tipografik kültürün temelleri Gutenberg'in 1450'de geliştirdiği dönemden çok öncesine dayanmaktadır (Crowley & Heyer, 2014, s. 129). Sınırlı harf ya da simge içeren bu dönemin baskılı materyallerinin MÖ 15. ve 17. yüzyıllarda tam bir metin baskısını içeren örnekleri Girit Adası'nda bulunmuştur (Erdal, 2015, s. 99). Baskı teknolojisinin daha erken dönemlerde ortaya çıkmasına rağmen tarihsel süreçte kültürel bir dönemin başlangıcı olarak Avrupa'daki gelişme esas alınmıştır. Bunun sebebi yeni baskı teknolojisinin sonraki dönemleri de etkileyecek ölçekte bir etki alanı yaratmış olmasıdır. Kültüre ilişkin tüm alanlar tipografik dönemin yaratmış olduğu yeniliklerden etkilenmiş ve dönüşüme uğramıştır.

Yüzyıllar boyunca yazı kullanım tekniklerinde meydana gelen minimal değişiklikler, süreç içerisinde biçimsel ve kullanım olarak yazıda önemli dönüşümler yaratmıştır. Bu dönüşüm yazma eyleminin öznesini konuşurken uygun simgeleri yaratmasına olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda yazı sistemindeki değişimler konuşma dilindeki biçimsel ve işlevsel dönüşümlere etki etmektedir (Fischer, 2013, s. 83). Tipografik kültür ikliminde kelimeler nesne özelliği kazanmıştır. Matbaanın yarattığı baskı tekniği ile kelimenin sözlü niteliği zayıflamıştır (Ong, 2015, s. 48). Kelimeler görünür düşünceler ve dondurulmuş sesler olarak tipografik kültür döneminde yazıya yeni bir işlev ve form kazandırmıştır (Carter vd., 2012, s. 2). Yazılı materyallerin üretiminin seri olma özelliği kazandığı tipografik dönemde el üretiminin taşıdığı özgünlük özelliği nicelik olarak etkisini yitirmeye başlamıştır. Bununla birlikte

matbaadan önceki dönemdeki baskı tekniklerinin bu alandaki ilerlemeye zemin teşkil ettiğini gözden kaçırmamak gerekmektedir.

İlk kâğıt ve baskı tekniğinin Çin'de bulunmasına rağmen Avrupa'da olduğu gibi bir toplumsal dönüşüme sebep olamamasının nedeni okuma yazma bilen insan oranının düşüklüğü olarak gösterilmektedir (Castells, 2005, s. 39). Eğitimin kültürün geliştirici konumu bu dönemde belirgin olmaya başlamıştır. Kültürün temel aktarıcı unsurunun insan olması, teknolojinin yaratmış olduğu araçların insan ile kültür arasında bir konuma sahip olduğuna dair bir gösterge niteliği taşımaktadır.

Gutenberg 15. yüzyılın ikinci yarısında geliştirdiği modern matbaa makinesinde bastığı ilk kitap İncil olmuştur. 16. yüzyılın başlarında dönemin koşulları için devrim sayılabilecek nitelikte en az yaklaşık otuzbeşbin farklı kitap basılmıştır. Basılmış olan bu ilk matbaa ürün kitaplara 'incunabula' ismi verilmiştir. Matbaa Hristiyanlık dininin yayılması için bir araç olmuş ve aynı zamanda Avrupa kültürünün farklı coğrafyalara yayılmasına etki etmiştir (Roberts, 2015, s. 274). Matbaa ortaya koymuş olduğu ürünler itibariyle bir iletişim aracı niteliği taşımaktadır. Matbaanın doğuşunun arkasındaki ekonomi politiğini belirleyen unsur, ekonomi, siyasi ve dini otoritelerin bu konudaki talepleri olmuştur. (Poe, 2019, s. 159) Matbaa ile birlikte yaygınlaşan edebi eserler ve kutsal metinler okuma kültürünü toplumsal bir ritüelden bireysel bir eyleme dönüştürmeye başlamıştır (Armstrong, 2005, s. 86). Tipografik kültür döneminin yaratmış olduğu en önemli devrimsel etki kutsal metinlerin seri olarak basılarak halkın okumasına daha açık hale getirilmesidir. Dinlerin kurumsallaşmış yapısı içinde kutsal metinler ile halkın arasında bulunan din adamlarının toplumsal konumunda değişimler olmaya başlamıştır. Kutsal metinlere karşı fikirlerle üretilen metinlerin karşılaştırmalı okumasının yapılması eleştirel yaklaşımı geliştirmiştir.

İletişime aracılık eden tüm sistemler beraberinde bir ağ yaratmaktadır. Tipografik kültür döneminde iletişim materyallerinin üretimini ve devamlılığını sağlayan matbaanın da bir ağ oluşturduğunu söylemek mümkündür (Poe, 2019, s. 32). Ağ olgusu içinde tipografik kültür dönemindeki bilginin çoğalması ve dağıtımındaki matbaanın rolünü ele almak yerinde olacaktır. Böylelikle gazeteciliğin mesleki bir alan olarak doğuşu ve gelişmesinde tipografi kültürün teknolojik unsurlarının etkisi

görülmektedir. Matbaanın 17. yüzyılda seri baskı yapmaya başlaması ile birlikte toplumsal bilgi talep edilen bir unsur haline gelmiştir (Alver, 2007, s. 27). Bilginin bilimsel bir unsur olmasının yanı sıra dolaşım süreci itibari ile de endüstriyel bir biçim alması seri üretim teknolojisi ve kitle iletişimini aynı başlangıç noktasında buluşturmuştur.

Marshall McLuhan'a (2020, s. 38) göre bir kültürün evreninde doğan teknolojik yenilikler, iletişim pratiklerimize aracılık eden duyularımızın işlevsellik seviyelerini değiştirmiştir. Bu bağlamda matbaa kapsamı, geniş tarihsel süreci uzun bir iletişim aracı özelliği taşımaktadır (Poe, 2019, s. 209). Bilginin aktarılması ve belleğin oluşumu için gereken araçların yaratım süreçlerinin tekillikten seriliğe dönüşmesi, iletişimin de bireysellikten kitleselliğe doğru evrilmesinin yolunu açmıştır. Böylece toplumsal olanın kültürel aktarımında iletişim önemli bir değerler dizisi olmuştur. Sadece haber organlarının değil kitapların kitleselleşmesi de kültürel dönüşümü etkilemiştir. Basılan kitapların sayısı artarak bilgi ve fikirler kitlelere ulaştıkça, matbaa yazının icadı ile yaşanan dönüşümün benzeri bir etki yaratmıştır (Roberts, 2015, s. 273). Yazılı kültür dönemini takiben yeni bir başlık olarak tipografik kültür döneminin ele alınmasının sebebi seri baskı teknolojinin sosyal, kültürel, bilimsel, ekonomik, siyasi olarak büyük dönüşümleri başlatan etkisi olmuştur.

İletişim toplumsal ve bireysel işlevi bakımından insanlığın ilk zamanlarına kadar uzanmaktadır. Tipografik döneme gelindiğinde iletişim toplumsal ve bireysel etki alanı çok genişlemiştir. İletişim toplumsal dinamiklerden etkilenen ve toplumsal dinamikleri etkileyen bir uzmanlık alanı olarak olgunlaşmaya başlamıştır. Basın mesleki bir alan olarak belirmeye başladığı dönemlerde gazeteler aracılığı ile kitlelerin algılarını etkilemeye ve toplumsal süreçlere etki etmeye başlamıştır. Tipografik kültür dönemi tarihsel bağlamda belleğin inşa edildiği bir alan yaratmıştır. Medya teknolojisindeki dönüşümlerin temelindeki en önemli iki keşif yazı ve matbaa olmuştur (Assmann, 2015, s. 32). Bu yönüyle tipografik kültür döneminin çatı bir yaklaşımla kendinden önceki ve kendinden sonraki gelişmelerin temel unsurlarını felsefi olarak yakınlaştırdığını söylemek mümkündür.

Dönemsel olarak karşılaştırmaların bir sonucu olarak baskı tekniğinde yazı üretimi ile el yazması tekniğinde yazı üretimi kıyaslandığında işitsellik ve dokunsallık olarak

fark oluşmaktadır. Basılı kültür duyusal uzaklık içerdiğinden, el yazması kültüre oranla üretim nesneleri ile bağ kurma noktasında zayıf kalmaktadır. Matbaa ile birlikte Batılı toplumda görsel bileşenlerin artışı ile birlikte duyusal algıların işlevselliğindeki denge önemli ölçüde değişmiştir (McLuhan, 2020, s. 43). Dil pratikleri bağlamında iletişim teknolojilerinde gerçekleşen değişim ve yenilikler insanın duyusal sisteminde de farklılıklar yaratmaktadır.

Günümüzde ise tipografi görsel tasarım ve kültürün önemli bir yanı olarak belirmektedir. Yazılı dönemin el yazma becerisinin sanata evrilme süreci endüstriyel bir kimlik ile yeni sanatsal bir eğilim içine girmiştir. Matbaa aynı zamanda bir el sanatı olan el yazmasının makineleşmesini sağlayarak, diğer el sanatlarının da makineleşmesinin yolunu açmıştır. Bu yönüyle matbaanın icadı kültürün endüstriyel dönüşümüne önemli bir etki yapmıştır (McLuhan, 2020, s. 66). Tipografi yazının daha etkili, okunaklı, görsel tasarımın bütününü tamamlayıcı bir etki vermesi beklentisini karşılamaktadır. Kavram olarak yazı karakteri tanımlaması, yazıya görsel boyutla yüklenen anlamın önemine işaret etmektedir. Yazı karakter olarak belirli çağrışımları içermektedir. Bir insan karakterinin yansımaları gibi tipografi alanında da yazılar resmi/günlük, sıcak/mesafeli, geleneksel/modern, havalı/mütevazı gibi izlenimleri taşıyan bir anlam içeriğine sahiptir (Chandler & Munday, 2018, s. 445). Yazı yapısal olarak söz dizim olarak yüklendiği anlam aktarım rolüne ilave olarak, görsel olarak da bir anlam aktarım işlevine sahiptir. Tipografide yazı karakterinin seçimi kadar boyut, renk ve kalınlık gibi seçimler de önem taşımaktadır.

Yazılı dönem sonrası 15. yüzyılda yazı yeni bir boyut kazanmıştır. El yazması dönemden hareketli ve yeniden basıma olanak veren teknikler gelişmeye başlamıştır. Matbaanın Gutenberg'in taşınabilir modelinin gelişiminden sonra bu alanda ilerleme ivme kazanmıştır. Sanayi devriminden elektronik döneme kadar süreçte tipografik kültür üretimleri sanatsal ve düşünsel olarak artmıştır. Tipografi, dijital döneme kadarki süreçte ise modernizmin etkisinde estetik ve sanatsal kaygıları da içeren iddialı bir alan yaratmıştır (Carter vd., 2012, s. 1). Matbaanın mekanik seri üretime geçtiği ilk dönemlerde el yazması eserlerdeki estetik ve sanatsal üretimler denenmiş ama üretim hızını sekteye uğrattığı için vazgeçilmiştir. Kaligrafi sanatı ve yetkinliği zamanla etkisini kaybederken bilginin ve yazın ürünlerinin seri halde basımı ile

birlikte kitaplara daha çok erişim olanağı elde edilmiştir (Crowley & Heyer, t.y., s. 129). Tipografik dönem uzun bir geçiş sürecini ihtiva etmektedir. Bu dönüşümde baskı teknolojilerinde ilerlemeler olmuştur. Harf baskı tekniği ile birlikte görsel baskılara imkân veren teknik yenilikler de olmaya başlamıştır. Bu gelişmeler tipografik olarak farklı üretim alanlarını da beraberinde getirmiştir. Grafik tasarım da bu gelişmeler sonucu bir alan olarak kendine yer bulmuştur.

Elektronik dönemle birlikte tipografik kültür elektronik kültürün içerisinde bir unsur olarak gelişmeye devam etmiştir. İletişim, yayım ve yayın teknolojilerinde yeni bir dönüm noktası olan teknolojik yenilikler ile birlikte tipografik kültürün görsel iletişimi güçlendiren mirası üzerinden yeni bir dönem başlatmıştır. Bu dönemde artık seri üretim ile birlikte sanatsal, estetik ve tasarımsal kaygılar tekrar ağırlığını kazanmaya başlamıştır. Yeni bir döneme geçerken litografi tekniğinin bulunması ile baskı teknolojisi yeni bir boyuta kavuşmuştur. Ahşap ve metal levhalar ile resim baskısına imkân veren bu teknoloji grafik tasarımında gelişmelere neden olmuştur. Afiş tasarımı ve baskısının yaygınlaşmaya başlaması ile reklam ve propaganda için alan doğmuştur. Radyo ve televizyon henüz yaygın hale gelmediği Birinci Dünya Savaşı yıllarında baskı teknolojisi hızla gelişim kaydetmiştir. Bu dönemde afiş dünyadaki en önemli kitle iletişim aracı halini almıştır. Halkı savaşa ikna etmek için görsel iletişim dili ile algı yönetimi yapılmıştır (Bektaş, 1992, s. 54). Bu dönem aynı zamanda halkla ilişkilerin profesyonel bir iş disiplini olarak doğduğu yıllara denk gelmektedir. Kültürün bir öğesi olarak grafik tasarım iletişimin görsel dili olarak toplumsal etki yaratmıştır.

Litografi baskı teknolojisinin etkisi görüntüleme teknolojilerinin gelişmesi ve sabit görüntü yakalamanın başarılması hâkimiyetini fotoğrafa bırakmıştır (Benjamin, 2013, s. 46). Bu baskı tekniği tüm teknolojik yenilikler gibi bir altyapı olarak yeniliklere zemin teşkil etmektedir. Bilginin, görüntünün, edebiyatın geniş kitlelere aktarılmak üzere yeniden üretilebilir hale gelmesi bu alandaki gelişmelerin iletişimin alanını genişletmesini sağlamıştır. Modernizmin yeni görsel dili olarak konumlanan fotoğraf, kültüre içkin tüm çıktıların aynı zamanda endüstriyel bir ürüne dönüşmeye başlaması ile birlikte dil kurgusu ve iletişim yönetimi giderek önemini artırmıştır. Elektronik döneme girilirken iletişim ve dil kültürün taşıyıcı rolünü üstlenmeye devam etmiştir.

3.4. Elektronik kültürde iletişim, dil ve kültürün etkileşimi ve dönüşümü

Sözlü ve yazılı kültür dönemleri elektronik iletişim araçlarının doğuşu ile birlikte yeni bir aşamaya evrilmiştir. Tipografik dönemin yayım teknikleri ile elektronik dönemin yayın teknikleri arasındaki ayırım sözlü ve yazılı kültür arasındaki farkları belirgin hale getirmiştir. Ong (2015, s. 15) tarafından *"ikincil sözlü kültür"* çağı olarak kavramsallaştırılan elektronik kültür dönemi telefon, radyo ve televizyonun kullanıma sunulması ile birlikte iletişime yeni boyutlar kazandırmıştır. Tipografik kültür dönemi ve sonrasında yaşanan teknolojik gelişmeler yeni iletişim araçlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu araçların ilki ses kayıt cihazı fonograftır (Thompson, 1999, s. 48). Elektronik kültür döneminde bilginin kayıt altına alınması ile ilgili olarak yaşanan bu dönüşüm tipografik kültür döneminde kâğıdın bulunmasına benzer nitelikte bir gelişme özelliği taşımaktadır.

Castells (2005, s. 441) elektronik kültürün geleceğine ilişkin yapmış olduğu öngörüde; dünya çapında erişime olanak veren, tüm iletişim araçlarını birleştiren, interaktif bir iletişim modeli sunan yeni iletişim teknolojisi ortaya çıkarak kültürel yapıyı kökten ve kalıcı biçimde değiştireceğini ifade etmektedir. Elektronik çağa dair Castells'in (1995) tespitleri ile örtüşen yeni iletişim modelinde televizyon ön plana çıkmaktadır. Bu süreçte kitleselleşen ve küreselleşen bir iletişim modeli gelişmeye devam etmiştir.

Elektriğin bulunması ile birlikte radyonun bir iletişim aracı olarak kültüre dâhil olması sesli anlatı ve iletişim kültürün günlük yaşamda yoğun olarak deneyimlenmesi sonucunu doğurmuştur (McLuhan 2020, s. 44). Buna karşın yazılı kültür olarak gelişmiş olan toplumların elektronik kültürün bu yeni aracının yaratmış olduğu işitsel aktarıma karşı direnci daha güçlü olmuştur (McLuhan, 2020, s. 44). Elektronik kültürde iletişim teknolojisi önce ses uzamının yerini almıştır. Ardından sesi de içine alan görsel uzam etkili hale gelmiştir (McLuhan & Powers, 2001, s. 49). Kitle iletişim aracı olarak matbu gazete yayımcılığı ile faaliyetlerini sürdüren kuruluşlar radyo ve televizyon yayıncılığına yönelmişlerdir. Medya sahipliği açısından da önemli dönüşümlerin yaşandığı elektronik kültür döneminde basın kuruluşları medya kuruluşu ismini alarak başka alanlarda faaliyet göstermeye başlamışlardır. Aynı şekilde medya dışı faaliyet gösteren kurumsal yapılar medyada

yeni oluşumlar yaratmışlardır. Elektronik kültür dönemi iletişim araçlarının konumlanma şekli medya olgusu içinde ekonomi politiğini doğurmuştur (Herman & Chomsky, 2012, s. 82). İletişim, algı yönetiminin bir disiplin için de yapıldığı halkla ilişkiler ya da kamu yönetiminin yapıldığı bir araç rolünü üstlenmiştir. Böylece iletişim araçları enformasyon araçları niteliğini de kazanmıştır.

İletişim teknolojilerinin toplumsal yaşam üzerinde yaratmış olduğu etkiye ilişkin olarak iki farklı görüşü ortaya atılmıştır. Harold Innis'e (aktaran Lull, 2001, s. 43) göre iletişim teknolojilerinin zaman ve uzamsal olarak kazanmış olduğu yeni boyutlar sebebiyle bu teknolojiler toplum üzerinde egemen olma tehlikesine sahiptir. McLuhan'a (aktaran Lull, 2001, s. 43) göre ise yeni iletişim teknolojileri, zaman ve uzamsal olarak kazanmış olduğu yeni özellikler ile sınırların ortadan kalktığı, insan algısı ve toplumsal örgütlenmenin yeni boyutlar kazandığı bir dönemi başlatmıştır. Elektronik kültür dönemi ile birlikte kitle iletişimin kültürler arası ve coğrafi sınırların dışına taşan etkisi ile küreselleşme tezi güçlenmiştir. İletişimin yaygınlığı, kültürlerin daha geçirgen bir temas içinde olmaları küreselleşmeye etki eden bir unsur olarak yorumlanmıştır.

Elektrik ve elektronik mühendisliğinin alan olarak önemli ölçüde yer bulduğu Japonya'da 19. yüzyılda iletişim uygulamaları çok büyük bir ilerleme kaydetmiştir. Elektrik üretiminde kaydedilen yüksek seviyeler, telefon teknolojisinin kullanım hacmini de genişleterek 20. yüzyılın başına gelindiğinde yılda bir milyar mesaj kapasitesine ulaşmıştır. 1869 yılında döşenmiş olan telgraf hattı ile İngilizce ve Japonca mesajların iletildiği sınır ötesi bir iletişim ağı oluşmuştur (Castells, 2005, s. 14). İletişim teknolojilerinin gelişiminde önemli bir yere sahip olan Japonya'nın elektronik kültür döneminde ortaya koymuş olduğu bu tarihsel ilerlemeyi, iletişimin teknoloji eli ile kültüreler arası entegrasyonun ilk adımları olarak ele almak mümkündür.

Elektronik kültür döneminde iletişim, dil ve kültürün etkileşimine zemin teşkil eden önemli gelişmelerden biri de görüntü teknolojilerinin başlangıcı kabul edilebilecek olan fotoğraf çekim tekniğinin geliştirilmesi olmuştur. İlk kalıcı fotoğraf 1822 yılında Joseph Nicephore Niepce tarafından kaydedilmiştir (Asimov, 2006, s. 279). Başlangıçta resmin yerini alacağı düşünülen fotoğraf iletişim ve kültürün etkileşim

içinde olduğu yeni bir alan yaratmıştır. Fotoğraf bir belge niteliği ile medya ve iletişim alanında çok önemli bir işlevi üstlenmiştir. Haber alma hakkı çerçevesinde yazının ötesine geçen bir bilgi aktarma aracı olarak görülmüştür. Daily News gazetesinin kendini 'New York'un Resimli Gazetesi' olarak nitelendirilmesi fotoğrafın kitle iletişimdeki rolünü anlatan önemli bir örnek teşkil etmektedir. Fotoğrafın medya mecralarında etkin rol oynaması sosyolojik olarak okumayı tercih etmeyen okuyucu kitlesine yönelik bir tercih olarak görülmektedir. Bunun karşıtı olarak Le Monde Gazetesi'nin haber metinlerinde az fotoğrafa yer vermesi fotoğrafı ikincil ve metinsel analizleri destekleyici konuma taşımaktadır (Sontag, 2008, s. 27). Fotoğraf, ilk zamanlarından bugüne kadar önemli dönüşümler yaşayarak kültürün, iletişimin değişik alanlarına yayılmıştır. Temelinde görüntü teknolojisinin bulunduğu fotoğraf, hareketli görüntü tekniği ile sinemanın da başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Fotoğraf gibi siyah beyaz olarak başlayan video teknolojisi ilerleyen süreçte sesli ve renkli bir niteliğe kavuşmuştur. Televizyonun gelişmesi ile birlikte video teknolojisi kitle iletişimin ve haberciliğin alanına girmeye başlamıştır. Başlangıçta sadece devlet tarafından yürütülen televizyon yayıncılığı faaliyetleri eğitim, bilgilendirme ve eğlence amacı gütmüştür. Bu dönemde ekran aracılığı ile toplumun karşı karşıya kaldığı medya aktarımlarının kültürel sonuçları ile ilgili olarak eleştirel yaklaşımlar gelişmeye başlamıştır (Jacquinot-Deleunay, 2016, s. 65). Bununla birlikte sinema ve televizyon yapımları ile yeni bir kültürel üretim alanı açılmıştır. Endüstriyel alanda da fotoğraf ve sinema teknolojisinin reklam aracı olarak kullanımı yaygınlaşmaya başlamıştır. Fotoğrafın gelişimi tipografik olarak da gelişmelerin önünü açmıştır.

Elektronik kültür dönemindeki teknolojilerin yaratmış olduğu medya araçları, yaşam alanlarının yeniden düzenlenmesine de etki etmiştir. Televizyon ve radyo ile birlikte ev içi yeni sosyalleşme alanları yaratılmıştır (Lull, 2001, s. 46). Elektronik dönemin etkileri bakımından en önemli teknolojik icat televizyon olmuştur. Televizyon kültürel olarak birçok alanda gündelik yaşamdaki yerleşik alışkanlıkların oluş biçiminde değişimlere neden olmuştur. Haberleşme, iletişim, eğlence kültürünü dönüştürücü etki yapmıştır (Williams, 2003, s. 11). Böylece birlikte izleme kültürü doğmaya başlamıştır. Ev mekânsal olarak yeni bir form ve işlev kazanmıştır. Bu durum yeni bir kültürel form yaratmakla birlikte bireysel iletişime de yeni boyutlar

kazandırmıştır. Castells (2005, s. 443) toplumsal, politik ve ekonomik dinamiklerin etkisinde gelişen *'gerçek sanallığın kültürü'* olarak tanımladığı yeni bir kültürel yapının ortaya çıktığını söylemektedir. Bu bağlamda elektronik kültürün yaratmış olduğu bir izleme kültüründen bahsetmek mümkün olmaktadır.

Televizyon aynı zamanda sosyolojik olarak boş zamanların değerlendirildiği bir alan yaratmıştır. Bu alan giderek bireylerin boş olmayan zamanlarını da ele geçirmeye başlamıştır. Oskay (2000, s. 333) bireyin kitle iletişimine katılımı bağlamında ele aldığı televizyonun etkisini toplumsallaşmayı yaratan bir inanç alanı olarak açıklamaktadır. Televizyon toplumsal ve bireysel olarak bellek inşa etmek üzere bilgi aktaran bir araç olmaktan çok izleyicinin kendi gerçek yaşamını haklılaştırdığı bir eğlence işlevine sahiptir. Televizyonun içerik olarak farklı kültürel yaşamları film, dizi ve eğlence programları aracılığı ile sunması kültürler arası etkileşim ve iletişimi güçlendirmiştir. Televizyon görüntü ve sesin aynı kanaldan aktarımı ile toplumsal düzlemde iletişim dilinin sınırlarını belirlemiş ve özel bir alan yaratmıştır. Televizyon da dâhil kitle iletişim araçları şöhret kültürüne yeni bir boyut kazandırmıştır. Kitle iletişim araçlarının aktarımı için üretilen sanatsal, bilgisel ve haber içerikleri hedef kitleye ulaşmaktadır. Televizyon izleyicisi bireysel olarak kitlesel bir yapının unsuru olmakla birlikte interaktif bir yapı özelliği de taşımaktadır (Aydın, 2018, s. 211). Elektronik kitle iletişim sürecinde bireyin pasif bir unsur olarak yer almadığını, basın ve yayın mecraları için üretilen sanatsal, siyasal ve ticari içerikleri oluşturan hakla ilişkiler, reklam ve sinemanın uzmanlık alanı olarak sürekli gelişim içinde olmasından anlamak mümkündür. İzleyicilerin tüketim ve demokratik tercihlerindeki eğilimler aktarılan bilgilerin izleyicide yarattığı etki hakkında fikir vermiştir.

Fotoğrafın hızlı gelişimi ile birlikte sanatsal ve kültürel değerlerin yeniden üretim tekniği ile çoğaltılması hedef kitleler ile iletişim kurmak için etkili bir yöntem haline gelmiştir. Sinemada da fotoğraf ile paralel gelişen dönüşüm ve seri üretim mekanizması hakikilik tartışmalarını da beraberinde getirmiştir (Benjamin, 2013, s. 56). Yeniden üretimin kitleselleşen hedef kitleleri, fotoğraf ve sinemayı iletişim, dil ve kültür bağlamında etkileşim içine sokmuştur. Neil Postman (1994, s. 24) '*dillerimiz bizim medyamız, iletişim araçlarımızdır. Medyamız metaforlarımızdır.*

Kültürümüzün içeriğini metaforlarımız yaratır' diyerek, yeni teknoloji ile üretilen söylemin ve anlam üretiminin iletişim, dil ve kültür ilişkisini vurgulamıştır.

1865'ten başlayarak 1945 arasındaki dönemde doğal dillerdeki sorunlu olarak görülen konuların çözümü için yeni bir dil yaratma girişimleri olmuştur. Bu çabalar kusursuz bir dil kurgulayarak evrensel bir iletişim aracı yaratma amacı taşımıştır. Bu yeni dil yaratım sürecine dünya barışına hizmet etme misyonu yüklenmiştir. Bu amaçla üretilen diller arasında en fazla gelişen ve kitleselleşen Esperanto isimli kurgu dil olmuştur. Dilin mucidi olan Ludwic Lejzer L. Zamenhof'un bir tez ile yayımladığı bu dil kısa sürede yüzbinlerce taraftar toplamıştır. Resmi dünya dili olması için yarım milyon insanın yaptığı başvuru sonuçsuz kalmış ve bu kurgu dil uzun ömürlü olmamıştır (Eagleman & Brandt, 2019, ss. 118-119). Bu suni dil oluşturma girişimi teknolojinin hızla ilerleyerek büyük dönüşümler yaratmasını insanın tüm doğal oluşumlarını yeniden üretebileceği düşüncesi ve motivasyonunu doğurmuştur. Bu dil online olarak varlığını sürdürmek için bir topluluk olarak varlığını sürdürmektedir. 66 farklı dilde okunabilen sitede Esperanto dilinin öğrenimi için kitaplara ve filmlere erişim olanağı sağlamaktadır. Aynı zamanda Esperanto Arkadaşları isimli topluluk için de iletişim mecrası işlevi görmektedir Uluslararası bir dil olarak tanımlanan Esperanto tarafsız, adil ve çok kültürlülüğü savunan eşitlikçi bir dil olduğunu savunmaktadır ("Esperanto", 2023). Dijital iletişimin henüz gelişmediği elektronik kültür döneminde başlayan doğal dil formundaki bu yeni dil düşüncesi kültürel hâkimiyete karşı çıkış olarak yorumlanmaya elverişlidir. İngilizce'nin küresel ölçekte bilim, sanat, politika gibi alanlarda ortak dil olarak kabul edilmeye başlanması dil ve kültür bağlamında eşitsiz bir iletişim alanı yaratmaktadır. Türkiye gibi ülkelerde İngilizce eğitiminin ağırlıklı olarak müfredatta yer alması bunu kanıtlar niteliktedir.

Elektronik kültür döneminde iletişim teknolojilerindeki gelişmeler giderek ses, görüntü, yazı ve fotoğrafın bir arada kullanılmasını mümkün kılmıştır. İletişimin görsel ve sözlü formunun kaynaştığı ve anlamın yeni göstergeler üzerinden aktarıldığı bir dönem başlamıştır (Meggs & Purvis, 2012, s. 403). Görüntü teknolojilerindeki hızlı değişim sürmüş ve elektronik kültür dönemi zemin teşkil ettiği dijital dünyaya doğru ilerlemiştir. Bu geçişi kesin hatlarla ayırmak tüm kültürel dönemlerde olduğu gibi mümkün olmamaktadır. Fakat internet teknolojisinin

kullanılmaya başlanması ile birlikte iletişim, dil ve kültür alanında yeni bir döneme girildiğini söylemek mümkündür.

3.5. Dijital kültürde iletişim, dil ve kültürün etkileşimi ve dönüşümü

Dijitalleşmeyi kültüre içkin bir olgu olarak ele almamızı sağlayan unsur yaşamı çerçeveleyen ve yönlendiren araçları üretme işlevine sahip olmasıdır. Bu araçlar vasıtasıyla toplumsal olanı anlamlandırmak ve iletişimin gerçekleşmesini sağlayan yapıları oluşturmak beraberinde kültürel oluşumları getirmektedir. Dijital kültürün ele alındığı araştırmalar, bilimsel çalışmalar ve düşünsel yazınlar iletişim teknolojisi ve internet bağlamında ortaya koyulmaktadır (Gere, 2018, s. 18). Bu bağlamda dijitali kavram olarak açıklamak yerinde olacaktır. Dijital, teknolojik aktarımla Türkçe'ye geçmiştir. İngilizcesi elektronik sinyal ile aktive olan ve 1 ile 0 arasında oluşan, bilgi alışverişini sağlayan sistem olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Dijital Türkçe'de bir fiil olarak verilerin bir ekran üzerinde elektronik olarak gösterilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Sıfat olarak ise dijital olan sayısal kavramına karşılık gelmektedir. Dijital kültür kavramsal açılımı itibariyle metin ve görsel olanı sayısal düzlemde sunan yeni bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Dijital işleyişte maddesel gerçekliği olan sadece donanım araçlarıdır.

Dijital kültür; sözlü kültür döneminden başlayarak durmaksızın gelişen iletişim teknolojilerinin yarattığı dijital çağ olarak da adlandırılan ve kendine özgü bir kültürel yapıyı ihtiva eden bir döneme karşılık gelmektedir. Bilgi teknolojilerindeki gelişmeler ile birlikte internetin bir ağ olarak gelişiminin başlangıcı, bilgi aktarım hacminin ve kapasitesinin artışına yönelik olarak yapılan çalışmalara dayanmaktadır. Bilginin dünya çapında aktarılabilmesine olanak sağlayacak iletişim ağının teknolojik olarak tasarımı 1973 yılında Vinton Cerf ve Robert Kahn tarafından geliştirilmiştir. Bu çalışma ile internete temel teşkil edecek olan ve geniş bir bilgisayar ağında bilgi akışını sağlayacak ve tüm bilgisayarlar tarafından kabul gören bir yazılım dili doğmuştur (Castells, 2016, s. 60). Bilgi iletim teknolojilerinin başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere birçok ülke tarafından geliştirilmesine paralel olarak, bu yeni teknolojinin kamusal alanda da kullanımı yönünde karşıt bir bilgisayar kültürü gelişmeye başlamıştır. Şikago'da Hacker olarak bilinen Ward Christensen ve Randy Suess isimli öğrenciler dönemin üzerinde uzlaşılmış kullanım

standartlarının dışına çıkarak yeni bir bilgi aktarım sistemi kurmuştur. Christensen ve Suess evleri arasındaki mesafenin yaratmış olduğu zorluğu aşmak için telefon hattını kullanarak mikrobilgisayar programlarını birbirlerinin bilgisayarlarına aktarmanın yolunu bulmuştur. Bugün modem olarak bildiğimiz bu buluş ile internet iletişim teknolojisinde yeni ve önemli bir aşama kaydedilmiştir. Daha sonra bu alandaki bilim insanlarının yeni katkıları ile modem ağ teknolojisi daha da gelişerek bilgisayarlar arası çevrimiçi tartışma platformu olan Usenet'i (kullanım ağı) başlatmıştır (Castells, 2005, s. 63). Dönemin yeni iletişim teknolojisinin karakteristiği olarak ele alınacak bu yenilikler, beraberinde yeni bir iletişim kültürünün de temelini atmıştır. İletişim bu yeni teknoloji çerçevesinde fiziksel gerçeklikten sanal gerçekliğe doğru ilk adımını atmıştır. Bununla birlikte telefon teknolojisi sesli konuşmanın ötesinde bir işleve kavuşarak, anlık veri aktarımını sağlayan işleve dönüşmüştür. Elektronik dönemin bir iletişim aracı olan telefon, aynı zamanda elektronik olan ile dijital olanın melez bir birleşimi olmuştur. Elektrik kabloları ile gelen bilgi yeni bilgisayar teknolojisinin yaratmış olduğu dijital dil ile mesajı açan kodları yaratmıştır.

Başlangıçta bilgisayar teknolojisinin paralelinde gelişmeye başlayan iletişim teknolojilerinin geniş kitleler tarafından kullanımı konusunda kısıtlılıklar olmuştur. Bu durumun yaratmış olduğu eleştirel kültür, bağımsız bilgisayar yazılımcıları tarafından halkın kullanımına olanak sağlayan yeni bir alan açmıştır. 1990'lı yıllara gelindiğinde bilgisayar teknolojilerinin ilk dönemlerine nispeten yaygınlaşan bilgisayar kullanımı, özellikle yoksul ülkelerde internet ağlarının gelişmesine ivme katmıştır. Bilgisayarların bireysel kullanıcılar arasında yaygınlaşmaya başlaması ve kullanıcıların yetkinliklerinin artması ile birlikte BBS (Bülten tahtası sistemi) olarak ifade edilen dijital ortamlar doğmuştur. BBS ile internet aracılığıyla açılan kullanıcı hesapları ile çevrimiçi topluluklar oluşmuştur. Bu ortamlarda bilgisayar kullanıcıları tarafından internet aracılığı ile kişisel ilgi alanları ya da görüşleri doğrultusunda paylaşımlar yapılmıştır. Çevrimiçi kültürün başlangıcı olarak BBS kabul edilmektedir. Bu paylaşımlar beraberinde toplumsal bir yapılanmanın doğuşuna da zemin hazırlamıştır. Daha önce fiziksel ortamlarda bir araya gelen insanlar artık bilgisayar ve internet teknolojisinin tasarladığı ortamlarda buluşmaya başlamıştır. Bu yeni toplumsal yapı sanal cemaat olarak adlandırılmıştır (Castells, 2005, s. 64).

Dijital kültür döneminin en belirgin özelliklerinden biri olan değişim hızı, etki ettiği alanlara da yansımıştır. Kültürün mekânsal dönüşümü dijital çağın en önemli göstergelerinden biri olmuştur.

Bilgi iletim esaslı bu yeni iletişim teknolojilerinin ilerleme motivasyonu, internet aracılığı ile daha fazla insanın sisteme dâhil olacağı koşulları yaratmak yönünde olmuştur. Tıpkı 1970'li yıllarda ilk çıkışını yapan eleştirel bilgisayar kültürünün yaratmış olduğu yeni teknolojiler gibi, 1990'lı yıllarda da kullanıcılara kolaylık sağlayacak WWW (world wide web) teknolojisi internet kullanımına yeni bir boyut kazandırmıştır. Dünya çapında ağ olgusunu temsil eden WWW sisteminin mucidi Tim Berners-Le ve birlikte çalıştığı ekip aynı zamanda çoklu medyayı olanaklı kılan teknolojileri de bu yeni sistem ile bütünleşmiştir. Böylece internet teknolojisi ses ve görüntü özellikleri kazanmaya başlamıştır. İnternetin esnekliğini artıran bu teknolojik yaklaşımlara ilaveten yine Berners-Lee ve ekibi kullanıcıların bağlanmış olduğu ağ sunucular arasındaki iletişim sağlayacak hipertex iletim protokolünü (http) oluşturmuşlardır (Castells, 2005, s. 64). Dijital iletişim teknolojilerinin önceki dönemlerden ayrılan en önemli yönlerinden biri mesajın aktarıldığı araçların da kendi aralarında bir iletişim diline ihtiyaç duyması olmuştur. İletişim özneler arasında bir akışa aracı olmasının yanı sıra bu akışı sağlayan araçların da birbiri ile bağ kurabilmesi için ortak bir dile gerekmiştir. Bu da bugün yazılım dili olarak tanımlayabileceğimiz inorganik bir dilin temelini teşkil etmektedir.

Dijital kültür dönemini şekillendiren en önemli etken teknolojik ilerlemelerin iletişim, dil ve kültür alanındaki yaratmış olduğu gelişmeler olmuştur. Bu gelişmelerin bireysel ve toplumsal hayat için önemini anlamak için dijital kavramının neleri ihtiva ettiğini açıklamak gerekmektedir. Dijital teknolojik yaşamın tüm alanlarını kapsayan sayısal, sanal olarak ana hatlarını çizeceğimiz bir yapı olmasına rağmen bilim, tasarım, finans, sanat, teknoloji alanlarını ve birçok iş disiplinini şekillendiren karmaşık fenomen gruplarını da kapsamaktadır. Elektronik dönemden yeni bir evreye geçiş ile başlayan dijital dönem dil, iletişim ve kültür kapsamındaki tüm gelişmelerde teknolojik ve bilimsel etkenler ön plana çıkmaktadır (Gere, 2018, s. 16). Bir üretim biçimi olarak örgütlenen dijital üretim süreci, zihin, medya ve iletişimin örgütlü çalışması ile birlikte bir deneyim olarak ortaya çıkmakta ve bu deneyim bir ürüne dönüşmektedir. Bu ürün karşımıza anlam, ilişki, yapıt ya da sosyal

sistem olarak çıkabilmektedir (Fuchs, 2015, s. 365). Dijital üretime konu olan toplumsal, düşünsel, sanatsal, yazınsal, bilimsel çıktılar dil ve iletişim marifetiyle organize olmakta ve teknolojinin olanakları ile veriye dönüşmektedir. Veriye dönüşen dijital ürün ya da durumlar ağ sistemi içerisinde aktarılarak günlük yaşam da dâhil olmak üzere bireysel ve toplumsal işleyişe etki etmektedir. Toplumun ortak kabulleri çerçevesinde değer, inanç, eğlence, kutsala ilişkin semboller, davranış kalıpları ve normlar ele alındığında, dijital sistemin yarattığı yeni durumun kültür üzerindeki etkisi görülmektedir.

Dijital kültürü tanımlarken önceki dönemlerden farklı olarak öne çıkan özellikler; çevrimiçi iletişim, çok işlevli medya kullanımı, teknolojik araçlar ile üretim, sanal sosyalleşme, kişisel gizliliğin sınırlarının teknoloji evreninde genişlemesi, bağlantısallık, mekân ve zamanın sınırlarının genişlemesi, dil çevrileri ile farklı lisan konuşan insanların doğrudan iletişimi olarak sayılmaktadır. Dijital kültür bir üretim alanı olarak dijital medya aracılığıyla ortaya koyulan yaratıcı bir süreç ve ürünler olarak belirmektedir. Dijital kültür, modern kültürün üzerinde gelişen ve modern kültürü şekillendiren bir etkiye sahiptir. Özellikle hız ve ekran kullanımının artışı ile birlikte kültüre dair yapıları bir araya getirme özelliği kazanmıştır (Dijk, 2018, s. 323). Dijital kültürdeki hız ve ekran aracılığıyla kurulan iletişim, kültürel normların toplumu ve bireyi sınırlandıran etkisini azaltmıştır. Görsel ve metin olarak artan verinin ve bilgi akışının hızla değişmesi ile birlikte yeni kültürel normlar oluşmaya başlamıştır. Bu normların içinde dilin kullanım pratikleri ve iletişimdeki toplumsal kurallar da dönüşüme uğramaya başlamıştır. Dil ve iletişim, sözlü kültür döneminden bugüne yapısal olarak temel bileşenlerini korumakla birlikte günlük kullanımda yeniden üretimin etkisiyle nitelik ve nicelik olarak farklılaşmıştır.

İletişimin ilk dönemlerinden bugüne geldiğimizde kodların iletişimin ana taşıyıcı mekanizması olduğu görülmektedir. Dili ve kültürü oluşturan yapıların ilişkisi ve etkileşiminden doğan iletişim sürecinin anlam üretimi devam etmiştir. Dili oluşturan göstergelerin bir dizge dâhilinde sesler ve kavramlar aracılığı ile oluşturduğu karşılıklı anlam aktarımı iletişimin kapsamını belirlemektedir. Bu anlam yaratımı ve aktarımı sürecinde taşıyıcı görevi gören yapılar bir kod özelliği taşımaktadır (Sayın, 2014, s. 17). Maddesel gerçekliğin sanallığa evrildiği dijital kültür döneminde,

yapıların etkileşimini semiyotik ve semantik olarak ortaya koymanın gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

İletişim, dil ve kültürün etkileşiminden doğan medeniyet birikimini aynı zamanda belleğin birikimi olarak ele almak mümkündür. İlk çağlarda bilginin depolandığı bir alan olarak insan hafızasının yanı sıra ekstrasomatik olarak kavramlaştırılan beden dışı bilgi depolamanın ilkel formları bulunmaktadır. Bugün iletişimi organize eden bir temel kaynak olarak geliştirilen mikroçiplerin ilk tasarımlarının çentik çubukları, işaret taşları gibi tasarımlar olduğu varsayılmaktadır (Crowley & Heyer, 2014, s. 18). Yaşamın işleyişi daha detaylı ve karmaşık hale geldikçe artan düzenleme ve organize etme ihtiyacı teknolojik olarak yeni araçların geliştirilmesi sonucunu doğurmuştur. Dijital kültürün veri üretme potansiyelinin yüksek olması belleği dijital kültür için çok önemli bir yere konumlandırmaktadır.

Dijital kültürü daha önceki dönemlerden ayıran önemli özelliklerden biri teknoloji ve tasarım olarak yüksek bir değişim hızına sahip olmasıdır. Bu sebeple koşulların yaratmış olduğu değişime uyum sağlama gereksinimi yaşam boyu öğrenme kültürünü zorunlu kılmıştır. Dijital iletişim sistemlerinin ve uygulamalarının cihazlar aracılığı ile kullanımı konusunda yeteneklerin geliştirilmesi kadar dijital medyanın içerik okumalarının yapılabilmesi de önem taşımaktadır. Bu sebeple medya okuryazarlığı ya da daha geniş çerçevede dijital okuryazarlık önemli hale gelmektedir. Kurumsal, bireysel ya da sosyal iletişimde teknolojik olanakları yüksek kapasite ile kullanmak ve içeriklerin doğru metin ya da görsellerle oluşturulabilmesi için dijital okuryazarlık yetkinliği önem taşımaktadır (Hobbs, 2017, s. 3). Dijital donanımın ve yazılımın kısa zaman aralıkları ile değişmesi insanın da teknoloji kadar kendini yenilemesini zorunlu kılmaktadır. Bu sebeple teknolojik yenilikler iletişim alanında değişimin kesintisiz devam etmesini ve kullanıcıların da bu değişimi takip etmesini zorunlu kılmaktadır.

Dijital alanda teknolojik gelişmelerin iletişim süreçlerini dönüştürmesi, kültürel yapıların oluşumlarını da etkilemektedir (Castells, 2016, s. 1). Dijital olanı kültür bağlamında ele almanın ölçütü sadece teknolojik yenilikler değildir. Bu teknolojinin toplumsallaşmasını sağlayan düşünsel ve eylemsel gelişmeler dijital olanın kültürel olanla bütünleşmesini sağlamaktadır. Dilin sözlü ve yazılı niteliği dijital olanı bir

kültürel bir olguya dönüştürmede önemli bir işleve sahiptir (Gere, 2018, s. 19). Dijitalleşme yaramış olduğu yeni toplumsal alanlar ile kendine özgü sistem yaratmıştır. Sayısal nitelikte olan bilginin ekran düzleminde bireyle buluşması, bilginin işlevini de dijital alana taşımıştır. Taşındığı bu yeni alanda bilgi artık dijital öncesi koşullardan çok farklı değerler dizisi ile hareket etmektedir. Bireysellik ve kitlesellik sosyolojik ve psikolojik olarak yeni davranış kalıplarının gelişmesine sebep olmuştur.

Dijital teknolojinin, verilerin çoğaltılmasına imkân tanıyan özelliği yeni bir kopyalama kültürü doğmuştur. İnternetin ilk dönemlerindeki özgür kullanım koşullarında bilimsel, akademik, sanatsal, finansal verilerin internet ortamında bedel ödemeksizin kullanılması internet kullanıcıları tarafından doğal bir hak olarak görülmüştür (Carroll, 2017, s. 387). Dijital çağda dönüşümün hızı yasal olarak da düzenlemelerin önüne geçmiştir. Bu sebeple hakların ihlaline yönelik sorunlar yaşandıkça, yasal düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Böylece dijital kültürün başlangıç dönemindeki sınırsız özgürlük algısı yerini kişisel hak ve özgürlüklerin sınırlarına yaklaşmaya başlamıştır.

Dijital gelişmelerin işleyişinin temelinde yer alan yazılımın aynı zamanda kültürel doğası bulunmaktadır. Teknolojik gelişmeler olurken bunun kültürden bağımsız ilerlemesi yaşamın bütünselliği ilkesine uygun bulunmamaktadır. Dijital varlığın iki boyutu olan yazılım ve donanımın kültürel yapı içerisindeki yeri farklılık taşımaktadır. Yazılım soyut, donanım ise somut bir gerçekliğe karşılık gelmektedir. Kültürün teknolojiden daha yavaş geliştiği dijital dönemde dijital kültürü yaratan maddi ve manevi gerçekliğin geçerlilik süresi de farklı olmaktadır (Lee, 2017, s. 148). Dijital kültürde yazılımın evrenselliği ile donanımın sosyokültürelliği dijitalleşmenin yerelliğini yaratmaktadır. Kültürel normlar, beğeniler, inançlar ile birlikte şekillenen satın alma tercihleri küresel ölçekte gelişen dijital teknoloji için coğrafi farklılıklar yaratmaktadır.

Yeni iletişim teknolojilerinin yaratmış olduğu dijital dilin coğrafi ve kültürel sınırları aşan özelliği yatay olarak şekillenmiş bir iletişim ağının doğuşunu hazırlamıştır (Castells, 2005, s. 58). Yeni şekillenen iletişim ağı erişilebilirliği artırmakla birlikte sosyalleşmenin doğasını değiştirmeye başlamıştır. Teknolojinin iletişime

kazandırmış olduğu olağanüstü genişlikteki boyutlar kitlesel olarak yakınlık yaratırken bireysel anlamda sınırlı bir durum geliştirmiştir. Teknolojinin araçsal olarak ağırlığının arttığı koşullarda insan yalnızlaşmaya başlamaktadır (Günay, 2004, s. 244). Dijital kültür dönemin yaratmış olduğu yeni iletişim modelleri karşıtlıkları içinde barındıran paradoksal bir yapı özelliği taşımaktadır.

Sözlü kültür döneminden bugüne kadar gelen süreçte dile taşıyıcı bir güç olarak aracılık eden iletişim, kültür ile karşılıklı etkileşim içinde olmuştur. Bununla birlikte etkileşime neden olan yeniliklerin yaratıldığı alan ise bilim ve teknoloji olarak karşımıza çıkmaktadır. İletişim tarihinin en önemli dönüm noktaları olan yazının, ateşin, kâğıdın, matbaanın, elektriğin, telefonun, fotoğrafın, radyonun, televizyonun, internetin ortaya çıkışı teknolojik ve bilimsel çalışmaların ürünleridir. Daha birçok gelişmenin yönlendirdiği gündelik yaşam içinde her yeni bilgi ve deneyim önceki ile birleşmiştir.

İletişimin günlük yaşamın büyük bir kısmında etkin olduğu dijital çağda bilgi akışının büyük bir kısmı internet ortamında gerçekleşmektedir. Finansal hareketler, özel yaşam aktiviteleri, günlük mesajlaşmalar, çalışma hayatının veri akışı, günlük mobilete, sağlık verileri gibi kişisel bilgiler içeren eylemlerin büyük bir kısmı internet ağı içerisinde gerçekleşmektedir (Aust & Ammann, 2019, s. 21). Dijital olanaklar birey adına günlük yaşamı organize ederken, kazanılan zamanı bireyin dikkatini satın alarak ticari bir girdiye dönüştürmektedir.

Dijital kültür döneminin yaratmış olduğu yeni iletişim biçimleri ve teknolojik olanaklar eleştirel yaklaşımları doğurmuştur. Elektronik kültür döneminin kitle iletişim araçlarının tek yönlü bilgi aktarımı kişiler arası olacak şekilde evrilmiştir. Kültürel normların sınırlamış olduğu kişisel mahremiyetin sınırları değişmiş ve sosyal medya alanlarında bireyler içerik üreten ve tüketen bir işleve sahip olmuştur. Bununla birlikte iletişim kültürünün en önemli unsurlarından biri olan iletişim hiyerarşisi dönüşüme uğramıştır.

Yeni iletişim teknolojileri kullanıcı profili bakımından kuşaklar arası kategoriler yaratmıştır. Dijital çağın başlangıcı kültürel olarak yeni bir neslin doğuşu olarak kabul edilmekte ve dijital çağdan önce doğanlar dijital göçmen, sonra doğanlar ise dijital yerli olarak adlandırılmaktadır. Bu ayırımın yapılmasının temel ölçütü,

internet tabanlı iletişim teknolojilerinin kullanılma becerileri olmuştur. Bilgisayar teknolojilerinin etkisi ile yaşanan iletişimdeki dönüşümde 1980'li yılların başı milat olarak kabul edilmektedir (Palfrey & Gasser, 2008, s. 346). Dijital kültür döneminde doğan ve 'dijital yerli' olarak tanımlanan neslin yaratmış olduğu günlük iletişim kurma biçimleri ve kullanılan dil yeni bir kültürel yapı oluşturmaya başlamıştır. 1980 sonrası doğan bu kuşak, çevrimiçi ağ sistemlerini kullanma becerisini edinmiş ve dijital teknolojilere erişimi olanağı bulmuştur (Palfrey & Gasser, 2008, s. 1). Dijital yerlinin ana özellikleri, gündelik hayat ile bağlantılı olmak, bireysel olarak kendini sunma önceliği ve bu bağlamda kendi kendini ifşa etmek, kişisel bilgi ve özelliklerin erişime açık paylaşımı, katılımcı kültür doğrultusunda sosyal, kurumsal ve bireysel medyada yer alma eğilimi olmaktadır. (Dijk, 2018, s. 312). Göçmenlik ve yerlilik kavramları kuşaklar arası ve kuşaklar içi iletişimin düzeyi ve gerçekleşme biçimine de yeni boyutlar getirmiştir. Yeni teknolojiler ile iletişim artık zaman ve uzam olarak yeni boyutlar kazanmıştır.

Kitle iletişiminin doğrudan tek yönlü bilgi akışı, internet ile birlikte interaktif özellik kazanmaya başlamıştır. Dijital sistem içerisinde fiziki gerçekliğin olmadığı iletişim ortamı kendine özgü bir sanal kültür yaratmıştır. Bu sanal kültürü yaratan etken küresel ağlar içerisinde farklı kültür ve dile sahip insanların bir araya gelmeleri olmuştur. Çağlar'ın (2017, s. 20) *'net-daşlar'* olarak kavramlaştırdığı bu yeni ilişki biçimi farklılıkların etkileşimi ile kültürel değişime etki etmektedir. Farklı kültür ve dillere sahip bireylerin iletişim kurması kültürel normlar ve ana dilin farklılığı sebebiyle daha kısıtlı koşullarda gerçekleşmiştir. Yapay zekâ teknolojilerinin web ve uygulama tabanlı yazılımlar ile dil çevrilerindeki sağladığı gelişmeler bu kısıtlılığı giderek azaltmıştır. Dijital kültür döneminde dil ve iletişim küresel bir boyut kazanmıştır. Teknolojinin anlık sesli ve metin olarak çeviriye imkân vermesi ile birlikte internettin yabancı dil öğrenmeyi kolaylaştıran erişim olanakları da dilin kültürel etkileşimdeki sınırlayıcı etkisini azaltmıştır.

Dijital kültür sanal olmayan koşullardaki kültürel yapılara benzer katmanlar ve kavramlar oluşturmuştur. Kültürel normlar ile şekillenen iletişimin hiyerarşik yapısı sanal iletişimde anti hiyerarşik bir yapıya dönüşmeye başlamıştır. Dijital iletişim teknolojilerinin yaratmış olduğu medya ve araçlar sanatsal, düşünsel, eylemsel, söylemsel üretimlerin hayat bulduğu bir arenaya dönüşmüştür. Sergiler, toplantılar,

sunumlar, sosyal hareketler, yardım faaliyetleri gibi dijital dönem öncesi gerçekleşen her türlü sosyal ve kültürel hareket artık dijitalde gerçekleşmektedir.

4. YENİ İLETİŞİM VE MEDYA TEKNOLOJİSİNİN İLETİŞİM DİL VE KÜLTÜREL PRATİKLERE ETKİSİ

Yeni tanımlaması sözlü kültürden dijital kültür dönemine kadar iletişimin gerçekleşmesine aracılık eden sistem ya da gündelik pratiklerdeki değişimler için kullanılmıştır. Tipografik dönemden elektronik döneme geçerken radyo ve televizyon yeni medya araçları özelliği taşımıştır. Radyo, televizyon ve sinemayı yeni medya olarak tanımlayan ve kültürel olarak büyük önem atfeden Williams (1993, s. 52) medyanın yapısal dönüşümünü de bu dönemdeki medyanın kurum kültürü oluşumu bağlamında ele almıştır. Dijital kültür döneminde iletişimi ve medyayı yeni yapanın ne olduğu bu dönemi bir önceki dönemden ayırmaktadır. Henry Jenkins (2018, s. 19) yeni medyayı yaratmış olduğu yakınsama kültürü, katılımcılık ve kolektif akıl ekseninde ele almaktadır. Yeni medyanın çeşitlenen araçlarının yaratmış olduğu dağınık veriler arasında, kullanıcının bağlantı yolları geliştirmesi teknolojinin bir sonucu olmakla birlikte kültürel bir dönüşümü ifade etmektedir. Bununla birlikte elektronik dönemden farklı olarak interaktif bir kullanıcı modeli katılımcı bir kültür yaratmıştır. Sosyal etkileşimi de beraberinde getiren katılımcı ortam, bireysel olarak yeni üretimlere kaynaklık eden bir üretim alanı özelliği de kazanmıştır. Bireysel ya da kurumsal olarak üretilen tüm içeriğin yaratmış olduğu veri ortamı ise ortak bir aklı ve bilgiyi doğurmuştur.

Medya, iletişim ve kültür birbiri içine geçmiş olmakla birlikte, etkileşim içinde karşıtlıkları da yaratma özelliği taşımaktadır. Bu üç olgunun değerlendirilmesinde üzerinde durulması gereken işlevsel özellikler bulunmaktadır. Medya, iletişim ve kültürün birlikteliği, doğası gereği dinamik, çoklu ve çeşitli anlam özelliğine sahip olma niteliğidir. Bu üç olguya toplumsal hayat içinde işlevsellik katan ise bireylerin öznel yorumlar geliştirmelerine olanak sağlayacak yazılım ve tasarım özellikleridir. Esas olarak iletişim, kültüre kendini yenilemesi için ortam yaratan bir yapı özelliği taşımaktadır. Bununla birlikte iletişim öznelliği sebebiyle kültürel etkileşimde karşıtlıkları, melezlikleri yaratırken anlamayı güçleştiren bir etki de ortaya

çıkarmaktadır (Lull, 2001, s. 232). Kültürel yapıların dilin gösterilen unsuruna yüklediği anlamın çoğulluğu anlamayı güçleştiren unsurlardan biridir. Yeni iletişim teknolojileri ve medyanın yaratmış olduğu mekânı aşan yeni etkileşim, kendi habitusunun karakteristik özellikleri ile şekillenmektedir. Bourdieu'nün (2015a) kavramsallaştırdığı kültürel ve simgesel sermaye, dijital teknolojinin yaratmış olduğu bu yeni iletişim alanında, gerçek dışı bir üretimle yeniden inşa edilmektedir. Hakikat sonrası (Post Truth) olarak kavramsallaşan bu yeni durum sözlük anlamı olarak Cambridge Sözlüğü'nde ("Cambridge Dictionary", 2023) '*İnsanların gerçeklere dayalı bir argüman yerine duygularına ve inançlarına dayalı bir argümanı kabul etme olasılıklarının daha yüksek olduğu durum'* olarak açıklanmaktadır. Toplumsal olarak kabul edilen şablonları, anlamları ve yerleşik eylemleri var olanın ötesine taşıyan ve yeni bir başlangıç noktası yaratarak yeni anlamlar, kabuller ve eylemler meydana getiren hakikat sonrası üretimler, aynı zamanda yeni bir gerçekliğin de kaynağı olma özelliği taşımaktadır (Rommetveit & Dijk Van, 2022, s. 4). Dijital medyanın içerik üretiminde ulaşmış olduğu hız ve çeşitlilik ile birlikte yapay zekâ uygulamalarının dijital olarak gerçek ile yarışabilecek üretimleri hiper gerçeklik ile hakikat sonrasını yeni bir evreye taşımıştır (Rommetveit, 2022, s. 25). Bu yönü ile yeni medya ve iletişim araçlarının bilgiyi yayma ve iletişimi sağlama işlevinin çıktıları dijital kültür dönemi öncesinden farklı bir aşamaya ulaşmıştır. Kültürün dil ve normlar aracılığı ile meydana getirmiş olduğu göstergelerin denk düştüğü gerçeklik, iletişimin doğasını ve işlevini sorgulanan bir araca dönüştürmeye başlamıştır.

Bireylerin iletişim kurarken kullandıkları semboller, tarihsel süreç içerisinde belirli alanlarda yoğunlaşarak özel bir yapı niteliğine kavuşmaktadır. Bu yeni formlar ise zamanla kültürleri ve ortak kimlikleri yaratmaktadır. Bu süreçte biyolojik ve kültürel kimlikler sürekli etkileşim halinde olmaktadır (Castells, 2005, s. 18). Kültürü, iletişimi, medyayı ve dili oluşturan yapıların kendi içindeki sistemsel etkileşiminin sonuçları bir çıktı olarak birbiri ile de etkileşime girmektedir. Yapısalcı yaklaşımın sistemler arasındaki etkileşimden doğan sonuçları iletişim, kültür, dil alanında yeni temas noktaları yakalayarak yeni yapılar oluşturmaktadır. Bu yeni yapılar medyanın teknolojik, tasarım ve işlev olarak çeşitlenmesine etki etmektedir.

4.1. Yeni İletişim ve Medya Teknolojisinin Gelişim Eğilimi

İletişim teknolojilerini ve medyayı yeni yapan unsurun ne olduğu dijital kültürü elektronik kültür döneminden ayıran bilgiyi ihtiva etmektedir. Yeni iletişim ve medya dönüşürken geçmişin birikiminden neleri alıp neleri bıraktığı da önemli bir husustur. İletişime yeni boyutlar getiren iletişim ve medya teknolojileri, kitlesel ve kişisel iletişime yeni biçimler katmaktadır (Alver & Çağlar, 2015, s. 481). Elektronik kültür döneminden itibaren haberleşme ve iletişim teknolojileri dönüşürken, giderek melez bir yapı oluşmaya başlamıştır. Bu alandaki gelişim eğilimini anlamak için iletişimin küresel bir bilgi aktarım aracı haline gelmeye başladığı dönemlere değinmek gerekmektedir.

20. yüzyılın başında etki alanını genişleten haberleşme teknolojilerinin tüm dünyada dönüşüm yaratan devrimsel çıkışının başlangıcı 1960'lı yıllardaki özgürlükçü toplumsal hareketlere dayanmaktadır. Farklı ülkeler ve kültürlerde alanını genişleten, çeşitlendiren, işlevselliği artan bilgi teknolojileri geniş kitleler tarafından benimsenip kullandıkça gelişimi ivme kazanmıştır (Castells, 2005, s.7). Haberleşme teknolojilerinin yaratmış olduğu kitle iletişim araçları olan televizyon, radyo, gazete ve dergi haber aktaran kurumsal örgütler olmanın dışında da işlevlere kavuşmuştur.

İnternet teknolojisi bir iletişim aracı olarak yaşamda konumlanmadan önceki dönemlerde birtakım kültürel ve sosyal etkenler bu yeni teknolojinin doğuşuna zemin hazırlamıştır. 1970'li yıllar itibarıyla hızla gelişen iletişim teknolojilerinin ilk oluşum aşamaları 1950'li yıllara dayanmaktadır. Amerika'daki Silikon Vadisi'nde dönemin toplumsal ruhunun bir yansıması olarak yenilik akımı ile birlikte iletişim teknolojilerinin temelleri atılmıştır. Benzer biçimde 1970'li yıllardaki birikim sonraki 20 yıllık sürecin gelişimine temel teşkil etmiştir. İletişim teknolojisinin devrim yaratan tarihselliğinin gelişimini kültürel gelişimin koşulları ile de düşünmek mümkün olmaktadır (Castells, 2005, s. 77). Dijital kültür ile birlikte iletişim ve medyanın neden yeni olarak nitelendirildiğini anlamak için iletişim ve medya teknolojisinin gelişim eğiliminin başlangıcını değinmek gerekmektedir.

Mobil iletişim teknolojisinin başlangıcı sayılan hücre teknolojisi ilk olarak 1947 yılında Bell Laboratuvarın'da mühendis Douglas H. Ring tarafından ilk kez gündeme getirilmiştir. Hücre teknolojisi ile tek bir güçlü verici yerine hücre adı verilen daha

küçük fakat kendi kanalına sahip uzun menzilli veri aktarabilen yapılar önerilmiştir. Bu yapı günümüz hücresel mobil iletişim teknolojisinin temeli olarak kabul edilmektedir (Garcia-Swartz & Campbell-Kelly, 2022, s. 13). Bu dönem sonrası iletişim teknolojilerindeki gelişmeler hızla ilerlemiştir. Elektronik kültür dönemi içerisinde birbirine entegre olarak ilerleyen teknolojik gelişmeler ile telekomünikasyon sistemleri kullanıcılar ile buluşmaya başlamıştır.

1973 yılına kadar geçen süreçte teknolojik ve tasarım olarak mobil telefonlar şekillenmeye başlamıştır. Mobil telefon yaratma girişimleri devam ederken otomobilde kullanılan telefonlar geliştirilmiştir. Amerikalı mühendis Joel Engel'in öncülük ettiği mühendisler her yere taşınabilir telefon teknolojisini ortaya koymak için çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Aynı dönem Motorola şirketindeki bu alanda çalışmalar yürüten mühendis grup mobil telefon teknolojisi ile ilk iletişim kurmayı başarmıştır. Araştırma grubunun lideri olan Martin Cooper bir grup gazeteci karşısında Engel'i arayarak kendisini cep telefonundan aradığını ifade etmiştir (Ough, 2023). İletişim teknolojisindeki en ileri seviye bir meydan okuma olarak medya aracılığıyla kamuoyu ile paylaşılmıştır.

1978 yılına kadar teknolojik yeniliklerin sonucu olarak Şikago'da hücresel sistem ile 2500 kullanıcıya hizmet verecek şekilde bir deneme şebekesi kurulmuştur. 10 yıl sonra bu sistem dünya üzerinde onlarca ülkede en az bir hücresel sistem kurularak milyonlarca aboneye hizmet verecek seviyeye gelmiştir. Böylece tüm dünyada etkisi görülen devrim niteliğinde bir dönüşüm başlamıştır (Garcia-Swartz & Campbell-Kelly, 2022, s. 14). İletişim teknolojilerindeki ilerlemeler kısa zaman aralıkları ile daha yüksek bir teknoloji seviyesine ulaşmaya başlamıştır.

1979 itibariyle bireysel kullanım alanı genişleyen mobil telefonlar üst gelir düzeyindeki kişilerin sahip olduğu ve iş yaşamı içerisinde kullanılan bir teknoloji ürünü niteliği kazanmıştır. 1990'lı yıllarda mobil telefon kullanıcı profili değişerek orta gelir grubunun kişisel amaçlarla kullandığı bir iletişim aracına dönüşmüştür. Mobil telefon kullanıcılarının daha geniş bir pazara yayılması ve kullanıcıların demografik değişimi ile birlikte mobil telefondaki hızlı teknolojik dönüşüm başlamıştır. Telekomünikasyon teknolojilerindeki ilerlemeye paralel olarak gelişen ve çeşitlenen mobil iletişim bu alandaki hizmet ve teknoloji üretimini de

genişletmiştir (Garcia-Swartz & Campbell-Kelly, 2022, s. 111). Teknolojik gelişmeler ile birlikte iletişim teknolojilerinin sistemlerinin yer aldığı standartlar da gelişmeye başlamıştır. Telekomünikasyon ve mobil telefon üretici şirketler mevcut sistemleri geliştirerek hizmet standartlarını sürekli geliştirmişlerdir. Amerika, Avrupa ve Asya'daki gelişmiş ülkeler ilk dönemlerde teknoloji alanında hızlı bir gelişim sergilemiştir. Analog sistem ile başlayan telekomünikasyon yapısı pazardaki rekabet ve artan talebin gereği olarak dijital bir dönüşüme uğramıştır. Giderek küresel bir ağ içinde çalışma zorunluluğu doğan yeni mobil iletişim teknolojileri analog sistemin entegre olma ihtiyacına karşılık verememiştir. Bu sebeple Küresel Mobil Telekomünikasyon Sistemi (GSM) standardı geliştirilmiştir (Dunnewijk & Hultén, 2007, s. 7). Hücresel ağ teknolojisinin sadece ses aktarımı ile başlayan analog modeli veri aktarımı ve bu verinin aktarım hızının değişimi, iletişime teknolojik ve toplumsal olarak yeni boyutlar kazandırmıştır. İletişimin alanındaki gelişmeler 10'ar yıllık dönemlerle ele alınmıştır. Buna göre 1980'li dönem 1G, 1990'lı yıllar 2G, 2000 ve sonrası 3G teknolojik standartlar ile iletişim yeniliklerle yaşamı değiştirmeye devam etmiştir. Günümüzde 4G hücresel ağ sistemi yaygın olarak kullanılmakla birlikte 5G teknolojiye de geçiş yapılmıştır (Osseiran, Monserrat, & Marsch, 2016, s. 1) Görsel 1'de görüldüğü gibi 2023 itibariyle 5G hücresel ağ teknolojisine gelinceye teknoloji, tasarım, entegrasyon, inovasyon ve sistem olarak çeşitli aşamalardan geçilmiştir.

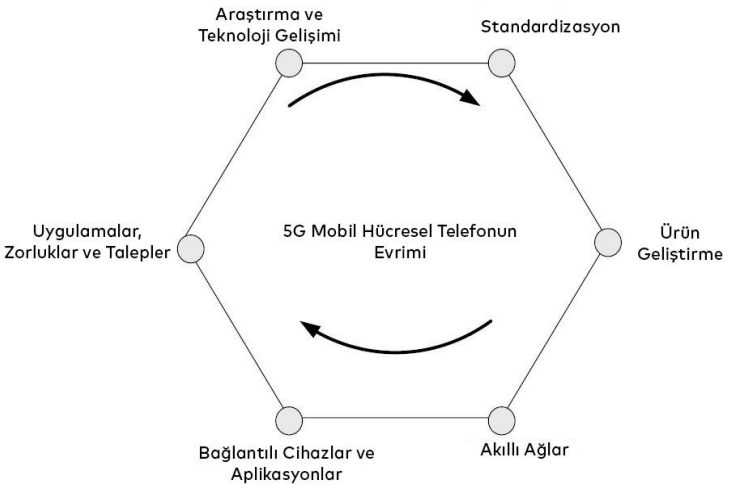

Görsel 1. Mobil Telefonun gelişim süreci

Telefon teknolojisinde mobil telefona geçişten sonra ikinci önemli devrim internetin mobil telefonlarda kullanılması olmuştur. Telekomünikasyon teknolojilerindeki gelişmelerin tablet, bilgisayar gibi mobil cihazlar gibi mobil telefonlarda da yer alması iletişimi ve mobil telefonları ilk çıkış amaçlarının çok ötesine taşımıştır. İlk kullanıma girdiği dönemlerde çok az insanın sahip olabildiği, hantal ve veri aktarım hacmi düşük olan mobil telefonlar hızlı bir teknolojik gelişme ile birlikte çok işlevli bir iletişim aracına dönüşmüştür.

Grafik 1'de görüldüğü üzere mobil internetin veri aktarımı olarak çeşitlenmesine olanak veren 3G hücresel bağlantı teknolojisinin ardından kullanım grafiği ilerleme kaydetmiştir ("The State of Mobile Internet Connectivity Report 2022")

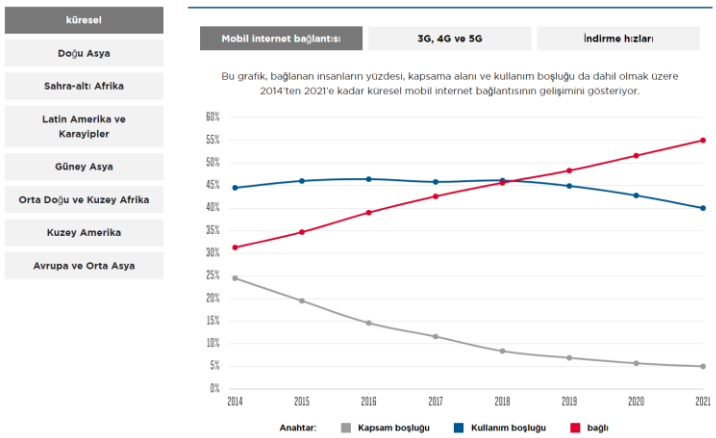

Grafik 1. Mobil internet bağlantısının gelişimi

Mobil telefonların internet ile buluşması yapay zekâ ile tasarlanmış uygulamaların kullanımına olanak vermiştir. Bu uygulamaların gelişmesi ile birlikte telefonlar bir iletişim aracı olmasının yanı sıra medya aracına dönüşmeye başlamıştır. Medya ve iletişim teknolojileri kullanım alanlarını sürekli olarak genişletmiştir. Reklam, pazarlama, ulusal güvenlik ve altyapı iletişiminde de iletişim teknolojileri rol oynamaya başlamıştır. Akıllı sistemler olarak kavramsallaştırılan teknolojiler temelde veri alış verişine dayanmaktadır. Bu yönüyle yeni iletişim ve medya teknolojilerinin gelişimi sosyo-ekonomik bakımdan da toplumsal dönüşümde önemli bir rol oynamaya başlayarak gündelik yaşamın önemli bir unsuru haline gelmiştir (Törenli, 2005, s. 15). Medya ve iletişim teknolojilerinin yaratmış olduğu yeni ortam Chomsky (2012) tarafından kavramsallaştırdığı şekliyle rızanın üretildiği alanlara

dönüşmüştür. Elektronik dönemde kavramsal olarak ortaya çıkan *rıza üretimini*, yeni medya ve iletişim teknolojilerinde algoritmalar ile rıza üretimine devam etmektedir.

2023 yılı itibariyle dünya nüfusunun %68'i mobil telefon kullanmaktadır. Nisan 2023 tarihi itibariyle dünyada 5.44 milyar tekil cep telefonu sahipliği bulunmaktadır. Bununla birlikte 5.15 milyar kişi internet kullanıcısı olmakla birlikte bunlardan 4.76 milyarı aktif olarak sosyal medya platformlarını kullanmaktadır. Görsel 1'deki veriler doğrultusunda yeni medya ve iletişim teknolojilerinin araçsal ve işlevsel olarak dünya nüfusunun büyük bir kısmına ulaştığı görülmektedir (Kemp, 2023).

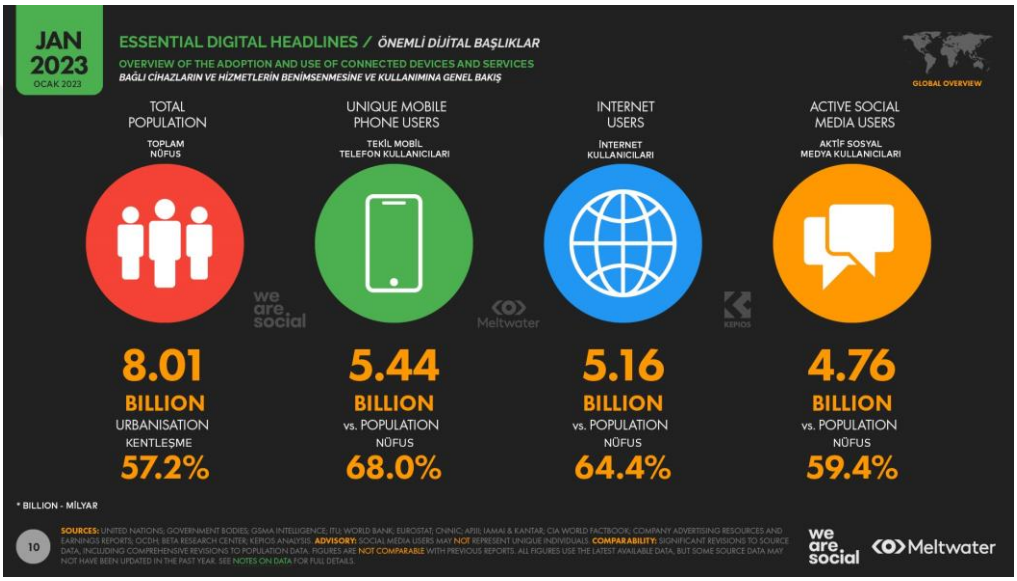

Görsel 2. Dünya geneli mobil internet ve uygulama sayıları

İletişim teknolojileri kavramsal olarak bilginin iletilmesi ve yayılmasını sağlayan tüm sistem ve araçları kapsamaktadır. Yazının icadından günümüze kadar iletişimi sağlayan tüm araçlar ve yöntemler iletişim teknolojisinin aşamalarını teşkil etmektedir. Fakat elektronik kültür dönemi ile birlikte hızlanan ve çeşitlenen teknolojik ilerlemeler ile birlikte günümüzde devrimsel bir dönüşüm ile yeni boyutlar kazanarak kavramsal olarak 'yeni' ayırımı ile nitelenmeye başlamıştır. Bu alanda teknik olarak belirleyici olan üç temel kavram ise 'yarı iletkenler', 'dijital teknoloji' ve 'frekans' olarak öne çıkmaktadır. İletişimin farklı alanlardaki faaliyetlerini ifade ediyor olmakla birlikte günümüz iletişim teknolojileri; iletim, iletişim, bilgilendirme, yayıncılık, yayımcılık, basım, telekomünikasyon olarak sınıflandırılmaktadır (Atabek, 2020, s. 75). İletişim teknolojilerinin sınıfsal ayrımı kesin çizgilerle

olmayıp, aynı mecrada ve aynı iletişim aracı ile birden fazla işleve sahip bulunmaktadır.

Yeni Medya ve iletişimin gerçekleştiği ortamı oluşturan araçların ve sistemin içinde olduğu bir ekolojik olarak tanımlamaya elverişli kılan kullanım pratikleri, teknolojik olanaklar, toplumsal yapıların birbiri ile etkileşiminin yarattığı bir sistem olmasıdır. Yeni medya ve iletişim araçlarını kullananların bu ekolojik sistemde kurdukları bağlantılar, ürettikleri anlam ve içerikler, bilgi akışları dinamik bir yapı içerisinde bu ekolojinin sürekli genişlediğini ortaya koymaktadır (Ito vd., 2009, s. XV).

Yeni medya ve iletişim teknolojilerinin gelişim eğiliminin en önemli göstergelerinden biri de internet kullanımının yaygınlaşması olmuştur. Grafik 2'de görüldüğü üzere 1990 yılından 2023 yılına kadar geçen süreç içerisinde internet kullanıcı sayısı düzenli olarak artış göstermiştir (Kemp, 2023).

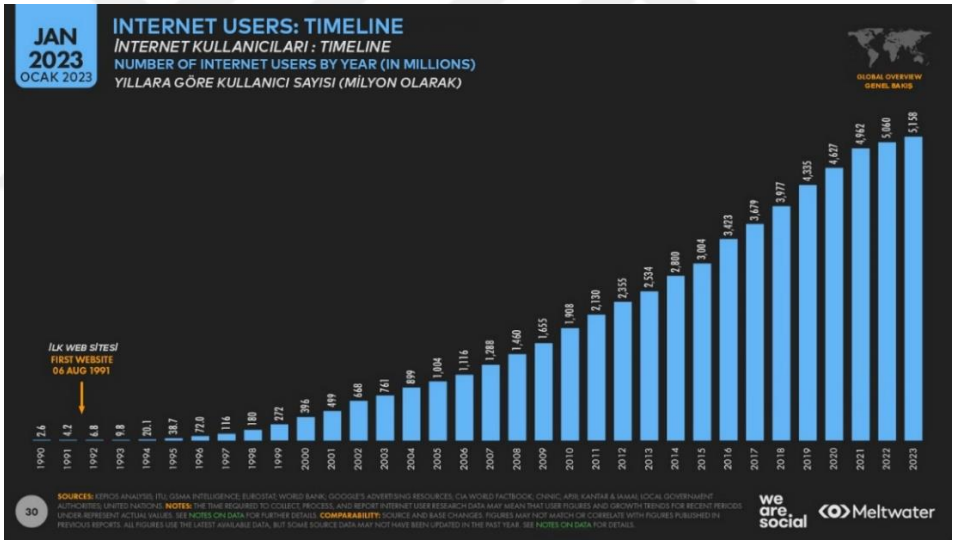

Grafik 2. Tüm Zamanların İnternet Kullanıcı Oranları

Gelinen noktada Grafik 2'de görüldüğü üzere internetin başlıca kullanım nedenleri içerisinde ilk sırası bilgiye ulaşma, ikinci olarak aile ve arkadaş çevresi ile iletişim kurmak, üçüncü olarak da güncel haber ve etkinlikler ile bağlantı kurmak olarak sıralanmaktadır. İnterneti kullanmak için belirtilen diğer nedenlere bakıldığında eğitim, eğlence, bilgilenme gibi gündelik yaşamın gereksinimlerini karşılamak üzere internete başvurulduğu görülmektedir. (Kemp, 2023).

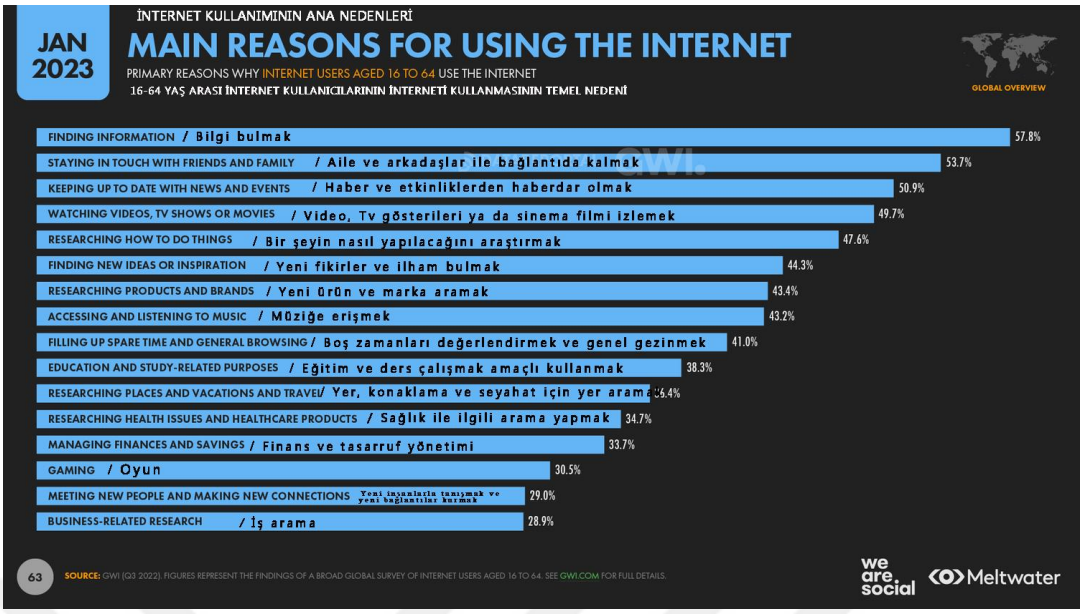

Grafik 3. İnternet kullanım nedenlerinin dağılımı

Küresel olarak mobil uygulamaların gelişim eğilimine ilişkin olarak State of Mobile 2023 raporunda Görsel 3'te görüldüğü gibi 255 milyar uygulama yükleme ve geçen yıla oranla %11 bir artış olduğu ortaya koyulmuştur. Uygulama mağazalarında harcanan para %2 azalarak 167 milyar ve mobil uygulamaların reklam geliri 336 milyar $ olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu rapora göre mobil uygulamalarda günlük her bir kullanıcının harcadığı zaman bir önceki yıla göre %3 oranında artarak ortalama 5 saat gerçekleşmiştir. 2022 yılında mobil uygulamalarda harcanan zaman bir önceki yıla göre %9 artarak günlük 11.2 milyar saat, tüm yıl toplamı ise 4.1 trilyon saat olarak gerçekleşmiştir (DATA Aİ, 2023).

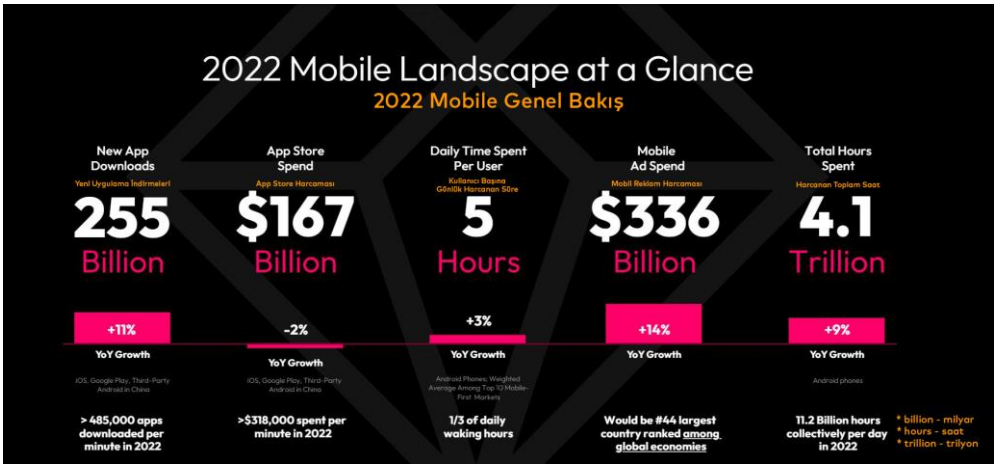

Görsel 3. 2022 mobil kullanıcı ekonomik göstergeleri

Yapılan araştırmalar göstermektedir ki mobil uygulamalar yaşam içerisinde önemli ölçekte kullanım ağına ve alanına sahip bulunmaktadır.

4.2. Yapay Zekânın İletişim ve Medya Teknolojilerine Getirdiği Boyutlar

Yapay zekânın fikirsel başlangıcını, dijital çağdan binlerce yıl önce insanın günlük yaşam pratiklerinde aletlerin hayatı kolaylaştırmasına yönelik kurulan hayallere dayandırmak mümkündür. Bir hayal olarak beliren bu fikir, aslında tüm yenilikler gibi gündelik yaşamda insanın hayatını kolaylaştırması için ortaya atılmıştır. Homeros'un İlyada'sında geçen kendiliğinden hareket eden sandalyeler, Aristoteles'in Politika eserindeki kendiliğinden dokuma yapan tezgâh akıllı aletlerin doğuşuna ilham veren fikirler olarak kabul görmektedir (Nilsson, 2018, s. 19). Alan Turing'in zekâ için Turing Testini ortaya atmasından 5 yıl sonra 'Yapay Zekâ' kavramını icat eden Bilgisayar Bilimleri alanında çalışan bilim insanı John McCarthy olmuştur ("John McCarthy", 2023). McCharthy yapay zekâ alanında geliştirilen ilk program dili olan LISP (List Procesing) dil bilgisini içine alan kural ve cümle gibi esasları da çalışmalarına dâhil etmiştir (Atınç, 2020, s. 6). Modern anlamda yapay zekâ fikri ilk olarak 1950 yılında Matematikçi Alan Turing'in yayımladığı '*Computing Machinery and Intelligence'* başlıklı makalesi ile gündeme gelmiştir. Turing makine öğrenmesi konulu bilimsel makalesinde makinelerin insanlara benzer şekilde düşünce üretip üretemeyeceği sorularını sormuştur. Turing'in öngörüsü bu tür yapay zekâya sahip bilgisayarların 2000'li yıllara kadar kullanıma gireceği şeklinde olmuştur (Ege, 20212, s.48). 1954 yılında ölen Turing, gerçekleşen bu öngörüsü ile bilgisayar biliminin kurucularından biri olarak kabul edilmiştir. Görsel 3'te yer alan zaman çizelgesi yapay zekanın gelişim sürecini ana başlıklar halinde özetlemektedir (https://turkiye.ai/, t.y.).

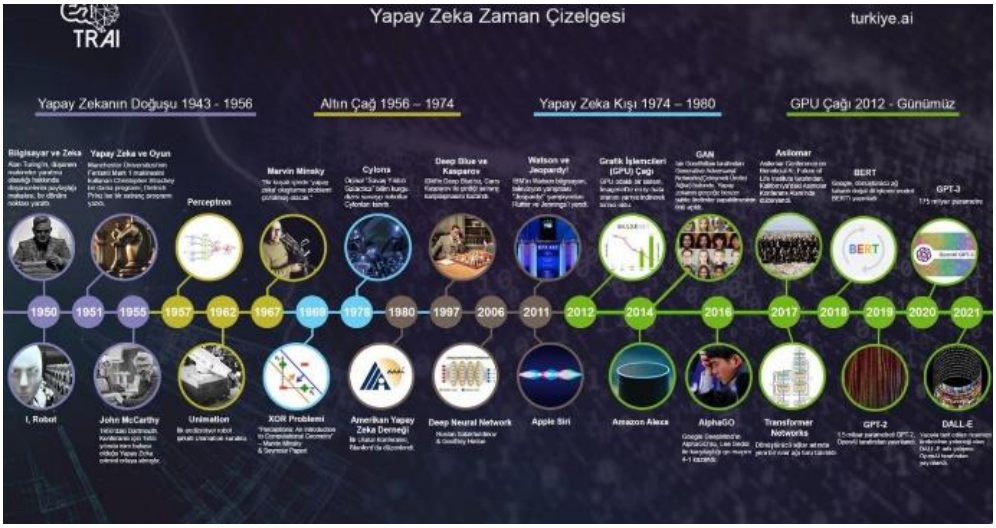

Görsel 4. Yapay zekâ zaman çizelgesi

Yapay zekâ kavramsal olarak insanın öğrenme, yorumlama, anlamlandırma gibi bilişsel davranış süreçlerinin bilgisayarlar tarafından modellenmesidir. Bilgisayarların sayısal işlem yapma hızı ve kapasitesi insandan yüksek olmasına rağmen idrak etme, öğrenme, yorumlama gibi özelliklerinden yoksundur. Bu sebeple insan zekâsını taklit ederek bilgisayar sistemlerine zekâ yeteneği kazandıracak çalışmalar yapılmaktadır (Atınç, 2020, s. 6). Birçok bilimsel gelişmeye ilham veren insanın biyolojik yapısı yapay zekâda da devreye girmiştir.

Zihin ve makine giderek yakınlaşmaktadır. Aynı zamanda iletişim teknolojilerini yapanlar ile bu teknolojilerin kullanıcıları da benzer yetkinliklere sahip olabilmektedir. Bir başka ifade ile insan zekâsı üretim süreçlerinin tasarımcısı olmakla birlikte üretim sürecinin esas unsuru olmuştur (Castells, 2005, s. 41). Yapay zekânın gelişim süreci tüm endüstriyel alanlarda etkili olmuştur. Bu alanların en önemlilerinden biri de medya ve iletişimdir. Bilgisayar teknolojisinin iletişim araçları ile birleşerek mobil hale gelmesi yapay zekânın iletişim alanındaki etkinliğini daha da artırmıştır.

Yapay zekânın yazılım kurgusu ile elektronik cihazlar arasında ağlar geliştirilmiştir. Bu ağlar cihazların birbiri ile iletişiminden doğan yeni işlevleri yaratmaktadır. Büyük ve ortak bir adresten yönetilen cihazlar alıcılar ile kontrol edilmektedir. Bu kontrol edilebilme yeteneği ile cihazlar akıllı olarak tanımlanmaktadır. 21. yüzyılda yazılım, sensör ve cihazların birlikteliğinin yaratmış olduğu ağ *nesnelerin interneti* (IOT)

olarak adlandırılmaktadır. Internet of things (IOT) olarak teknik literatürde yer alan bu yeni olgunun yaratmış olduğu olanakların tipik özelliği uzaktan erişimdir. IOT ağı içerisindeki tüm yapılar nesne konumundadır. Nesnelerin akıllı bir sistem içinde etkileşim içinde olabilmesini sağlayan ise temelde bilgi ve iletişim teknolojilerinin olanaklarıdır (Panda & Tripathy, 2018, s. 42). Bu büyük ağ içerisinde iletişim amacıyla kullanılan cihazların yaratmış olduğu durum yeni medya ve iletişim olgusunu da açıklamaktadır.

1960'lı yıllardan sonra yapay zekâ alanında çalışmalar yapan bilim insanlarının üzerinde çalıştığı konulardan biri de insan dilini modelleyerek bilgisayarlar aracılıyla iletişimi mümkün kılacak teknolojiyi yaratmak olmuştur. Başlangıçta dilin karmaşık yapısını fazla dikkate almadan sürdürülen çalışmalar istenilen sonucu verememiştir. Kelimeleri anlam düzeyinde ele almak ve dilin anlamı üreten yapısal özelliklerini hesaba katmamak, sözdiziminin sonsuz değişkenliğinin yapay zekâ teknolojisine adapte edilmesini engellemiştir. Bu sorunların aşılması ise internetin kurumsal ve bireysel olarak kullanımının yaygınlaşması ile birlikte gerçekleşen doğal dil kullanımlarının yaratmış olduğu bilgi birikimi ile olmuştur. Böylece doğal insan dilini benzetim yoluyla modellemek için bilim insanlarının elinde gerekli veriler oluşmaya başlamıştır (Hill, Ford, & Farreras, 2021, s. 245). Yapay zekâ yaratmış olduğu teknoloji ile kendini geliştirecek verileri de yaratmaya başlamıştır. İletişim ağları genişleyip daha aktif hale geldikçe, yapay zekâ teknolojilerini üretenler de elde edilen verilerden insan doğasına en uygun iletişim modellerinin yaratmanın yollarını keşfetmişlerdir.

Yapay zekâ teknolojisinin karşılamaya çalıştığı temel beklenti, insan gibi düşünerek ve öğrenerek kendini geliştiren bir sistemin meydana getirmektir. Bu bağlamda bilgisayar ve insanın aynı sorulara vermiş olduğu cevaplar üzerinden yapay zekânın gelişim düzeyi ölçülebilmektedir. Kıyaslamalı ölçümün en çok bilinen uygulaması ise insan ve bilgisayarların karşılıklı oynadıkları oyunlar olmuştur. Bu çerçevede yapay zekânın üzerinde çalıştığı önemli alanlardan biride doğal dil işlemedir. Bu kapsamda yapılan çalışmalarda konuşulan dili anlamak, bir dili başka bir dile çevirmek ve suni metinler üretmek üzere yoğunlaşmıştır. Bu alandaki çalışmalar sadece metin üzerinde değil ses tanıma üzerinde de çalışmaktadır. Dilin temel yapısını ses düzeyinde veriye dönüştürerek yapay bir dil oluşumunda kullanmak için

dilin diğer öğelerine de ihtiyaç duyulmaktadır. Dilin biçimsel ve sözdizimi yapılarının da bilgisayar teknolojisi için işlenebilir veriler haline gelmesi gerekmektedir (Adalı, 2017, ss. 10-11). Dilin anlam düzeyinde kültür ile olan ilişkisi, yapay zekâ teknolojisini insan doğasına yakın bir dil yapısı oluşturmasını zorlaştırmaktadır. Dilin gösteren ve gösterilen ilişkisinde, gösterilenin anlam açılımı kullanılacak seçilecek tanımlamanın doğruluğunu zora sokmaktadır. Kültürel yapı kullanıldığı yere göre kelimelerin derin anlamlarını ortaya çıkarmaktadır. Yapay zekânın bu zorluğu aşması da yine küresel ölçekte internet aracılığı ile oluşan iletişim ağında çok farklı kültürden insanların olması ile mümkün olmuştur. İnternet ortamında dünya ölçeğinde gerçekleşen diyalog ve metin üretimleri yapay zekâ teknolojisinin kültüre içkin özel alanları keşfetmesi için veriler sunmuştur.

Yapay zekânın alt kategorileri olarak gelişen makine öğrenmesi ve derin öğrenme bu alandaki çalışmaları giderek mikro düzeylere taşımaktadır. Makine öğrenimi duygusal bir girdiyi başka bir girdiye aktarmayı öğrenebilecek kapasiteye ulaşmıştır. Google tarafından makine öğrenmesi ile geliştirilen işaret dili ile iletişim kuran kişilere yönelik uygulama ile işaret dili sese dönüşmektedir. Bununla birlikte doğal dilin daha iyi algılanması için açık uçlu diyalogları geliştirmek üzere çalışmalar yürütülmektedir (Dean, 2021). Yapay zekâ çalışmaları kapsamında makine öğrenmesi ve derin öğrenme sürekli gelişim göstererek etkileşim alanını genişletmektedir. Genişleyen alan içerisindeki bağlamsal veriler ise yeni gelişmeler için ihtiyaç duyulan bilgiyi temin etmektedir.

Yapay zekânın iletişim teknolojilerine getirmiş olduğu yeni boyutun odağında algoritmalar yer almaktadır. Algoritma bir sorunun giderilmesi ya da bir gereksinimin karşılanması için tanımlanmış kurallar ile yürütülen işlemlerin sistematiğidir (TDK, 2023). Yeni iletişim teknolojilerinde algoritmalar yeni yollar yaratabilmek için iletişim ağlarındaki verileri kullanmaktadır. Dil kullanımlarının yanı sıra davranış kalıpları ve eğilimlerinin de istatistiksel sonuçlarından yola çıkarak geliştirmeler yapılmaktadır. Kullanıcılar tarafından yeni medya tabanlı iletişim bilgi paylaşımı ve duygu paylaşımı olarak yapılmaktadır. Özellikle kurumsal düzeyde müşteri iletişimi kapsamında sosyal medya aracılığı ile yürütülen iletişim süreçlerinde otomatik cevaplama sistemlerinin insan duygusuna yakın cevaplar vermesi yönündeki iyileştirmelerde algoritmalar önemli bir yer tutmaktadır.

Bilgisayar sistemi içinde kurulan iletişimde içeriğin niteliği karmaşık ve duygusal boyut kazandıkça çözümlerin boyutu da makine öğrenmesinden derin öğrenmeye uzanmaktadır (Xu, Liu, Guo, Sinha, & Akkiraju, 2017, s. 3509). Sosyal medya ve mobil uygulamalarda bireysel kullanıcıların eğilimlerini, alışkanlıklarını yönlendirmek üzere algoritmaların makine ve derin öğrenme ağları ile yaratmış olduğu yönelimler etkili olmaktadır.

Nils J. Nilsson'un (2018, s. 632) *'belki bunu da beğenirsiniz'* başlığında özetlediği gibi, internet siteleri, kullanıcıların dijital ayak izlerin işleyerek işbirlikçi olarak nitelenen süzgeçlerden geçirmektedir. Bu süzgeçler ile her bir kullanıcı filtrelenerek sanal ortamda bir kişiliğe kavuşmaktadır. Bu bağlamda yeni iletişim teknolojileri kullanıcıları internet teknolojilerinin yaratmış olduğu büyük yapı içerisinde tutmayı amaçlamaktadır. Yeni medya ve iletişim bir uzmanlık alanı ve sektör olarak da konumlanmaktadır. Yapay zekâ, teknolojilere yeni medya alanlarını bir ikna aygıtı olarak yönlendirmektedir. Bu alanlardaki iletişim ve etkileşim, algoritmaların yönlendirdiği şekilde kullanıcıyı aktive etmektedir. Bu süreçler insanı yeni iletişim teknolojilerinde bir iletişim nesnesi haline getirmektedir. İletişim kuran ve iletişim kurduran bir araç olarak toplumsal olarak yeni bir insan inşa edilmektedir. Yeni iletişim ve medya teknolojilerinin çeşitlenen, birbirine entegre olan ve genişleyen alanı, kişisel ve çoklu iletişimin etkileşimini kapsam olarak genişletmiştir (Alver & Çağlar, 2015, s. 482). Bu alandaki teknolojik gelişmelerin tarihsel süreçteki en hızlı biçimde ilerlemesi değişimi ve dönüşümü de hızla evrimleştirmektedir. Bunun sonucu olarak da dil ve kültür olarak da yapılar arası etkileşimlerin yarattığı üretimler ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda yapay zekâ dijital kültür döneminde büyük dönüşümü yaratan en önemli bilimsel ve teknolojik alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.3. İnsanın Yeni İletişim ve Medya Teknolojisi ile İlişkisinin Nörobiyolojik Boyutları

İnsan iletişiminin gerçekleşmesine zemin oluşturan alanlardan biri de insanın nörobiyolojik sisteminin işleyiş prensipleridir. Dili bir iletişim aracı olarak sese dönüştüren, iletişime konu olan mesajın anlamını çözümleyen, kültürü oluşturan bilgiyi depolayan ve işleyen, yeni bir anlam üretimi gerçekleştiren, iletişimi bir eylem

olarak programlayan zihinsel aktiviteler nörobiyolojik sistem içerisinde ilerlemektedir.

Henry Jenkins (2018, s. 20) yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle daha da karmaşık hale gelen iletişim süreçlerinin hiçbir zaman yüz yüze iletişimin yerini alamayacağını savunmaktadır. İletişim eylemi toplumsal ve biyolojiktir. İletişim beyinde gerçekleşen ve toplumsal yapı içinde işlev kazanan bir süreçtir. Bireyler yeni iletişim teknolojilerindeki aktivitelerinden elde ettikleri bilgi ya da düşünceleri kendi nörobiyolojik sistemlerinde işleyerek yeni bir hikâyeye dönüştürmektedirler. Parça parça edinilen bilgiler, yaratılan mitler yeni medya teknolojilerinin sunduğu ortamlarda bir araya gelerek bütünsel bir kaynak oluşturmaktadır. Bu kaynağın yaratmış olduğu güç kolektif zekâ olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kolektif zekânın kullanımından doğan etkileşim bir yakınlaşma kültürü yaratmaktadır. Dijital kültürü büyük bir güç haline getiren bu yakınlaşma kültürünün kodlarını yazılımlar ve algoritmalar oluşturmaktadır. Jenkins'in savunduğu ve teknolojiyi insan biyolojisinin gerisinde tuttuğu bu yaklaşımda insan beyni iletişimin, öğrenmenin ve etkileşimin ana kumandası konumunda bulunmaktadır.

İnsanı biyolojik olarak oluşturan DNA sayısal bir nitelik taşımakla birlikte içinde geliştiği çevre, kültür ve dilin özelliklerinden de etkilenmektedir. Bilgisayarlar gibi beyin de ikili işlem sistemi ile sonuçlar üretirken, tümüyle bilgi işleme teknolojisindeki algoritmalar gibi ilerlememektedir (Lee, 2017, s. 265). İnsan beyninin ağlar üzerinden işleyen bir sistem ile bilgiyi aktarması ve çıktılar elde etmesi biyolojik olduğu kadar çevresel özelliklere de sahip bulunmaktadır. Bununla birlikte nörobiyolojik olarak dili ele almak, dilin doğasındaki etkenleri anlamak için açıklayıcı olmaktadır. Dilin doğasını oluşturan temel yasalar aynı zamanda dil ve kültürün de ortak yasalarını anlamaya veri teşkil etmektedir. Bu sebeple dil ve iletişimi kültürel ve biyolojik var oluş olarak incelemek mümkün olmaktadır.

Gelişen tıbbi görüntüleme teknolojisi dil ile etkinliklerin gerçekleştiği esnada beyinde hangi alanların aktif olduğunu tespit edebilmektedir. Dilin beyindeki işlevine dair gelişen teknolojiler ile birlikte konuşmaya dair dilin ses, metin ve dilsel mikro yapılarını tespit etmek mümkün olmaktadır. Bu alanda yapılan çalışmalarda hesaplamalı dilbilim yöntemi kullanılmaktadır. Bu yöntem ile dilin yapısal ve

istatistiksel özelliklerinden yola çıkarak veri işleme teknikleri ve öğrenme metotları ortaya koyulmaktadır. Dilin beyinde nasıl işlendiği ve öğrenmenin sinir sistemi içinde nasıl gerçekleştiğine yönelik bilişsel ve sinirbilimsel hesaplama modelleri geliştirilmektedir (Stanford University, 2014). Nörobiyoloji alanındaki çalışmalar fen bilimleri ve sosyal bilimlerin ortak bir veri analiz sistemi olarak ortaya çıkmaktadır.

Nörobiyoloji, dil alanındaki çalışmalarda psikoloji ve dilbilimin esaslarına başvurması sebebiyle sinirbilimin bir alt alanı özelliği taşımaktadır. Nörobiyoloji sinirbilimin biyolojik yönünü incelerken, psikoloji ise zihni davranışsal işlevleri ile ele almaktadır. Dilbilimin Nörobiyoloji alanında odaklandığı alanlar ise morfoloji, sözdizimi, fonetik ve anlambilimdir. Deneysel çalışmalarda bilişsel sinirbilim beynin ölçümlerinin sonuçlarını veri olarak sunmaktadır. Bu çerçevede bilişsel Nörobiyoloji, hücresel ve moleküler düzeyde bir yaklaşım ile genetik yapıyı da inceleme alanına dâhil etmiştir (Hickok & Small, 2016, s. 5). Nörobiyoloji çoklu disiplin bilimsel sistematiği içerisinde yapılar arasındaki bağlantısallığa daha çok odaklanmaktadır. Beynin veriyi zihinsel süreçler içerisinde işlemesi, dilin yapısal sistematiği içerisinde anlam olarak aktarımı ve bu aktarımın iletişim ile eyleme dönüşmesi nörobiyolojiyi çok yönlü bir araştırma disiplini olarak konumlandırmıştır. Bruce Mazlish'e (1995, s. 233) göre insan beyninin işleyişini kavradıkça yapay zekânın doğası da daha anlaşılır hale gelmektedir. Dili evrimleşme özelliği bakımından diğer oluşumlardan farklı kılan önemli bir yanı bulunmaktadır. Dil, insana özgü olarak hayvan iletişim sistemlerinden farklı olarak ortaya çıkışı ihtiyaçlardan kaynaklanmaktadır (Bickerton, 2016, s. 30). Dış etkenler ile değişime uğrayabilen bir yapı olarak beynin evrimleşmesini sinirsel yapıların yeniden inşası ile açıklamak mümkündür. Bilimsel olarak da gerçekliğe sahip olan beynin bu özelliği nöroplastisite olarak adlandırılmaktadır. İnsan beyni iç ve dış etkenler ile yapısal ve işlevsel olarak sürekli değişebilme potansiyeline sahiptir. Nöroplastisite yaklaşımının temelinde yatan prensip davranışsal değişimin beyni değiştirdiği yönündedir. Davranış değişikliklerinin yaratmış olduğu yeni nöral ağlar bu değişimin kanıtı olarak kabul edilmektedir. Klinik çalışmalarda inme hastalarının tedavi yöntemlerinde dil temelli egzersizlerin kullanılması beynin plastisitesinin dil ve iletişim bağlantısını göstermektedir. Söz konusu tedavi süreçlerinde konuşma

terapistinin hastaların dil ve iletişim becerilerine odaklanması, dilin beyni nörobiyolojik olarak etkilediğini göstermektedir (Fridriksson & Smith, 2016, s. 107). Dil ve iletişim süreçlerinin biyolojik olarak gerçekleştiği organ olan beynin sahip olduğu sinir ağlarının yapısal özelliği, fiziksel ve çevresel olarak değişimden etkilenmektedir.

Konuya evrimsel açıdan yaklaşan Bickerton'a (Bickerton, 2016, s. 41) göre insan beynini diğer canlıların beyinlerinden daha donanımlı hale getiren faktör dil olmuştur. Biyolojinin teknolojiye bir model olarak kılavuzluk etmesi beyin ve bilgisayar karşılaştırmasında da ortaya çıkmaktadır. Bilgisayarlar işlev olarak beynin fonksiyonları ile benzerliği üzerinden değerlendirilmiştir. Temelde hem beyinde hem de bilgisayarda girdi ve çıktı süreçleri bilginin işlenmesine dayanmaktadır (Eagleman, 2013, s. 47). Nörobiyolojik açıdan beynin ve beyni modelleyen matematiksel sistemlerin dış çevre ile etkileşimi evrimsel yaklaşımı güçlendirmektedir. Bu yaklaşım yapıların oluşturduğu sistemlerin yarattığı etkileşimin beynin biyolojik ve zihinsel işleyişinde de etkili olduğunu göstermektedir.

Beyin sinirsel bağlantıların etkileşimi yoluyla yeni anlamlar ve gerçek olguya dair simgesel imgeler üretmektedir. Bu süreç göz ile başlayıp beyindeki sistemde son bulmaktadır. Oluşan bu nörolojik gerçeklik, nesneleri sınıflandırarak bir iletişim örgüsü içinde parçalara ayırmaktadır. Bir kısmı otomatik olarak gerçekleşen bu süreçte beyin imgenin sahnelendiği bir yer olmaktan çok sembolize etme sürecinin gerçekleştiği ortam özelliği taşımaktadır (Ramachandran, 2015, s. 81). Simgeler, içinde bulundukları zaman ve mekânın dışındaki durum ya da olguları işaret edebilmelerine olanak tanıyan *"yer değişim"* özelliği taşımaktadır (Bickerton, 2016, s. 57). İnsan beyni bilgiyi önce duyumsayarak algılamakta ve daha sonra duyumsadığı bu bilgiyi düşünce ile yeniden üreterek nesnel bir gerçeklik olarak yansıtmaktadır (Hançerlioğlu, 1999, s. 343). Bu işleyiş nörobiyolojik süreçte insanın öznel koşullarının simgelerin, dizgelerin çözümlenmesindeki etkisini vurgulamaktadır. Bu yönüyle iletişimin nörobiyolojik süreci, ortaya çıkan anlam itibariyle özneye has çıktılar ortaya koymaktadır.

Bir sosyal olgu olan kültürün oluşumuna etki eden insan davranışları bireylerin etkileşiminden ortaya çıkmaktadır. Bireyin etkileşiminden doğan kültür ve medeniyet nörobiyolojik ve sosyal metodolojilerin birlikte çözümleyeceği bir konu özelliği taşımaktadır (Damasio, 1995, s. 124). Nörobiyolojik olarak kültürü iletişimin bir unsuru yapan olgu bellektir. Bellek kültürü çoğaltan ve güçlendiren bir işleve sahiptir. Biyoloji dışı bir oluşumu ifade etmesine rağmen kültür biyolojik evrim sürecine paralel bir seyir izlemektedir. Sözlü kültür döneminden beri insan nörobiyolojik yetkinliği ile kolektif hafızanın koruyucusu olmuştur. Bellek hem toplumsal olarak hem de bireysel olarak benlik duygusunu da inşa etme gücüne sahiptir (Kandel, 2016, s. 28). İletişim eyleminin öznesi olarak bireyin benliğinin inşasında rol oynayan bellek aynı zamanda insanın çevresi ile ilişkisinde de etkili olmaktadır. İletişimdeki mesajın içerik tasarımı, iletilme biçimi ve mesajın çözümlenmesi sürecinde belleğin içerdiği kültürel yapılar etkili olmaktadır.

Belleğin iletişimsel boyutu dil ve anlam çerçevesinde ele alındığında bireyden topluma uzanan bir veri işleme ortaya çıkmaktadır. Dil aracılığı ile çift yönlü bir etkileşim ile gerçekleşen bilinç ve bellek oluşum süreçleri biyolojik olduğu kadar toplumsal özellik taşımaktadır. Dil nörobiyolojik süreçleri içerisindeki konuşma işlevi ile araçsallaşırken, yazı ile birlikte kültürel bir aktarım işlevi kazanmıştır (Assmann, 2015, s. 28). Beyninin bir bölümü hasar görmüş olan hastalar üzerinde yapılmış olan bir araştırmada hastaların metafor ve metonimi ilkeleri ile çağrışımsal ve dizimsel olarak göstergeleri anlamlandırdıkları görülmüştür (Jakobson & Halle, 2002, s. 83). Metaforlar görme ve anlamayı içine alan dilsel bir süreçtir. Dil ile ifade edilen mesaj kodları metaforlar ile düşünceleri, tutumları ve eylemleri yapılandırmaktadır. Dilin metafor aracılığıyla yeniden yapılandırılmasının yarattığı parçalı ve izole olmuş daha küçük yapılar yeni bir deneyim alanı içinde etkileşime geçerek bağlam oluşturmaktadır (Carroll, 2017, s. 28). Yapısal bir dönüşümü ifade eden bu durum nörobiyolojik olarak dilin sınırlarının göstergelerin sınırları ile kısıtlı olmadığını göstermektedir. Bilginin iletimi ve etkileşiminin dilde yaratmış olduğu yeni koşullar iletişim süreçlerini de etkilemektedir. Farklı kültürler tarafından suni olarak üretilmiş olan bilginin iletimine aracılık eden iletişim kodları, iki kutuplu bir sisteme dayanmaktadır (Barthes, 2012, s. 64). İletişimin tek kodlu yapısı üzerine

kurulan iletişimin doğasına rağmen kutuplu olarak kodlanmış dilsel bir yapıyı beynin çözümlemesi nörobiyolojik süreçlerle açıklanabilmektedir.

İnsan beyni ayna nöronları olarak adlandırılan beyin hücrelerinin işlevi insanın kültürel boyutu olan bir canlı olmasında önemli rol oynamaktadır. Bu anlamda kültürün bireyler üzerinden topluma aktarılmasında ve genişletilmesinde dil ve taklidin önemli bir rolü bulunmaktadır. Dış çevredeki eylem ya da öznelerin gözlemlenerek, zihinsel modellemeler içerisinde algılanan olay doğrultusunda karşıdakinin davranışlarını manipüle edecek bir düşünce modeli oluşturulmaktadır. Zihin teorisi olarak kavramlaştırılan bu yeti insana has niteliktedir. Bu bağlamda kültürün en önemli aktarım araçlarından olan dilin taklit becerisi üzerine kurulduğu söylenebilir (Ramachandran, 2015, s. 167). Bu durum göstergebilim açısında gösterenin rastlantısallığını destekleyen bir argümandır. Sabit yapısal kalıplar taklit edilerek kuşaklar arası aktarılmıştır. Beyindeki devreler sürekli olarak yeniden düzenlenebilme özelliğine sahiptir. Bunun olabilmesini mümkün kılan husus ise dış çevrede gerçekleşen olaylardır (Bickerton, 2016, s. 195). Ayna nöronlar konuşma eyleminin insan yüzündeki uzuv hareketlerinin taklidi yoluyla evrimleşmeye zemin hazırlamaktadır. Dil fonksiyonları beynin tek bir alanı ile sınırlı olmamakla birlikte sol inferior parietal lob kelimelerin anlam olarak temsil işlevine sahiptir (Ramachandran, 2015, s. 172). Aynı dilin farklı bölgelerde benzer ses özelliği ile kullanılması taklit sürecinde dış ve iç parazitlerin yarattığı ses kayıplarının etkisini göstermektedir.

Bickerton'a (2016, s. 243) göre konuşma sesindeki çeşitliliği üretebilme ve bu sesleri birbirinden ayırt edebilme konusundaki yatkınlık insan biyolojisinin bir parçasıdır. İnsanın ses ile ilgili çeşitlilikten kaynaklanan üstünlüğü dünya üzerinde konuşulan dillerin ses zenginliğinin kaynağını teşkil etmektedir. Böylece insan ayrışabilir özelliklere sahip bilimsel nitelikte dile sahip olan tek canlı türü özelliği taşımaktadır. Aynı zamanda insan dili sınırsız esneklik ve ucu açıklık niteliği ile de diğer canlılar arasındaki iletişim araçları arasında ayırt edici niteliğe sahiptir (Ramachandran, 2015, s. 217). Dile esneklik özelliğini veren anlam ağacının sınırlarının genişliğidir.

İletişimin temel unsuru olan dil jestlerle başlayıp karmaşık cümlelere kadar uzanan sürecinde çeşitli evrimler geçirmiştir. Dil ilkel halinden uzaklaştıkça, düşünsel

süreçlere paralel olarak giderek karmaşıklaşmıştır. Düşünsel sistemin faaliyet alanı olan beyin ve konuşmaya aracılık eden organlar da gelişmeye başlamıştır. Beynin gelişim aşamaları aynı zamanda dilin ve iletişimin kapasitesinin artışını beraberinde getirmiştir. İfadenin sözlü konuşma olarak yoğunluk kazanması giderek beden dilinin iletişimdeki payını azaltmıştır. İlkel düzeydeki dilde kullanılan sesler, hareketler dile konuşma diline eşlik eden ve dili bütünleyen yapılara dönüşmüştür (Fischer, 2013, ss. 49-50). Antropolog Phillip Tobias (aktaran Bickerton, 2016, s. 225); beynin boyut ve karmaşıklığının uzun bir zaman diliminde gerçekleşmesi sürecine kültürün damıtılması ve karmaşık hale gelmesinin eşlik ettiğini ifade etmektedir

Yeni iletişim teknolojilerinin nörobiyolojik etkilerini elektronik çağdan başlatmak mümkündür. 1971 yılında yapılan bir araştırmada kitap okuma esnasında televizyon yayını ile karşılaşan bir deneğin beyin frekanslarında yavaşlama kaydedilmiştir. İzleyicinin üç ayrı televizyon programı ile ilgili beğeni kriterleri farklı olmasına rağmen beyin dalgalarındaki değerler aynı kalmıştır. McLuhan'ın (McLuhan & Powers, 2001, s. 113) *'araç mesajdır'* tezini çürütmek üzere yapılan bu deneler aksine bu tezini güçlendirmiştir. Bunun yanı sıra araştırmada beynin sağ yarıküresi üzerinde telkin etkisi yarattığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmanın verilerine dayanarak kültürel anlamda bir eksilme ve dönüşümün yaşandığı sonucuna varılmaktadır. Bugün yeni iletişim araçlarında ekran olgusu bir araç olarak hala ve çok daha gelişmiş biçimde varlığını sürdürmektedir. Bu sebeple ekranın insanın nörobiyolojik süreçleri üzerindeki etkisinin bugün de devam ettiğini bu araştırmaya dayanarak iddia etmek mümkün olmaktadır.

Dil kültürel mi yoksa biyolojik bir olgu mu olduğu konusu bilim insanları tarafından tartışılmaktadır. Bu bağlamda dil ve kültürün etkileşimi niş inşası kuramı ile birlikte tartışılma olanağı bulmuştur. Kültürel öğrenme becerisi insan ve insansı canlılara has bir özellik olarak kabul edilmesi sebebiyle aynı zamanda sınırlı olma özelliği taşımaktadır (Bickerton, 2016, s. 115). Nörobiyoloji temel olarak duygusal ve kültürel etkiler altında insan davranışlarını yapılandırmaktadır. İnsan, embriyo olduğu dönemlerden başlayarak anne rahminde biyolojik ve sosyokültürel dış çevre ile etkileşim içinde bulunmaktadır. Nörobiyolojik yapı kültürel ve sosyal koşulları düzenleyici ve sınırlayıcı bir etkiye de sahiptir (Turner, 2007, s. 14). Nörobiyolojik olarak beyni etkileyen çok sayıda girdi bulunmaktadır. Bu girdiler duyu organlarımız

aracılığı ile beynin nörobiyolojik sürecine dâhil olmaktadır. Görme, işitme, tat alma, koku alma organları ve derideki alıcılar ile uyarılma sonucu veriler sinir sistemi ağı ile beyinde işleme sürecine girmektedir. Bu uyarıcı sistemlerin birlikteliğinden doğan anlam tek bir deneyim olarak nörobiyolojik sistemin çıktısı haline dönüşmektedir. Bu deneyim yaratma süreci içerisinde duygu ve düşüncenin bilincin hangi alanında gerçekleştiği önemli bir hususu teşkil etmektedir. Bu bağlamda duygu, düşünce ve deneyim ile düzenlenmiş bir bilinç yapısını bellek olgusu ile birlikte düşünmek gerekmektedir (Searle, 2015, s. 87). Hafızanın beyinde konumlandığı yeri nöroplastisite bağlamında düşünmek bu yerin sabit olmadığı sonucunu ortaya koymaktadır. Hasar görmüş bir beyin dil uyarıcı etkisi ile onarım sürecini başlatarak yeni nöral ağların inşasını sağlamaktadır. Yeni nöral ağların çağrışım yolu ile yeni bağlantılar ve yeni yollar inşa etmesi hafızanın aktarılmasına olanak sağlamaktadır.

Tıp alanındaki bilimsel ilerlemeler nörobiyolojik süreçlerde de dönüşümlere neden olmaktadır. Beyin hasarı gören bireylerin dijital cihazlar aracılığıyla fiziksel aktivitelerini yerine getirebilmelerine olanak sağlayan sistemler geliştirilmiştir. Bu alanda geliştirilen Neurolink adı verilen proje ile insan beyni ve makinenin simbiyotik bir oluşum içinde çalışmasının sağlanması hedeflenmektedir. Beyindeki düşünce ve eylemlerin taşıma sistemi olan nöronlar, aynı zamanda beynin işleyişini de kontrol etmektedir. Neuralink projesi ile beyindeki nöronların doğrudan komutu alan cihaza bağlanması planlanmaktadır. Bu proje insanın kafatasının içine beynin işleyişini takip edecek nöral bir bağ yerleştirilmesi prensibine dayanmaktadır. Böylece Beyin-Makine Arayüzü (BMI) denilen sistem ile insan beyni, biyolojik olmayan bir sisteme entegre olarak insan ve makineyi simbiyotik bir yapıya dönüştürecektir (Kulshreshth, Anand, & Lakanpal, 2019, s. 2) Etik olarak tartışma konusu olan Neuralink projesinin web sayfasında bu çalışmanın amacı *'Beyin-bilgisayar arayüzleri, yaşamları daha iyiye doğru değiştirme potansiyeline sahiptir. Bu teknolojiyi laboratuvardan insanların evlerine getirmek istiyoruz'* olarak açıklanmaktadır ("Neuralink", 2023). İnsan sağlığını iyileştirmeye yönelik olarak ilerleyen bir proje olduğu ifade edilmesine rağmen Neuralink yöneticisi olan Elon Musk, insan dilinin kısa bir süre sonra geçerliliğini yitireceğini, hangi dilde konuşulmak istenirse o dilin beyine yerleştirilecek nöral bağ ile konuşmanın gerçekleşebileceğini ifade etmiştir (Dennis, 2020). İnsan bedeninin bir işlevi olarak

iletişim ve dilin teknoloji ile gelecekte nasıl bir form ve işleyişe kavuşacağı etik endişeleri de beraberinde getirmektedir. İnsanı tüm canlılardan ayıran düşünme yeteneği bir makineye mi teslim olacaktır? Teknolojinin büyük bir hızla geliştiği ve yaşamı dönüştürdüğü göz önüne alındığında gelecekte iletişimin yeni boyutlar kazanacağı ihtimali yüksek olarak belirmektedir.

4.4. Diyalog Robot

Elektronik kültür döneminden başlayarak sürdürülen teknolojik çalışmaların yaratmış olduğu birikim ile birlikte 1960'lı yıllardan sonra akıllı sistemlere doğru adımlar atılmaya başlanmıştır. Kimyasal analiz için geliştirilen Dendral isimli proje, daha sonra geliştirilen MYCIN ve XCON isimli akıllı sistemler ile birlikte yeterince ilgi görmemiştir. 1980'li yıllarda geliştirilen ve insanlığın ortak zekâsını tek veri tabanında toplama fikri, CYC projesi ile ortaya atılmakla birlikte o günün koşullarında uygulamaya geçememiştir. Yapay zekânın temellerinin atıldığı bu dönemlerde diyalog robotların da başlangıcını teşkil eden projeler gelişmeye başlamıştır. 1960'larda ELIZA, 1970'lerde ise PARRY projeleri hayata geçmiştir. Bu iki proje bugün aynı modül içerisinde diyalog robotları oluşturan sistemin iki ayrı modülünü teşkil etmiştir. ELIZA bir psikyaristi PARRY ise hastayı taklit ederek diyaloglar geliştirmişlerdi. Yapay zeka ile ilerleyen teknolojik yeniliklere 1990'lı yıllardan sonra gelişen arama motorları ve internetin küresel bir ağ ile genişlemesi tüm bu sistemleri birbirine entegre etmiştir (Wang, Miao, Li, Wang, & Lin, 2023, s. 576). 1990'lı yıllarda başlayan iletişim ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler ve dönüşümün hızı katlanarak artmıştır. 2023 yılına gelindiğinde bu alandaki gelişmeler dil ve iletişimin kullanım alanlarında önemli aşamalar kaydetmiştir. Görsel 4'te görüldüğü üzere 1960'lı yıllarda yapay zekâ, doğal dil işleme ve uygulama yazılımları ile başlayan süreç aşama ilerleyerek Bard ve Chat GPT teknolojilerine ulaşmıştır (Wang vd., 2023).

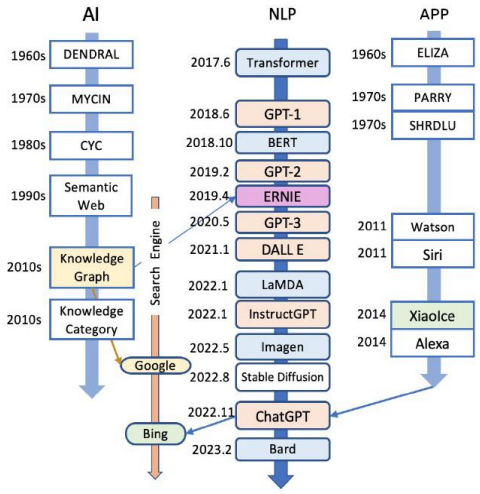

Görsel 5. Diyalog robot teknolojisinin tarihsel süreci

Akıllı makinelerin ortaya çıkışı için gerekli çekirdek veriler felsefe, mantık, psikoloji, istatistik, mühendislik ve biyoloji alanlarında araştırmalara referans olmuştur (Nilsson, 2018, s. 27). İletişim, dil ve kültür ün üretildiği tüm alanlarda olduğu gibi robot teknolojilerinin üretiminde de sosyal ve fen bilimlerinin birçok alanından faydalanılmaktadır. Bunun en önemli sebebi robot sistemlerinin yaşam içinde var olma biçiminin, insana uyumlu olmasının hedeflenmesidir. Bu şekilde robotlar insan bedeni de dâhil yaşamın tüm unsurları ile bütünleşecek simbiyotik bir yapıya sahip olacaktır. Popüler bilim alanında eserler yazan Isaac Asimov'un (1996, s. 6) 1942 yılında yayınladığı yapıtı *Üç Robot Yasası* isimli eserinde yazdığı gibi; bir robot insana zarar veremez, robotlar insanların verdikleri emirlere uymak zorundadır. İnsana zarar verdiği durumlarda verilen emirleri uygulamaz ve insana zarar vermeden robot kendi varlığını korumak zorundadır. Aynı zamanda bilim insanı olan Asimov'un bu bilim kurgusal öngörüsünün temel prensipleri bugün için de geçerliliğini korumaktadır. Buna karşın yapay zekâ teknolojisindeki gelişmeler etik ve sosyal açıdan tartışmaları bu öngörüyü aşan bir noktaya taşımıştır.

Makine öğrenmesinin sonucu olarak gelişen teknolojinin ortaya koyduğu araçları otomat ve robot olarak iki kategoride almak mümkündür. Otomat, sanayi devriminin seri üretim mantığının gündelik yaşamdaki hizmet sağlayıcı teknolojilere uyarlamasının sonucu olarak gelişmiştir. Baudrillard (2016, s. 103) yapay varlık olarak tanımladığı otomat ve robot arasındaki farkı insana haz özellikler bağlamında ortaya koymaktadır. Otomat teknolojisi ile benzeşim ilkesi ile ilk örneğin

kaybolduğu ve kopyalardan oluşan bir gerçeklik evreni yaratılmaktadır. Otomat teknolojisinin tek hedefi insana ulaşmaktır. Robotu otomattan ayıran ise insana has bir mekanik yaklaşımın süreci yönetmeye başlamasıdır. Robot teknolojisi ise insana denk bir işlevselliği hedeflemektedir. Asimov'dan yaklaşık 35 yıl sonra bir sosyolog olarak robotlar hakkında yazan Baudrillard'ın bu görüşleri de Asimov'un (1996, s. 6) görüşleri ile benzerlik göstermektedir.

Dilbilimci David Crystal (2019, s. 340) iletişim teknolojilerinin gelişim sürecinden yola çıkarak insan makine iletişiminin geleceğine ilişkin birtakım öngörülerde bulunmaktadır. Günümüzde yön bulma uygulamaları ile adres ararken bize talimatlar veren, ses komutu ile bizim adımıza işlem yapan makine ve yazılımların varlığı gelecekte bu kullanım alanlarının daha da ileri boyutlara ulaşma potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Bu ön görüyü takip eden süreç içerisinde diyalog robot teknolojisinde çok büyük gelişmeler kaydedilmiştir.

Robot sistemlerinin fiziksel varlığa sahip olmadan bir yazılım aracılığı ile geliştirilen robot diyalog (chat bot) sistemleri iletişime de kurumsal ve bireysel olarak yeni boyutlar getirmiştir. Gelişim alanı ilk olarak kurumsal düzeyde başlayan robot asistanlar, sesli ve yazılı mesajlaşma uygulamaları ile müşteri ilişkileri yönetiminde kullanılmaya başlanmıştır. Kişisel verilerin korunması ve siber güvenlik sebebiyle çeşitli tanıma ve kimlik doğrulama sistemleri geliştirilmiştir. Ses tanıma sistemi ile arayan kişinin kimliği tespit edilerek kullanıcı güvenliği sağlanmaktadır. Örneğin bir bankanın müşteri hizmetlerini arayan müşteri, gerçek bir insan yerine belirli algoritmalarla sorulara sesli ya da yazılı olarak cevap veren robotlar ile iletişim kurmaktadır. Bu noktada diyalog robot ile iletişime geçen kişinin cevabını aradığı sorulara cevap bulması, doğal dil işleme teknolojisinin yapay zekâ ile hangi düzeyde işbirliği içinde olduğu konusunu önemli hale getirmektedir. Bu bakımdan yapay zekâ çalışmalarında bir düşünme aracı olarak dil önemli bir yer tutmaktadır. Aynı zamanda dil, üretilen duygu ve düşüncenin aktarım aracı özelliği taşımaktadır. Bu ihtiyaç sebebi ile yapay zekâ çalışmalarında işaretleme dilleri ortaya çıkmıştır. Böylelikle yapay zekâ dil işleme sistemleri aracılığı ile iletişim kurabilen robotların gelişmesini sağlamıştır (Aydın & Değirmenci, 2018, s. 23). Dilin anlam dünyasının da içinde olduğu karmaşık yapı iletişimde çoklu bir analizi zorunlu kılmaktadır. İnsan iletişiminde bu analiz doğal yollarla yapılmakla birlikte, yapay zekâ ve doğal dil

işleme teknolojisi de bu yolları taklit ederek daha iyi bir diyalog robot seviyesini yakalamaya çalışmaktadır.

İnsan-insan online iletişim ile insan-chat bot (diyalog robot) online iletişiminin karşılaştırmalı analizinin yapıldığı bilimsel bir araştırmada insanların diyalog robotlar ile iletişim konusunda az deneyime sahip oldukları ortaya koyulmuştur. Buna rağmen kullanıcılar kullanım ağını giderek genişleten diyalog robotlar ile etkileşimde olmaya olumlu bakmaktadır. Fakat teknolojik yeterlilik bakımından diyalog robotların iletişim kapasitesi insan konuşmalarını yerini tutmak konusunda yetersizdir (Hill vd., 2021, s. 250). Doğal dil işleme teknolojilerindeki gelişmeler insan ile diyalog robot arasındaki etkileşim eksikliklerini gidermeyi amaçlamaktadır. Kapalı mekânlardaki günlük yaşam pratiklerinde internet özelliği olan cihazlar yaygınlaştıkça robot sistemleri de hayatın doğal bir parçası olmaya başlamaktadır. Elektronik ev eşyalarından mobil iletişim cihazlarına uzanan bir gelişim sürecinde mikro çözümler sunmaya başlamıştır. Robotlar fiziki gerçeklikten dijital yazılım gerçekliğine evrilmiştir. Mobil cihazlar da sesli komut sistemi ile birçok işlem sesli robotlar aracılığı ile yapılmaktadır. Çok sayıda mobil cihazın yazılım işletim sistemi olarak kullanılan Android Google tarafından desteklenmektedir. Google asistan olarak sunulan hizmet modülünde sesli komut sistemi ile kullanıcının mobil cihazda yapacağı işlemleri yerine getirmektedir. Google sesli asistan sistemini geliştirirken konuşmada bağlam ve referansları verimli hale getirmek üzere sistemi geliştirmeye devam etmektedir. Asistan modülü, insan dillerinin bağlamsal çeşitliliğinden yola çıkarak, günlük işlenen verileri tarihsel olarak makine öğrenimi ile birleştiren melez bir yaklaşım sergilemektedir (Olwal, 2022). Google asistan yazılımı güncel hali ile duygusal ifadeleri karşı tarafa aktarmak için emojiler kullanan, diyalogda sürekliliği olan, espri yapan dilsel yapılar geliştirmektedir. Google asistan ile mobil telefon aracılığı ile gerçekleşen etkileşim Görsel 5'teki gibi gerçekleşmiştir.

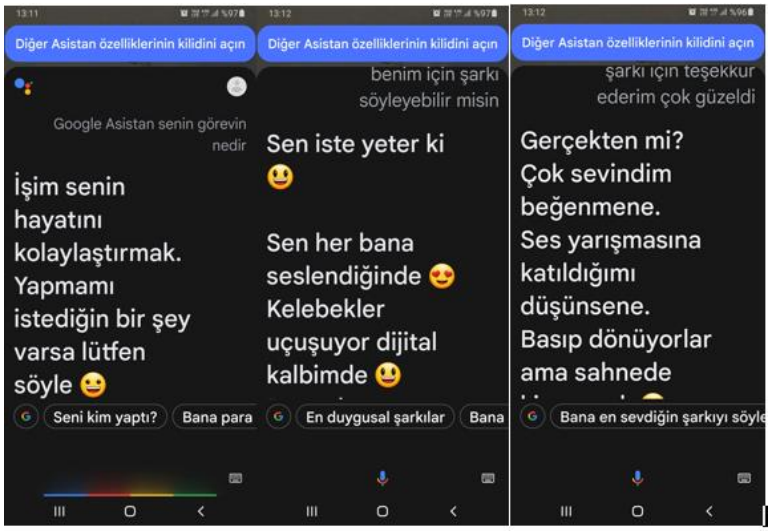

Görsel 5. Google asistan ile insan kullanıcı arasındaki etkileşim

Görsel 5'te yer alan insan ve yapay zekâ etkileşiminde yapay zekânın dilin duygusal alanları olan espri, nezaket ve ucu açık iletişim belirgin olarak görülmektedir.

Diyalog robot iletişim teknolojisi ile ilgili olarak Kore menşeili Naver TalkTalk chatbot müşteri hizmetleri uygulamasının kullanıcı deneyimleri üzerinde yapılan araştırmada memnuniyet oranı yüksek çıkmıştır. İşletmeler tarafından da bu ve benzeri chatbot uygulamaları yeni müşteriler kazanma ve iş geliştirme için uygun bir yöntem olarak görülmektedir. Naver TalkTalk uygulaması üzerinden elde edilen verilere göre kullanıcılar bu uygulama ile kurulan iletişimi hızlı ve kolay bulması sebebiyle müşteri memnuniyeti yüksek çıkmıştır. Araştırma sürecinde Naver TalkTalk yönetici kadrosu ile de görüşmeler yapılmıştır. Bu uygulamanın kurumsal iletişime adaptasyonu ile yönetim maliyetleri ve verimliliğin arttığı yönünde sonuçlara ulaşılmıştır (Heo, 2018, ss. 41-45). Diyalog robot ya da mobil asistan yazılım teknolojilerinin bireysel kullanım ile kurumsal kullanım modellerinin yaratmış olduğu sonuçlar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılığı yaratan sosyal hiyerarşi içerisinde müşterinin hizmet alan kurumu temsilen diyalog robotun hizmet sunan konumunda olmasıdır. Dil kültüre özgü bir yapı özelliği taşıması sebebiyle teknoloji kullanımlarının kültürler arası farklı sonuçlar doğurması da bir olasılık olarak belirlemektedir. Kültürel olarak farklılıklar, iletişim biçimlerine yansımakla birlikte, sembolik iletişimin kullanım ağırlığı da iletişimin gerçekleşme biçiminin sonuçlarının etkilemektedir. İletişimin kültürel bir norm olarak formel ya da informel koşullarda gerçekleşiyor olması iletişim teknolojilerinin yöntem olarak

kabul görmesinde etkiye sahip bulunmaktadır. Bazı kültürlerde iletişim süreçlerinde jest ve mimikler ağırlık kazanırken bazı kültürlerde, söz dizilimi ya da vurgular önemli olmaktadır. Bu da iletişimin hangi araçla ve koşullarda olduğunu önemli hale getirmektedir.

Teknolojideki hızlı gelişmelere rağmen yapay zekânın insan dilini bilgisayarlarda modelleme çalışmaları, diğer gelişmelerle aynı hızda ilerlememiştir. Bunun sebebi insan dilinin yapısal olarak karmaşık süreçleri barındırmasıdır. İnsan dilinin anlamsal boyutu ile ilgili olarak sonsuzluğu içermesi yapay zekânın bilgisayarlarda dili kurgulamasını zorlaştırmıştır. Dizgesel bir sistem olarak dilde kelimelerin yan yana gelişinden doğan varyasyonların yaratmış olduğu anlam çokluğu dilin dijitalleşmesinde bir zorluk olarak belirmiştir (Hill vd., 2021, s. 245). Diyalog robotlar, gelişim süreci alanını genişleterek ilerlemektedir. Bu robotlar ya da yazılımlar ile kurulan bağı iletişim olarak tanımlamak iletişimin doğası gereği mümkün değildir. Yapay zekânın üretmiş olduğu iletişimsel bilgiler yeni bir anlam üretimi niteliği taşımamaktadır. Bu sebeple bu anlamda gerçekleşen diyaloğu iletim olarak tanımlamak yerinde olacaktır.

Diyalog robot küresel ölçekte çevrimiçi hizmet veren büyük şirketlerin üzerinde çalışarak sürekli yeniliklerle kullanıcıların karşısına çıktığı bir alan olmuştur. Google, Microsoft. OpenAI, Baidu, Neeva ve You.com gibi şirketler diyalog robot teknolojilerini geliştirmiştir.

Google tarafından geliştirilen Lamda diyalog robotu yazılım mühendislerinden Blaise Agüera y Arcas bu alanda yapılan çalışmalarda yapay sinir ağlarının bilince doğru ilerlediğini ifade etmektedir. Yüz ve ses tanımadan dil çevirisine kadar uzanan süreçte dar çerçeveli yapay zekâdan yeni bir yapay zekâ dönemine girildiğini belirtmektedir. Arcas üzerinde çalıştığı nöral ağ taban teknolojisi ile oluşturulan dil modellerinin yapmış olduğu alışveriş deneyiminin diyalog robotun akıllı bir nesneye dönüştüğü izlenimi yarattığını söylemektedir. Bununla birlikte yapay dil modellerinin henüz güvenilir seviyede olmadığını belirtmektedir. Arcas'a göre birden fazla karakter içeren diyalog ve metinlerin öğrenildiği kaynak insan dilidir (Arcas, 2022). Google Arcas'ın bu açıklamalarının ardından 1 yıl sonra yeni sohbet robotu olan BARD'ı geliştirmiştir.

Google'un Ceosu Sundar Pichai (2023) *'Yapa zekâ yolculuğumuzda bir sonraki önemli adım'* başlığı ile Bard sohbet uygulamasını duyurmuştur. Sohbet robotların Google'daki gelişimini özetleyen Pichai, gelinen noktada yeni yapay zekâ teknolojisi ile metin, görsel ve sesli veriler ile etkileşime geçmenin yeni yollarını inşa ettiklerini ifade etmiştir. Pichai yapay zekânın dil işleme konusunda geldiği noktada karmaşık bilgileri ve kişisel yorum içeren metinleri ayrıştırma konusunda sentez yapılabildiğini ve kişiye özel yönlendirmeler yapılabileceğini söylemektedir. Görsel 6'da Bard uygulaması ile gerçekleşen bir diyalog görülmektedir. Diyalog İngilizce dilinde yapılıp Türkçe'ye çevrimiçi çevirisi yapılmıştır. İnsan ve diyalog robot arasında gelişen bu diyaloga Bard'ın verdiği cevapların niteliğinin veri tabanlı olduğu görülmektedir.

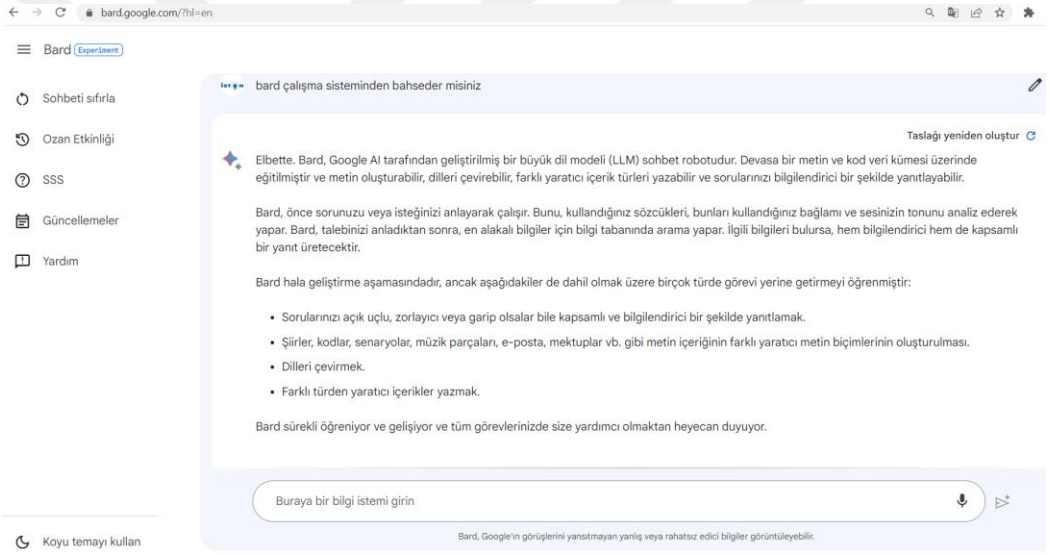

Görsel 6. Bard sohbet robotu ile insan arasındaki yazılı diyalog

Open AI Chat Gpt'nin 2017 yılında başlayan gelişimini 5 yıllık süreçte Chat Gpt4 ile ileri seviyeye taşımıştır. Sınırlı kapsamda genel kullanıcının çevrimiçi deneyimleyebildiği bu yazılım, uzun metinler olarak veri derleme, hikâye ve şiir yazma gibi işlevlerin yerine getirebilmektedir. Görsel 7'de yer alan ekran görüntüsü Chat Gpt'nun komut ile yazmış olduğu şiir örneğidir ("ChatCPT", 2023)

.

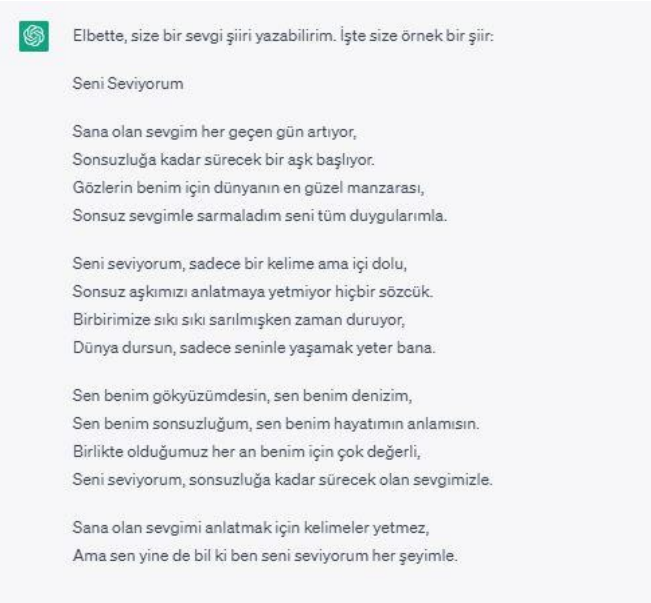

Görsel 7. ChatGpt4 sohbet robotunun yazdığı şiir

Chat Gpt4 görüntü ve metin girişlerinden çıktılar üretebilen çok modlu bir model olarak ortaya çıkmıştır. Chat Gpt4'ün içerdiği en önemli gelişme karmaşık ve hassasiyet içeren metinlerde anlama ve metin üretme yeteneğini geliştirmiş olmasıdır. İleri düzeyde dil çevirisi yapabilen Gpt4'ün yazılımı, tüm gelişmiş teknik ve tasarım özelliklerine rağmen projeyi geliştirenler tarafından tamamen güvenilir olmadığı belirtilmektedir (OpenAI, 2023). Diyalog robot teknolojisinde en ileri uygulamaları gerçekleştiren Google ve OpenAI en son teknolojide bile hata payını uyarı seviyesinde belirtmektedir. İnsanın anlam ve karmaşıklık bakımından metin üretmek ile ilgili dilsel becerilerinin henüz yakalanamadığının göstergesi olan bu aşamanın aşılabileceği ya da ne zaman aşılabileceği bilimsel ve teknolojik gelişmelere bağlı olacaktır.

Bununla birlikte diyalog robotların yazılımı çevrimiçi iletişimde kurumsal ve bireysel olarak kullanımı yaygınlaşmıştır. Çok sayıda mobil aplikasyon ile diyalog robotlar çevrimiçi ticari ve bireysel olarak kullanılmaktadır. Google uygulama sayfasında arama yapıldığında bireysel ve kurumsal olarak hizmet alınabilecek çok sayıda mobil uygulamanın olduğu görülmektedir. Görsel 8'de görüldüğü üzere bu uygulamalar farklı yazılımcılar tarafından oluşturulmakla birlikte ChatGPT ile güçlendirilmiş olduğu görülmektedir. ("Google Play", 2023)

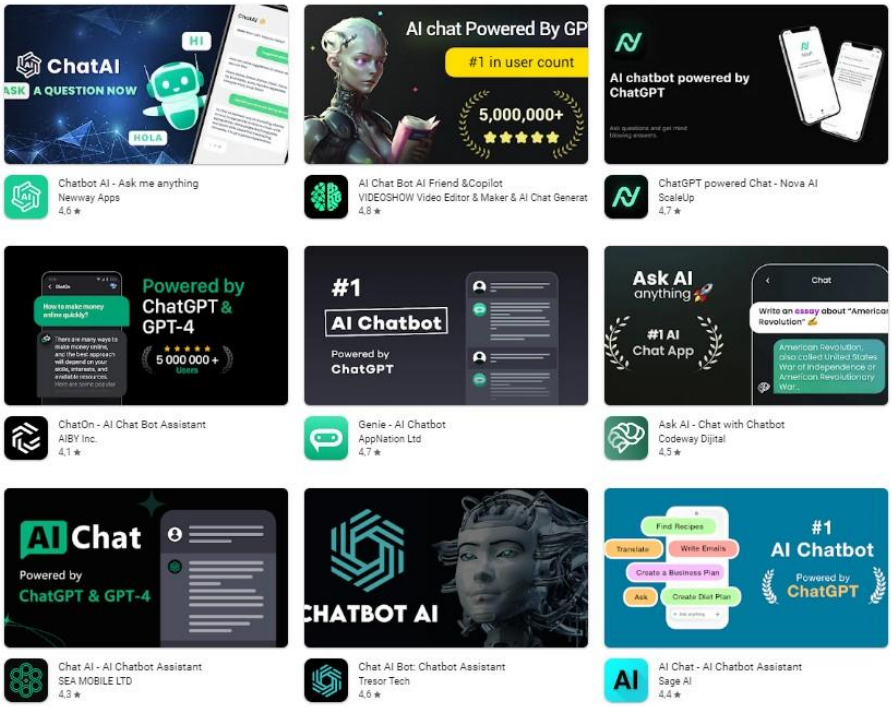

Görsel 8. ChatAI destekli mobil iletişim uygulamaları

İnsan robot diyaloğunun özel hoparlörler ya da mobil telefonlarda başlayan Apple Siri, IBM Watson, Google Assistant, Microsoft Cortana ve Amazon Alexa gibi ses asistanları aracılığı ile başlamasının ardından çok sayıda alanda kullanılmaya başlanmıştır. 2016 yılından sonra diyalog robotların kullanımında büyük bir artış gözlenmiştir. Diyalog robot teknolojisi eğitim, sağlık, müşteri ilişkileri, insansı robotlar, endüstri alanında kullanımını genişletmiştir (Adamopoulou & Moussiades, 2020) Kişisel mesajlaşma olarak ya da sosyal medya olarak ortaya çıkan mobil uygulamalar ilerleyen süreçte ticari iletişim için kullanılacak şekilde geliştirilmiştir. İlk çıktığı dönemde sadece mobil olarak ve bireysel iletişim amaçlı ücretsiz hizmete başlayan Whatsapp uygulama işletme modülü ile kişisel iletişimin dışında bir alan açmıştır. Bununla birlikte sosyal medya alanlarının da uygulama yazılımları ile mobil telefonlarda yerini alması ile birlikte mobil mesajlaşmada çeşitlilik ve alan olarak etkisini artırmaya başlamıştır. İletişim teknolojisinin gelişim sürecinde önemli bir alan olan diyalog robotlar yeni iletişim ve medya teknolojilerinde insanın canlı olmayan sistemlerle iletişiminin bir aracı olmuştur.

4.5. Yeni İletişim ve Medya Teknolojilerinin Dil Pratiklerine Etkisi

Dil bir kez karşılıklı kültürel değişimler içinde bütün taraflar için eşit ve yansız olarak erişilebilir bir araç kabul edildiğinde ve bir iletişim aracı olmaktan başka bir şey olmadığı görüşünün ötesine geçildiğinde; o zaman dili hem bir anlam verme uygulaması hem de kültürel savaşım için bir alan ve farklı toplumsal gruplar arasında düşmanca ilişkiler üreten bir aygıt olarak değerlendirmek mümkün olmaktadır (Freire & Macedo, 1998, s. 219). Bu yönü ile dil toplumsal ilişkileri dizayn eden bir etkiye sahiptir. İlişkilerin iletişim aracılığı varlığını sürdürdüğü koşullarda, aktarılan anlamı aynı zamanda kültürel ve toplumsal olarak iletişimin taraflarını konumlandıran bir güç olarak ele almak mümkündür. Bu yönü ile iletişim dil aracılığı ile eylemin kodlarını da karşı tarafa aktarmaktadır. Yeni iletişim ve medya teknolojileri iletişimin kaynağını iki katmanlı hale getirmektedir. Yazılı ve sözlü dönemde mesaj insana içkin bir şekilde hedefe ulaşırken, yeni olarak tanımladığımız dönemde teknolojinin yaratmış olduğu araçlar kullanılarak yeni bir seviyede hedefe aktarılmaktadır.

Yeni iletişim teknolojilerinin yaratmış olduğu olanaklar dilin farklı formlarda kullanım olanaklarını zenginleştirirken anadil dışındaki dillere erişimi de kolaylaştırmaktadır. Çeviri geçmişi çok eskiye dayanan bir alan olma özelliği taşımaktadır. El yazma dönemlerinden bugüne kadar çok önemli eserler farklı dillere çevrilerek bilimsel ve kültürel anlamda çeşitlenmeye ve gelişime katkı sağlamıştır. Küreselleşmenin getirdiği teknolojik olanaklar dünyanın farklı coğrafyalarındaki insanların iletişim kurmasını mümkün kılmıştır. İnternet teknolojisinin gelişmediği dönemlerde elektronik iletişim araçları ile bu açılım yakalanmıştır. Telefon ile bireysel iletişimin sağlanması televizyon ve radyo ile kitlesel boyut kazanmıştır. Bu aynı zamanda sinema endüstrisinin ürünlerinin yerelleştirilmesi ihtiyacını da doğurmuştur. Özellikle gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde okuryazarlık oranı düşük olduğu için gösterilen yabancı dildeki film, dizi, belgesel gibi yapımların alt yazı yerine dublajı yapılarak gösterimi sağlanmıştır. Yeni iletişim ve medya teknolojisi geleneksel dönemin uygulamalarını sürdürmekle birlikte, internet tabanlı medya uygulamalarında yapay zekâ ve doğal dil işleme teknolojisi ile farklı dillerde metinsel ve sesli olarak yapılabilmektedir. Bu yeni iletişim teknolojisinde dil insan dışı bir alanda ortaya çıkmıştır. Metinleri sese çeviren uygulamalarda yapay sesler ile seslendirmeler yapılabilmektedir.

Birbiri içine girmiş kültürel yapıların doğurduğu karmaşık metinler, mikro kültürel yapılara özgü kalıpları ve bu metinlerin anlamlarına ilişkin simgesel temsilleri ortaya çıkararak gündelik iletişimin bir parçası haline getirmektedir (Lull, 2001, s. 121). Yeni iletişim teknolojileri ile birlikte aynı dili konuşmayan kişilerin birbiri ile iletişim kurması, yabancı dilde düzenlenmiş olan videoların otomatik altyazılar ile anlaşılabilmesi ve mesajlaşma uygulamaları ile sosyal medya uygulamalarında yazılanların okunup anlaşılması kolaylaşmıştır.

Yazılı dönemde dilden uzaklaştırılan görsel ve işitsel semboller yeni iletişim teknolojisinde yeniden varlık göstermeye başlamıştır. 21. yüzyılda iletişim teknolojisinde yaşanan dönüşümlerin yarattığı yeni koşullarda karşılıklı etkileşime dayalı bir sistem oluşmuştur. İletişimin tüm formları aynı yapı içerisinde bütünleşik bir hiperteks ve dil ötesi yeni bir yapı geliştirmiştir (Castells, 2005, s. 440). İletişimin anlam aktarımında dilin formunun metin olarak ağırlığı görsel yönde azalmaktadır. Modernizm sonrası anlam üreten tüm formları metin olarak kabul eden yaklaşımla birlikte iletişimin eylemsel kurgusu da değişime uğramıştır. Neil Postman'a (Postman, 1994, s. 15) göre konuşmak sadece sözü aktarmak için kullanılan bir araç değildir. Bir kültürel yapı içerisinde insanların birbirine mesaj iletirken kullandıkları tüm teknik ve teknolojiler konuşma fiili olarak değerlendirilebilmektedir. Bu çerçevede ele alındığında kültür bütünsel olarak sembolik şablonlarla yürütülen kesintisiz bir konuşma süreci özelliği taşımaktadır. Bir toplumun ya da toplum içerisinde hareket eden bireyin yaşamını şekillendiren, sınırlayan ya da genişleten her türlü norm, var oluşu itibariyle çevresine mesaj ileten bir anlam içeriğine sahip olmaktadır. Yeni iletişim teknolojilerinin iletişimi simgesel olarak yeniden üretme işlevi, sembollerin iletişim içerisindeki anlamlarını konumlandırma konusunda yönlendirici bir rol üstlenmektedir.

Yeni medya teknolojilerinin bir sonucu olarak üretilen *'medya metaforları'* bireyin iletişim sürecini birey adına yeniden düzenleyerek çerçeve çizmektedir. Birey yeni yapılandırılmış dijital metaforlar ile mesajı algılar ve geri bildirim oluşturmaktadır. Mesajın aktarıldığı araç ya da teknoloji mesajın anlam ve anlatımına ilişkin yeni bir yapılanma yaratmaktadır (Postman, 1994, s. 19). Metafor ile birlikte metonomi dilin üzerinde hareket ettiği temel eksen niteliğindedir (Jakobson & Halle, 2002, s. 103). Dil kültürün çeşitliliğinden almış olduğu referans alanı ile anlam çerçevesini

genişletmektedir. Bu durum retoriği dil içerisinde işlevsel bir konuma taşımaktadır. Kitle iletişim aracılığı ile aktarılan söylevlerin içeriği bu eksende nasıl ilerleneceğinin sınırlarını belirlemektedir.

Ernst Cassirer'e (1980, s. 34) göre fiziksel evrenden simgesel evrene yönelen insan, yaşadığı koşulları benimsemek zorundadır. Dil de bu simgesel evrenin bir parçasıdır ve simgesel olarak etkinliği arttıkça insanın fiziksel gerçeklik algısı zayıflamaya başlamaktadır. Bu durum dili kavramsal olmasının yanında duygusal olarak da var etmektedir. Anlamın sembolik nesneler ile kuşatıldığı fiziksel, düşünsel ve duygusal bir ortamda birey dilin eyleyeni konumundan uzaklaşmaktadır. Sembollerin yaratmış olduğu görsel iletişim alanındaki etkileşimlerin üretimleri, bireysel olmaktan çok toplumsal bir ürün niteliği taşımaktadır.

İletişimde dilsel göstergeler gibi görsel göstergeler de önem taşımaktadır. Bu bağlamda bedensel belirli hareketler kültürel olarak üzerinde uzlaşılmış anlam içeriği ile aktarılmaktadır. Farklı kültürlerde beden dili ifadeleri değişiklik gösterse de yedi yüz ifadesi tüm kültür ve cinsiyette ortak olarak kullanılmaktadır. Mutluluk, korku, tiksinme, aşağılama, öfke, şaşkınlık ve üzüntü ilkel dönemlerden bu yana tüm insanlarda aynılık sergilemektedir (Kandel, 2016, s. 493). Görüntülü iletişimin olmadığı yazılı iletişimde yüz ifadelerinin görünür olmaması mesajların hedeflendiği doğrultuda karşı tarafa ulaşmasını etkilemektedir. Mimikler dili duygusal yapılar olarak tamamlamaktadır. Dilin uzlaşılmış yapılar olma ilkesi gereği ifade edilenin ne anlama geldiği konusunda net mesaj kodu oluşturmak için beden dili önemli bir işlevi yerine getirmektedir. İletişimin ilkel dönemlerinden başlayarak dijital çağa kadar uzanan dilsel bütünlük değişen biçimlerine rağmen işlevini korumaktadır.

Dijital iletişim teknolojisi yazılı kültür dönemine kadar uzanan piktografi ve ideografiyi iletişim pratiklerinde çeşitlendirmiş ve etkin hale getirmiştir. Bunun en önemli gerekçesi yazı dilinde beden dilindeki ifadelerin olmayışından kaynaklanan anlam eksikliklerini gidermektir. Emotikon, kaomoji ve emoji olarak kavramsallaşan görsel göstergeler mobil iletişim araçları ile yapılan mesajlaşma ya da yeni medya ortamlarında üretilen içeriklerde kullanılmaktadır. Yaygın şekilde emoji olarak ifade edilen bu sembolik şekil, çizim ya da işaretler evrensel bir dil oluşumunun ilkel formları olarak da yorumlanmaktadır (Giannoulis & Wilde, 2020, s. 2). Emojiler

duyguları ifade etmenin yanı sıra yazışma esaslı konuşmada noktalama işaretlerinin işlevini de yerine getirmektedir. Emojiler mobil akıllı telefonlardan önce kısa mesaj servisi (sms) ve e-posta kullanılarak kurulan iletişim araçlarında da kullanılmıştır. Bununla birlikte yeni medyanın bir alanı olarak sosyal medyanın içerik gönderilerinde durum belirteci olarak da kullanılmaktadır (Stark & Kate, 2015, s. 6). Emojiler duyguları, içinde bulunan fiili durumları, toplumsal gelişmeler karşısındaki tepkileri ifade etmek amacıyla sosyal medya uygulamalarında yer almaktadır. Yazılı ve görsel iletişimde kullanılan simge, sembol ve görseller aynı zamanda dilde ekonomi olarak da karşımıza çıkmaktadır. Özellikle anlık çevrimiçi iletişimde zaman ve koşulların yetersizliği, ya da iletişim kurulan kişi ile olan hiyerarşik veya sosyal ilişki gereği kelime yerine işaret, sembol gibi dilin görsel formları kullanılabilmektedir.

Yeni iletişim teknolojilerinin yaratmış olduğu dil pratikleri bağlamında bir diğer önemli konu ise söz dizim yapısındaki eksilme ve bozulma olarak karşımıza çıkmaktadır. Dil yazılı hali ile anlam bütünlüğünü noktalama işaretleri ile sağlamaktadır. Özellikle kısa mesajlaşma olarak gerçekleşen iletişimde cümle yapısı giderek eksilerek yapısal bozuma uğramaktadır. Mobil cihazlar ile dokunmatik olarak yapılan yazma işlemi interaktif ve eş zamanlı olarak karmaşık bir hiyerarşik yapı sergilemektedir.

Bilgisayar yazılım teknolojisinin altyapısını oluşturan iletişim araçları ile gelişen iletişim süreçlerinde dilin yazı formundaki dönüşümleri aynı zamanda bir tartışma alanı yaratmıştır. 1980'li yıllarda iletişim teknolojisindeki gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan yazılı mesajlaşmalar, 1990'lı yıllarda kişisel bilgisayarların ve internet teknolojisinin kullanımının yaygınlaşması tartışmaları yoğunlaşmıştır. Bu konudaki eleştirel yazışmalardaki kısaltmalar, sembolik ifadeler ve düzensiz cümle yapılarının dili yozlaştırdığı görüşleri etrafında birleşmektedir. Bilgisayar temelli teknolojilerdeki dilin kullanımı bir araştırma alanı olarak çevrimiçi dil olgusunu doğurmuştur. Dilin çevrimiçi olarak yeni bir tanımlama ile literatüre girmiş olması akademik olarak da konuyu incelemeye açık hale getirmiştir. 2000'li yıllara doğru dilin teknoloji ile uğramış olduğu bu dönüşüm dilbilimsel, toplumsal ve kültürel olarak da bir inceleme alanı yaratacak değişimleri beraberinde getirmiştir (Baron, 2008, s. 28). Yeni iletişim teknolojilerinin yaratmış olduğu koşullar içerisinde dil

pratiklerinde yaşanan değişimlerin bir dönüşüm anlamına gelip gelmediği önemli bir noktayı teşkil etmektedir.

Bilgisayar teknolojisinin gelişimi dilin kullanımı için bir dönüşüm alanı olmuştur. İnternetin iletişim teknolojilerinde aktif olması ile birlikte doğal iletişim süreçlerindeki dil pratikleri araştırmalar için veriler sunmaya başlamıştır. Derlem bilimi olarak gelişen araştırma yöntemi, milyonlarca kelimeyi nitel ve nicel olarak yapısal ve etkileşim özellikleri ile inceleyerek dilbilimsel çözümlemeler yapmaktadır (Aksan & Atasoy, 2021, s. 2). Yeni iletişim teknolojilerinin bireysel kullanıcılar tarafından kullanımının artması ile birlikte dilin kullanım alanını dönüştürürken aynı zamanda dilin gelişimini sağlayacak bilimsel keşifler için de olanaklar yaratmaya başlamıştır. Dilleri kendi içinde incelemeye olanak veren yeni iletişim teknolojileri, farklı dillerin kıyaslamalı analizine de imkân vermektedir. Bu durum kültürel dönüşümleri ve kültürler arası aktarım süreçlerini analiz etmek için olanak sağlamaktadır.

Yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı dijital ortamlarda gerçekleşen eylemlerin yaratmış olduğu metinsel birikimler yeni bir gelişim alanı olma özelliği taşımaktadır. Yeni medya ve iletişim teknolojilerinin kullanıcılarının birey ve kitle iletişimindeki kullanım oranının artışına bağlı olarak, bu alandaki istatistiksel verilerin elde edilme potansiyeli de genişlemektedir. İnternet tabanlı çevrimiçi gerçekleşen dilsel ve görsel iletişimin yapısal ve anlam olarak kalıntıları dilin modellenmesi için gerekli olan veriyi temin etmektedir. İçerik olarak bu alanda üretilen her türlü metinsel eylem dilin dijital tabanlı modellemesi için veri yaratmaktadır. Dilsel dağılım modeli olarak ele alınan bu yönteme göre işlenen veriler dilin doğal yapısına uygun bir model oluşturmak için yapılar arasındaki ilişkiden yola çıkarak tahminler ile ilerlemektedir. Dilin yapısal ağına yayılmış olan bilginin, bilme süreçlerinin tüm aşamalarında ve kavramların işlenmesinde çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Dilsel verilerin oluşturduğu yapı farklı erişimlere olanak veren zengin bir kaynak özelliği taşımaktadır (Wingfiel & Connell, 2022). Yeni iletişim teknolojilerinin meydana getirmiş olduğu dijital düzlem dil ve iletişim deneyimlerinin biriktiği bir alan özelliği taşımaktadır. Dil ve iletişim kültürün kapsadığı geniş bir alanda etkiye sahiptir. Dile konu olan ve iletişimin araçsallaştırdığı olgular kültürel bir birim olarak yapı içerisinde yer almaktadır. Yeni medyanın yaratmış olduğu dijital ortamda da

aktarılan anlam ve anlamın yarattığı fiiller somut ya da soyut kültürel bir deneyime dönüşmektedir. Bu deneyimlerin yaratmış olduğu birikimler her yeni deneyimsel bilgi ile birlikte bir alt seviyeye inmekte ve dönüşüme uğramaktadır. Bu yönü dilsel birikimi, fosilleşmiş verilerin oluşturduğu bir maden yatağı olarak düşünmek mümkündür. Dilin dizgeleri ile kodlanan tüm veriler aynı zamanda bu verilerin işlendiği bir alan yaratmıştır. Veri madenciliği olarak kavramsallaşan bu oluşum hem bireysel hem de teknolojik girişimlerle bağlamsal sonuçlar ışığında yeni bilgisel üretimlere malzeme sağlamaktadır.

Aynı dili konuşmayan fakat iletişim kurmak zorunda kalan insanlar karma dil olarak kavramsallaştırılan bir dil formu inşa etmektedir (Bickerton, 2016, s. 40). Bu dil formu beden dili olarak iletişime konu olacağı gibi, kültürel semboller üzerinden de kişiler arası iletişim ya da kitle iletişim inşa edilmektedir. Yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte iletişimin kazanmış olduğu yeni boyutlar mekânın ve zamanın sınırlarını genişletmiştir. Farklı coğrafyalarda, farklı kültürlere sahip ve farklı dilleri konuşan insanların iletişim kurma imkânı bulması ile birlikte küresel bir iletişim ağı doğmuştur. İletişimin globalleşen yeni koşullarında bile yeni iletişim teknolojilerini kullanan kişilerin ortak bir dil bilgisi ve konuşma yetkinliğinde buluşması mümkün olmamıştır. Bu durumun yaratmış olduğu kısıtlılıkları ortadan kaldıran en önemli gelişmelerden biri çevrimiçi çeviri alanındaki yenilikler olmuştur. Harici dijital sözlükler ile başlayan diller arası çeviri teknolojisi, yapay zekâ ve doğal dil işleme teknolojisi ile birlikte çevrimiçi aşamaya geçmiştir. İlk aşamada kelimeyi anlam olarak çeviren dijital sözlüklerden 2023 yılında gelinen noktada uzun metinlerin anında başka bir dile çevirisinin yapıldığı aşamaya geçilmiştir. Görsel 9'da görüleceği üzere Google ("Google Translate", 2023) tarafından verilen çevrimiçi çeviri hizmetinde farklı dillerden çeviriler metin, görsel ve doküman olarak yapılabilmektedir. Ayrıca çeviri teknolojisinde 'dil algıla' modülü ile kullanıcının tercih ettiği dile çeviri yapılabilmektedir. Bunula birlikte metnin görsel formunun da yeni çeviri teknolojisi ile istenilen dile dönüştürülmesi mümkün olmaktadır.

Görsel 9. Google çeviri yazılımı ile yapılan Türkçe Portekizce çeviri metni

Yeni iletişim ve medya teknolojisinin dönüşüm yarattığı en önemli alanlardan biri olarak dil form olarak çeşitlenmekle birlikte, dilin kullanımlarının yaratmış olduğu hafıza yeni dil üretimlerine olanak sağlamaktadır. Yeni teknolojiler ile iletişime aracılık eden dilin insan düzeyinde konuşulması ulaşılmak istenen hedef olmaktadır. Bu hedefe yaklaşıldıkça, teknolojinin insanın varlık alanını ihlal etmesi de distopik bir öngörü olarak ortaya çıkmaktadır.

Bir kültürel yönelim sistemi olarak ele alınabilecek olan dil, gündelik hayattaki alışkanlıkların ortaya koyulduğu tavırlar ile aynı doğrultuda olma niteliğine sahiptir. Dil ve kültür kendine özgü biçimsel özelliklere, anlamsal içeriklere ve tarzlara sahip yapılardan oluşmaktadır. Bu yapılar aynı zamanda alışkanlıklar aracılığıyla sürekli olarak kendini yenileyen, farklılaştıran ve geliştiren bir esneklik özelliği taşımaktadır (Lull, 2001, s. 100). Tarihsel süreç içerisinde yaşanan ekonomik, politik, kültürel, sosyal olaylar farklı toplumların birbiri ile temasını zorunlu kılmıştır. Bu toplumsal temas aynı zamanda dilsel teması da beraberinde getirmiş ve dilsel bir etkileşim ortaya çıkmıştır. Bu yakınlaşma dillerde melezliğe yol açmış ve buradan da yeni diller doğmuştur. Toplumsal evrimleşme sürecinde kültüre temel teşkil eden teknolojik, iktisadi ve sosyal dönüşümler de yaşanmıştır. Toplumsal temasların

dilleri değişime uğrattığı bu evrede yaşanan gelişmeler gündelik yaşamın normlarını da dönüştürmeye başlamıştır (Fischer, 2013, s. 51). Kültürün oluşumu ve aktarımı sürecinde iletişim, toplum için varoluşsal bir öneme sahiptir. İletişim toplumun kültüre ve dile dair yapısal birimlerinin birbiri ile etkileşime geçmesini sağlayan en önemli sistemdir. Dilin sözlü, yazılı, görsel formları aracılığı ile gerçekleşen iletişim süreçleri teknolojinin yaratmış olduğu yeni olanaklar ile bilginin aktarım yollarını çeşitlendirmiştir. Tarihsel olarak dil ve iletişimi dönüştüren yenilikler yeni kültürel dönemleri yaratmıştır. Her kültürel yapı ise dile biçimsel olarak yeni işlevler kazandırmış ve iletişime yeni kanallar açmıştır.

4.6. Yeni İletişim ve Medya Teknolojisinin İletişim Pratiklerine Etkisi

İletişim insan yaşamının tüm pratiklerine etki eden özelliğe sahip olması sebebiyle iletişim teknolojisindeki değişimler, bireysel ve toplumsal süreçlere etki etmektedir. (Castells, 2005, s. 89) Dijital çağda kültürel dönüşümü en çok etkileyen teknolojik donanımlar mobil iletişim araçları olmuştur (Çakmak, 2018, s. 309). Teknolojik bir terim olarak hayatımıza giren mobil kelimesi Türkçe'ye *'hareketli, taşınabilir'* anlamları ile yerleşmiş bulunmaktadır (TDK, 2023). En yaygın kullanılan mobil cihazlar mobil telefonlar, dizüstü bilgisayarlar, tabletler olarak öne çıkmaktadır. Bu cihazlar içinde Türkçe'ye cep telefonu olarak geçen mobil telefonlar taşınabilir ve konuşmaya olanak tanıyan özelliği ile en çok kullanılan mobil cihaz özelliği taşımaktadır. İletişim teknolojilerinin gelişiminde en önemli rolü üstlenen mobil cihazlar aracılığıyla internet kullanımı olmuştur. Mobil telefonların bilgisayarların işlevine yaklaşan kullanım özellikleri, kullanıcı tercihi olarak da diğer dijital iletişim araçlarını önüne geçirmiştir (Aktaş, 2014, s. 72). Mobil telefon teknolojisi, telefon, radyo, kamera gibi diğer iletişim teknolojilerini bir araya getirmekle birlikte bu cihazların akıllı özelliklerle donatılmasına da önayak olmuştur. Mobil telefonların yapay zekâ ile donatılmasının ardından gelen 'akıllı' olma özelliği diğer medya ve iletişim araçlarının da akıllı cihazlara dönüşmesini beraberinde getirmiştir.

Yeni iletişim teknolojisinde öne çıkan en önemli olgu ekran olmuştur. Mobil iletişim araçları ile birlikte ekranlar işlev olarak çeşitlenmiş ve kişiselleşmiştir. Ağ toplumu olarak kavramlaştırılan yeni toplumsal yapı içerisinde ekranlar çok geniş bir kullanım çerçevesine ulaşmıştır. Bu durum görselleşmenin etkisinin arttığı bir dijital kültür

yaratmıştır. Bu kültür içinde yaşayan bireyler zamanlarının büyük kısmını ekran ile bağlantılı olarak geçirmektedir. Mobil iletişim araçlarındaki ekranlar yoğun bir bilgi içermektedir (Dijk, 2018, s. 298). Mobil iletişim araçlarının içine dijital sosyal ağları da alarak kullanım alanını genişletmesi bilgi ve anlam üretiminin hacmini artırmaktadır. Dijitalleşme toplumsal hayatta daha çok etkili olarak yeni sosyal yapıları, eylem alanlarını ve gündelik yaşam pratiklerini doğurmaktadır (Alver, 2016, s. 801) Dijital iletişim mobil hale geldikçe kullanıcısına eklemlenme ve kullanıcısının dijital dünya ile etkileşiminin artmasına olanak sağlamaktadır.

Yapay zekâ yazılımları ile sürekli gelişen mobil telefonlar 'akıllı telefon' olarak nitelendirilmektedir. Kullanıcılarına internete girebilme imkânı veren mobil akıllı telefonlar anlık olarak bilgiye ulaşabilme ve bilgiyi paylaşabilme olanağını sunmaktadır. Böylelikle kullanıcılar zaman ve mekânı aşan bir iletişim deneyimini yaşamaktadır. Metin, ses, görüntü oluşturma ve bu oluşturulan içeriklerin kısa mesaj, elektronik posta ile gönderme özelliğinin yanı sıra anlık mesajlaşmaya olanak sağlamasıdır. Mobil iletişim kültürünün en önemli özelliklerinden olan anlık iletişimin yanı sıra kullanıcının karşılık verme zamanını kendisinin ayarlayabildiği pasif iletişime de olanak sağlamaktadır (Çakmak, 2018, s. 315). İletişimde iletişimin eş zamanlılık özelliği yeni iletişim teknolojilerinde çevrimiçi kültürü yaratmıştır. Kesintisiz iletişim sloganı ile mobil iletişim hatları ve telefon reklamları yeni iletişim teknolojilerine üstünlük atfetmişlerdir. Özgürlük her an iletişim kurulabilir ya da iletişim kurabilir olmakla eş değer görülmüştür.

Görsel 10'da Küresel olarak internete ulaşmak için kullanılan cihazlarda mobil telefonlar toplamda % 92.3'lük oranla ilk sırada yer almaktadır. Mobil akıllı telefonları oranı ise % 91, özellikli telefonlar ise %5.2 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum mobil telefon kullanımının ağırlıklı olarak yapay zekâ destekli uygulamaların kullanılabildiği mobil akıllı telefonlar ile gerçekleşmektedir. Dizüstü ve masaüstü bilgisayarların internete ulaşmak için kullanımı %65 olarak gerçekleşmekle birlikte bu kapsamda hala büyük bir kitlenin tercihini göstermektedir. %27.3 oranında kullanılan tablet cihazlar da mobil akıllı teknolojilere elverişli yapısıyla internete erişim sağlarken aynı zamanda mobil uygulamaları kullanma olanağı vermektedir. Bu veriler doğrultusunda internete ulaşan kullanıcıların mobil akıllı uygulamalara erişimi ile küresel internet ağı

içerisinde kurulan iletişime dâhil olduğu görülmektedir. Bu ağ içerisinde kullanıcıların yer alması aynı zamanda doğal dil işleme teknolojisi ve yapay zekânın gelişimi için gerekli olan veriyi de sunmaktadır.

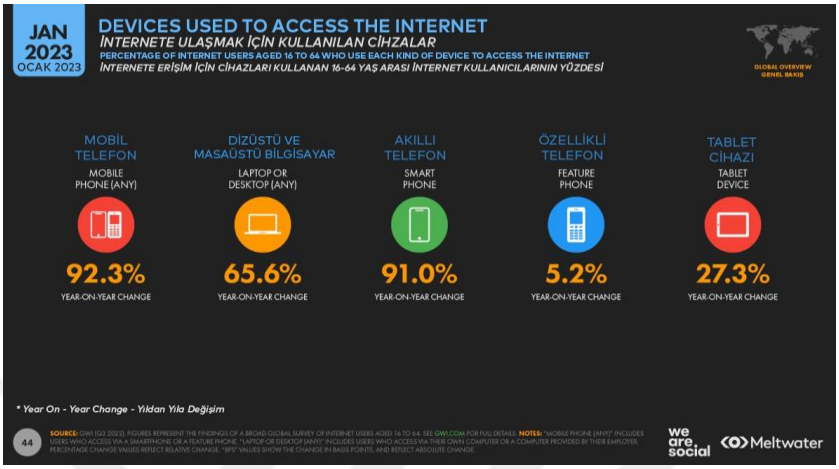

Görsel 10. İnternete ulaşmak için kullanılan cihazların dağılımı

2023 Dijital Raporu'na göre mobil uygulamalar içerisinde en çok kullanıcı sayısına sahip olan 10 uygulama sıralamasında Facebook 2.958 milyar, Youtube 2.514 milyar, Whatsapp 2 milyar, Instagram 2 milyar kullanıcı ile ilk sıralarda yer almaktadır (Kemp, 2023). Görsel 11'de görüldüğü üzere küresel ölçekte en çok kullanıcıya sahip olan sosyal medya platformları içerisinde mesajlaşma uygulamaları olan Whatsapp, Wechat, Telegram kullanıcı sayısı olarak üst sıralarda yer almaktadır.

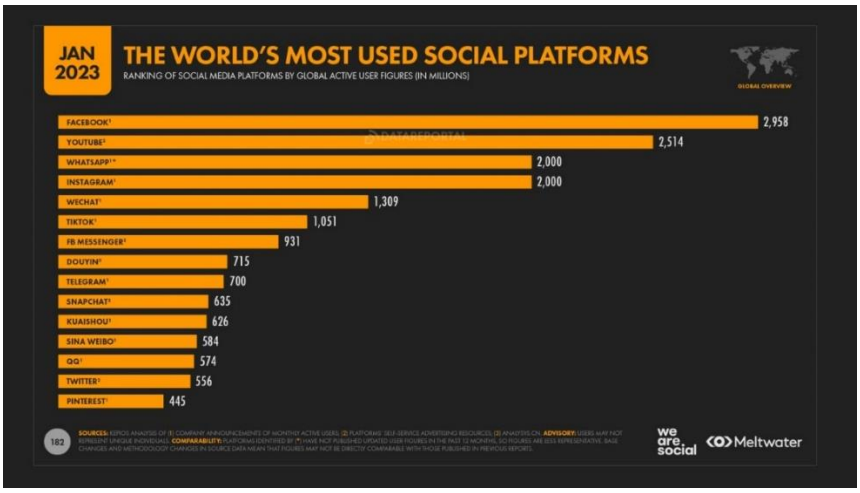

Grafik 4. Dünyada en çok kullanılan sosyal medya platformları

Sosyal medya uygulamalarının kullanıcı sayılarının yüksek olmasına rağmen kullanıcının en çok ilgi gösterdiği sosyal medya platformlarının başında Whatsapp uygulaması gelmektedir. Görse 12'teki istatistiklerde görüldüğü üzere Whatsapp sosyal medya kullanıcılarının %15.87'nin en çok tercih ettiği uygulama olmuştur. Mesajlaşma uygulaması olarak kullanıma sunulan Whatsapp yapılan güncellemeler ile anlık içerik paylaşımın yapılmasına olanak sağlayan modül geliştirmiştir. Bu yönü ile mesajlaşma uygulaması ve sosyal medya platformu olarak kullanıcılarına sunulmuştur. Bununla birlikte kullanılan diğer uygulamalarında mesajlaşmaya olanak tanıyan tasarımları bulunmaktadır. Instagramın dâhili, Facebook'un ise Messenger isimli harici bir mesajlaşma uygulaması bulunmaktadır. Yine kullanıcı tercihleri sıralamasınnda mesajlaşma uygulaması olan Wechat üst sıralarda yer almaktadır.

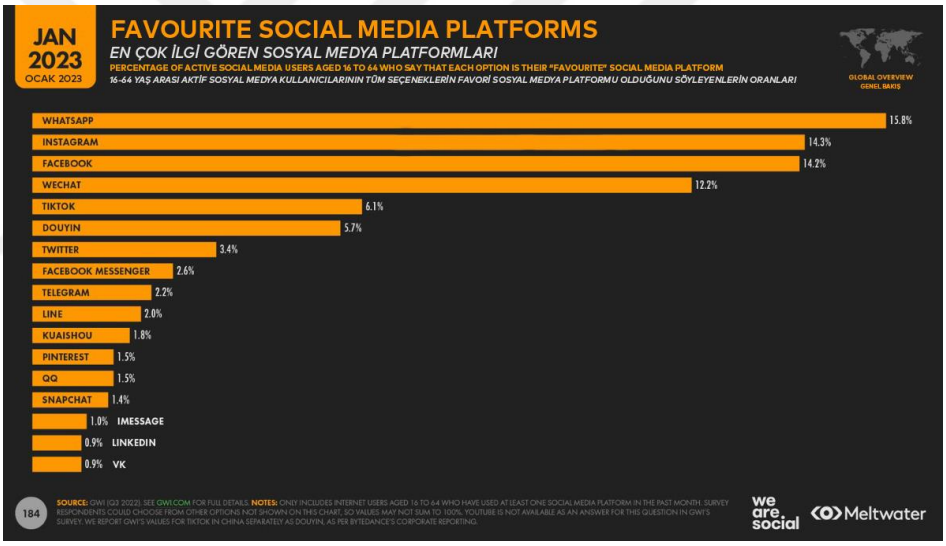

Grafik 5. En çok tercih edilen sosyal medya platformları

Yeni medya ve iletişim teknolojilerinin yaratmış olduğu yeni durum itibariyle bir 'iletişim toplumu'ndan söz etmek mümkündür. Dünyanın büyük bir bölümü ortak bir ağ içerisinde bilgiyi, eğlenceyi, teknolojiyi, sanatı paylaşacak bir iletişim ağı yaratmıştır. İletişim bireysel ve kurumsal olarak yeni medya ve iletişim teknolojileri aracılığı ile yaşamın büyük bir alanını kapsayacak kadar genişlemiş ve çeşitlenmiştir. Basın ve yayın faaliyetleri, okuma faaliyetleri, öğrenme süreçleri yeni medya ve iletişim teknolojileri aracılığı ile gerçekleşmektedir. Günlük yaşamın tüm pratiklerini tek araçta gerçekleştirmeye olanak sağlayan yeni medya ve iletişim teknolojilerinde ekranlar yaşama açılan kapı özelliğine kavuşmuştur.

4.7. Yeni Medya ve İletişim Teknolojilerinin ve Kültürel Pratiklerin Dönüşümüne Etkisi

Yeni iletişim ve medya teknolojileri gündelik yaşamın işleyişine etki etmek suretiyle kültürel yaşamada yeniliklere etki etmiştir. İletişim insan yaşamının tüm pratiklerine etki eden özelliğe sahip olması sebebiyle iletişim teknolojisindeki değişimler, bireysel ve toplumsal süreçlere etki etmektedir (Castells, 2005, s. 89). Toplum yapısal bütünlüğü ve işleyişi ile bir iletişim süreci özelliği taşımaktadır. Toplumsal yapıyı oluşturan tüm göstergelerin kesintisiz bir anlam aktarım süreci bulunmaktadır (Lundbyf & Ronning, 2014, s. 15). Bu bağlamda toplumda soyut ve somut üretime dönüşen ve çıktıları ile toplumsal yaşamı düzenleyen sistemler kültürel olma özelliği taşımaktadır. İletişimin toplumsal yaşamı kapsaması gelişen medya ve iletişim teknolojilerinin kültürel pratikler üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

İletişim ve medya teknolojilerinin iç ilçeliğinin yarattığı yakınsama kültürü beraberinde geniş iç içe geçmiş bir medya kullanımı pratiğini doğurmuştur. Yeni iletişim ve medya teknolojilerinin işleyişini sağlayan ve dijital olarak adlandırılan sistemin yarattığı tüm ürünler ve bu ürünlerin günlük yaşamdaki kullanım biçimleri yeni bir kültürel olarak dönüşüme uğramıştır. Bu yeni medya ve iletişim koşullarını genel olarak içinde barındıran dijital sistem, egemen olduğu dönemi ile önceki dönem arasındaki sınırları çizebilecek kadar belirgin olması sebebi ile kültürel bir yapı özelliği taşımaktadır. Toplumsal yaşamı geliştiren ve dönüştüren içerik ve araçlar dijital olgu ve zeminde ele yorumlanmaya başlanmıştır (Gere, 2018, s. 18). Dijital kavramının yanı sıra siber kavramı da bu yeni kültürel yapı için kullanılmaktadır. Bu kültürün en belirgin özellikleri; programlayabilme, birimlere ayırabilme, birimleri birleştirme, kullanıcı tarafından üretebilme ve yayabilme olarak ön plana çıkmaktadır (Dijk, 2018, s. 293). Dijital yeni medya teknolojilerinin yaratmış olduğu olanaklar bilgiye ve görsel içeriklere erişimi kolaylaştırarak kültürel dönüşüme de etki etmektedir (Jenkins, 2018, s. 20). İletişim ve medya teknolojileri hızla gelişirken, kullanıcıları için yeni deneyimler ve alışkanlıklar kazandırmaktadır. Yaygınlaşan alışkanlıklar da bu kültüre yeni boyutlar katmaktadır.

Yeni medya ve iletişim teknolojilerinin kültüre getirmiş olduğu yeni boyutlardan biri de haberciliğin dönüşümü ekseninde olmuştur. Dijital kültür döneminde

küreselleşmenin etkisi ile medya ve iletişim endüstriyel olarak yeni bir işleyiş sistemine kavuşmuştur. Haber üretim şekilleri, medyanın kurumsal yapısı, medya sahipliği ve gelir modelleri itibari ile habercilik küresel çapta kültürel yapı özelliğine kavuşmuştur (Alver, 2007, s. 551). Yeni iletişim ve medya teknolojilerin yaratmış olduğu ortam yeni bir medya kültürü de yaratmıştır. Medya kullanıcıları ve medya sahipliğindeki dönüşümler aynı zamanda geleneksel medyadaki hiyerarşi ve medyanın ekonomi politiğinde de dönüşüm meydana getirmiştir.

Kültürel biçimlerin oluşumuna etki eden yeni medya kültürün yerleşik formlarından da etkilenmektedir. Bu bağlamda kültür ile medya arasında karşılıklı etkileşim bulunmaktadır. Kültürde olduğu gibi yeni medyada da sınırları belirsiz bir dönüşüm alanı mevcuttur. Kültür ve medyanın etkileşiminde iletişim bir aktaran rolü üstlenmektedir. Böylece kültür ve medyanın doğasındaki belirsizlik iletişim ile azaltılmış olmaktadır (Lundbyf & Ronning, 2014, s. 13). Yeni iletişim teknolojilerinin aracılığıyla gerçekleşen haber içeriği ve yayın formatları farklı ülkelerdeki ile benzeşme eğilimi göstermektedir (Alver, 2007, s. 554). Radyo ve televizyonun geniş kitlelere ulaşmaya başladığı dönemden başlayarak gelişen kültürel aktarım yeni medya ve iletişim teknolojileri ile daha da gelişmiştir.

Bu durum katı kültürel normların kırılmasına da sebep olmaktadır. Dijital kültür dönemi öncesinde televizyon ile başlayan kültürel normların dönüşümü, özel yaşamın mahremiyeti kabullerinin dışına taşan 'reality show' programları ile radikal biçimde başlamıştır. 1980 sonrası yayıncılığın ticarileşmesi ile birlikte yaşam tarzını ortaya koyan programlar gelişmiştir. Bu programlar ilerleyen dönemlerde tam ve gerçek zamanlı olarak yaşamların izlenildiği formata evrilmiştir (Hilmes & Jacobs, 2021, s. 95). Dijital kültür dönemine geldiğimizde ise kişilerin yaşamlarını sergilemeleri çok daha geniş bir boyuta ulaşmıştır. Kültürel normların toplumsal olarak en bağlayıcı olduğu mahremiyet olgusu yeni iletişim ve medya teknolojilerinin yaratmış olduğu koşullara karşı direnememiştir. Sosyal medya platformlarında içerik üreten kullanıcılar özel yaşamlarından görsel ve bilgileri erişime açık olarak yayınlamaktadırlar.

Elektronik iletişim teknolojilerinin başlangıcından dijital döneme kadar iletişimde kullanılan dilin yazılı formu olan metinsel pratiklerde de değişimler yaşanmıştır.

Metnin oluşum sürecindeki düzeltme esnekliği, geri bildirim ve karşılıklı etkileşim iletişimin de doğasını değiştirmiştir (Castells, 2016, s. 39). Antony Giddens (1987, s. 100) kültürel nesne olarak nitelendirdiği metinler gibi elektronik iletişimin gerçekleştiği ortamları da aynı kategoriye sokmaktadır. Elektronik dönemi iletişim araçlarının dijital dönemde ulaşmış olduğu yeni medya ve iletişim teknolojilerinde metin ya da iletişime konu olan anlamın aktarıldığı ortamları da birer kültür nesnesi olarak kabul etmek mümkündür. Dijital kültür döneminde iletişim ve kültür arasındaki ilişki üzerine yapılan çalışmalar yeni medya ve iletişim araçlarına odaklanmaktadır (Lundbyf & Ronning, 2014, s. 14). Dijital dönemin iletişim ve medya araçları sadece kullanılan cihaz olarak değil, platform olarak da kültürel pratiklere etki etmektedir. Özellikle sosyal paylaşım platformlarının yazılım ve tasarımı kendine özgü bir iletişim kültürü yaratmaktadır. Bu bağlamda ağırlıklı olarak Twitter'da metin, Instagram'da fotoğraf, Youtube'ta video paylaşmaya olanak veriyor olmasının bu platformların yapısal kimliğini etkileme biçimi örnek gösterilebilir. Yazılım ve tasarımları sürekli gelişen yeni medya ve iletişim araç ve yazılımları sürekli gelişerek yeni kullanım özellikleri geliştirmektedirler. Bu da etkileşimin karşılıklı olduğunu kanıtlar niteliktedir. Kültürel yapının eğilimleri ölçümlendikçe yeni medya ve iletişim araçları da bu doğrultuda yenilikler ile kullanıcıların karşısına çıkmaktadır.

Matbu dönemin zaman ve materyal ile sınırlı olan haber içeriği oluşturma koşullar yeni iletişim ve medya teknolojisinde zamansız ve mekânsızlığa evrilmiştir. Haberciliğin dil ile sınırlanan bilgi aktarımı internetin coğrafi sınırları aşmaya yarayan etkisi ve çevrimiçi dil çeviri teknolojisi ile birlikte dijital medya kültürü gelişmiştir.

Görsel 13'te görüldüğü üzere CNN International ("CNN Int", 2023) haber sayfası İngilizce yayın yapan bir kuruluş olmasına rağmen Google Chrome tarayıcısına yüklenen Google Çeviri eklentisi ile sayfanın tamamını tercih etmiş olduğumuz Türkçe dilinde okunabilmektedir.

Görsel 11. CNN Int web ana sayfa görselinin çevrimiçi çevirisi

Yeni medya ve iletişim teknolojileri toplumsal ve bireysel ilişkilerin gerçekleştiği yapıyı da dönüştürmüştür. İnternetin kişisel kullanıma olanak sağlayan gelişmeleri ile birlikte yeni bir katılımcı kültür oluşmaya başlamıştır. Jenkins'in (2018, s. 20) geleneksel medyanın tersine yarattığı aktif izleyici kitlesi ile katılımcı bir kültürün oluştuğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte bu katılımcı kültürü eşitlikçi bir kültür olarak tanımlamak mümkün değildir. İnternetin yarattığı içerikleri üreten ve tüketenlerin eşit yetkinlik, bilgi ve araçlara ulaşım olanakları toplumlarda farklılık göstermektedir. Çevrimiçi toplumların aksine bağlantısız toplumlar küresel ölçekte önemli bir oran teşkil etmektedir. Görsel 14'teki dağılıma göre dünya üzerinde Ocak 2023 itibariyle toplam 2.85 milyar insan internete erişememektedir (Kemp, 2023)

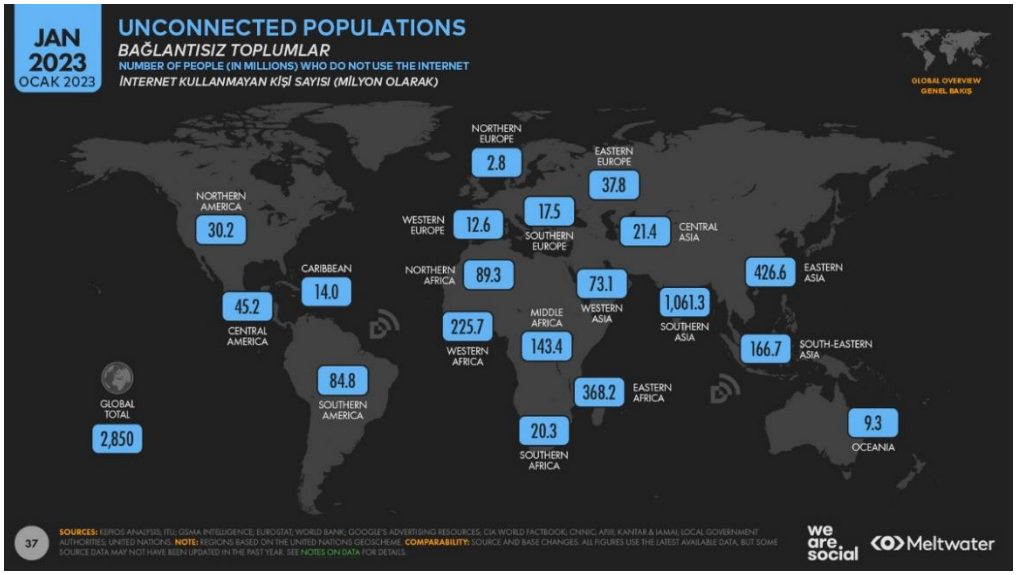

Görsel 12. Küresel olarak internete erişimi olmayan toplumların sayısı

İnternete erişimi olan kişilerin katılımcı kültürü yaşattığı alan ise sosyal medya platformları olmaktadır. Bununla birlikte katılımcı kültürün demokratik bir kültürün uzantısı olarak da sosyal medyayı görmek yeterli olmamaktadır. Jenkins'in (2018, s. 20).yakınlaşma kültürü olarak ifade ettiği bu sanal sosyalleşmenin eşit koşullarda katılım ve etki alanı yarattığını söylemek mümkün olamamaktadır. Sosyal medya kullanıcılarının eşit düzeyde içerik üretimi yapamadığı ve kullanıcı profillerinin tamamının açık kimliğe sahip olmadığı bir durumda katılım kültürünün demokratik koşullarda gelişmediğini ifade etmek mümkün olmaktadır. Bununla birlikte algoritmaların içerik gösterimleri konusunda kullanıcının tercihini aşan bir yönlendirme yapıyor olması, dijital endüstride hizmet üretenlerin kullanıcılar üzerindeki hegemonyasına işaret etmektedir. Sosyal medya da dâhil olmak üzere yeni iletişim ve medya teknolojilerinin yaratmış olduğu yeni toplumsal işleyişte yeni normların ve kuralların oluşturulması gerekmektedir. Bu yeni teknolojilerinin büyük ölçüde etkilediği çalışma kültüründe yeni kurallara ihtiyaç duyulmaktadır (Aust & Ammann, 2019, s. 356). Bu bağlamda çalışanların iş dışında kalan zamanlarının ihlal edilmemesi için 'ulaşılamama hakkı' üzerinde söylemler gelişmeye başlamıştır.

Yeni iletişim ve medya teknolojilerinin kültür üzerindeki etkilerini sosyal platformlardaki etkileşimlerde görmek mümkün olmaktadır. Küresel olarak tüm insanlığı aynı yerde buluşturabilen sosyal ağlar içerisinde farklı kültürden insanlar aynı içeriği tüketebilmektedir. Fotoğraf, video ve sanatsal tasarımlardan oluşan içerikler ortak bir beğeni kültürü de yaratmaktadır. Bununla birlikte çeviri teknolojilerinin doğal dil işleme tabanlı gelişimi iler birlikte metin içerikleri de farklı dilleri konuşan insanların birbiri ile etkileşime girmesine olanak sağlamaktadır.

Dil çevirisinin sosyal medya alanlarına da uygulanabilir olması farklı kültürler arası iletişim için dili araç haline getirmektedir. Görsel 15'te Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un Twitter'da ("Twitter", 2023) Fransızca yayınladığı içeriğin Google tarafından Türkçe'ye çevrildiği görülmektedir. Başka bir sayfaya geçmeden içeriğin hemen altında çevirinin yapılması sosyal medyada farklı dillerdeki içerikleri takip etmek konusunda kullanıcıyı teşvik eder niteliktedir.

Görsel 13. Sosyal medya çevrimiçi içerik çevirisi

Yeni iletişim teknolojisinde öne çıkan en önemli olgu ekrandır. Mobil iletişim araçları ile birlikte ekranlar işlev olarak çeşitlenmiş ve kişiselleşmiştir. Ağ toplumu olarak kavramlaştırılan yeni toplumsal yapı içerisinde ekranlar çok geniş bir kullanım çerçevesine ulaşmıştır. Bu durum görselleşmenin etkisinin arttığı bir dijital kültür yaratmıştır. Bu kültür içinde yaşayan bireyler zamanlarının büyük kısmını ekran ile bağlantılı olarak geçirmektedirler. Kullanıcıların bilgiye ulaşma aracı olarak ekranlar dijital kültürün üretim kapsamında olan tüm çıktıların tüketiciye ulaştığı bir araç haline gelmiştir. Televizyon ve bilgisayara ekranı ile başlayan süreç mobil iletişim araçlarındaki ekranların sunmuş olduğu yoğun enformasyon aktarım kapasitesini genişletmiştir (Dijk, 2018, s. 298) Dijital çağda kültürel dönüşümü en çok etkileyen teknolojik donanımlar mobil iletişim araçları olmuştur (Çakmak, 2018, s. 309). Mobil iletişim kültürel olarak da iletişimi dönüşüme uğratmıştır. Gündelik yaşam pratiklerine eklemlenen mobil cihazlar bireyin yaşamsal fonksiyonlarında bedensel bir uzuv özelliği sergilemeye başlamıştır. Bu durum aynı zamanda teknoloji ve cihaz bağımlılığını doğurmuştur. Grafik 4'de yer alan Ocak 2023 global araştırma verilerine göre dünyada kişi başı ortalama 5 saat 1 dakika mobil telefon ile zaman harcanmaktadır (Kemp, 2023)

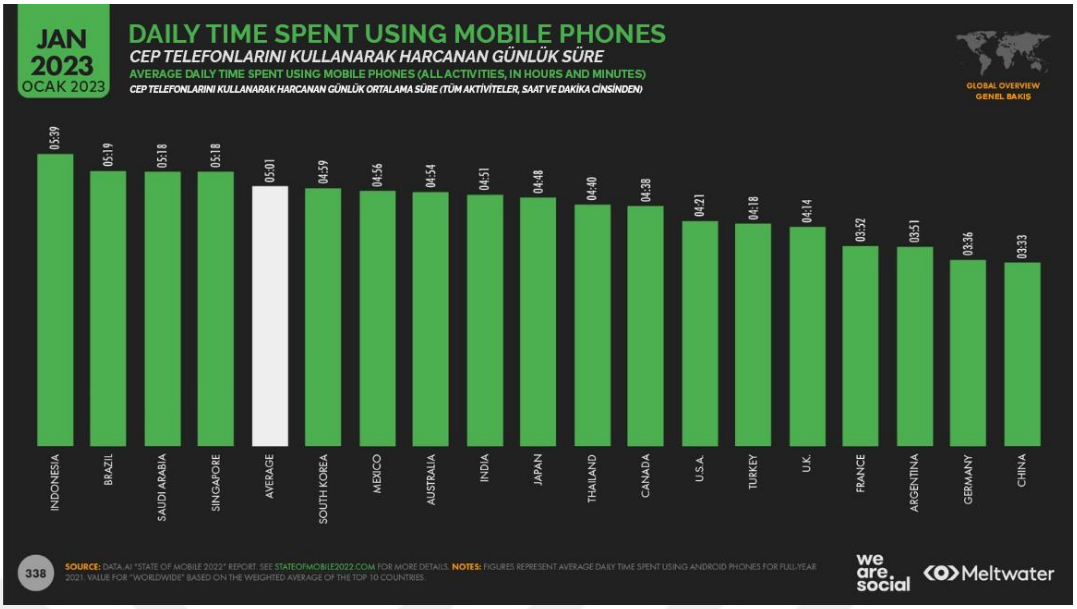

Grafik 6. Küresel olarak günlük ortalama mobil telefon kullanım süreleri

Yeni iletişim teknolojilerinin yaratmış olduğu ortamı 'iletişim medyası' olarak tanımlayan Thompson'a (2019, s. 16) göre; yüz yüze iletişim ile iletişim medyası aracılığı ile kurulan iletişim etkileşim bakımından farklılar sergilemektedir. Bu yeni iletişim modelinde fiziksel bir gerçekliğin olmayışı toplumsal yaşamda zaman ve mekânın düzenlenmesine yeni boyutlar getirmekte ve yeni etkileşim modelleri yaratmaktadır. Bu etki dijital yerli olarak adlandırılan dijital kültürün için doğmuş kuşaklar için çok daha belirgin olarak ortaya çıkmıştır. Mobil iletişim araçlarının insanın bulunduğu tüm mekânlarda aktif olabilmesi izleyici, dinleyici kültürünü de dönüştürücü etki yaratmıştır. Sanatsal, bilimsel ya da eğlence amaçlı bir etkinliğe katılan bireyler görüntülü kayıt alma davranışını geliştirerek izleyici kültürünün dönüşümüne etki etmişlerdir.

Bourdieu öğrenmeyi alışkanlıklar çerçevesinde kültürel ihtiyaçların ve bu doğrultuda ortaya koyulan eylemlerin bireyin yaşam biçimini farklılaştıran bir sistem olarak ele alarak formüle etmektedir. Bourdieu'ye göre alışkanlıkların çerçevesini çizen kültürel eylemlerdir. Günlük hayattaki üretimler, algılar ve gündelik yaşam pratiklerine yön veren alışkanlıklar aynı zamanda zihinsel ve fiziksel olarak da bireyin hayatı ile iç içe geçmektedir. Kültürün alışkanlıklar aracılığı ile sürdürülmesi aynı zamanda bir çatışma alanı da yaratmakta ve bu esnada edinilen deneyimler aynı zamanda bireysel öğrenme süreci niteliği taşımaktadır (Lull, 2001, s. 99). Postman'a

(1994, s. 175) göre sözlü kültürden günümüze kadar her yeni teknolojik yeniliğin kültürel olarak bir dönüşüm yaratmaktadır. İletişimdeki yeni teknolojilerin kullanıma girmesi aynı zamanda kültürün yaşadığı gündelik yaşamdaki toplumsal ilişkileri ve alışkanlıkları da değiştirme gücüne sahiptir. Yeni iletişim teknolojilerinin çok geniş bir coğrafyada, farklı etnik ve demografik özelliklerdeki insanlara toplumsal değerleri, görüşleri ve düşünceleri iletme fonksiyonu bulunmaktadır. Küresel ölçekteki bu etki alanı ile yeni medya teknolojileri değer, görüş ve düşünceleri aktarırken popüler kültürün yaratmış olduğu figürleri araç olarak kullanmaktadır (Lull, 2001, s. 33). Değişen alışkanlıklar ve toplumsal ilişkilerin neye dönüştüğünü anlamak yeni iletişim teknolojilerinin dönüşüm yapısını ortaya koymak için önemlidir. Yeni iletişim teknolojilerinin yaratmış olduğu medya kültüründe alıcı ve vericinin konumlandığı düzlem dönüşenin ne olduğu konusunda fikir vermektedir

Elektronik kültür içinde iletişim becerilerini geliştirmiş bir kuşağın yerleşik tutum ve algılarını bırakıp yeni iletişim teknolojilerinin yarattığı dijital düzleme adapte olmasında sosyal medya ve mobil telefon etkili olmuştur. Dijital çağın içinde dünyaya gelen yerlilerin yoğun olarak yeni iletişim teknolojilerini kullanıyor olması da dijital göçmenlerin yeni iletişim koşullarına adaptasyonunda etkili olmuştur. İletişimde yaşanan değişimin yaratmış olduğu yeni kullanım alışkanlıkları sonucu dünya nüfusunun önemli bir kısmı mobil telefonları, interneti ve sosyal medyayı kullanmaktadır.

İletişimi kültürel ve dilsel olarak önemli ölçüde değişime uğratan telefon teknolojilerinin geldiği en güncel durum olarak mobil akıllı telefonlar karşımıza çıkmaktadır. Sabit kablolu telefonlardan farklı olarak mobiliteyi önceleyen yeni teknoloji telefonlar ilk kullanılmaya başlandığı dönemden bugüne çok büyük bir gelişim ve dönüşüm geçirmiştir. Tasarım, hacim ve kullanım özellikleri ile birlikte yazılım teknolojisinin de mobil telefonlara entegre edilmesi ile birlikte iletişim günlük yaşam pratiklerini de önemli ölçüde dönüştürmeye başladı. İletişimin zaman ve mekân olarak boyutlarının çerçevesini genişleten mobil telefonlar işlev olarak da yeni özellikleri bünyesinde barındırmaya başlamıştır.

Freire ve Macedo'nun (1998, s. 219) Donald Leu'dan aktardığına göre; kültürel dönüşümün tüm aktörleri bağlamında objektif olarak dil bir araç olarak ele

alındığında bir iletişim aracı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan ele alındığında kültürel mücadeleler için dil bir alan yaratmakta aynı zamanda da ilişkilerin üretimi için bir araç işlevi görmektedir. Edinildikten sonra kalıcı hale getirilmesi için kamuoyu oluşturma yetisi kabul görmüş belirli kalıplar üzerinden sürekli yinelenmekteydi (Ong, 2015, s. 37). Rousseau'ya (2011, s. 13) göre söz, doğal gereksinimlerle oluşmuş ilk sosyal kurumdur. Sözün yaratmış olduğu anlam dünyası ve bu anlamın insan ilişkilerine ve iletişimine yön veren doğasının yaratmış olduğu yapıları kurumsal çerçevede düşünmek mümkündür. Dil ve kültür etkileşimi içerisinde iletişime veri ve hareket sağlayan bu yapısal sistemin işleyişinde doğallığı, yeni olan her şeyin bir ihtiyaca dönüşmesinde görmek mümkündür. Yeni medya teknolojisinin tüm insan ilişkileri çerçevesinde bir etkiye sahip olmakla birlikte yapısal olarak aktif bir iletişim sürecinde kültürü ve toplumsal ilişki sistemlerini dönüştürmektedir (Alver, 2016, s. 805). Yeni iletişim teknolojileri ve iletişim kültürünün dönüşümünde iletişimin araçlarının mobil özelliğe kavuşması büyük önem taşımaktadır. İletişime zaman ve mekân olarak yeni boyutlar kazandıran mobil iletişimde cep telefonundan mobil akıllı telefonlara uzanan değişimler dijital kültür döneminde iletişimin dil ve kültür bağlamında dönüşümünü izah edebilecek veriler ihtiva etmektedir.

Yeni iletişim teknolojilerinin iletişime getirmiş olduğu interaktif olma özelliği mesajın kaynak ile alıcı arasındaki hiyerarşiyi değiştirerek kültürel yapı üzerinde etkileyici olmaktadır (Walter, Gay ve Hacock 2005 aktaran Binatlı, 2011, s.15). Yeni iletişim teknolojilerinin yaratmış olduğu olanaklar coğrafi, etnik, dilsel sınırların aşılmasına imkân sağlamıştır. Kültürel olarak bireysel ve toplumsal deneyimlere karşılıklı tanıklık etmek beraberinde toplumları kültürel etkileşime açık hale getirmiştir.

Yeni medya ve iletişim araçlarının devrimsel olarak eski olandan ayrılması 1970'li yılların başındaki iletişim teknolojilerinin bağlantısal hale gelmesi ile başlamıştır. Bilginin belleğe aktarımı ve işlenmesi iletişimde verinin önemini artırmıştır. Aynı zamanda dağıtım ağlarındaki teknolojik yenilikler kitle iletişim araçlarının bilginin daha hızlı ve daha geniş kitlelere ulaşmasına olanak sağlamıştır (Kejanlıoğlu, 2004, s. 81). İletişim ve medya olgularını yaşadığımız çağ perspektifi ile yeni yapanın ne olduğu sormak bu konudaki dönüşümün başlangıç noktasını tespit etmemize olanak

sağlayacaktır. Elektronik kültür ile birlikte erişim menzilini artıran ve etki alanını genişleten iletişim araçlarını devrimsel olarak yeni bir boyuta taşıyan dönüşüm nereden başlatmak tarihsellik açısından daha doğru olacaktır.

Bilgisayar teknolojisinin bilgi işleme seviyesi ve programlama düzeyi yükseldikçe farklı araçlarda bu yetkinlikler kullanılmaya başlanmıştır. İnternet teknolojisinin ağ yaratma özelliği elektronik donanıma sahip olan ve ağlara bağlanabilen tüm cihazlarda kullanılmaya başlanmıştır. Bu yeni gelişmenin en somut ortaya çıktığı cihazlar mobil telefonlar olmuştur. 1995 yılında yeni yazılımlar ile birlikte yükselişe geçen mobil telefon teknolojisi ile birlikte telefonun bilgi aktarım kapasitesi de artmıştır (Castells, 2005, s. 67). Bilgi kapasitesindeki artış telefonun bilgisayar temelli teknolojisinden kaynaklanmaktadır. Telefon elektronikten dijital teknolojiye geçtikten sonra artık sadece sesli iletişimi sağlayan bir araç olma niteliğini bırakmıştır. Mobil telefonlar ilk kullanılmaya başlandığı dönemden bugüne kadar aynı zamanda bir statü sembolü olma özelliği taşımaktadır (Castells, 2005, s. 57). Mobil cihazların tamamını, kullanılmaya başlandığı ilk dönemlerden başlayarak simgesel sermayenin tamamlayıcı bir unsuru olarak ele almak mümkündür. İş hayatının hiyerarşik olarak üst basamaklarındaki insanların kullandığı bir donanım olarak sınıfsal bir temsil özelliğine sahip olmuştur. Teknoloji kültürün bileşeni olarak mobil iletişim araçlarında da kendine özgü kültürü oluşturmuştur. Mobil telefonlar yeni iletişim teknolojisinin bir ürünü olmakla birlikte, telefon elektronik kültürün bir ürünüdür. Dijital teknolojinin kazandırmış olduğu özellikler sebebiyle mobil telefonlar yeni iletişim araçları içerisinde en işlevsel olanıdır. Chatfield'in (2012, s. 20) tanımlamasıyla "doğuştan dijital" kuşak sabah ilk dokunduğu ve gece son dokunduğu nesne cep telefonudur. İletişim alanındaki kullanım pratiklerinin dönüşümü alışkanlıkları ve gündelik yaşam kültürünü de etkilemiştir.

Görsel 14'de yer alan verilere göre mobil telefonlarda geçirilen zamanın büyük bir bölümü % 42.4'lük oran ile sosyal etkileşim ve iletişim için harcanmaktadır. İkinci sırada %25.1 ile fotoğraf ve video içerikleri ile geçirilen süre gelmektedir. Mobil akıllı telefon ile geçirilen sürede yapılan aktiviteler oyun, eğlence, alışveriş ve diğer günlük pratikler gelmektedir. Bu dağılım göstermektedir ki kültürel nesne niteliği taşıyan günlük aktivitelerin büyük bir kısmı artık yeni iletişim ve medya aracı olan mobil akıllı telefonlar aracılığı ile yapılmaktadır. (Kemp, 2023) Dijital medya ve

iletişim araçlarının işleyişini sağlayan ağ olarak internetin kullanımının yaygınlaşması yeni medya ve iletişim teknolojilerinin de yaygınlaştığına işaret etmektedir. Güncel araştırma verileri dijital kültürün hayatın büyük bir alanını, etkili bir şekilde şekillendirdiği görülmektedir.

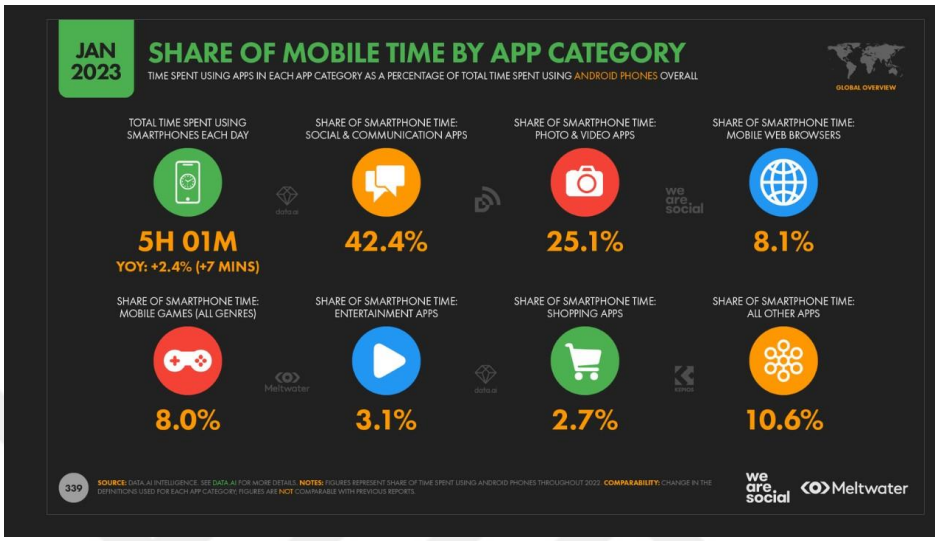

Görsel 14. Mobil'de geçirilen sürenin kategorilere göre dağılımı

Tüm bu göstergeler doğrultusunda mobil akıllı telefonların yeni medya ve iletişim aracı olarak kültürel pratiklere büyük ölçüde etki ettiği ve bu pratiklerin işleyiş biçimini dönüştürdüğünü söylemek mümkün olmaktadır. Yeni iletişim teknolojileri kişiler arası iletişimin boyutlarının gelişimine de olanak sağlamaktadır. Telefonun giderek yaygınlaşması yerelliğin de dönüşümüne etki etmiştir. Bir bakıma kültürün yerlileşmesi için aracılık eden yeni iletişim teknolojileri bireylerin kendi kültürel alanlarını genişletmelerine olanak sağlamıştır (Lull, 2001, s. 215). Yeni iletişim teknolojileri küreselleşme iddiası ile politikalar üretmelerine rağmen özellikle kurumsal ve pazarlama iletişim bağlamında yerellik kültürel değerler üzerinden kullanılmaya devam etmiştir.

İletişim teknolojilerindeki yenilikler, kültürün tarihselliği sürecine de yeni boyutlar getirmektedir. İletişim araçlarındaki yenilikler ile birlikte bellek yeni bir fiziksel ortam ve gerçekliğe kavuşmaktadır. Bu bakımdan yeni iletişim teknolojilerinin kültürü koruma işlevinden söz etmek mümkün olmaktadır. Yeni iletişim teknolojileri sembolik formlar aracılığı ile inşa edilen belleği, içerik olarak eski ve yeni düzleminde bir arada tutarak, aynı zamanda kültür ötesi yapının oluşumunu kolaylaştırmaktadır (Lull, 2001, s. 210). Yeni iletişim teknolojilerinin belleğin

inşasına yapmış olduğu katkının yeni olan boyutu, gündelik iletişim ve dil pratiklerinin de bu inşaya sürekli dâhil olmasıdır. Dilin görsel ve sözel tüm unsurlarının bilgisel olarak saklandığı dijital bellek alanı, ayıklamaksızın tüm verileri depolamaktadır. Kültürel evrim doğal seçilim özelliğini, bilgilerin matematiksel sistemlerle işlenen ve kategorize edilen bir seçilime bırakmıştır. Dijital kültür döneminde birbirine entegre olan medya ve iletişim sistemleri aynı anda ve aynı araç ile bilgi alışverişi, içerik üretimi, içerik tüketimi, görsel, metinsel ve işitsel iletişime olanak sağlamaktadır. Kişiler arası iletişim, toplumsal iletişim ya da kitle iletişim olarak alanını genişleten ve çeşitlendiren yeni medya ve iletişim araçları teknoloji ve tasarım ile desteklenen mecralar oluşturmuştur. Bu mecraların en önemlileri sosyal medya platformları ve mobil uygulamalar olarak ortaya çıkmaktadır.

5. AKILLI MOBİL TELEFON MESAJLAŞMA UYGULAMALARININ İLETİŞİM KÜLTÜRÜNÜN DÖNÜŞÜMÜNE ETKİSİ

Tez çalışmamızın saha araştırma bölümünde; 'akıllı mobil mesajlaşma uygulamalarının iletişim kültürünün dönüşümüne etkisi' bu uygulamaları kullanan kişiler ve iletişim, dil ve kültür alanındaki akademisyen ve uzmanların ile yapılan derinlemesine mülakat verileri ile nitel olarak analiz edilmektedir.

5.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Elde edilen bu veriler, sözlü kültür döneminden başlayarak binlerce yıllık sürece yayılan iletişim tarihi içerisinde çok yeni kabul edilebilecek bir nitelik taşımaktadır. Bununla birlikte elektronik dönemden dijital döneme geçişin ilk evresini ortaya koymak, bundan sonraki süreçte iletişimin ve iletişim ile bağlantılı olguların araştırılmasında temel veri teşkil edecektir. Bu yönüyle bu araştırmamızda elde edilen bulgular, iletişimin dijitale geçişinin erken döneminin panoramasını sunmaktadır. Araştırmamızda odaklandığımız mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının iletişim süreçlerimize getirmiş olduğu anlık iletişimin kullanıcılar tarafından, kültürel ve dil bağlamında ne ölçüde gündelik yaşamlarına etki ettiğine dair soruların cevapları önemsenmektedir. Zira toplumsal ve bireysel çerçevede anlık mesajlaşma eyleminin, akıllı telefonların mobil olma özelliğinin iletişim kurarken zaman ve mekânın yaratmış olduğu sınırlılıkları önemli ölçüde ortadan kaldırması yeni bir durum yaratmıştır. İnternetin bireysel olarak kullanılmaya başlandığı dönemlerden bugüne kadar iletişim süreçlerinde kökten değişimler olmakla birlikte sürecin mobil iletişime evrilmesi ile birlikte iletişim yazılı, sesli, görüntülü mesajlaşma olarak çeşitlenmiş ve alanını genişletmiştir. Bu sebeple araştırmamızda; mobil akıllı telefon uygulamalarının iletişim süreçleri üzerindeki etkisini ortaya koymak ve bu etkinin iletişim pratikleri bağlamında iletişim kültürünü ne yönde etkilediğine dair verilere ulaşmak amaç olarak belirlenmiştir.

5.2. Araştırmanın Sorunsalı ve Soruları

Tez çalışmamızın sorunsalı; mobil akıllı telefonlardaki mesajlaşma uygulamalarının dil ve iletişime teknolojik ve tasarım olarak getirdiği yeni özelliklerin iletişim pratiklerinde dönüşüm yaratması ve bu dönüşümün iletişim sürecinde enformasyon ve anlam aktarımını olumsuz etkilemesidir.

Bu sorunsal odağında yapılacak çalışmada elde edilecek sonuçların; iletişim ekseninde gerçekleşecek dilsel ve kültürel erozyonun engellenmesine yönelik olarak bu alanda teknoloji ve politika üretenlerin karar süreçlerinin geliştirilmesine temel teşkil etmesi hedeflenmektedir.

Araştırmamızın alan taramasında aşağıdaki soruların cevapları aranacaktır;

- Dil, iletişim ve kültürün etkileşimi nasıl olmaktadır?
- Mobil akıllı telefon uygulamalarının sunduğu teknolojik yenilikler, mobil akıllı telefon aracılığıyla etkileşimde günlük iletişim pratiklerine ne tür boyutlar getirmekte ve iletişim pratikleri nasıl dönüşmektedir?
- Mobil akıllı telefon uygulamaları aracılığıyla gerçekleşen iletişimde enformasyon ve anlam aktarımı nasıl olmakta ve hangi problemler ortaya çıkmaktadır?
- Mobil akıllı telefon uygulamalarının dil, iletişim ve kültürün gelişimi ve dönüşümüne etkisi nasıldır?

5.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının günlük iletişim kurma eylemleri kapsamında kültürel ve dil pratiklerinin ne yönde gerçekleştiğinin ortaya koyulması bu araştırmanın kapsamının bir bölümünü oluşturmaktadır. Bununla birlikte yine mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının kullanımının ve getirmiş olduğu yeniliklerin iletişim, dil ve kültür bağlamında ne yönde etki ettiğinin sorusu iletişim, dil ve kültür alanındaki uzman ve bilim insanlarına yöneltilmiştir. Bu çerçevede, araştırmamızın genel kapsamı mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları kullanıcıları ve iletişim, dil ve kültür alanındaki uzman ve akademisyenler ile yapılan derinlemesine mülakatlar olarak gerçekleşmiştir.

Araştırmamızın sınırlılıkları olarak mobil akıllı telefon mesajlaşma uygulamalarının yaşa bağlı olarak kullanım becerileri ve mobil akıllı telefon sahiplik yaşı olarak

ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte kullanıcıların ulaşılabilirlik ve genel dağılım itibari ile birbirine yakın sosyokültürel alandan seçilmesi bir diğer sınırlılık ölçütü olmaktadır.

5.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni İstanbul'da ikamet eden mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcılar ve coğrafi alan sınırı olmaksızın iletişim, dil ve kültür alanındaki uzman ve akademisyenlerdir. Araştırmanın örneklemi ise 18-64 yaş arası kadın ve erkek kullanıcılardan oluşmaktadır. Kullanıcı sayısı olarak 18-24, 25-34, 35-44, 45-54, 55-64 yaş kategorilerinde 5'er kişi olmak üzere toplam 25 kullanıcı ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları kullanıcıları İstanbul'un 19 farklı ilçesi olarak; Avcılar, Bağcılar, Başakşehir, Bayrampaşa, Eyüp, Fatih, Gaziosmanpaşa, Kadıköy, Kâğıthane, Kartal, Küçükçekmece, Maltepe, Sancaktepe, Sarıyer, Şişli, Tuzla, Ümraniye ve Üsküdar ikamet eden kişilerden oluşmaktadır. Araştırma evreninin daha kapsamlı sosyokültürel bir alana yayılmasının farklı kullanıcı yaklaşımlarını elde etmeye olanak sağlaması hedeflenerek farklı ilçelerde ikamet eden kullanıcılar tercih edilmiştir. Kullanıcıların kadın ve erkek dağılımı birbirine yakın olmak ile birlikte eğitim düzeyi olarak en az bir doktora ve en az bir ilkokul mezunu kullanıcı olması ölçütü göz önünde bulundurulmuştur. Meslek olarak bir tercihte bulunulmamıştır. Derinlemesine mülakatların tamamı fiziki ortamda ve çevrimiçi olarak yüz yüze yapılmıştır.

5.5. Araştırmanın Metodu

Araştırmanın metodu veri toplama ve verilerin analiz aşamaları olarak iki ana esas üzerine inşa edilmiştir. Verilerin toplanması için derinlemesine mülakat metodu tercih edilmiştir. Derinlemesine mülakat, görüşme esnasında araştırmacının görüşme yapılan kişinin anlattıklarının satır aralarını okuma, ipuçlarını derinleştirme ve belirsiz noktaları aydınlatmaya olanak tanımaktadır. Bununla birlikte beden dili, ses tonu, mimik ve jestler de bir veri olarak görüşmeye katkı sağlamaktadır (Karasar, 2000, s. 166). Bu sebeple görüşmeler fiziki ortamda ya da online olarak yüz yüze yapılmıştır. Görüşme, katılımcılar ile üzerinde uzlaşılmış zaman ve mekânda araştırmacının yarı yapılandırılmış sorularını veri toplamak üzere belirlenmiş kişilere yönetilmesi ile gerçekleşmiştir.

Derinlemesine mülakat yapılırken görüşme yapılan kişinin görüşmeden uzaklaşmasına, kendini savunmasına ya da sıkılmasına ortam hazırlayacak soru ve üsluplardan uzak durmak araştırmacı için önem taşımaktadır. Araştırmacının görüşme esnasında görüşme yapılan kişiyi dikkatle dinleyip gerektiğinde yeni sorular ile araştırma çerçevesinde kişiye özel bilgilere ulaşmayı hedeflemesi önem taşımaktadır. Görüşmelerin kayıt altına alınması, bilimsel etik gereği görüşmenin yapıldığı kişinin rızası alınarak yapılmak zorundadır. Elde edilen verilerin metin haline getirilmesi ilk aşamada görüşme verilerinin ayıklanması ile gerçekleşmektedir. Görüşme çerçevesindeki veriler elde edildikten sonra temalar bağlamında tasnif edilmektedir.

Bu metodun tercih edilme nedeni araştırmamızın konusu olan 'Mobil Akıllı Telefon Mesajlaşma Uygulamalarının Dil Pratiklerine Getirdiği Yeniliklerin İletişim Kültürüne Etkisi' konusunda mobil akıllı mesajlaşma kullanıcılarının kullanım eğilimleri ve tercihleri ile ilgili olarak mikro ve makro düzeyde verilere ulaşmaktır. Araştırmamız iletişim, dil ve kültürün etkileşiminin teknolojik yenilikler ile bağlamında yaratmış olduğu etkinin düzeyine odaklanmıştır. Araştırmada kültürel verilere de ulaşmak hedeflenmiştir. Kültüre ilişkin bilgi açık olduğu gibi örtük olarak da toplumun bireylerinde bulunmaktadır. Anlatılamayan, birbiri ile çelişen, değerler doğrultusunda aktarım yolu ile geçen bilginin içerdiği kültürel normlar bilinçli olmaksızın kişinin anlatımlarında yer almaktadır (Neuman, 2017, s. 546). Bu sebeple örtük olarak yer alan bilgilere ulaşmak için derinlemesine mülakat uygun bir veri toplama yöntemi özelliği taşımaktadır.

Yapısalcı metodolojinin yapılar arasındaki etkileşime odaklanmasını referans alarak, bu araştırmamızda dil, kültür ve teknoloji gibi yapıların etkileşiminin yarattığı durumların iletişime yapısal anlamda nasıl etki ettiğinin cevabı aranmaktadır. Bu araştırmada yapısalcılık perspektifinden iletişimi bir sistem çerçevesine oturtan unsurlar dil, kültür ve teknoloji olarak kabul edilmiştir.

Bu doğrultuda araştırmanın verilerine ulaşmak için mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcıları için 27, iletişim, dil ve kültür alanındaki akademisyen ve uzmanlar için de 10 yarı yapılandırılmış soru hazırlanmıştır. Ayrıca kullanıcıların demografik verilerine ulaşmak için cinsiyet, yaş, eğitim, meslek, ikamet edilen il ve ilçe bilgileri hazırlanmıştır. Demografik bilgilerden yaş kategorisi teknoloji kullanım

verilerinin mikro düzeyde ölçümlenebilmesi için 5 ayrı kategoride yapılandırılmış olarak kullanıcılara sorulmuştur.

İletişim, dil ve kültür alanındaki akademisyen ve uzmanlara yöneltilmek üzere 10 soru hazırlanmış fakat bu sorulardan kendi uzmanlık alanı dâhilindeki konularda açıklama yapılması istenmiştir. Bu sebeple akademisyen ve uzmanların derinlemesine mülakat yöntemi ile aktarmış olduğu veriler kullanıcı verileri ile eşleşen özel alanlarda değerlendirmeye alınmaktadır.

Kullanıcılar ile yapılan derinlemesine mülakat ile elde edilen verilerin nitel analiz yöntemi ile değerlendirilmesinde Maxqda yazılımı kullanılmıştır. Her bir kullanıcı belgesi üzerinde kodlama yapılarak veriler tasnif edilmiş ve bu belgeler üzerindeki veriler kullanılarak bağlam, kelime frekansı, verilerin tablo haline getirilmesinin görselleştirilmesinde Maxqda yazılımının olanaklarından yararlanılmaktadır.

Nitel araştırmanın veri analizi için ise içerik analizi yöntemi benimsenmiştir. Bu analiz yöntemi ile araştırma sorularına cevap aramak üzere temellendirme ilkesi ile görünenin ötesine geçmek kesinlik sağlamak üzere elde edilen veriler değerlendirilmektedir (Bilgin, 2014, s. 8). Nitel analiz yöntemi, kodlar, kategoriler ve temalardan oluşan bir sistem içinde bulguların tanımlanması ve değerlendirilmesi esasına dayanmaktadır. Tüm görüşme verilerin ortak bir sistem içinde ele alınmasına olanak sağlayan nitel analiz yöntemi ile değişkenler bağlamında ya da karşılaştırmalı olarak verileri analize tabi tutmak mümkün olmaktadır. Kodlama yöntemi ile derinlemesine mülakat yöntemi ile elde edilen verilerin kendi içindeki örüntüleri neden bağlamı ile ortaya koymak mümkün olmaktadır (Saldana, 2023, s. 9). Bu örüntülerin örtüşme ve ayrışma noktalarındaki genel ve istisnai durumlar analizin anlatımına temel teşkil etmektedir.

Kullanıcılara sorulan 27 sorunun cevapları ses kayıt yöntemi ile elde edilmiş ve deşifre edildikten sonra düzenlenmiştir. Sorulan sorulara verilen cevaplarda iç içe geçmiş veriler ayıklanmış ve bütün bir metin haline getirilmiştir. Bütün haline getirilen kullanıcı cevaplarından oluşan veriler değerlendirmeye tabi tutulup bu çerçevede birincil kodlamaya tabi tutulmaktadır. Tümevarım yöntemi ile elde edilen verilerin değerlendirilmesi esnasında kodlamalar yapılmaktadır. Kodlar işlevi itibariyle karşılık geldiği veriyi özetleyen, dikkat çeken, konunun temelini

vurgulayan, çağrışım yaratacak nitelikte olan kelime ya da kelime grupları olarak düzenlenmektedir (Saldana, 2023, s. 4). Birincil kodlama işlemi sonrasında temalar oluşturularak ikincil kodlar elde edilmektedir. Temaların, kodların kendi içindeki veri dağılımı incelenmiş ve her bir kullanıcının tema, kodlar içindeki verileri diğer kullanıcıların verileri ile değerlendirilmektedir. Bununla birlikte temalar ve kodların kelime bağlamı, kelime bulutu, kod karşılaştırması yapılmıştır. Elde edilen bulgular üzerinden iletişim, dil ve kültürün teknolojinin etkisiyle, iletişim kültürü bağlamında mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları kullanıcılarının günlük iletişim ve dil pratiklerine etkisi araştırılmıştır.

5.6. Tema ve Kodların Belirlenmesi

Mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcıları ve iletişim, dil ve kültür alanındaki akademisyen ve uzmanlardan derinlemesine mülakat yöntemiyle elde edilen veriler tematik olarak başlıklar altında toplanmıştır. Bu doğrultuda 7 ayrı tema oluşturulmuştur. Bu temalar;

- Mobil akıllı Mesajlaşma Uygulamalarının Kullanım Eğilimi

- Mobil Mesajlaşma Uygulamalarında İletişim Yöntemleri

- Bireysel ve Toplumsal İletişim Aracı Olarak Mobil Akıllı Mesajla

- Mobil Akıllı Mesajlaşma Uygulamalarının İletişim Kapasitesi

- Mobil Akıllı Mesajlaşma Uygulamalarının Kültürel Norm ve Değerler Çerçevesinde Kullanımı

- Yapay Zekâ Teknolojisi Tabanlı İletişime Kullanıcı Yaklaşımı

- Mobil Akıllı Mesajlaşma Uygulamalarında Dilin Kullanımı

5.7. Elde Edilen Bulgular ve Değerlendirilmesi

Derinlemesine mülakat yöntemi ile elde edilen bulgular tema olarak sınıflandırılan 7 ayrı başlık ve bunların alt kodları ile tasnif edilmiştir. Saha araştırmasının bulguları, tam yapılandırılmış sorular ile derinlemesine mülakat metodu ile elde edilen mobil

mesajlaşma kullanıcı verileri ve yarı yapılandırılmış sorular ile elde edilen mobil mesajlaşma kullanıcı ile akademisyen ve uzman verilerden oluşmaktadır.

5.7.1. Mobil Akıllı Telefon Kullanıcısı

Mobil telefonun internet alt yapısı ile kullanılmaya başlaması ile birlikte teknolojik olarak yeni bir sürece girilmiştir. Bu süreçten sonra mobil telefonlar 'akıllı' ön eki almıştır. Tuşlu telefon olarak da ifade edilen ilk mobil telefonların kullanımı, internetin kişisel kullanımının yaygınlaşması ile birlikte artmıştır. Mobil telefon teknolojisi ile internet teknolojisinin birlikteliği 'uygulama' olarak isimlendirilen iletişim platformlarının doğuşunu hızlandırmıştır. Bu çerçevede mobil akıllı telefon kullanıcısı mobil iletişim teknoloji sürecinde yeni bir aşamaya denk gelmektedir.

5.7.1.1. Demografik Bilgiler

Mobil akıllı telefon mesajlaşma uygulamalarının iletişim kültürünün dönüşümüne etkisinin kapsamında yapılan araştırmanın verileri elde edilmek üzere derinlemesine mülakat yapılmıştır. Tablo 1'de yer aldığı üzere cinsiyet, yaş, eğitim, coğrafi alana, statü olarak çeşitliliğe sahip mobil akıllı mesajlaşma kullanıcı evreni oluşturulması hedeflenmiştir.

Tablo 1. Derinlemesine Mülakat Yapılan Mobil akıllı Mesajlaşma Uygulamaları Kullanıcılarının Demografik Bilgileri

Kullanıcı Kodu	Cinsiyet	İkamet	Yaş	Eğitim	Meslek
K1	Erkek	Kartal	35-44	Doktora	Dış Ticaret Uzmanı
K2	Kadın	Başakşehir	35-44	Ön lisans	Eczane Teknisyeni
K3	Kadın	Sancaktepe	25-34	Lisans	Psikolog
K4	Erkek	Kadıköy	25-34	Lisans	Pazarlama
K5	Erkek	Maltepe	45-54	Lisans	Gazeteci
K6	Kadın	Fatih	35-44	Lisans	Yönetici Asistanı
K7	Kadın	Küçükçekmece	18-24	Lisans	Öğrenci
K8	Erkek	Tuzla	18-24	Lisans	Öğrenci

K9	Kadın	Şişli	55-64	Lisans	Emekli
K10	Kadın	Tuzla	18-24	Lisans	Öğrenci
K11	Kadın	Ümraniye	45-54	Yüksek Lisans	İletişim Uzmanı
K12	Kadın	Üsküdar	35-44	Lisans	Yazar
K13	Erkek	Bahçelievler	35-44	Yüksek Lisans	Yönetici
K14	Erkek	Bayrampaşa	35-44	Ön lisans	Mobilyacı
K15	Erkek	Kâğıthane	55-64	Yüksek Lisans	Araştırmacı
K16	Kadın	Sarıyer	55-64	Lise	Emekli
K17	Kadın	Bayrampaşa	45-54	İlkokul	Ev hanımı
K18	Kadın	Kadıköy	45-54	Lisans	Kimyager
K19	Erkek	Kartal	35-44	Doktora	Dernek Yöneticisi
K20	Kadın	Gaziosmanpaşa	18-24	Ön lisans	Anestezi Teknikeri
K21	Kadın	Bağcılar	35-44	Ön lisans	Kamu Personeli
K22	Erkek	Eyüp	45-54	Doktora	Yatırım Uzmanı
K23	Erkek	Avcılar	55-64	Lisans	Danışman
K24	Erkek	Bayrampaşa	18-24	Lisans	Öğrenci
K25	Kadın	Bahçelievler	55-64	İlkokul	Ev Hanımı

Araştırmada derinlemesine mülakat yapılan mobil akıllı telefon mesajlaşma uygulamaları kullanıcıların demografik özellikleri cinsiyet, ikamet, eğitim ve meslek kategorisinde heterojen özellik taşımaktadır. Söz konusu kullanıcılar araştırmanın evreni niteliğindeki İstanbul'un 19 farklı ilçesinde ikamet etmektedir. Grafik 5'te görüldüğü üzere, mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcıları, ilkokul, lise, lisans, ön lisans, yüksek lisan ve doktora düzeyinde eğitime sahip kişilerden oluşmaktadır.

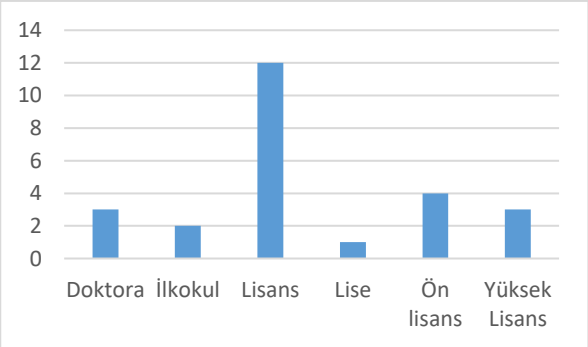

Grafik 7. Derinlemesine mülakat yapılan mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcıların eğitim dağılımı

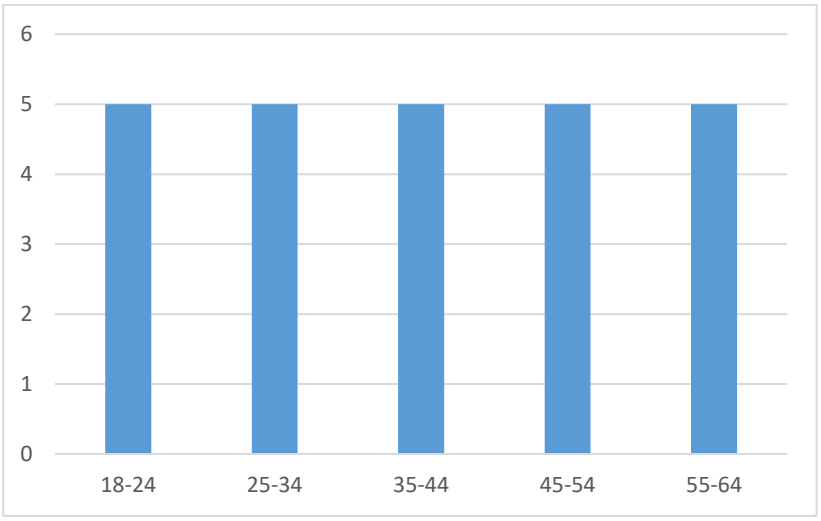

Grafik 8. Derinlemesine mülakat yapılan mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcıların yaş kategori dağılımı

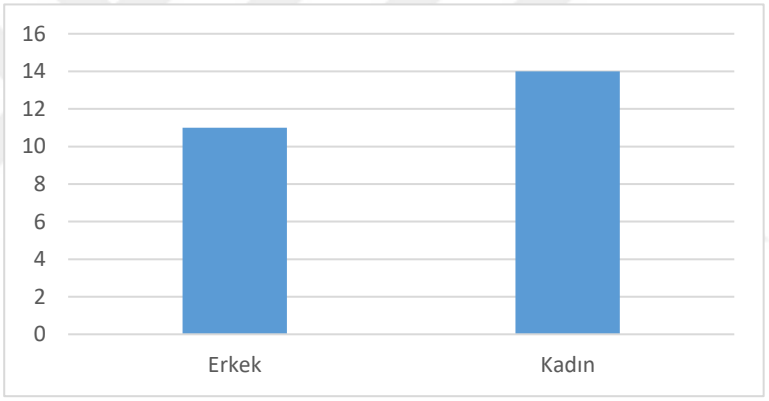

Grafik 9. Derinlemesine mülakat yapılan mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcıların cinsiyet dağılımı

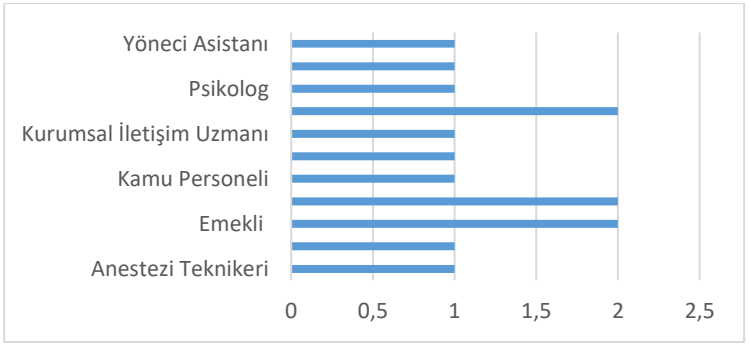

Grafik 10. Derinlemesine mülakat yapılan mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kadın kullanıcıların mesleki dağılımı

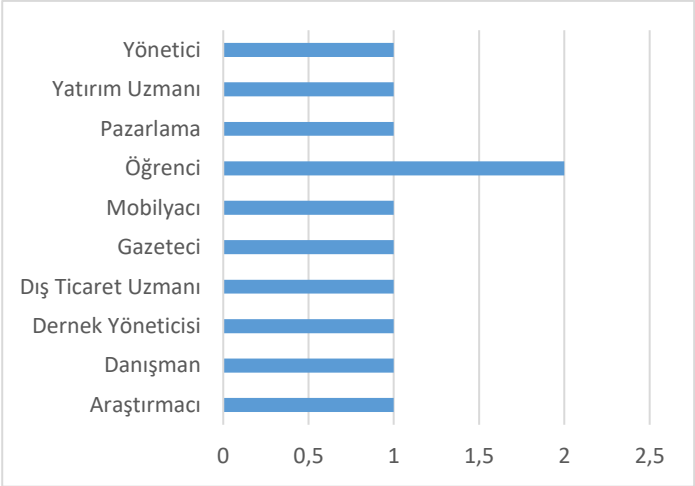

Grafik 11. Derinlemesine mülakat yapılan mobil akıllı mesajlaşma uygulaması erkek kullanıcıların mesleki dağılımı

5.7.1.2. Mobil Akıllı Telefon Kullanım Süresi

Tablo 2 Derinlemesine Mülakat Yapılan Kullanıcıların Mobil Telefon Kullanma Süreleri

Kullanıcı Kodu	**Mobil akıllı telefon Kullanım Süresi**
K1	2014 yılından beri mobil akıllı telefon kullanıyorum.
K2	10 yıldır mobil akıllı telefon kullanıyorum.
K3	2011 yılından beri akıllı telefon kullanıyorum.
K4	10 yılı geçkin süredir akıllı telefon kullanıyorum
K5	Çıkığından beri var bende
K6	10 yıldır mobil akıllı telefon kullanıyorum
K7	6 yıldır falan kullanıyorum.
K8	10 sene falan olması lazım. 7 yaşımdan beri kullanıyorum. Çıktığı tarihten beri kullanıyorum
K9	Çıktığı tarihten beri kullanıyorum
K10	Yaklaşık 10 yıldır mobil akıllı telefon kullanıyorum.
K11	15 yıldır kullanıyorum sanırım
K12	2013 olsa gerek.
K13	15 sene oldu diye düşünüyorum
K14	Akıllı telefona geçiş süreciyle beraber bizde ayak uydurmaya başladık.
K15	Yaklaşık olarak çıktığından beri akıllı telefon kullanıyorum
K16	Yaklaşık 7-8 yıldır kullanıyorum.

K17	15 yıldır kullanıyorum. Çıktığı günden beri ve bunlara geçtim.
K18	İlk çıktığından beri kullanıyorum.
K19	2011 yılından beri akıllı telefon kullanıyorum
K20	6-7 yıl olmuştur.
K21	15 yıllık oldu
K22	2007'den beri kullanıyorum
K23	En az 16 yıldır kullanıyorum
K24	Lise 1'den beri kullanıyorum. 10 senedir diyebiliriz.
K25	10 sene falan oldu herhalde benim. Bayağıdan beri kullanıyorum.

Tablo 2'de yer alan demografik bilgiler doğrultusunda 18-64 yaş arası kullanıcıların tamamı mobil akıllı telefon teknolojisini erken dönemde kullanmaya başlamıştır. Yorumlarda 'çıktığından beri' ifadesi dikkat çekmektedir. 18-24 yaş arası K8 kodlu 7 yaşından beri kullandığını söylemiştir. Görüşme yapılan kullanıcılar yaş, cinsiyet, eğitim, meslek olarak farklılıklar göstermesine karşın mobil akıllı telefon u kullanmaya erken dönemde başlamışlardır. Bu bakımdan derinlemesine mülakat yapılan grubun yeni iletişim teknolojisine yatkınlığından söz etmek mümkün olmaktadır.

5.7.1.3. Tema – Kod – Alt Kod

Tablo 3. Akıllı telefon mobil mesajlaşma uygulaması kullanıcıları derinlemesine mülakat verilerinin tema ve kod şeması

	Tema -Kod Şeması	
Tema 1	Mobil akıllı Mesajlaşma Uygulamalarının Kullanım Eğilimi	
		Mobil akıllı telefon Kullanımı
		Kullanılan Mesajlaşma Uygulamaları
		En Çok Tercih Edilen Mesajlaşma Uygulaması
		En Çok Tercih Edilen Mesajlaşma Uygulamasının Tercih Nedeni
		Kullanım Tercihleri
		Alternatif Kullanımlar
		Mobil Mesajlaşma Uygulamalarının Sınırlılıkları
Tema 2	Mobil Mesajlaşma Uygulamalarında İletişim Yöntemleri	
		Görüntülü

		Sesli
		Yazılı
Tema 3	Bireysel ve Toplumsal İletişim Aracı Olarak Mobil akıllı Mesajlaşma Uygulamaları	
		Yüz Yüze İletişim
		Grup İletişimi
		Anonimlik
Tema 4	Mobil akıllı Mesajlaşma Uygulamalarının İletişim Kapasitesi	
		Kısmen Yeterli
		Yeterli
		Yetersiz
Tema 5	Mobil akıllı Mesajlaşma Uygulamalarının Kültürel Norm ve Değerler Çerçevesinde Kullanımı	
		Üslup
		Özel Alan ve Gizlilik
		Toplumsal Normlar
Tema 6	Yapay Zekâ Teknolojisi Tabanlı İletişime Kullanıcı Yaklaşımı	
Tema 7	Mobil akıllı Mesajlaşma Uygulamalarında Dilin Kullanımı	
	Yazım Kuralları	
	Sembolik İletişim	

25 mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcısı ile 27 sorudan oluşan derinlemesine görüşmenin sonuçları temalar çerçevesinde tasnif edilmiştir. Analiz için belirlenen temalar; görüşme verilerinin tamamını içine alacak ve mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının iletişim, dil ve kültürel pratikler bağlamında iletişim kültürüne etkisini ölçmeye olanak tanıyacak şekilde kurgulanmıştır. Bu çerçevede kullanım eğilimleri, tercih edilen iletişim yöntemlerinin form olarak tercihi, mesajlaşma uygulamaları ile iletişimin bireysel ve toplumsal yönü, mesajlaşma uygulamalarının mesajın içeriğini aktarma kapasitesi, norm ve değerler bağlamında mesajlaşma uygulamalarının kullanımı ve yapay zekâ teknolojisi ile iletişime yaklaşımlar olarak belirlenmiştir.

5.7.1.3.1. Tema 1: Mobil akıllı Mesajlaşma Uygulamalarının Kullanım Eğilimi

Tema 1 çerçevesinde; kullanılan mesajlaşma uygulamaları, en çok tercih edilen mesajlaşma uygulamaları, en çok tercih edilen mesajlaşma uygulamasının tercih nedeni, kullanım tercihleri, alternatif kullanımlar, sınırlılıkları kodları altındaki derinlemesine mülakat verileri yer almaktadır.

Tablo 4. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları kullanıcıların kullandıkları ve kullanmayı en çok tercih ettikleri uygulamalar

Kullanıcı Kodu	**Kullanılan Mesajlaşma Uygulamaları**	**En Çok Tercih Edilen Mesajlaşma Uygulaması**
K1	Telefonumda WhatsApp, SMS, Instagram mesajlaşma uygulamaları var.	En çok WhatsApp kullanıyorum.
K2	WhatsApp başka da yok şu an. Telegram'da ara sıra kullandığım oldu. SMS de kullanıyorum	En çok WhatsApp kullanıyorum
K3	WhatsApp var. Instagram.	En çok WhatsApp kullanıyorum.
K4	WhatsApp, Messenger var ikisini kullanıyorum	Çoğunlukla WhatsApp. Messenger Instagram, Twitter gibi sohbet kutularını mesajlaşmak amacıyla zaman zaman kullanıyorum.
K5	WhatsApp, Bip, Telegram, Instagram, Facebook	WhatsApp en çok kullandığım.
K6	SMS mesajın dışında ben WhatsApp uygulamasını kullanıyorum.	En çok kullandığım kesinlikle WhatsApp.
K7	Sadece WhatsApp kullanıyorum.	Sadece WhatsApp kullanıyorum.
K8	Genellikle WhatsApp. Bazen Instagram. Bazen de SMS	WhatsApp en yoğun kullandığım
K9	Telegram, WhatsApp. Sosyal Instagram ve Facebook'un mesaj uygulaması.	En çok WhatsApp. Sosyal medya mesajlaşma uygulamalarının direkt mesaj bölümleri ve Telegram'ı üçüncü sıraya koyabiliriz.
K10	WhatsApp uygulaması.	Çoğunlukla WhatsApp.
K11	WhatsApp ve mesajlaşma olarak Instagram'ı kullanıyorum	En sık WhatsApp'ı Kullanıyorum

K12	WhatsApp, Telegram, Instagram Dm'si, Twitter'ın Dm'si, SMS.	En çok WhatsApp.
K13	WhatsApp, Telegram uygulaması var	En çok kullandığım WhatsApp var. Onun dışında zaman zaman Instagram'ı kullanıyorum. Bazen Twitter'dan arkadaşlarımla yazıştığım zamanlar olabiliyor. %95 oranda WhatsApp.
K14	WhatsApp Facebook Instagram var telefonumda	WhatsApp ekseri olarak kullandığım
K15	WhatsApp, Messenger, Sms.	En çok WhatsApp.
K16	Sadece WhatsApp kullanıyorum	Sadece WhatsApp kullanıyorum.
K17	WhatsApp, Instagram, SMS üçünü kullanıyorum. Mecbur kaldığım zaman. İhtiyaç duydukça SMS kullanıyorum.	En çok WhatsApp kullanıyorum.
K18	WhatsApp var. Onun haricinde bir de normal telefonum mesaj kısmındaki SMS mesaj var. Messenger var. Instagram'ın, Twitter'ın mesajı var	En çok WhatsApp, Instagram'ın mesaj kısmı, ondan sonra normal SMS.
K19	WhatsApp, Twitter ve telefonun SMS uygulaması. Trello ve Clickup.	En çok kullandığım uygulamaya gelince evet WhatsApp.
K20	WhatsApp ve Instagram.	Çoğunlukla WhatsApp kullanıyorum.
K21	WhatsApp.	WhatsApp uygulamasını kullanıyorum
K22	WhatsApp, Twitter, Instagram, SMS var.	En fazla WhatsApp'ı kullanıyorum.
K23	WhatsApp var.	Ağırlıklı olarak kullandığım WhatsApp.
K24	Şu anda sadece WhatsApp var. Instagram da var tabii.	Çoğunlukla WhatsApp'la mesajlaşıyorum. Instagram DM üzerinden arkadaşlarımla mesajlaştığım oluyor
K25	WhatsApp.	WhatsApp kullanıyorum

Kullanılan mesajlaşma uygulamaları ve en çok tercih edilen mesajlaşma uygulamaları karşılaştırmalı olarak **Tablo 4**'te yer almaktadır. Mobil akıllı telefonlarda mesajlaşmak için kullanılan uygulamalar; WhatsApp, Telegram, sosyal medya uygulamaları olan Instagram, Twitter, Facebook Messenger'ın doğrudan mesaj (DM) alanları ve mobil akıllı telefonların işletim sistemlerinde yer alan SMS özelliği olarak kullanıcı yorumlarında yer almaktadır. Mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının kullanmış olduğu mesajlaşma uygulaması olarak, sosyal medya uygulamalarının doğrudan mesaj özellikleri ve mobil akıllı telefonların SMS ifade edilmektedir. WhatsApp uygulamasının tüm kullanıcılarda en çok kullanılan mobil akıllı telefon mesajlaşma uygulaması olduğu görülmektedir. K10, K21, K23, K25 kodlu kullanıcılar mobil akıllı telefonlarında mesajlaşma olarak sadece WhatsApp uygulamasının olduğunu ve en çok WhatsApp uygulamasını kullandıklarını söylemişlerdir.

Tablo 5. Mobil akıllı Mesajlaşma Uygulamaları Kullanıcılarının en sık kullandıkları mesajlaşma uygulamasını tercih etme nedeni.

Kullanıcı Kodu	**En Çok Tercih Edilen Mesajlaşma Uygulamasının Tercih Nedeni**
K1	WhatsApp daha kolay. Pdf göndermek açmak haberleşmek iletişimi daha kolay sağladığını düşünüyorum. Çok hızlı. WhatsApp web'den cevap yazıp işime devam edebiliyorum. Böylece zaman kazanıyorum.
K2	Çok basit kullanımı. Herkes WhatsApp'ta daha aktif olduğu için daha çabuk sonuç alıyorum.
K3	Ara yüzüne ve kolaylıklarına artık tamamıyla alışmış olduğumuz için. En eski mesajlaşma uygulamalarından biri kullanışlı.
K4	WhatsApp yakın haberleşme platformu. Bu yüzden tercih ediyorum. Toplu mesaj atmak büyük bir efordan kurtarıyor. Mobil mesajlaşmanın avantajlı olması hızlı olması.
K5	Çok hızlı. Fotoğraf gönderiminde sorun yaratmıyor. Bir de çok yaygın herkesle oradan iletişim kurabiliyoruz. Çok iş görüyor çok hızlı işimizi kolaylaştırıyor.
K6	Yaygın olduğu için de herkese tek tek ulaşabiliyorum. Çok hızlı ve hızla cevap veren bir uygulama. Yurt dışı da benim çok işime yaradığı için kullanıyorum. Günümde yardımcı oluyor. Beni eğlendiriyor, işlerimi kolaylaştırıyor. Hızlı bir şekilde yani en uzaktakine ulaşabilme gibi durum var. Coğrafi alan avantajı denen bir şey var. Ulaşılabilir oluşu çok güzel.

K7	Herkesle iletişim kurmanın kolay yolu olduğu için kullanıyorum. Ulaşılabilir oluyorum ve mesajda atıyorum herkese. Her koşulda çünkü herkesin elinde telefon var.
K8	Daha kolay işletim sistemi. Hemen direk mesaj atınca direk geliyor.
K9	WhatsApp kullanmaya başlamış olmamın sebebi aslında ilk yaygın kullanılan bu tip mesajlaşma aracı olduğu için. Mesajlaşma uygulamaları ile daha kolay çözülebiliyor ve zaman kazandırıyor.
K10	WhatsApp daha kolay ve çoğu insan orada olduğu için tercih ediyorum.
K11	WhatsApp kolay ve hızlı ulaşabiliyorum. İletişim kurduklarım da genelde WhatsApp kullanıyor. Bazen her yöne kontör hakkım bitiyor bu nedenle WhatsApp üzerinden arama yapıyorum.
K12	Çok pratik, kullanımı kolay ve bütün networküm orada var. Herkese ulaşmak için iyi bir yol. Ailem, arkadaşlarım, iş bağlantılarım herkes artık WhatsApp kullandığı için artık dosya gönderirken de fotoğraf gönderirken de kullanıyorum. Link gönderirken de benim işim yazmakla ilgili olduğu için yazarken kendimi daha iyi ifade ediyorum konuşmaya göre. Ciddi bir konuysa mail ama şu saatte yemeğe gidelim mi diyeceksem o zaman WhatsApp. Kolayıma geliyor hızlı. WhatsApp aslında soruyu oraya bırakmak ve sen bunu istediğin zaman cevapla demek. Ekranda görmek istiyorum mesajı mahiyetini ve her zaman onu dinlemek için müsait olamayabiliyorum. Yarım saat WhatsApp'ta sohbet etmek karşılıklı görüşme ihtiyacımı karşılamış oluyor. Beni o fiziksel birlikteliğin sıkıntısından kurtarmış oluyor.
K13	Çünkü WhatsApp'ın şöyle bir özellik var. Herkes tarafından kullanılıyor. WhatsApp en fazla kullanışlı. Bir kişiye ulaşmak istersem çok rahat bir şekilde WhatsApp'tan ulaşabiliyorum. Mesajlaşmak çok daha rahat ve kolay olabiliyor. Herhangi bir şekilde uygun olmadığınız bir ortamda bile mesajlaşmayı çok rahat bir şekilde kullanabiliyorsunuz. Hızlı olması ve pratik olması noktasında da daha çok bu uygulamaları kullanıyorum.
K14	En yaygın olduğu için onu kullanıyoruz. Herkeste var. Hem yazılı hem görüntü olarak da tabii ki iletişim sağladığımız için güzel uygulama. Hızlı ve kolay oluyor.
K15	Çünkü daha yaygın kullanılıyor. Benim için de daha kolay. İletişimde hız var. Bu sana zaman kazandırıyor. Şehir ortamındaki zaman kısıtlılığı, zaman sorununu bu mecralarda aşabiliyorsun.

K16	WhatsApp daha kolay kullanımı. Sürekli elinin altında. İlk zaten ona yönlendirilmiş gibisin aslında. Belki bilinç dışı da onu kullanıyorsun. WhatsApp daha kişiye özel gibi duruyor. Mobil mesajlaşma uygulamaları aslında insanın hayatını kolaylaştırıyor güzel de bir şey eğer yerinde kullanırsan. Anlık bir şekilde karşı tarafa bilgi aktarabildim. Oraya gidip gelmeden yapabildim. O an aklına gelmiş bir şeyi hemen paylaşıyorsun karşı taraftan cevap alıyorsun.
K17	Hemen görülüyor yani hemen gidiyor o açıdan. Hızlı olduğu için.
K18	WhatsApp çünkü artık herkes onu kullanıyor. Herkes WhatsApp'tan daha çabuk haberleşiyor, daha kesin ve net oluyor. Yurt dışındaki insanları yüz yüze görüyorum. Görüntülü görüştüğüm zaman daha tatminkâr oluyor benim için. En büyük faydayı bana görüntülü görüşme pandemi zamanı verdi.
K19	Akış ve içerikler WhatsApp etrafında dönüyor. İşini yaptığım kanat yine WhatsApp üzerinden gönderiyordu. İşim biraz görsel olduğu için görselleri ve metinleri hızlıca ekleyebiliyoruz.
K20	İletişim gerçekten kolay oluyor ve en başından beri zaten hep WhatsApp hayatımda vardı. Bu yüzden WhatsApp'ta devam ediyorum. Uzak bir yerdeki insanla iletişim kurmaya tamamen avantaj olarak bakıyorum ben.
K21	Çünkü grup anlamında, iş anlamında çok kullanılıyor hem de daha hızlı bir şekilde ulaşım sağlanıyor. Uzaklık, mekân bir sürü etkenler girdiği zaman böyle bir şey çok zor oluyor. O yüzden hani iletişim anlamında mobil mesajlaşma iyi oluyor.
K22	WhatsApp kullanması çok kolay. Dosya transferi mümkün, konum bildirebiliyorsunuz, birden fazla kişiye çok çabuk ulaşabiliyorsunuz. Mobil mesajlaşma uygulamalarının iletişimi arttıran etkisi var. Mobil iletişimde mesafe sorunu olmuyor.
K23	Günlük yaşamda iletişimi WhatsApp üzerinden sağlıyorum. WhatsApp ilk olarak alıştık ona onu kullanmaya başladık. Belki daha kolayımıza geliyor veya diğer insanların da yoğunluk olarak bu uygulamayı kullanmalarından dolayı olsa gerek.
K24	WhatsApp daha pratik geliyor bana açıkçası ve çoğu kişi olup kullandığı için daha doğrusu herkeste olduğu için insanlara ulaşmamız daha kolay onun üzerinden.
K25	Bazen bir araya gelemiyor insan. O zamanlarda bu telefonlar çok iyi oluyor.

Tablo 5'te mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları kullanıcıların en çok tercih ettiği uygulama olan WhatsApp'ı tercih etme sebepleri içerisine hızlı, kolay, kullanışlı, basit, yaygın ve ilk mesajlaşma uygulaması olması ağırlıklı olarak ortaya çıkmaktadır. WhatsApp mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının bu uygulamayı tercih etme nedenleri arasında ikincil olarak, coğrafi avantaj sağlaması sebebiyle fiziki olarak bir araya gelme kısıtlılığı olan kişilerle iletişim kurmaya olanak sağlaması, dosya, belge, görsel göndermeye imkân vermesi olarak ifade edilmektedir. Tüm bu kullanım tercihlerinin WhatsApp kullanıcıları için bir alışkınlık yarattığı da kullanıcı ifadelerinde yer almaktadır.

Görsel 15. Mobil akıllı Mesajlaşma Uygulamaları Tercihleri Teması Doğrultusundaki Verilerin Kelime Bulutu

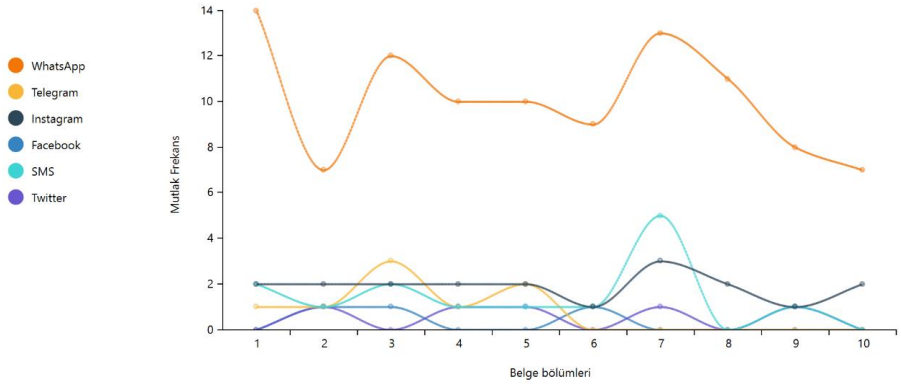

Grafik 12. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları kelime trendine göre kulanım eğrisi

Kullanılan mesajlaşma uygulamaları ve en çok tercih edilen mesajlaşma uygulaması kodlarına ilişkin verilerde Grafik 10'de yer alan kelime trendlerinde WhatsApp'ın kullanılan diğer uygulamalara oranla tercih ağırlığı görülmektedir.

Mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları içerisinde WhatsApp'ın kullanılmasını kelime bağlamı içinde ortaya koyan Görsel 18'de 'kolay, hızlı, herkeste var, ilk o çıktı,' ifadeleri öne çıkmaktadır.

Görsel 16. Kelime bağlamı içerisinde WhatsApp kullanım örüntüsü

Tablo 6. Mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının mesajlaşma uygulamalarını kullanırken ortaya koymuş oldukları tercihler

Kullanıcı Kodu	**Kullanım Tercihleri**
K1	WhatsApp web kullanıyorum iş yerinde
	WhatsApp'ta yazıştığım insanlar eşim, iş arkadaşlarım, dostlar okuldan arkadaşlar.
	Mesajlaşma günlük basit şeyler için kullanılması gerekir. Önemli konuların tartışmaların mesela karı koca tartışmasının mesajlaşma uygulaması üzerinden yapılmaması gerekir.
K2	Öğleden sonra daha çok kullanıyorum. Mesajlaşma uygulamaları ile iletişim kurmadığım insanlar yok yani. Zaten seçici davranıyoruz.
K3	Daha çok akşam hafta içi altı buçuktan sonra kullanıyorum görüşme için. Saat 11 ya da 12'ye kadar maksimum görüşmeler için kullanıyorum
	Direkt olarak veya ivedi bir şey bir bilgi edinmem gerekiyorsa özellikle iş saatlerinde kullanıyorum.
K4	En yoğun olarak kullandığım saatlerde altıyla sekiz arası.
	Mesajlaşmada sorun olduğunda kişinin kendisiyle doğrudan iletişime geçebilirim
K5	Haber amacıyla kullanıyorum.
	Bizim mesleğimizde saat aralığı olmadığı için şu saatte kapatıyorum şu saatte fazla diyemem. Sürekli güncel olarak açık ve ben sürekli gelen mesajlara cevap veriyorum. İstemezsem okumam açmam. Sessize alma çok bende.
	Mesaj gitmiyorsa başka bir yol denerim. Telefonla ararım
K6	WhatsApp'ım her zaman açıktır. Hiçbir zaman da kapatmam.
	İş çevresinde de sıklıkla kullanılan bir uygulama olduğu için eğer işle ilgiliyse tabii ki topluluk içerinde bakılmalıdır.
	İnternet yoksa telefon sonuçta var telefonla ulaşır o işi hallerim
	Hem iş hem özel hayatımda kullanıyorum
K7	Günün her saati aslında. Uyandığımda sabah yediden işte gece on ikiye kadar diyebiliriz.
K8	Biri mesaj atarsa bakıyorum. Sınırım yok. Bende numarası olan herkesle görüşebilirim. Akşam geç saatte bana yazacağını bildiğim zaman sessize alırım.

K9	Yani zaman zaman kontrol ediyorum ben gelen bir mesaj var mı cevap vermem gereken bir şey var mı diye.
	Listemde olup da yani mesaj uygulamalarıyla iletişim kurmadığım insanlar var mutlaka.
K10	Mesai saatleri dışında zaman sınırım yok
	Listemde olup da iletişim kurmadığım biri yok
	Kopukluk olduğunda bir an önce çözmeye çalışırım. Arama yöntemiyle olur belki.
K11	Yatağa girene kadar görüştüğüm ya da konuştuğum kişilerle mesajlaşabiliyorum. Bir sınır yok.
	Birçok işimizi WhatsApp üzerinden çözdüğümüz için bazen acil ve önemli durumlar olabiliyor. Listemde olan yöneticilerim var onlarla mesajlaşıyorum.
K12	Uyumadığım her saat uyanık olduğum her saat kullanıyorum.
	SMS atıp WhatsApp'taki mesaj gitmiyor şu an gibi oradan bilgilendirme yapıyorum.
K13	İş arkadaşlarım bana ulaşıyor hem de ben gün boyunca kullanıyorum
	Özel zamanı yok yani sabah saatlerinden başlayarak gece yarılarına kadar kullanıyorum.
	Artık günümüzde bu cihazlar ve bu uygulamalar son derece kullanılır hale geldi ve bazen elzem durumlarda kullanılabiliyor. İş hayatında okul hayatında yani özel hayatında kullanabiliyorsunuz. Bazı insanların işi tamamen WhatsApp üzerinden ve işte bu mobil uygulamalar üzerinden yürüyor.
	Mesajlaşmada sorun olduğunda çok önemli bir konuysa yani yanındaki bir arkadaşın falan varsa ondan telefonun istiyorsun. Yanında powerbank falan taşıyorsun, geceleyin yatmadan önce şarja takıyorsunuz olsun şarjı bitmesin diye.
K14	Lazım olduğu her saatte kullanıyorum
	Tanımadığım insanlarla zaten yazışmam. Uzaktan arkadaş çevrelerde falan çoğunlukla pek kullanmam mesajlaşmayı.
K15	Mesai saatleri içinde akşamları arkadaşlarla o da dokuz ile onbir arası.
K16	Zaten iş için kullandığım için günün her saati olabilir.
	İş için kullandığım için özel hayatım da çok fazla kullanmıyorum.
K17	Canımı sıkan bir durum olursa cevap vermiyorum ya da engelliyorum.
	Kopukluk olduğunda ya giderim çocuklarınkine mücadele ederim. Onu ararım tabi.

K18	Gece saat 11'den sonra kullanmıyorum. Ama bana gönderiyorlar. Mesaj sınırlaması yok onda.
	Ne söylemek istediğini merak ediyorsam direkt arıyorum. Tanımadığım insanlardan mesajlar geliyor onları direkt engelliyorum zaten cevap da vermiyorum. Mesajlaşmada sorun çıkarsa direkt arıyorum.
K19	Sekizden sonra hemen hemen hiç kimse ile konuşmuyorum. WhatsApp mesajı atmam.
	Hürmetler aslında mail çıkışı. Ama bunları da taşıyorum anlık mesajlara.
K20	Bir saat falan molalarında bir 15 dakika falan bakarım arkadaşlarımla vakit geçiririm. Onun dışında iş çıkışında çok fazla kullanırım. Arkadaşlarımla vakit geçirmediğim sürece kullanmam ama eve giderken falan çok kullanırım.
	İş için gerekli oluyor çoğu zaman.
	Sayılı insanlara yazarım.
K21	Hem grup anlamında, iş anlamında çok kullanılıyor
	Sabah yaklaşık 8-11 arası akşamları da yapmadan önce diyebilirim. Uygulamalar üzerinde iletişim kurmadığım insanlar var. Çok samimi olmadığım akrabalar da olabilir ya da iş hayatında işle ilgili olmadıkça iletişim kurmadığım çok insan var. Mesajlaşırken sorun olduğunda acil bir durumsa telafi etmeye çalışırım. Çözüm üretmeye çalışırım.
K22	Gecenin üçünde de ikisinde de kullanabilirim. Ama ağırlıklı olarak beşten sonra.
	İş yerinde arkadaşlarla görüşmeniz gerekiyorsa yazmak daha zor olacağı için görüntülü görüşme yapabiliyorum.
	Rehberimde varsa herkesle iletişim kurarım. Çok yakın değilse çok sık mesajlaşmam. Sadece yakınlarımla, yakın iş arkadaşlarımla mesajlaşmayı tercih ediyorum. 20 yaşın üstündeki insanlarla görüşmeyi tercih ediyorum ailemden değilse.
	Samimi olduğum birisi ise yani 10'a da yani diyelim ki saat onu 11'e kadar yazarım. Dost diyebileceğim kişiyse de onunla zaten bir saat mevhumu olmaz. İş ortamında gelen mesajlar sesli olmasın diye o bildirim ayarlarını hepsini kapattım sadece 3 kişinin bildirim ayarı açık. Onlar da işte benim hayatımdaki işte iş yerimde birinci derece sorumlu olduğum kişiden gelen mesajı açıktır. Yanlış anlaşılacağını zannettiğim düşündüğüm bir mesaj gönderdi isem de onu tekrar ilave bir açıklayıcı mesajla düzeltmeye çalışıyorum. Veya yanlış anlaşılmaya yol açmaması için önlem alırım.

K24	Akşam vakitlerinde eve gittiğimde okuldan eve döndüğünde kullanıyorum. 7 ile 12 arası diyebiliriz.
	Rahatsız olduğumda sessize alıyorum
K25	Mesela sabah bakıyorum mesajlarıma bakıyorum kimden geldi. İhtiyacım olduğu zaman. Gece hiç kullanmam. Karşıdan gelen mesaja göre mesajımı da ben de yazarım. Fazla İletişimi sevmiyorum. Yoğun iletişim kuran insanları sevmiyorum

Tablo 6'da görüldüğü üzere mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının kullanım tercihlerinde iş ve özel hayat yer almaktadır. Mesajlaşma uygulamalarının gün içinde kullanımı günün her saati ya da gece saatlerinde kullanmama şeklinde gerçekleşmektedir. Kullanıcılar, mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları ile iletişim kurarken kişiler ile ilgili de tercihleri çerçevesinde sessize alma, engelleme gibi uygulamaların getirmiş olduğu özellikleri kullanmaktadır. Elde edilen veriler doğrultusunda iş yaşamı içinde kullananlar ile sosyal yaşam dâhilinde kullananların mesajlaşmanın kullanıldığı zaman aralığında farklılıklar görülmektedir. İş kapsamında mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının kullanımı bu uygulamaların günün daha geniş bir zamanında aktif olduğuna dair veriler bulunmaktadır.

Tablo 7. Zaman, alan ve cihaz çerçevesinde mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının bağlamsal açılımı

Kullanıcı Kodu	**Kelime Bağlamında Alternatif Kullanımlar**		
K5	oradan iletişim kurabiliyoruz. Benim 24 saat meslek nedeniyle sabah açılıyor	gece	yarısına kadar sürekli açık. Bizim mesleğimizde saat aralığı olmadığı için
K7	için kullanıyorum. Günün her saati aslında. Uyandığımda sabah yediden işte	gece	onikiye kadar diyebiliriz. Ulaşılabilir oluyorum ve mesajda atıyorum herkese. Her
K13	gün boyunca kullanıyorum. Özel zamanı yok yani sabah saatlerinden başlayarak	gece	yarılarına kadar kullanıyorum. Artık günümüzde bu cihazlar ve bu uygulamalar
K18S	WhatsApp'tan daha çabuk haberleşiyor daha kesin ve net oluyor.	Gece	saat 11'den sonra kullanmıyorum. Ama bana gönderiyorlar. Mesaj sınırlaması

K25	Mesela sabah bakıyorum mesajlarıma bakıyorum kimden geldi. İhtiyacım olduğu zaman.	Gece	hiç kullanmam. Karşıdan gelen mesaja göre mesajımı da ben de
K1	çok WhatsApp kullanıyorum. WhatsApp daha kolay. WhatsApp web de kullanıyorum	iş	yerinde. Pdf göndermek açmak haberleşmek iletişimi daha kolay sağladığını düşünüyorum
K1	WhatsApp kullanmayan yaşlı insanlar var. WhatsApp'ta yazıştığım insanlar eşim,	iş	arkadaşlarım, dostlar okuldan arkadaşlar. Mesajın yanlış kişiye gitmesi hoş olmaz
K3	olarak veya ivedi bir şey bir bilgi edinmem gerekiyorsa özellikle	iş	saatlerinde kullanıyorum.
K5	bende. Mesaj gitmiyorsa başka bir yol denerim. Telefonla ararım. Çok	iş	görüyor çok hızlı işimizi kolaylaştırıyor.
K6	bir şey var. Daha hızlı bir şekilde mesajlaşmalarla ulaşabiliyorum. Hem	iş	hem özel hayatımda kullanıyorum. Ulaşılabilir oluşu çok güzel.
K12	orada var. Herkese ulaşmak için iyi bir yol. Ailem, arkadaşlarım,	iş	bağlantılarım herkes artık WhatsApp kullandığı için artık dosya gönderirken de
K16	de kullanabilirsin ama WhatsApp daha kişiye özel gibi duruyor. Zaten	iş	için kullandığım için günün her saati olabilir İş için kullandığım
K20	bir 15 dakika falan bakarım arkadaşlarımla vakit geçiririm. Onun dışında	iş	çıkışında çok fazla kullanırım. Arkadaşlarımla vakit geçirmediğim sürece kullanmam ama
K21	WhatsApp. WhatsApp uygulamasını çok kullanıyorum. Çünkü hem grup anlamında,	iş	anlamında çok kullanılıyor hem de daha hızlı bir şekilde ulaşım
K21	insanlar var. Çok samimi olmadığım akrabalar da olabilir ya da	iş	hayatında işle ilgili olmadıkça iletişim kurmadığım çok insan var. Mesajlaşırken

K22	kurarım. Çok yakın değilse çok sık mesajlaşmam. Sadece yakınlarımla, yakın	iş	arkadaşlarımla mesajlaşmayı tercih ediyorum. 20 yaşın üstündeki insanlarla görüşmeyi tercih
K23	uygulamayı kullanmalarından dolayı olsa gerek. Hem günlük hayatımızda hem sosyal	iş	hayatımızda günlük iletişimde insanları ararken hani müsait mi değil mi
K23	kişinin bildirim ayarı açık. Onlar da işte benim hayatımdaki işte	iş	yerimde birinci derece sorumlu olduğum kişiden gelen mesajı açıktır. Yanlış
K5	Benim 24 saat meslek nedeniyle sabah açılıyor gece yarısına kadar	sürekli	açık. Bizim mesleğimizde saat aralığı olmadığı için şu saatte kapatıyorum
K5	şu saatte fazla diyemem. Sürekli güncel olarak açık ve ben	sürekli	gelen mesajlara cevap veriyorum. İstemezsem okumam açmam. Sessize alma çok
K5	aralığı olmadığı için şu saatte kapatıyorum şu saatte fazla diyemem.	Sürekli	güncel olarak açık ve ben sürekli gelen mesajlara cevap veriyorum
K16	WhatsApp daha kolay kullanımı. Karşı taraf da çabuk cevap veriyor.	Sürekli	elinin altında. İlk zaten ona yönlendirilmiş gibisin aslında. Belki bilinç
K6	oluyor. Beni eğlendiriyor, işlerimi kolaylaştırıyor. İnternet yoksa telefon sonuçta var	telefonla	ulaşır o işi hallerim. Hızlı bir şekilde yani en uzaktakine
K12	diyeceksem o zaman WhatsApp. Kolayıma geliyor hızlı bir de şey	telefonla	o sırada sorduğum sorunun cevabını düşünmeye zamanın olmayabiliyor. WhatsApp aslında
K25	bunu önemserim. Bazen mesajlaşırken zorlandığım oluyor. Ben o kadar akıllı	telefonla	uğraşmıyorum. Bazen bir araya gelemiyor insan. O zamanlarda bu telefonlar
K5	Sessize alma çok bende. Mesaj gitmiyorsa başka bir yol denerim.	Telefonla	ararım. Çok iş görüyor çok hızlı işimizi kolaylaştırıyor.

K12	ihtiyacımı karşılamış oluyor. Beni o fiziksel birlikteliğin sıkıntısından kurtarmış oluyor.	Telefonla	aramak yerine oradan yazışarak hal hatır sormuş oluyoruz karşılıklı. WhatsApp
K23	düzeltmeye çalışıyorum. Veya yanlış anlaşılmaya yol açmaması için önlem alırım.	Telefonla	bir ya da iki dakika harcayarak ve sağlayacağımız iletişimi belki

Tablo 8. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının kullanım sınırlılıkları

Kullanıcı Kodu	**Mesajlaşma Uygulamalarının Sınırlılıkları**
K1	Diğer taraftan daha çok zaman da götürüyor olabilir. Bazı arkadaşlarla uzun uzun konuşabiliyorsunuz yazışırken. Hatta ben bazen daralıyorum
	İnsanların o iletişim yolları yok. Yani WhatsApp kullanmıyorlar. Etrafımızda WhatsApp kullanmayan yaşlı insanlar var.
	Mesajın yanlış kişiye gitmesi hoş olmaz. Hemen silebilirseniz ne ala silemezseniz özür dilemeniz lazım.
	Uygulama üzerinden teknik aksaklık varsa bazen WhatsApp çökebiliyor ya da internet çekmeyebiliyor. Yazıyorsunuz ama bazen mesaj gitmemiş oluyor.
K2	WhatsApp'tan ya da başka bir uygulamadan yazışırken o sıcaklık olduğunu düşünmüyorum.
K4	Bazen uygulamalar çöküyor. Mesajlaşmada sorun olduğunda
	O hisler duygular geçemediği için iki tarafta farklı geri bildirimlere sebebiyet verebilir.
K7	Görüntülü falan konuşurken sorun yaşadığım oluyor hatta internetin donduğu oluyor.
K8	Bağlantı kopuyor diye yazamıyorum. O zaman da genellikle SMS olarak atıyorum direk.
K9	İnternet kesintiler çok fazla olabiliyor. O yüzden hani görüntülü aramayı ben hiç yapmıyorum.
	Hiçbir mesajlaşma uygulamasını kullanmayan kişiler için aramak zorunda kalıyorum. Bu beni yoruyor bazen
K9	Bazen yazıyı düzeltirken falan hatalı bir şeyler yazıyor

K10	İyi yönleri de var ama kötü yönleri de. Mesajlaşırken aksilik olduğu durumda kopukluk hissederim
	Karşıdaki kişi seni görmediği için ya da nasıl bir düşünceyle yazdığını bilmediği için o yazdığın mesajı anlaşmada sıkıntılar olabiliyor bazen.
K11	Kopukluğu yaratan şey de oradaki kısa mesajlaşmamız olabilir. Başka birine göndereceği bir gifti bana gönderdi anında silip özür diledi. Bazı insanlar mobil mesajlaşmayı aktif kullanamıyor. Yanlış anlaşılmalara sebep olabiliyor.
K12	Yaşlı akrabalar olabilir bunlarla telefon üzerinden iletişim kurulmaz. Metrodayken yazdığım bir mesaj iletilemeyebiliyor yarısı gidebiliyor ve dediğimiz gibi karşıdaki anlamamış olabiliyor.
K13	Yazarak anlaşıyoruz aslında ama zamana bakıldığında da bayağı bir zaman kaybı var. 5 dakikada konuşacağın şeyi yazarak ikili olarak belki 15-20 dakikada konuşuyorsun.
K14	Mesajlaşmada aksaklık oluyor elbette bazen
K15	Görüntülü de aksayabiliyor.
	İletişim kurmadığım kişiler var. Mesela karşımdaki WhatsApp kullanmıyor. Karşımdaki akıllı telefon kullanmıyor. Bazen telefon otomatik çeviriyor fark etmiyorum.
	Kendini yeterince anlatamama, duygunu yeterince geçirmeme veya insani birtakım özelliklerle karşı karşıya olmanın getirdiği tercihleri yapamama gibi bir eksikliği var.
K16	Cevap verirken %100 samimi değilsiniz. Sadece cevap vermiş olmak da benim çok hoşlandığım tercih ettiğim bir şey değil.
	WhatsApp'la iletişim kuran kişi bir sürü şey yazıyor. Yani orada karşı karşıya olmadığımız için sanki onun arkasında saklanmış gibi onun arkasından rahat rahat konuşuyor
	Orada da çok cümle kuramıyoruz mesela. Bir şeyi anlatabilmek için çok belki uzun uzun anlatmak gerekiyor. Konuşurken bir çırpıda konuşuyorsun ve bitiyor istediğin duyguyu da karşı tarafa aktarabiliyorsun ama yazışmada onu yapamadığım için hoşuma gitmiyor.
K17	Mesajlaşırken aksaklık olunca sinirleniyorum. Diyorum bu WhatsApp niye yok. Bu internet niye bitti.
K18	WhatsApp ile yazabileceğiniz şeyler sınırlıdır.
K19	WhatsApp organize değil ve yanlış anlaşılmaya çok müsait.

	Limitler yetmiyor. 65 yaş üstü ile mesajlaşma ile iletişim kurmak istemiyorum. Çünkü WhatsApp gibi uygulamaları doğru kullanabildiklerini düşünmüyorum. Çocuklarla da 11-12 yaş altı ile de yazışmıyorum. Zaruri durumlar dışında tercih etmem.
	Sorun çözülecekken mesaj geç geldiği için sorun tırmanıyor. Bu durumda kusura bakma diyorum. Yanlış anlaşılmaya mahal verebilecek riskleri azaltıyoruz. Enerji aktarımı yok. WhatsApp'ta. Bu bir dezavantaj bu tip uygulamalar bence iletişim için bir araç. Kırılganlıkları bulunan bir araç.
K20	Mesajlaşmada sorun olduğunda elden bir şey gelmiyor o ayrı bir konu. Sinirlenirim tabii ki hani öfkelenirim yani nasıl gitmez. Şu an ihtiyacım var ve şu an olmuyor olması insanı gerçekten huzursuzluk eder.
	Sorun cihazlarla duygu geçirilememesi sadece.
	Kötü içerikli şeyler olmasını dezavantaj.
K22	Çok fazla sorun çıkıyor. Yanlış anlaşılmalar çok oluyor. Mobil iletişimde yazılı da yapsan sesli de yapsan görüntülü de yapsan kendini belli bir zaman aralığında sınırlandırmak zorunda kalıyorsunuz. Tanımadığınız kişilerle mesajlaşma uygulamalarında yaş, cinsiyet vs. özellikleri tam olarak göremiyorsunuz.
K23	Telefonla bir ya da iki dakika harcayarak ve sağlayacağımız iletişimi belki bu mesajlaşma yüzünden belki 5-6 dakika harcıyoruz.
	Müsait olmadığını düşünerek bu bizim daha kolayınıza geliyor. Çünkü direkt ulaşıyoruz mesajla. Telefonumuzu açmasa da o mesajı görerek buna buna ulaşacağını zaten biliyoruz.
K24	İnternetin çekmediği durumlarda ses gidiyor. Bu rahatsız ediyor. WhatsApp üzerinden iletişim kuramadığım insanlar var. Babaannemle hiç iletişim kurmadım WhatsApp üzerinden. Yaşı gereği insanlar çok anlamıyor.
	Bu tür uygulamalarda iletişimin kesilmesinin tek sebebi var internetin gitmesi. Çünkü her şey internete bağlı
K25	Fazla İletişimi sevmiyorum.
	Bazen mesajlaşırken zorlandığım oluyor. Ben o kadar akıllı telefonla uğraşmıyorum

Tablo 8'de Mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları kullanıcılarının vermiş oldukları bilgiler içerisinde söz konusu uygulamaların kullanım sınırlılıklarına ilişkin olarak; yaşa bağlı kullanım becerileri, internetin olmadığı durumlar, yazılı mesajlaşmanın

çok zaman alıyor olması, bazı kullanıcıların mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanmaması olarak ortaya çıkmaktadır. 25 mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcısından 22'sinin bu doğrultuda ifadeleri olurken 3 kullanıcı söz konusu mesajlaşma uygulamalarının sınırlılıklarına dair açıklama yapmamıştır. Ağırlıklı olarak en önemli kısıtlılık olarak internet bağlantısındaki aksaklıklar ve yazışmanın uzun zaman alması en önemli sınırlılık olarak kullanıcı derinlemesine mülakat verilerinde tespit edilmektedir. İnternet bağlantısının kopuk olduğu zamanlarda kullanıcılar da iletişim kuramamak duygusal bir olumsuzluk hali yaratmaktadır. Karşılıklı mesajlaşmanın anlık olarak gerçekleşmesi iletişim süreçlerinde karmaşaya ve yanlış anlaşılmaya neden olduğu kullanıcı beyanlarında yer almaktadır.

5.7.1.3.2. Tema 2: Akıllı Mobil Mesajlaşma Uygulamalarında İletişim Yöntemleri

Tema 2 kapsamında mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları kullanıcılarının mesajlaşmak için dilin hangi formunu kullanarak iletişim kurduğuna yönelik olarak elde edilen veriler bir araya getirilmiştir. Bu çerçevede yazılı, görüntülü, sesli olarak mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının kullanım tercihleri tasnif edilmiştir.

Tablo 9. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları kullanıcılarının mesajlaşma yöntemleri

Kullanıcı Kodu	**Yazılı Kullanım**	**Görüntülü Kullanım**	**Sesli Kullanım**
K1	En çok yazılı. % 90 yazılı. Yazılı ise günlük eşim yazıyor, arkadaşlarım yazıyor, aileden biri yazıyor.	% 3 görüntülü. Görüntülüyü çok sevmiyorum açıkçası. Bazen memlekette ailemle görüşüyorum. Annem uzakta bazen annemle, bazen yurt dışında arkadaşlarım var onlarla görüntülü konuşuyorum.	Sesli % 7-8. Sesli bazen mesajda hızlı. Yazamayacağımız bir şeyi hemen sesli arayıp, bazen telefon çekmiyor ama internet çekiyor o zaman WhatsApp'tan arıyorum. Ses kaydı göndermek çok nadiren kullandığım bir şey. Arayıp ses duymak hâl hatır sormak 1-2 dakika zaman vermek daha değerli.

K2	Yazılı olarak daha çok kullanıyorum. Yazılı iletişim kurmayı seviyorum.	Çok görüntülü kullanmıyorum.	Sesli de ben çok fazla eğer ki müsaitsem. Birinci derece yakınım ve dost dediğim insanlarsa sözlü yani arama yoluyla iletişim kuruyorum. Sesle yani sözlü iletişim daha etkili olduğunu düşünüyorum.
K3	Mümkün oldukça yazılı mesajlaşmayı tercih ediyorum. Söz uçar yazı kalır. Yazı olarak kalması gerekiyor.	Görüntünün de nedeni farklı şehirlerde yaşayan ailemle görüşmek için.	Sesli aramalarda zaten uzun süre konuşmayı sevmiyorum. Mesaj yazamayacağım durumdaysam ve konuşacağım konu toplum içerisinde konuşabileceğim rahatlıkla bir konuysa eğer sesli kullanıyorum.
K4	Yazılı olarak kullanıyorum en çok	Üçüncü ise görüntülü. Görmesi gerektiği bir durum vardır. O zaman da görüntülerin aramayı tercih ederim.	İkinci olarak sesli. Kış aylarında örneğin çok soğuk olduğu için mesajlaşmak zor. O yüzden ses kaydı gönderiyorum. Çok uzun bir şey yazacaksınız zamanımız yoktur ses kaydı atarsınız.
K5	En çok yazılı. Gazetenin işlerinde zaman kaybetmemek için yazışmayı kullanıyoruz. İş dışında ben hep yazışırım.	Görüntülü de toplantılarda kullanıyoruz. Birbirimizi görüyoruz, konuşuyoruz birbirimize daha fazla konuşma şansımız oluyor.	Sesli mesaj kullanmıyorum.
K6	Ben daha çok yazılı olanı kullanıyorum. Elimde böyle bir kanıt olması	Görüntülü aramayı da nadiren de olsa yapıyorum yurt dışındaki arkadaşlarımla görüşürken.	Sesli aramaları da ücretsiz olduğu için yurt dışıyla görüşmelerimde yapıyorum.

	açısından önemli. O yüzden daha çok yazılı yapıyorum.		
K7	Yarı yarıya diyelim yazılı ve sesli. Yazılı mesajda aksaklık yaşamam pek mümkün değil yazdıktan sonra hemen silip yenisini yazabilirsin. Mesaj yazarken çok daha rahat olduğumu düşünüyorum.	Ortamın rahatlığına bağlı olarak görüntülü olabilir veya karşı tarafla yakınlığına bağlı olarak görüntülü olabilir. Görüntülü falan konuşurken yaşadığım oluyor hatta internetin donduğu oluyor	Yarı yarıya diyelim yazılı ve sesli.
K8	En çok yazılı. Yazılıyı genellikle kısa mesajlarda tercih ederim.	Görüntülü çok nadir. Arkadaşlarım özlediğim zaman tercih ederim görüntülüyü. Bazen beden dili gerekiyor.	İkinci olarak da sesli. Uzun bir şey yazacağım zaman sesli olarak atıyorum. Görüntüm olmasa da olur diyorum. Yazılı aktaramayacağımı düşündüğüm zaman sesli olarak aktarıyorum.
K9	Yazı benim için daha kolay geliyor.	Görüntülü konuşmak bana çok anlamlı gelmiyor.	Uzun yazışmalar olacaksa onda da normal telefon hattı numarası ile arayıp görüşmeyi tercih ediyorum. Anlamadığını ve sıkıntı olduğunu düşünürsem zaten arıyorum direkt telefonla
K10	Yazılı olanını en çok kullanıyorum.	Görüntülü genelde arkadaşlarım, okuldaşlarım ya da ailemle iletişim kurarken kullanıyorum. Görüntülü	Sesli anlatmam gerekiyorsa bir şeyi özel durumlarda kullanıyorum.

		görüşmek beni çok rahat hissettirmiyor. Çok yapay geliyor bir ekrana bakmak. Karşımdakinin görüntüsüyle konuştuğumun farkında oluyorum ve bu canımı sıkıyor.	
K11	Yazılı olarak en çok kullanıyorum. Toplantı zamanlarında da yazılı konuşmayı tercih ediyorum.	Yazıdan sonra görüntüyü kullanıyorum. Ailemle ve yakın ilişkide olduklarımla genelde görüntülü konuşuyoruz.	Görüntüden sonra da internet üzerinden konuşma.
K12	Yazarken kendimi daha iyi ifade ediyorum konuşmaya göre. Haberleşmek için yazılı özelliğini kullanıyorum.	Görüntülü konuşmayı çocuklarım uzaktayken onlarla yapıyorum. Diğer zamanlarda pek tercih etmiyorum.	Telefonda olsa ona bir bahane bulamam. İnsanlar sesli mesaj göndermenin konforuna alıştılar ve yazmıyorlar. Sesini duymak konuşmak daha sağlıklı sonuç almamızı sağlayabiliyor.
K13	En fazla yazılı kullanılıyorum. Mesajlaşmak çok daha rahat ve kolay olabiliyor. Sesli bir ortamda konuşamıyorsunuz ama yazabiliyorsunuz ve sadece siz okuyabiliyorsunuz.	En sonunda da görüntülü. Kızımı arıyorsam onu mesela görüntülü arıyorum. Samimi olduğum bir arkadaşım değilse direk görüntülü arama yapmıyorum. Görüntülü araması mesela zaman zaman beni rahatsız edebiliyor. Çünkü an uygun olamayabiliyorum.	İkinci olarak sesli. Samimi olduğum kişilere daha çok o WhatsApp'tan arayabiliyorum. Sohbetim olmayan insanları genelde normal telefonla normal GSM operatörüyle arıyorum.

K14	Yazılı en çok kullanıyorum.	Görüntülü görüşmem gereken yerler de tabii ki görüntülü görüşüyoruz.	Sesli mesaj yerine aramayı tercih ediyorum.
K15	En çok yazılı olanını kullanarak iletişim kuruyorum. Yazıda düzeltebileceğim için yazıyı tercih ediyorum.	Görüntülü konuşmayı da yapıyorum. Görüntülü de aksayabiliyor.	Sesli olanı çok fazla kullanmadım. Sesli mesajda çok düzeltemeyebiliyorsun. Samimiyeti daha yüksek olan veya hatırı daha yüksek olanlar da ben konuşarak hallediyorum
K16	Sadece yazılı kullanıyorum. İhtiyacım olduğu zaman yazılı bir an önce cevap alabilmek için. Yazılı olarak tercih etmemin sebebi biraz da kayıt olarak kalsın.	Görüntü çok fazla kullanmıyorum. Görüntüydü videoydu bu tip şeylerin hiçbirini hiçbir alanda kullanmıyorum.	Ben konuşmayı tercih ederim. Yüz yüze konuşamayacağı, konuşabilecek cesaretleri olmadığı için yazışma yoluna gidiyorlar. Karşılıklı sesli iletişimi tercih ediyorum. Mesajda sorun olduğunda sesli iletişime geçiyorum.
K17	En çok yazılı en çok tercih ediyorum.	Mesafeliyim açıkçası görüntülüye. Binde bir WhatsApp görüntülü görüşmesi yaparım.	Konuşmaları arada sırada atıyorum.
K18	Genellikle yazılıyı tercih ediyorum. Mesajlaşma ile sadece duygusuz bir şekilde yazışıyorsunuz.	İnsanlar uzaktaysa eğer görüntülü. Görüntülü de hani daha çok böyle özel şeylerde	Yazılıdan sondan sonra sesli. Eğer konuşulan konular uzunsa yazmaya üşendiğimden dolayı sesliye geçiyorum. Eğer önemli bir konuysa kesinlikle konuşarak hallediyorum bu işi.
K19	Ben ekseriyetle yazılı atmayı tercih ediyorum.	Çok ender karşı tarafla paylaşmamın zaruri olduğu durumlarda	Eğer yoldaysam ses kaydı atıyorum. konuşmanın hem

		görüntü atarım. Sözle ifade demeyeceğim durumlarda görüntü atarım.	yaşlılara hem de bize iyi geldiğini düşünüyorum.
K20	En çok yazılı tabi ki. Yazılıyı ben günlük hayatımda kullanıyorum.	Görüntülü de uzak bir yerde olduğumda ailemle konuşmak için çok kullanırım. Karşıma çıkan biriyle görüntülü görüşme yapmıyorum	Samimi olduğum nadir insanlara ses kaydı atarım. Yakın arkadaşlarımla ses kaydı olarak şey yapıyorum.
K21	En sık yazılı. Yazılı da genellikle iş anlamında da çok yazılı yapıyorum.	En son da görüntülü. Görüntü olduğun zaman uzaktaki sevdiklerime ulaşmayı tercih ediyorum	İkinci olarak sesli. Sesliyi de sevdiğim yakın olan arkadaşlarımla yapıyorum.
K22	Kişinin meşgul olabileceğini düşünürsem yazı yazmayı tercih ediyorum. %80 oranında yazılı yapmayı tercih ediyorum.	İş yerinde arkadaşlarla görüşmeniz gerekiyorsa yazmak daha zor olacağı için görüntülü görüşme yapabiliyorum.	Samimi arkadaşlarımın olduğu zaman ses kaydını tercih ediyorum. Anlatamadığımı düşündüğüm zaman sesle mesajlara geçiyorum.
K23	% 90 yazarak iletişim sağlamayı tercih ediyorum. Biraz da kanıt belge oluyor.	Görüntülü hiç kullanmıyorum.	Çok acilse sesli mesaj. Çok uzun anlatılacak şeyleri telefonla konuşarak anlatmayı daha çok tercih ediyorum.
K24	En çok yazılı olarak ediyorum. Bazı kişilerle mesajlarla anlaşamıyorsunuz.	Görüntülüyü uzakta olan özlediğim kişileri arıyorum. Görüntülü konuşunca yüz yüze konuşuyormuşuz gibi oluyor.	Uzun zaman gereken konularda sesli mesaj atabiliyorum.

K25	Mesaj çekiyorum. Yazılıyı daha çok kullanıyorum	Çocuklar arayınca görüntülü konuşuyorum	Sesli de konuşmayı tercih ediyorum. Sesli mesaj olarak fazla kullanmam

Tablo 9'da yer alan mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının derinlemesine mülakat verilerinde ağırlıklı olarak yazılı mesajlaşma tercih edilmektedir. Yazılı mesajlaşma belgesel olarak bir kanıt olarak da görülmektedir kullanıcı verilerine göre. Görüntülü ve sesli mesajlaşma ya da görüşmenin kullanım ağırlığı birbirine yakın olarak kullanıcı verilerinde yer almaktadır. Görüntülü görüşme yakın görülen ve uzakta olana kişilerle iletişim kurmak için tercih edilmektedir. Sesli görüşme ise mesajlaşma uygulaması ile ses kaydedip göndermek ya da yine mesajlaşma uygulaması ile sesli aramak olarak iki şekilde ortaya çıkmaktadır kullanıcı iletişim eylemlerinde. Uzun bir konu ise yazışmak yerine sesli mesaj göndermek ya da sesli arama yapmak şeklinde kullanıcılar tercih geliştirmektedir. Sesli iletişimde mesajlaşma uygulamalarının yetersiz kaldığı durumlarda ise telefon ile görüşme yapma tercihi kullanılmaktadır mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcıları tarafından. Görüntülü konuşmada olduğu gibi mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları ile sesli arama seçeneğinde yurt dışında olmak bir kriter olarak ortaya çıkmaktadır.

Görsel 17. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının kullanım tercihlerinin ağırlığını gösteren kelime bulutu.

5.7.1.3.3. Tema 3: Bireysel ve Toplumsal İletişim Aracı Olarak Mobil akıllı Mesajlaşma Uygulamaları

Tema 3 kapsamında mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları kullanıcılarının iletişimin tüm unsurlarının açıklık ilkesi ile ilişkisi hedeflenmektedir. Bu amaçla yüz yüze iletişim, grup iletişimi ve anonimlik ayrımları çerçevesinde bireysel ve toplumsal iletişim aracı olarak mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları ile kurulan iletişim ele alınmıştır. Bu üç unsurda bireysel ve toplumsal boyutta iletişimin açıklık ilkesi bağlamında temaya ilişkin veriler ele alınmaktadır. Yüz yüze iletişimde dile ilişkin aktarımın açık ve kapsamlı olması, grup iletişiminde mesajın hedefinin çoğu zaman anonim özellik taşıması ve mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının kimlik unsuru olarak profil görsellerinin kimliğe vurgu yapması Tema 3'ün kapsamını açıklamak için dayanak teşkil etmektedir.

Tablo 10. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları ile iletişime karşın yüz yüze iletişime kullanıcı yaklaşımı.

Kullanıcı Kodu	**Yüz Yüze İletişim**
K1	Yüz yüze ya da telefonla görüşme çok daha sağlıklı.
K2	Sizin yazdıklarınız çok önemli ama yani fiziki ortamdaki iletişim bence daha güzel.
K3	Ciddi konularda yüz yüze iletişim kurmayı tercih ederim.
K4	Değer verdiğim kişilerle mesajlaşmaktansa yüz yüze gelip kahve içmeyi görüşmeyi önemsiyorum. Bildiğimiz anlamda iletişim daha değerli kıymetli gerçek geliyor
K5	Yüz yüze bir konuyu aktarırken çok daha rahat davranabilirsiniz. Yüz yüze birine bir şeyler anlatırken %100 onun etkisini karşı taraftan alabiliyorsunuz.
K6	Yüz yüze iletişim tatbikî çok daha sıcak ve doğal.
K7	Yüz yüze ile mobil iletişim arasında aşırı derecede bir fark oluyor. İnsanların sonuçta mimiklerini ve jestleri görmüyorsun ve bazen ne demek istediklerini anlayamayabiliyorsun.
K8	Yüz yüze konuşmak daha mantıklı geliyor. Bazen beden dili gerekiyor. Beden dili olsun ses tonu olsun anlayabiliyor.

K9	Yüz yüze görüşmek daha verimli fakat her zaman bir araya gelmek mümkün olamıyor.
K10	Yüz yüze olsam daha rahat açıklayabilirim. Sevdiğim insanlarla yüz yüze görüşmeyi tercih ederim.
K11	Yüz yüze iletişim daha doğal aslında. Beden diliniz devreye giriyor. Mesajınızı daha yoğun aktarabiliyorsunuz.
K12	Yüz yüze görüşmenin ayrı bir işlevi, doğallığı var iletişim açısından ama her zaman yüz yüze görüşmek mümkün olamıyor.
K13	Duyguyu aktarmak gerektiğinde yüz yüze konuşmanın daha doğru olacağına inanıyorum. Yüz yüze iletişimin çok daha güçlü olduğunu düşünüyorum.
K14	Yüz yüze daha doğal sıcak geliyor insana. Yüz yüze bakmak en azından görüntülü iletişim kurmak daha iyidir.
K15	Yüz yüze diyalog daima daha kapsamlı ve daha tamamlayıcıdır. Gerektiğinde ani müdahalelerle bir şeyleri düzeltebilirsin ve bunu karşı tarafın doğru anlama şansı çok daha yüksektir. Yüz yüze iletişim dijital iletişimden çok daha yukarıdadır.
K16	Yüz yüze olduğu zaman bu kadar da rahat konuşamıyor insanlar. Konuşurken bir çırpıda konuşuyorsun ve bitiyor istediğin duyguyu da karşı tarafa aktarabiliyorsun
K17	Yüz yüze görüşmek daha farklı oluyor.
K18	Fiziki olarak görüşmek tabii ki her zaman için daha büyük avantaj ve daha çok tercih edeceğim bir şey.
K19	Yüz yüze iletişim Zoom dahil mobil aplikasyonlarla iletişime geçmekten çok daha iyi. Esas olan yine özünde birebir yüz yüze gelebilmektir. Amaç birebir belli bir ortamda fiziki olarak dokunabilmek.
K20	Yüz yüze konuşmak daha iyi ama uzaktaki bir arkadaşınla her zaman bu imkânı bulmak mümkün olmayabilir.
K21	Yüz yüze olduğu zaman karşıdaki insanın mimikleri enerjisi hareketleri konuşma tarzın hepsi de gösterilebiliyor. Yüz yüze konuşmayı iletişim kurmayı tercih ederim. Yüze yüze fiziki görüşüldüğü zaman tüm duygularını yansıtabiliyorsun karşıdaki insana.
K22	Yüz yüze iletişim kurduğun zaman kendini sınırlıyorsun. Yüz yüze olduğu zaman utanma duygusu mu geliyor bilemiyorum ama her şeyi söyleyemiyorsun. Artık seninle görüşmek istemiyorum diye rahatlıkla yazabilirsin ama insanların yüzüne senle görüşmek istemiyorum diye yani rahatlıkla söyleyemiyorsun. Yüz

	yüze iletişime girdiği zaman insanları daha psikolojik durumsal olarak daha iyi tahlil edebiliyorsun. Yüz yüze iletişimde insanların kendini anlatabilmesi açısından kendi psikolojik durumunu yansıtması açısından da çok daha avantajlı olduğunu düşünüyorum. Yüz yüze iletişim çok daha etkili. Yüz yüze iletişimde daha kaliteli bir iletişim söz konusu.
K23	Yüz yüze veya telefonla iletişime geçerek o duyguyu o yanlış anlaşılmayı gidebiliyoruz. En iyi iletişim yüz yüze veya en azından sesli olarak konuşarak yapılan iletişim
K24	Yüz yüze konuşurken insanlar sıkılabiliyor. Yüz yüze daha iyi ama mesajın da daha iyi olduğu durumlar var. Görüntülü konuşunca yüz yüze konuşuyormuşuz gibi oluyor.
K25	Yani birebir karşısındakiyle konuşurken problem çıkmıyor. Bire bir konuşmak görüşmek iyidir.

Tablo 10'da yüz yüze iletişim mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları ile iletişim kıyaslanarak kullanıcılar tarafından değerlendirmesinde yüz yüze iletişim daha doğal, sıcak, güçlü, verimli, rahat, değerli, sağlıklı, güzel olarak nitelendirilmiştir. Yüz yüze iletişimde etkileşimin daha yüksek olduğu ve ciddi konularda tercih edilmesi gerektiği görüşü mülakat verilerinde yer almıştır. Yüz yüze iletişime ilişkin mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları kullanıcılarının ağırlıklı olarak değindiği husus ise yüz yüze iletişimde en önemli unsurun beden dilinin yarattığı fark olarak ortaya çıkmaktadır. Kullanıcı derinlemesine mülakat verilerinde; jest, mimik ve sesin iletişime katmış olduğu anlam aktarımı yüz yüze iletişimde etkileşimi artıran bir etken olarak yer almaktadır.

Tablo 11. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları ile gerçekleşen grup iletişimine kullanıcı yaklaşımları

Kullanıcı Kodu	**Grup İletişimi**
K1	Bir yıl sessize aldığım çok grup var. Bazen çok saçma sapan muhabbetler dönüyor gruplarda. Bazen çok yararlı olduğunu düşünüyorum. Çok boş olursam bakıyorum onun dışında bakmıyorum.
K2	Tanımadığımız insanlar falan mesaj gönderebiliyor. Onları sevmiyorum. Gruplarda çok fazla aslında yazmam. Grupları sessize alıyorum. Sadece arkadaş

	gruplarında çok aktifim. Hatim grubumuz, sınıf grupları. Bazı grupları genelde sessize alıyorum.
K3	En çok da aile grubumuzda çok sık yazışıyoruz ama arkadaş gruplarında çok sık yazışmam. Bireysel bire bir de biriyle diyaloga girmeyi tercih ederim.
K4	Gruplarda çok nadir yazarım. Çünkü beni ilgilendirmeyen çok fazla mesaj var.
K5	Sürekli yazışıyoruz gruplarda. İşim gereği tüm gruplarda ilgimi çeken mesajlara bakıyorum. İş dışında çocukluk arkadaşlarım bir şey yazar onlara yazarım.
K6	Gruplarda çok nadir yazarım. Gruplarımız tamamıyla yine işle ilgili. Ben teke tek arkadaşlarımla görüşüyorum.
K7	Gruplarda aktif olarak konuşan bir insan değilim.
K8	Gruplarda çok aktif değilim. Genelde özelden yazıyorum. Biraz boş geliyor gruplar.
K9	Grup yazışmaları sıkıntı oluyor. Bakmamaya bakıp geçmeyi tercih ediyorum. Arkadaş lise üniversite gruplardaki yazışmalara çok fazla girmiyorum. Sürekli yazışıyorlar o da bana zaman kaybı gibi geliyor.
K10	Ailem ile olan grupta sık yazarım. Onun dışında okul ve arkadaş gruplarında benimle ilgili bir durum varsa yazarım. Gruplarda kısıtlama getiriyorum.
K11	Grup konuşması oluyor. Yazılı mesajla iletişim kuruyoruz yani orada birçok grubumuz var. Gruplarda genelde yazılı mesajlaşma oluyor. Arkadaşlarla da iletişim kuruyorum. Gruptan mesajlaşma daha çok oluyor son zamanlarda. Gruplarda yazışma düzeyim ortanın bir üst seviyesindedir.
K12	WhatsApp gruplarını sessize alıyorum. Veli grupları var. Eğer içeride ne olup bittiğini merak edersem girip bakıyorum.
K13	İş grubumuz arkadaş grubumuz. Gruplarda sürekli olarak yazışıyoruz. İlgimi çeken bir konu olduğu zaman sende müdahil oluyorsun.
K14	Gruplar da lazım olduğu zaman sürekli değil.
K15	Gruplarda genel olarak dinleyiciyi ya da takipçi durumunda kalıyorum. Grupların çoğunun fazladan bir angarya olduğunu düşünüyorum. Gruplardan hatır için çıkamıyorsun.
K16	Hiçbir zaman gruplarda yazmam. İyi tarafları da var tabii bilgileniyorsun belki bazı konularda.
K17	Görürsem cevap veriyorum
K18	Gruba dahil olup da gece 12'den sonra mesaj atanlar olduğu zaman direkt olarak uyarıp ondan sonra da çıkıyorum
K19	Gruplarda ender yazıyorum.

K20	Gruplarda gerektiği kadar yazışırım
K21	Grup yazışmalarına mümkünse hiç girmemeye çalışırım. Bazı konuşmalar lakayt olabiliyor. WhatsApp gruplarında genellikle sesi kısıyorum.
K22	Gruplarda çok sık yazıyorum. Özellikle akşam saatlerinde.
K23	İşle alakalı gruplarda günün her saatinde biz yazmasak da başkalarının yazdığı mesajları okumak durumunda kalıyoruz. İzin alınmadan eklediğimiz için rahatsız eder. Çok kıramayacağım bir kişiyse ondan izin isteyerek o gruptan ayrılırım. Maalesef hem iş saatinizden hem de ömrümüzden maalesef çalıyor gruplar.
K24	Arkadaş gruplarımda yazarım. Ama çok değil. Çoğunlukla okurum. Rahatsız olmuyorum ama sessize alıyorum.
K25	Benim hatim gruplarım var. Aile olarak grubumuz var mesela onlardan gelen mesajlara bakıyorum. Arkadaş gruplarımız var mesela onlarla tabii ki hep yazışırız.

Tablo 11'de mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarındaki gruplarda kurulan iletişime derinlemesine mülakat yapılan kullanıcıların tamamı bir grubun üyesi olarak aktif kullanıcı ya da mesafeli olarak yorum yapmıştır. K5, K6, K13, K23 kullanıcılar iş sebebiyle yoğun kullandığını ifade etmiştir. Söz konusu gruplar ile ilgili olarak 'boş, saçma, angarya, zaman kaybı' gibi tanımlamalar kullanılmıştır. Sürekli yazışmalar olduğu ağırlıklı olarak yer bulmuştur yorumlarda. K16 kodlu kullanıcı grupların bilgilenmek için faydalı olduğunu söylemiştir. Gruplar ile ilgili olarak izinsiz olarak gruba eklenmenin rahatsız edici olduğu belirtilmiştir. Grup olarak iş, arkadaş, veli, hatim, aile çeşitleri yer almıştır derinlemesine mülakat verilerinde. Grup yazışmalarında sadece okuyucu olduğunu ve bildirimleri sessize aldığını ifade eden kullanıcılar ağırlıklı olarak yer almaktadır. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarında grup iletişimine dair derinlemesine mülakat verilerinde, rahatsız olmasına rağmen gruplardan çıkmak yerine sessize almak ya da mesajlara bakmamak yönünde kullanım tercihi yaptığı görülmektedir.

Tablo 12. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarında kullanılan profil fotoğraflarının anonimlik bağlamında kimlik temsili

Kullanıcı Kodu	**Anonimlik**
K1	Ben kendi resmimi profilimde genelde kullanıyorum. En azında yüz ifademin net olduğu bir görsel kullanmaya çalışıyorum.
K2	Profilimde genelde manzara kullanıyordum. Herkes çocuklarını koyduğu için bazen onu koyuyoruz.
K3	Profilde teşhirci olmayan görseller kullanırım.
K4	Profilime yüzümün belli olduğu gören kişinin beni tanıyabileceği şekilde fotoğraf koyarım.
K5	Profilimde kendi fotoğrafımı kullanırım.
K6	Manzarasını sevdiğim bir yerden bir fotoğraf paylaşmayı tercih ederim. Ama ben olurum o fotoğrafta.
K7	Benim yüzüm yok profil fotoğrafımda iş WhatsApp'ı falan olduğunda o zaman yüzümü koyarım.
K8	Profilimde genellikle tatilde çekildiğim olur. Kim olduğumu gösteren fotoğraflar olur.
K9	Profilimde ben kendi fotoğrafımı kullanırım.
K10	Şu anda profilimde bir çizgi film karakteri gibi bir şey var animasyon. Yani insanlara kişiliğimle ilgili bilgi vereceğini düşündüğüm şeyler paylaşıyorum
K11	Kendi profilimi koymayı tercih ediyorum. Yüz yüze iletişim daha doğal aslında. Beden diliniz devreye giriyor. Mesajınızı daha yoğun aktarabiliyorsunuz.
K12	Yüzümü tam karşıdan göstermesi ve sadece yüz.
K13	Profilime genelde aile fotoğraflarımı koyuyorum.
K14	Profilime kendi resmimi koyarım.
K15	Profil fotoğrafımda yüzümün göründüğü fotoğraflar kullanırım.
K16	Profilde yüzüm belli kimliğim bellidir.
K17	Hep manzara ya da çocuklarımı resmi olur profilimde
K18	Profilimde ya manzara kullanıyorum ya komik resim kullanıyorum.
K19	Genelde göğüs üstündeki fotoğraflarımı kullanırım. Yüzüm belli olacak şekilde
K20	Tamamen boydan normal profil fotoğrafı kullanırım
K21	Profilime kendi fotoğrafım ya da doğa fotoğrafı koyarım.
K22	Profilimde çiçekli bir şey kullanıyorum.

K23	İlk kez görüyorsa benim hakkımda düzgün bir intiba uyandıracak bir fotoğraf tercih ederim profilimde
K24	Profilimde beni gösteren fotoğraf tercih ederim.
K25	Profil fotoğrafı kullanmıyorum. Yani birebir karşısındakiyle konuşurken problem çıkmıyor. Bire bir konuşmak görüşmek iyidir.

Tablo 13. Erkek kullanıcılar profil görsel tercihi

Kullanıcı Kodu	**Cinsiyet**	**Profil Görseli Tercihi**
K1	Erkek	Kendi fotoğrafı
K4	Erkek	Yüzümün belli olduğu
K5	Erkek	Kendi fotoğrafım
K8	Erkek	Kim olduğumu gösteren fotoğrafım
K13	Erkek	Aile fotoğrafım
K14	Erkek	Kendi fotoğrafım
K15	Erkek	Yüzümün göründüğü fotoğrafım
K19	Erkek	Yüzüm belli olacak şekilde
K22	Erkek	Çiçekli bir şey
K23	Erkek	Düzgün intiba uyandıracak fotoğraf
K24	Erkek	Beni gösteren fotoğraf

Tablo 13'te erkek kullanıcıların profil görseli kullanım tercihlerinde erkeklerde K22 kodlu kullanıcı mobil akıllı mesajlaşma uygulaması profil görselinde anonim bir görsel, K13 kodlu kullanıcı ise aile fotoğrafı kullandığını söylemiştir. Bunun dışındaki diğer tüm kullanıcılar kendi yüzlerini, kimlikleri belli eden görsel kullandıklarını belirtmiştir.

Tablo 14. Kadın kullanıcılar profil görsel tercihi

Kullanıcı Kodu	**Cinsiyet**	**Profil Görseli Tercihi**
K2	Kadın	Manzara
K3	Kadın	Teşhirci olmayan görsel
K6	Kadın	İçinde olduğum manzara
K7	Kadın	Yüzüm yok
K9	Kadın	Kendi fotoğrafım

K10	Kadın	Kişiliğimle ilgili bilgi verecek görsel
K11	Kadın	Kendi fotoğrafım
K12	Kadın	Yüzümün karşıdan görünümü
K16	Kadın	Yüzüm kimliğim belli
K17	Kadın	Manzara ya da çocuklarım resmi
K18	Kadın	Manzara ya da komik resim
K20	Kadın	Tamamen boydan
K21	Kadın	Kendi fotoğrafım
K25	Kadın	Kullanmıyorum

Tablo 14'deki mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kadın kullanıcılardan K7 ve K25 kodlu kullanıcılar profil görseli kullanmamaktadır. K2, K6, K17, K18 kodlu kullanıcılar profil görseli olarak manzara kullandıklarını ifade etmiştir. K3 kodlu kullanıcı profil görselini teşhirci olmayan görsel olarak tanımlamıştır. K9, K10, K11, K12, K16, K20, K21 kendi fotoğrafını kullandığını söylemiştir. Tablo .. ve Tablo … kadın ve erkek mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının profil görsellerindeki anonimlik oranı erkeklere oranla kadınlarda daha yüksek olarak yer almaktadır.

5.7.1.3.4. Tema 4: Mobil akıllı Mesajlaşma Uygulamalarının İletişim Kapasitesi

Tema 4, mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları kullanıcılarının derinlemesine mülakat verilerinde, mesajın aktarılmak istenen veri ve anlamın düzeyine ilişkin açıklamaları kapmamaktadır. Bu tema kısmen yeterli, yeterli ve yetersiz olarak kodlara ayrılmıştır.

Tablo 15. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının mesajın aktarılma seviyesi

Kullanıcı Kodu	**Kod**	**Kullanıcı Yorumu**
K1	Kısmen Yeterli	Mobil mesajlaşma uygulamaları ile iletişim kurarken %100 sorun çıkıyor. Özellikle yazışmalarda ciddi sıkıntı olduğunu düşünüyorum. Bazen önemli bir konuda yazışıyorsunuz, tartışıyorsunuz ve orada güzel bir şey yazdığınızı düşünüyorsunuz ama karşı taraf anlamıyor. Bu durumlarda sesli ya da görüntülü arıyorum. Karşı taraftan gelen cevaplardan anlaşılmadığını yanlış

		anlaşıldığını görebiliyorsunuz. Mobil akıllı telefon mesajlaşma uygulamalarını kullanırken aktarmak istediğimiz bilgiyi mesajının anlamını her zaman aktaramıyorum. Önemli kritik konu tartışırken tam anlamıyla aktarılamadığı karşı tarafın anlamadığını düşünüyorum.
K2	Kısmen Yeterli	Bir tek bilgiyi aktarabiliyoruz. Anlamı aktarabiliyoruz ama sözlü iletişimdeki gibi olmuyor.
K3	Kısmen Yeterli	Yani özel hayatta duyguyu anlatmanın zor olduğunu düşünüyorum. İş hayatında öyle bir zorluk yaşatmıyor. Bilgi ve mesajın anlamı tam olarak karşı tarafa aktarılmıyor ama işlevsel.
K4	Kısmen Yeterli	Mesajlaşma da duygu durumunun geçmesi her zaman çok mümkün olmuyor karşı tarafa. Aktarmak istediğimi kısmen aktarabiliyorum.
K5	Kısmen Yeterli	Haber alma maksadıyla giriyorsanız problemli. Eğlence amaçlı giriyorsanız sorun yok. Anlatmak istediğimi anlatabiliyorum. Mesajlar üzerinden giderken bir sürü kanal var. O kanallarda vermek istediğiniz mesaj bambaşka hale gelebiliyor. Mesleki anlamda tam olarak oluyor. Özel hayatınıza duygularla bir şey yazıyorsanız anlatmaya çalışıyorsanız zorluklar çıkabiliyor. Anlatmak istediğimi karşımdakine anlatabiliyorum.
K6	Yeterli	Net şekilde hep kendimi ifade ettiğim için karşı taraf da net şekilde bana dönüş yapıyor. Hisler vesaireler konusunda zaten az önce de söylediğim gibi emojilerden destek alıyorum. Kesinlikle aktarabiliyorum. Konuşurken nasıl anlatabiliyorsam orada da anlatabildiğim düşünüyorum.
K7	Kısmen Yeterli	Mesajı aktarıyorum. Yazışma esnasında yanlış anlaşılmalar olabiliyor. Anlatmak istediğimi karşımdakine aktaramıyorum. Çünkü kelimeler yetersiz geliyor. Bazen beden dili gerekiyor.
K8	Kısmen Yeterli	Anlayamıyor insan mesajda. Bazen oluyor bazen olmuyor. Diyorum anlamıyorsan bir daha anlatayım. Yer tarif ederken ya da bir şeyi tarif ederken o zaman genellikle anlaşılıyor. Mesaj duygu ve düşüncemi anlatırken yeterli olamayabiliyor. Aktaramayacağımı düşündüğüm zaman zaten o zaman sesli olarak aktarıyorum. Yazışmalarda yanlış anlaşılabiliyor konuşmalar.

K9	Kısmen Yeterli	Yanlış anlamalar olabiliyor o nedenle uzun bir yazışma olması gerekiyor. Bazen sıkıntı olabiliyor. Sınırlı oranda anlatmak istediğimi anlatabiliyorum
K10	Kısmen Yeterli	Farklı tür anlamalar olabiliyor. Aktarabildiğimi düşünüyorum. Ben kırk kere düşündüğüm için herkese bu kadar düşünmediği için genellikle aktarılamaz. Anlatmak istediğimi önemli ölçüde anlatıyorum. Çok önemli bir konu olmadıkça ihtiyacı giderebiliyorum.
K11	Kısmen Yeterli	Kurduğum cümleyi de ya da karşı taraf diyelim hızlı yazıyor ya da ben hızlı yazıyorum o sırada bir olay varsa yetişmeye çalışıyorsun ama yanlış anlaşılmalara yol açabiliyor.
K12	Kısmen Yeterli	Bilgi anlamında evet. Duygularla ilgili olarak kayıp yaşatabiliyor. Yani duyguları anlamakta duyguları karşılıklı olarak birbirimize geçirmemiz de elbette yazılı mesajlaşmanın birtakım zaafları kayıpları var.
K13	Kısmen Yeterli	Mesajla her şey çok iyi anlaşılamıyor. Mesaj yazarken duyguyu çok iyi ifade edemiyorsun. Doğru bir bilgi gitmiyor karşı tarafa. Senin o anda hissettiğin şeyi karşıdan anlatamayabiliyorsun. Duyguyu maalesef geçiremiyoruz yani onunla alakalı bir problem olduğunu düşünüyorum. Mesajlaşma ile aktarmak istediğimi aktarıyorum
K14	Yeterli	Mesajlaşma aktarmak istediğimizi aktarmak için bence yeterli. Mesajlaşma ile düşüncelerimi aktarabiliyorum. Sorun mobil aracın kendisinden değil karşımdakinin algılama kapasitesinden.
K15	Yeterli	Büyük oranda mesajın anlamını aktarıyorum ben kendi açımdan. Ben aktarmak istediğimi aktarıyorum. Mesajı tam olarak aktarabildiğimi düşünmüyorum. Zaten bu yüzden yazışmayı çok tercih etmiyorum.
K16	Kısmen Yeterli	Anlatmak istediğinizi anlatamıyorsunuz. Mesajın anlamını tam olarak aktaramıyoruz. Bilgiyi eğer kısa kısa aktarabiliyorsam aktarabiliyorum. Anlatabildiğimi düşünüyorum.
K17	Kısmen Yeterli	Her zaman olmuyor bazı kişilerde. Anlaşılmadığı durumlarla da karşılaşıyoruz yani karşılaştığım için tekrar yazıyorum. Mesela anlamadığım bazı şeyler oluyor hani garip geliyor cümle.
K18	Kısmen Yeterli	Anlatmak istediğimi tam olarak anlatamıyoruz. Daha çok kısa ve öz şeyleri hani bugün buluşalım mı ne yapıyorsun nasılsın daha

		yüzeysel daha az samimi kısa ve öz yazışmalar daha fazla anlatımınızı etkiliyor. O yani onu doğru yazmadıkları takdirde laf mı sokuyor laf mı söylüyor kavramları oluşuyor. Onlarda ikilemde kalıyorum. Eğer önemliyse yazışmalarım bu hiçbir zaman beni tatmin etmiyor. WhatsApp ile yazabileceğiniz şeyler sınırlıdır. Daha sonra konuşalım yazışalım diyor bana yazın sadece diyor. Yüzeysel ilişkilerde evet amacına ulaşıyor. Hayır anlatmak istediğimizi anlatmaya yetmiyor mobil mesajlaşma. Kendini ifade edebilmek için yeterli değil.
K19	Kısmen Yeterli	Duygularımızı tam aktarabileceğini düşünmüyorum. Mesajın anlamını tam aktaramıyoruz. Hani bir yerde bir duyguları aktarım yapamıyorsun.
K20	Kısmen Yeterli	Mesajlaşırken sorunlar yaşanıyor tabii ki en başta dediğim gibi duyguyu mesajlaşma aracılığıyla yansıtamıyorsun zaten. Bilginin aktarımında süreç tabii ki sağlıklı ilerliyor. Anlamı tam olarak demeyeyim de aktarabiliyorum. Vermek istediğimi ben içimden geldiği gibi yazdığım için verdiğimi düşünüyorum. Mesajın anlamını her zaman olmasa bile yine de yapabiliyorum.
K21	Kısmen Yeterli	Mesajın anlamını her zaman olmasa bile yine de yapabiliyorum. Anlatmak istediklerimiz çok eksik kalıyor.
K22	Kısmen Yeterli	Duygu aktarımı tam değil. Yanlış anlaşılmalar çok oluyor. Anlam tam olarak aktarılmıyor. Ama gerekli olan aktarılıyor mu diye soruyorsanız evet gerekli olan aktarılıyor.
K23	Kısmen Yeterli	Bir çocuğun bile işte hani tabiri caizse 11 yaşındaki bir çocuğun bile anlayacağı bir şekilde yazarım. O yüzden benim mesajımı karşındakinin anlayamaması artık o kişinin zihinsel durumuyla açıklanacak bir şey olur. Yazdığınız mesajı hangi duyguyla hangi niyetle yazdığınızı anlatamayabiliyor. Veya espri olarak bir şey yazıyorsunuz karşınızdaki bunu ciddi olarak zannediyor veya ciddi yazıyorsunuz o şaka zannediyor. Tabii ki karşıdaki kişinin sizi ne kadar tanıdığıyla da alakalı bir durum bu mesajın anlamını aktarabiliyorum. Bana bir şey sormasına bile gerek bırakmayacak şekilde gönderirim. Duygunun geçemediği durumlar oluyor tabii ki çünkü yazıyla ne kadar yaparsan yap bazı konularda karşı tarafın sizi ya tanıması gerekiyor geçmesi için.

K24	Kısmen Yeterli	Aktarmak istediğimizin çoğunu aktarabiliyoruz. Bazı şeyleri yazıya dökemiyorsunuz.
K25	Kısmen Yeterli	Mesajımı istediğim gibi aktarıyorum. İhtiyacımı görüyor

Mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının iletişim kapasitesinin kullanıcıların ihtiyaçlarını gidermesi ölçü alınarak kısmen yeterli, yeterli ve yetersiz kodları ile kullanıcılardan derinlemesine mülakat yöntemi ile elde edilen verilen tasnif edilmiştir. Bu doğrultuda Tablo 15'de yer alan bilgiler doğrultusunda Grafik 10'da yer aldığı üzere 22 kullanıcı kısmen yeterli, 3 kullanıcı yeterli kapsamına giren cevaplar vermiştir. Kullanıcıların yorumlarında tümüyle yetersiz kapsamına alınacak cevaplan yer almamıştır.

Grafik 13. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının iletişimin gerçekleşme yeterliliği

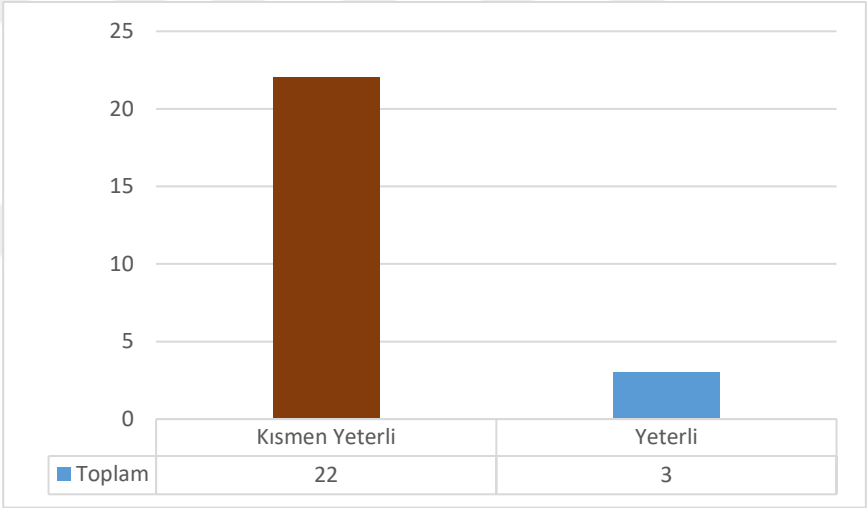

Kullanıcıların büyük oranda mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarını kısmen yeterli bulduğu yorumlarda

Tablo 15'de görüldüğü üzere kullanıcılar yeterli ya da kısmen yeterli bulmak ile ilgili detaylandırmaları gitmişlerdi. Kısmen yeterli kapsamına giren yorumlarda, duyguların aktarımında yeterli olunmadığına dair ifadeler kullanılmıştır. Kullanıcı yorumlarında önemli konularda tam olarak yeterli olmadığı da yer almaktadır. Yorumlarda bilginin aktarımına dair sorun yaşanmadığı yönünde yorumlar yapılmıştır.

Tümüyle yeterli bulan kullanıcı yorumlarında yazılı kullanımda net ifadeler kullanmanın, emojilere yer vermenin, kullanıcı yeterliliğinin sağlanmasının mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının iletişim kapasitesini yeterli hale getirdiği yer almaktadır.

5.7.1.3.5. Tema 5: Mobil akıllı Mesajlaşma Uygulamalarının Kültürel Norm ve Değerler Çerçevesinde Kullanımı

Tema 5, mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları kullanıcılarının iletişim eylemi esnasında kültürel esaslar çerçevesinde norm, üslup, özel alan ve gizlilik esasları bağlamında ne tür davranışlar geliştirdikleri ile ilgili verileri içermektedir. Görsel 19'da yer alan derinlemesine mülakat yapılan kullanıcıların Tema 5 kapsamına giren açıklamalarının tasnifi sonucunda öncelikle özel alan ve gizlilik ile ilgili ifadelerin ağırlık kazandığı görülmektedir. İkinci olarak akıllı telefon mobil mesajlaşma uygulamaları kullanıcıları üslup ile ilişkilendirilecek konulara değinmiştir. Derinlemesine mülakatlarda toplumsal normlar en alt sırada yer almaktadır. Tema 5'in kodları olarak belirlenen toplumsal normlar, üslup, özel alan ve gizlilik kodlarının içeriği Tablo 16, Tablo 17 ve Tablo 18'de yer verilmiştir. Söz konusu tablolarda yer alan içerikler ile ilgili ayrıntılı bilgilere açıklamalı ve bu üç kodu içerecek şekilde karşılaştırmalı olarak verilmektedir.

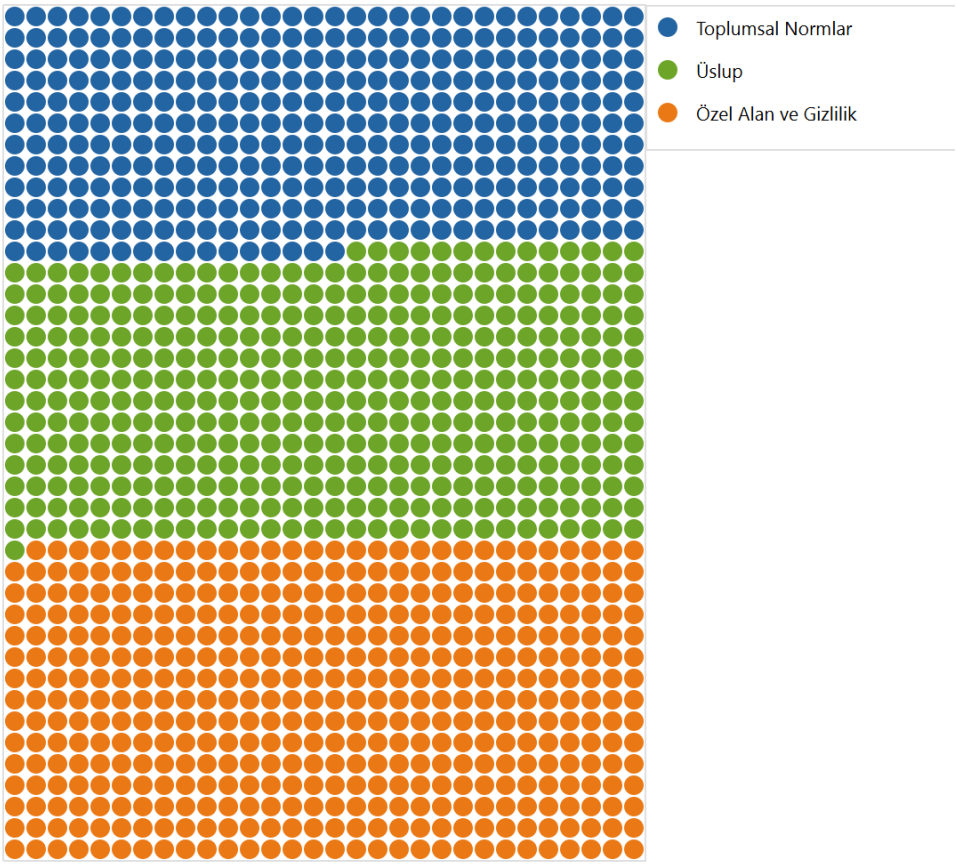

Görsel 18. Mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının kullanımda önemsedikleri kültürel esasların dağılımına ilişkin tema portresi

Tablo 16. Mobil akıllı mesajlaşma kullanıcılarının üslup olarak önemsedikleri konular

Kullanıcı Kodu	**Kullanıcı Yorumu** **Üslup**
K1	Bazı arkadaşlar bazen **emir kipi** çok kullanabiliyor. WhatsApp çok da resmi bir şey değil aslında yine bir yerde de seviyenin düşmemişi gerektiğini düşünüyorum. **Sevdiğimiz insanlarla her seviyede** konuşursun.
	Mesajlaşma yolu üzerinden **nazik** bir şekilde sorarım. Acaba **zamanınız var mı** vs. Ben kendi açımdan o şekilde iletişime geçiyorum benimle de o şekilde iletişime geçilmesini isterim. Direkt **langur lungur** lafa giriyor bir şey istiyor ve uzun zamandır görüşmemişsin. Bu rahatsız edici. **Merhaba günaydın sonra iyi geceler** gibi şeyleri çok **samimi değilsem** mutlaka kullanırım. **Saygıyı korumak** lazım diye düşünüyorum.
K2	Çok **acil bir hastalık ya da önemli** bir mesajlaşma değilse ben **topluluk içinde mesajlaşmasını uygun bulmuyorum.**
	Bu da **görgü oluyor** hani sana bir soru sorulduğu zaman **cevap vermek**.
	Bir ortama nasıl girdiğinizde hani **selam vermeden gidemiyorsak** bir cümle bir iletişime başlarken de **merhaba ya da hanım** bey diyebiliyorsunuz
K3	**Müsait olma durumunu** sorarım ondan sonra konuyla alakalı yazışırım. Fiziki olarak **bir toplumun içinde** birilerinin bu telefonu kullanması **mesajlaşması beni rahatsız ediyor**. Kusura bakma bir **acil bir yazışma yapmam lazım deyip** o yazışmayı kısa sürede sonlandırıp hemen tekrar sohbetine devam ederim.
	Günaydın, merhaba, iyi geceler vs kullanıyorum. **Özel hayatımda iş kimliğindeki kadar** kurumsal şekilde konuşmuyorum.
K4	**Yakın arkadaşım** değilse kesinlikle **yazım kurallarına dikkat** ederim. Ama **çok yakın arkadaşımsa** hızlı yazmak açısından çok **dikkat etmem**
	Sürekli konuşuyorsam açıkçası **bodoslama** konuya girerim.

	Birisiyle iletişim halindeysem görsel temas isterim. Telefonla ilgilenilmesi dikkate alınmadığım önemsemediğim mesajını oluşturabilir.
K5	Mutlaka benim için **teşekkür çok kıymetli**.
	Eğer birini **görüntülü arayacaksam** önceden **izin alırım**. Belirli bir **zaman çizelgesi** üzerinde konuşurum.
	Muhatabını **telefonla arayıp** sonra bir durum varsa onu **WhatsApp üzerinden devam** ettirebilirsiniz.
	Hitaplara çok riayet ederim. Nezakete saygıya çok önem veririm.
K6	**Arkadaşlarımla** görüştüğümde **iyi akşamlar deyip** yazmayı **tercih etmiyorum.** Biz arkadaşız ve istediğimiz gibi istediğimiz yerde konuşmayı bitiririz. **İş çevresinde** de sıklıkla kullanılan bir uygulama olduğu için eğer işle ilgiliyse tabii ki **topluluk içerinde bakılmalıdır**.
K7	**Arkadaşlarımızla otururken** diyelim yarım saat **telefonuna bakm**ak hiç **hoş bir şey değil.**
	Günaydın merhaba kullanırım ya da iyi akşamlar
K8	**Telefonuna bakıp** ben seni dinliyorum dediği zaman **inanmıyorum**. **Gözüme bak** öyle konuş derim.
	Başlarken hitap kullanırım. Beni rahatsız ediyor kullanmadığımız zaman. Ama kısa bir şey soracaksam genelde kullanmam.
K9	Karşı tarafın da **anlayabileceği kibarlıkta** bir dille yazmaya çalışıyorum. Hitap şekli de hani daha **resmi olduğunuz kişilere biraz daha farklı** tarzda yazıyorsunuz. Belli bir samimiyeti ve iyi niyeti de hissettirir şekilde tüm yazışmalarda o şekilde kullanmaya çalışıyorum. Başka birisiyle mesajlaşması ve **grup ile iletişimi koparılması hoş değil**.
	Günaydın, hanım, iyi geceler gibi hitapları evet kullanıyorum. Kullanılması gerektiğini de düşünüyorum birisiyle yazışırken.
K10	Yazdığım şey **farklı tonlarda okumaya** çalışıyorum ki insanlara karşı **kaba olmayayım** ya da söylemek istediğimden farklı bir şey söylemiş olmayayım.
	Günün ilk mesajıysa mesela ya da gündüz vaktiyse **günaydın.**
K11	**Görgü kuralı olarak dilime çok dikkat** ederim. **Argo** kelime veya **saygısızlık** yapacak şekilde konuşmamayı tercih ederim.
	Merhaba veya günaydın ile başlarım eğer acil bir şey yoksa direk söze girmiyorum.

K12	Mesela **imla ve noktalama** işaretlerinin düzgün olmasını önemserim. **Kesik kesik yazılan mesajlardan** hoşlanmıyorum. Bunlar artık bu şeyin **adabı haline geliyor** yani kendi fıkhını oluşturuyor bence ve kendi **adabımuaşeretini** oluşturuyor.
	Günaydın bey iyi geceler gibi hitaplar kullanıyorum.
K13	**Topluluk içinde yazışma** yapılması beni rahatsız etmiyor. Benimle konuşurken veya toplu ortamda bir yandan da **iş yürütüyor** olabilir. Ondan dolayı ben kendimde kullandığım için çok fazla yadırgamıyorum ve gayet normal olarak karşılıyorum. **Özel bir konu konuşurken** veyahut da çok önemli bir husus konuşurken veyahut tabii işle alakalı bir toplantı yaparken sürekli olarak telefon ile ilgilenilmesi veya kullanılması tabi o zaman çok **hoş olmayabilir**.
	Kullanılması gerekiyorsa o anda o konuyla alakalı tabi ki ben de **hitapları** kullanıyorum.
K14	Topluluk içinde tabii ki mesajlaşma **saygısızlık.** Özel şeyler paylaşmamaya çalışırım. Mesajlaşırken hitapları kullanırım.
K16	**Hitap** ederken karşı tarafa mutlaka **merhaba** derim. Bey, hanım, merhaba gibi **hitapları evet önemsiyorum**. Kardeşim bile olsa merhaba derim İyi günler iyi tatiller iyi akşamlar gibi yani saygı kuralları için de dikkat ediyorum.
K17	**Kısa y**azıyorum. Fazla sınırı aşmam. Bir araya geldiğimiz için **telefonları herkes bırakması lazım.** Hayırlı akşamlar iyi geceler derim
K18	**Topluluk içinde** yazışanlar için **acil** bir şey olabilir veya telefonda bir şeye göz atıyor olabilir ama hani bunun **süresi uzadıya** acaba sıkıldı mı diye **irite** oluyorum.
	Hitapları kullanıyorum. WhatsApp'ı açtığında **direkt** olarak hani bir laf söylemek **komiğime** gidiyor.
K19	Sürekli olarak **toplum içinde yazışmak** tabii herkes **rahatsız** ediyor.
	Kesinlikle **hitap** yaparım. Şöyle bir hassasiyetim var. Muhafazakâr kesime karşı **muhafazakâr** girişler yaparım.
K20	**Fiziki olarak birlikteyken** telefonla yazışmayı **etik** bulmuyorum. Sohbet halindeyken ben 2 kişi konuşuyorum ya da 3 kişi bir kişi telefonla uğraşıyorsa ben huzursuz olurum. Neden kendi kabuğuna çekiliyor. Bunun **istisnası** var tabii ki olabilir hani bir **işi** vardır. Çalışıyordur, mesaj bekliyordur telefona bakabilir onda sıkıntı yok benim için.

	Kelimeleri kısaltmayı karşı taraf özen göstermiyor, bana değer vermiyor açısından görürüm. Beni **geçiştiriyor** tamamen gibi düşünürüm.
	Düzgün **cümleler** kurmak **kültür mü** vesaire şey mi desem nasıl anlatsam bilemedim. Ama okumuş bir şeyler görmüş hani bir şeyler kendine katmış gibi geliyor bana.
	Hitap kullanırım. **Herkes için** tabii ki **kullanmam**. **Gereken insanlara** gerekli **yerde** gerekli **zamanda** kullanırım.
	Kendini ifade edebilen cümleler kurulması benim için gerçekten önemli çünkü iletişim her şeyin başı gibi bir şey. **İletişimi kötü** olan bir insanla konuşamam.
K21	**Topluluk içinde** mesajlaşma **uzun bir süre olacak** oluyorsa ben **rahatsız** olurum ama ara ara **önemli** durumlar olur cevap verme durumları olur onda bir sıkıntı olmaz. **Hitapları** kullanırım ama samimi olduğum insanlarla olur. **İş** hayatımda olanlarla **merhaba, günaydın sıklıkla** kullanıyorum.
K22	**Topluluk** içinde insanların mesajlaşmasını çok **doğru bulmuyorum**. **Naber**, merhaba der bazen de **direkt** konuya girerim.
K23	Karşımdaki **kim olursa olsun** mesajımı **ciddi bir şekilde** yazmayı tercih ederim. Karşımdakinden de **aynı saygıyı** beklerim. Bütün **görgü kurallarına nezaket kurallarına ve imla kurallarına** dikkat ederek yazarım bana da aynı şekilde yazılmasını bekliyorum.
	Belki **çok önemli bir şeydir** yani o kişinin görevi icabı bakması gereken bir mesajdır. Bunu ben de yaşadığım için hani çok acil ivedi bir şey değilse birkaç cümlesine bakarım kimin yazdığına. **Çok acilse** yanımdakilerden **özür dileyerek** izin isterim ve cevap yazarım.
	Kelimelerde **kısaltma kullanmayı** önce kendime sonra karşımdakine **saygısızlık** olarak onu kabul ederim.
	Ailem dışında yazdığım her mesaja başına **selam vererek** merhaba diyerek başlıyorum. Veya günaydın derim. Önce selam veririm daha sonra yazacağım şeye devam ederim. **Olması gereken** budur. Direkt o konuya **bodoslama girmek** çok uygun değil.
K24	**Hitapları** kullanırım ama o da kullanacağım kişiler göre değişir. **Arkadaşlarıma** karşı o kadar **resmiyete gerek yok**
K25	**Görgü kuralı** olarak mesela **kısa konuşurum**. Kısa mesajlaşırım.

	Hayırlı sabahlar kullanırım, hayırlı cumalar kullanırım. Çok özen gösteririm yani **lafa başlarken** işte merhaba gibi şeyler. Kişisine göre **günaydın, selamünaleyküm**.

Tablo16 'da yer alan mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcıları ile derinlemesine mülakat verilerinin Tema 5 kapsamına giren üslup kavramı ile bağlantılı olan bölümlerinde; konuşma tarzı, hitaplar, mesajlaşmanın saati, mesaj gönderilen kişinin müsait olma durumu, mesajlaşma süresi ağırlıklı olarak yer almaktadır. Üslup ile ilgili hassasiyetlerin düzeyini belirleyen unsur olarak iletişim kurulan kişinin yakınlık derecesi ortaya çıkmaktadır. Resmi ya da uzak sosyal mesafede ilişki içinde bulunulan kişilere karşı geliştirilen mesajlaşma üslubu ile sosyal olarak yakın ilişki içinde bulunulan kişilere karşı geliştirilen üslup arasında farklar bulunmaktadır. Uzak ilişkideki insanlara daha resmi yakın ilişkideki insanlara daha samimi resmi olmayan üslup izlenmektedir. Bir topluluk içerisinde mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları ile başka kişilerle mesajlaşılması derinlemesine mülakat yapılan kullanıcıların tamamı tarafından doğru bulunmazken yine kullanıcıların tamamı tarafından önemli ve acil durumlar için topluluk içerisinde mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları ile bir başkası ile mesajlaşılması anlayış ile karşılanmaktadır. Kullanıcılardan dilin yazım kurallarına uygun ve tümce dizilimine uygun olarak kullanılmasını saygı ve görgü olarak nitelendirmektedirler. Mesajlaşmalarda düzgün cümle kurmanın kültürel bir seviyeye işaret ettiği ifade edilmiştir. Mesajlaşma süreçlerine girişte girizgâh ve hitap kullanmamak 'langur lungur ve bodoslama' ifadeleri ile nitelendirilmiştir. 'Üslup' kodu dâhilinde tasnif edilen bilgilerde, kullanıcıların beyanlarının tamında mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarını kullanırken kişisel ve sosyal mesafe, zaman ve mekân, özel ve iş yaşamı ayrımı belirleyici olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo 17. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları kullanıcılarının özel alan ve gizlilik konularındaki tutum ve yaklaşımları.

Kullanıcı Kodu	**Özel Alan ve Gizlilik**
K1	Ben akşam **9'dan sonra mesaj atmam**
	Benim **endişelerim var** gelecekle ilgili acaba bizim bütün yazışmalara da ulaşıyorlar mı? Numaralarımızın **veri güvenliği** yok artık her yere yayıldığını gösteriyor. Mesajlaşma uygulamalarının mesajın **görülme özelliği** ben de kapalı.
K2	Görüntü açısından **güvenmiyorum.**
	Mahrem şeyleri göndermiyorum. **Gizli bilgi ve belgeleri** bazen göndermek zorunda kalıyorum. Çok **acil bir durum** oluyor.
K3	Ekranım açık kalsa dahi birinin **ekrana bakması** beni rahatsız ediyor.
	Özel **belge fotoğraf** göndermem. **Müsait olmadığım** halde benim istemediğim şekilde **yaklaşımlarda** bulunan insanlarla alakalı **rahatsız** olurum.
K4	**Geç saatte** insanları **rahatsız etmemek** en önemlisi. **Mesai saatlerinde** çok rahatsız etmemek önemli. **Numaramın izinsiz** bir şekilde başka birisiyle paylaşılması rahatsız eder. **Özel belge, görsel gönderirim**. **Aileme, çevreme** yakın arkadaşlarıma fotoğraf, video, belgeler. **Çevrimiçi** olduğumda kimse beni göremiyor. **Görüldü** özelliklerini **kullanmıyorum.**
K5	**İş nedeniyle belge, bilgi** vs paylaşıyorum. Ama **özel hayatımda çok yapmam**. Gazeteci olarak **şüpheci i**nsanlarız önemli belgeleri göndermem. Çok **tanımadığınız kişi ile mesajlaşmak** bana doğru gelmiyor.
	Görüldü bende açık. Ben atarım ister okur ister okumaz.
K6	**Özel belge, görsel göndermem** çünkü **hukuki** olarak beni zora sokabilecek şeyler çıkabilir. Aleyhte **delil** olarak sunabilecek herhangi bir şey söylemem. Kısıtlama getirmiyorum yani herkes benim **online** olduğumu görür **mavi tiki** mi görür fotoğraflarımı da **görür**.
K7	Birinin **gece 12'de** alakalı rahatsız etmesinden hoşlanmam. Çok **yakın** bir **arkadaşım** olsa **fark etmez**. Sabahın yedisinde ya da gecenin onbirinde mesaj atıp aramam öğretmenimi. Yani daha **gün içerisinde mesai saatlerinde** ya da **hafta sonu** rahatsız etmemeye çalışırım.
	Fotoğraf video paylaşırım. **Özel bilgi** paylaşmam **ailem dışında**. Telefon dediğimiz şey teknolojik bir alet sonuçta. **Ne olacağı belli olmaz**. Çok fazla **güvenmemek** gerektiğini
K8	Genelde onikiden sonra yazmam. Tanımadığım bir insanın yazması rahatsız ediyor.
	Genellikle **özel** belge, görüntü **paylaşmam.** Kart şifresi **babama gönderim** ama **arkadaşlarıma göndermem**.
K9	Zaman zaman **belge, resim** paylaşıyorum. **WhatsApp'tan yazışarak** tanıştığın birisine değil de **telefonla görüşüp de** kesin olarak emin olduğum kişiye gönderirim.
	Okundu özelliğini **açık** kullanıyorum.
K10	Eğer **numaramı ben vermeden alan** biriyse bu ve yazıyorsa rahatsız olurum. **Ailemle özel fotoğraf bilgi paylaşırım**.
	Okundu özellikleri **kapalı**. Bana **rahatlık** sağlaması açısından tercih etmiyorum açık olmasını.

K11	Yazılı mesajlar **kayıt altına alındığı** için **dikkatli** kullanmaya çalışırım.
	Samimi olmadığım bir kişinin **samimi bir şekilde** bana davranması ve konuşması da beni **rahatsız** eder.
K11	**Ailemle** kendi aile fotoğraflarımı **paylaşırım**. **Arkadaşlarımla** da yine **arkadaş gruplarında** çekilmiş **fotoğrafları** paylaşırım. Mahrem bir fotoğrafın paylaşılması bana çok doğru gelmiyor açıkçası. Mahrem veya ahlakıma zarar verici konuşmalar yaparsa o insanları engelliyorum.
	Okundu bilgisini **çok sık kapatıyorum.**
K12	WhatsApp'ta **yazışma adabıyla** mesafeli olduğum biriyse dediğim gibi o **sesli mesaj kullanmama** prensibim devreye giriyor.
	Gece 11'de mesaj yazmasın bana. Bunun bir adabı olması gerektiğini düşünüyorum. **İzin almadan görüntülü arama** yapması bu çok **rahatsız** eder. Görüntülü arama için **müsait misin** diye tarafların birbirine sorması gerekir. Karı koca haricinde insanlar bence birbirlerini görüntülü aramamalılar. **Mahrem şeyler gönderirim** yine **yakınlık dereceme** bağlı olarak. Sonradan düşündüğümde bu dijitale düşmemeliydi dediğim görüntüleri gönderdiğim oluyor. Fotoğraf göndermek aslında **riskli bir şey.**
	Mesajın **görüldü** özelliğini kullanıyorum. **Son görülme** saatleri de açık.
K13	**Gece saatlerinde** ve çok **erken saatlerde** mesaj atmamaya gayret gösteriyorum.
	Yeni tanıştığım bir insanla yani ilk başta hemen işte beni WhatsApp üzerinden araması pek **hoşuma gitmiyor**.
	Mahrem özel bilgileri **ister istemez** tabi ki şey konuşmak zorundayız. **Tapu belgesini** mesela WhatsApp'tan **eşime** gönderebiliyorum. Eşim **kimlik** bilgilerini bana gönderebiliyor.
	Açık tutuyorum okundu özelliğini.
K14	Paylaşacak olsam dahi **parça parça bütün halinde değil.** En azından başkalarının eline geçmemesi için **güvenlik** sebebiyle.
K15	**Görülme** özelliğini açık olarak **kullanıyorum**. Biraz **rahatsız edici** de buluyorum **açık olmamasını**.
K16	**Özel** hayatımı **deşifre etmek** istemiyorum. **Kimsenin** benim özel hayatıma **ulaşmasını** istemiyorum.
	Zaten **iş için** kullandığım için **günün her saati** olabilir ama yani **kişisel hayata saygı** duyduğum için akşam **dokuzdan sonra** çok fazla bunları kullanmayı **tercih etmiyorum**.
	Hiç kimseye **eşimle bile** birbirimize **özel şeyler göndermeyiz**.
	Mesajın **görülme** özelliğini **açık** kullanıyorum. **Karşımdakinin de** açık olmasını **önemserim**. Mesajların görüldüğünü bilmek isterim.
K17	**Tapular** filan **özel** şeyleri atıyorum **eşime başka kimseye atmam**.
	Benim **okundu açık** şu anda. Kapatmıştım bir ara.
K18	Belge bilgileri mail olarak onu paylaşıyorum. **Mailin daha korunaklı** olduğunu düşünüyorum. WhatsApp konuşmaların mesajlaşmaları bir şekilde **başkalarının eline geçebilir**. Toplu halde bir yerde oturduğum zaman **yanımdaki insanın telefonumu görmesini istemiyorum**.
	Mesajın görüldü özlliklerini kullanıyorum.
K19	**Görüntü** paylaşımı bizim **mahremiyetimizi ihlal** ediyor. **Bilmediğimiz insanların hafızasına gidiyor**. Görüntü paylaşma konusunda ben de eşimde hassasız. **Eşim kapalı fotoğrafını asla göndermez**.

	Sekizden sonra hemen hemen hiç kimse ile konuşmuyorum. Akşam 8'den sonra WhatsApp **mesajı atmanın etik olmadığını** düşünüyorum. **Özel hayat prensiplerine** WhatsApp'a dikkat edilmeli. Akşam sekizden sonra sabah sekizden önce WhatsApp mesajı atılmamalı.
	Özel belge, görüntü, bilgi göndermem.
	WhatsApp'a **ne zaman girdiğimin** görülüyor olması, **mahremiyeti ihlal** eden her şey beni rahatsız ediyor. Ama **açık kullanmak gerekiyor** bu ortamın gereği olarak.
K20	**Görgü kuralı olarak geç saat** aramalarından hoşlanmam. Onun dışında **iş saatlerim arasında rahatsız edilmekten** hoşlanmam. Mesajlaşabiliriz. Hani sonradan dönerim ama aramalarından hoşlanma yani veya da **görüntülü aramadan**. **Tanımadığın bir insan** tarafından saçma sapan şeyler yazılabiliyor. **Kötü içerikli** şeyler olabiliyor.
	Özel mahrem şeylerim için uygulama kullanmayı **tercih etmiyorum**.
	Görüldü özelliğini evet **açık** kullanıyorum. **Gizli saklım yok** yani kaçta girdiğime kaçta çıktığımı insanlar görebilir. Bu beni tedirgin etmez.
K21	Karşıdan da **okuyup okumadığını bilmek** isterim. Açmaması o beni rahatsız ediyor. Bu kadar da **gizemli olunmaması** gerekir.
K22	Gece saatlerinde olmadık saatlerde **tanımadığım insanların** mesaj atmasından rahatsız olurum. **Ahlaka aykırı** şeyler atılabiliyor bunu kesinlikle kabul etmiyorum.
	Özel, mahrem görüntü belge gönderiyorum. Kesinlikle **çok sık** gönderiyorum. **İş arkadaşları, aileme** gönderiyorum **çok güvendiğim insanlar olursa kesinlikle gönderiyorum.**
	Kendimi çok **riskli hissettiğim** durumlarda yani ne zaman girdiğim görünmesini istemediğim durumlarda **okundu özelliğini kapatıyorum**. **İş güvenliği** açısından da düşünmek lazım çalışma güvenliği açısından. Mesela bir amirin ben mesaj attığım zaman beni online olarak olduğumu görmesini istemiyorum mesela.
K23	Mesajı yazarken bu saatlere veya hafta tatil günlerine onun **istirahat saatleri** olabileceğini hesaba katarak yazarım. Beni hiç **tanımayan biriyse** mesela **beni tanıyormuş gibi** davranarak bir mesaj yazarsa bundan **rahatsız** olurum. Önce kendini tanıtmasını beklerim ismini yazıp kendi kim olduğunu yazar daha sonra hangi aracılığıyla kimin aracılığıyla beni tanıdığını numaramı kimden aldığını falan yazar
	Çok **özel bilgiler çok özel belgeler** paylaşmayı **tercih etmem**
	Bazı insanlar mesaj okunduğu zaman karşıdakinin bunu görüldüğünün bilinmesini istemiyorlar. Ama benim **ayarlarım açıktır.**
K24	**Yakın** arkadaşlarıma **özel şeyler** gönderirim. Zaten bu yeni çıkan uygulamalarda **tek seferlik görülme** vardı.
	Görülme gibi **hepsi kapalı** onların. Çünkü bazen mesaja o an cevap vermek istemiyorum.
K25	**Gece aramam, aranmasını da istemem**. **Görüntü video göndermem**. İban gönderiyorum. Bazen **şifre** gönderiyorum.

Tablo 17'de yer alan Tema 5 özel alan ve gizlilik kodu kapsamına giren mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcılarından derinlemesine görüşme ile elde edilen veriler doğrultusunda kişisel yaklaşımlar değerlendirilmiştir. Özel alan

olarak kişisel kişisel zamanlarını, verilerini, ilişki düzeylerini temel kıstas olarak vurgulamaktadır. Gece saatleri ya da sabah erken saatlerde iletişim kurulması kullanıcılar tarafından rahatsız edici olarak ifade edilmektedir. Mesajlaşma uygulamalarını iş kapsamında kullanmayan kullanıcılar mesai saati içinde mesajlaşma uygulamalarının yoğun kullanımına mesafeli yaklaşmaktadır. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları ile iletişim kurarken görüntülü aramayı kullanma ile ilgili olarak duyulan rahatsızlıkta önemsenen husus; aramadan önce müsait olma durumunun sorulması ve izin alması olarak ortaya çıkmaktadır. K8, K10, K11, K12, K20, K22 ve K23 kodlu kullanıcılar tanımadığı kişilerin mesajlaşma uygulaması ile kendileri ile iletişim kurulmasından duydukları rahatsızlığı dile getirmiştir. Bununla bağlantılı olarak K11 ve K23 samimi olmadığı halde samimi gibi davranan kişilerin mesajlaşma uygulamaları ile iletişim kurmalarından duydukları rahatsızlıkları ifade etmektedir. Mahrem ve özel belge, görsel ya da bilgilerin paylaşımında genel olarak paylaşılan kişi ya da grupların kişisel yakınlığı sürece yön vermektedir. **Tablo 17**'deki kodun gizlilik bölümü ile bağlantılı olarak özel alanı etkileyen konulardan birini de veri güvenliği teşkil etmektedir. Akıllı mesajlaşma uygulamaları ile paylaşılan içeriklerin kime gönderilirse gönderilsin üçüncü taraf olarak teknolojinin altyapısı endişe kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır. K19 kodlu kullanıcının 'eşim kapalı asla fotoğrafını göndermez' ifadesi özel alan dahilindeki paylaşımların kişisel değerlerin korunması bağlamanda veri güvenliği ile ilgili endişelere yeni bir boyut katmaktadır. Mesajlaşma uygulamalarında gizlilik esasına ilişkin olarak, iletişimin açık ya da kapalı ilerlemesi çerçevesinde K1, K4, K10, K11, K22 kodlu kullanıcılar gelen mesajların okundu özelliğini kapalı tuttuklarını ifade etmektedir. Mesajların okundu özelliğini kapalı olarak kullanmayı tercih eden kullanıcılar mesajı görünce mesajı gönderenin hemen cevap alma beklentisi içinde olduğunu ve bu beklentiye cevap verme zorunluluğunun kendilerini rahat hissettirmediğini belirtmektedir. K5, K9, K10, K12, K13, K15, K16, K18, K19, K21, K24 kodlu kullanıcılar mesajların görülme özelliğini açık olarak kullanmayı tercih ettiklerini söylemektedir. Bu tercihi yapan kullanıcılar kendilerinin de gönderdikleri mesajların okunduğunu bilmek istediklerini ve mesajlaşmada bunun önemli olduğunu belirtmektedir. K3 ve K18 kodlu kullanıcıların mesajlaşma esnasında mobil telefon ekranlarının mahremiyetine ilişkin olarak;

mesajlaşma içeriğinin fiziki olarak yakındaki kişiler tarafından görülmesini de *'ekran mahremiyeti'*ni gizlilik bakımından bir alan olarak ortaya koymaktadır. Mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının kurmuş oldukları iletişimde zaman ve mekân olarak mobil teknolojinin sağlamış olduğu kolaylık ve hız, özel alan ve gizlilik konusunda kişisel sınırların genişlemesi sonucunu doğurmaktadır. Özellikle iş ve resmi evrak gönderimi kapsamında mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının kullanımında özel alan ve gizlilik ile ilgili istisnalar daha geniş yer tutmaktadır.

Görsel 19. Özel kelime bağlamında kullanıcı yorumları

Görsel 20'de yer alan 'özel' kelimesinin bağlam içinde açılımı yer almaktadır. Bu çerçevede kullanıcı yorumlarında 'özel' kapsamına giren durumlar görülmektedir.

Tablo 18. Mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcıların toplumsal normlara yaklaşımı

Kullanıcı Kodu	**Toplumsal Normlar**
K1	Aslında çok hoşuma gitmiyor ama birileri bayramlarda ya da kandillerde mesaj atınca siz de bazılarına artık **yaşa hürmet** ya da iletişim kurmak istemiş o şekilde **dönüş** yapıyorum. Bayram, Cuma mesajı amaçlı kullanmıyorum. **Taziye için hiç kullanmam**. Özel bir günse ararım. **Bayramsa aramayı** tercih ederim. Önemli günlerde **aramak daha değerli**. Günümüzde daha çok evet kutlamalar hep **WhatsApp üzerinden** oluyor. Aslında bu **yanlış.** Çok fazla **samimi olmadığım** insanlarla **WhatsApp üzerinden** kutlama yapıyorum.
K2	Yani günümüzde daha çok evet kutlamalar **hep Whatsapp üzerinden** oluyor. Aslında **bu yanlış** ama birinci derece **yakınım ve dost dediğim** insanlarsa sözlü yani **arama yoluyla** iletişim kuruyorum. Ama yani çok fazla **samimi olmadığım** insanlarla **Whatsapp üzerinden** kutlama yapıyorum.

K3	Sadece **taziye için** genellikle **kullanıyorum**. Doğum günü olduğunda **önce arıyorum** eğer açmıyorsa sadece iyi ki doğdun diyorum. Sadece bu tip **kısa metinler** için oluyor
K4	**Doğum günlerinde** vesaire kullanıyorum **mesaj** olarak. Çok sevdiğim arkadaşlarıma böyle bir video çekip gönderiyorum. **Toplu mesajlar da bayramlarda** arada atıyorum.
K5	**Kutlama taziye için mesajlaşma kullanmıyorum**. Mesaj atmam **ararım.**
K6	**Taziye, kutlama vs hiç tercih etmiyorum**. Sevmiyorum açıkçası. Samimi bulmuyorum. Çok insani bulmuyorum açıkçası. Hani ben bunu tamamıyla **daha özel insanlarla** kutlayabildiğim için **konuşmayı** ya da **birebir görüşmeyi** tercih ediyorum.
K7	Çok **kullanmıyorum**. Görürsem veya duyarsam söylerim genelde. Arkadaşımın **doğum günü** olduğu zaman bir şey yazarım. Sevdiğim bir insansa yazarım tebrik ederim.
K8	**Taziye** için mesajlaşmayı **kullanmıyorum.** Arkadaşımın doğum günü olduğu zaman bir şey yazarım. Sevdiğim bir insansa yazarım tebrik ederim.
K9	**Kutlama, taziye** bunlardan sosyal medya üzerinden yine haberimiz oluyor. **Direkt o mesaj uygulamasını** kullanıyorum. **Samimi** arkadaşlarım ile mesajlaşma yerine **aramayı** tercih ederim.
K10	**Kutlama, taziye** vs **kişiye göre** değişir. Eğer ki o kişi benim ulaşamayacağım bir mesafede ise **uzakta** olan bir insanı düşünelim o zaman **mecburen** o uygulamaları kullanmam gerekecek.
K11	WhatsApp üzerinden **tebrik** mesajları iletiyorum. Önemli günlerde mesajlaşmamız oluyor. WhatsApp'tan ulaşıp **taziye mesajı** iletiyorum. Çok **yakınım** olan insanları **arayarak** kutlayabiliyorum. Mesela bir **taziye mesajında** onun bir **adabı** vardır. Statü olarak da uzak ve üst bireyse ona göre bir mesajlaşma hazırlarım.
K12	**Bayram kutlamalarını** kişiye özel yazıyorum. Mesaj yazıyorum ama yakın gördüklerimi arıyorum. **Taziyelerde aramayı** tercih ediyorum.
K13	**Kutlama** için çok **sıklıkla** aslında kullanıyoruz. **Taziyelerde arıyorum**. Ararken genelde GSM operatörlerini tercih ediyorum taziyelerde.
K15	Kutlamalarda, taziyelerde kullanıyorum. Kutlama, yıldönümü ya da taziye cenaze günü olayı gibi şeyler.
K14	Cuma mesajları ben pek atmayı sevmem. Arayıp da tebrik ederim. **Bayramlarda** mesaj atmam doğrudan **arayarak sözlü** olarak tebrik ederim. **Mesaj en basiti** önemli olan sesini duymak insanların arayıp da tebrik ederim.
K16	**Kutlama, taziye mesajı** hiç yapmadığım şeyler. Hiçbiri için **kullanmadım**. Ben ararım çünkü **samimiyete önem** veriyorum. O yazışmaların sürekli tebrik kutlama hatırlatma bunlar bence **kişiye özel d**urum. Arayıp o insanla **birebir** konuşup onunla birebir **iletişim** kurmak lazım.
K17	**Cenaze, mesela doğum** günleri oldukları zaman özel günde **yazılı** gönderiyorum. **Samimi** olduğum kişilerin **yanına** gidiyorum. Samimi **olmadığım** kişilere **mesaj** atıyorum.
K18	**Kutlamalarda** bunu çok kullanıyorum. **Taziyelerde** eğer çok fazla **samimi olmadığım** insanlarsa **WhatsApp üzerinden** yapıyorum. Ama onun haricinde diyalogda olduğum insanlarla konuştuğum daha fazla **değer verdiğim insanlarda WhatsApp'ı kullanmıyorum**. Muhakkak **telefon** açıyorum. Doğum günü kutluyor olsanız bile daha **böyle mesafeli** oluyor. **Görev savmak** gibi oluyor o yazışmalar.
K19	Bayramlarda **isme özel mesaj** gönderirim. Yani yaklaşık 304 kişilik belki bir listem var. İçinden a'dan z'ye kadar seçerim yakın çevremi. Kendi ismine özel yaklaşık 60 70 kişiye bayram mesajı gönderirim. **Taziye için aramak**

	ve gitmeyi tercih ediyorum. WhatsApp'tan **taziye mesajı** rahatsız etmemek için **bir adımdır**. Aramak gerekir.
K20	Taziye ve kutlamalarda **yakın bir çevremse** ona **giderim** tabii ki. Mesajlaşmayı kullanmam bana **samimiyetsiz gelir** açıkçası. **Uzaktan** bir arkadaşımsa **WhatsApp** kullanıyorum.
K21	**Çok çok azdır**. Telefonda görüşmeyi tercih ediyorum. Özellikle **cenaze** anlamında olsun **baş sağlığı** olsun ama çok **nadirdir**. Kutlamalarda çok yakın arkadaşlarımda telefon görüşmesi ama çok da yakın olmayanlarda mesaj atmayı tercih ediyorum.
K22	**Tebriklerde** kesinlikle **WhatsApp** çok sık kullanıyorum. Aramıyorum çoğunlukla. Tebriklerin **taziyeler** kadar çok önemli olmadığını düşünüyorum iletişimimizin açısından. Mesajlaşma platformlarıyla acıyı bu şekilde paylaşmanın doğru olmayacağını daha yakışıksız olacağını düşündüğüm için **aramayı ya da bizzat yüz yüze görüşmeyi tercih ederim.** Bunun anlamı şu yanındayım seninle beraberim yapabileceğim bir şey varsa yardımcı olmaya çalışırım acını azaltmaya çalışırım.
K23	Daha çok **dini ve milli bayramlarda mesaj** gönderirim. O da çok kısıtlı arkadaşlarıma gönderirim. Bana mesaj gönderen herkese cevap olarak yazarım. **Samimiyetimize istinaden** eğer bir kutlama veya hayırlı olsun mesajı ise açık **konuşarak onu tebrik etmeyi** daha makul tutarım. Uygun bir zamanda telefonla **arayıp başsağlığı** dilerim eğer şehir dışındaysa.
K24	**Kutlama vs** daha çok WhatsApp **mesajlaşmayı** kullanıyorum. Çok yakın değilse mesaj atmayı tercih ediyorum.
K25	**Taziyeyi, kutlamayı mesajla yapıyorum**. Ama **daha çok yüz yüze** yapıyorum. Yabancılara mesela kullanırım ama **kendime yakın kişilerle daha çok konuşma** kullanıyorum.

Tablo 18'de yer alan mobil akıllı telefon mesajlaşma uygulaması kullanıcıları ile yapılan derinlemesine mülakat verileri doğrultusunda Tema 5'in 'toplumsal normlar' kodu kapsamında taziye ve kutlamalarında mesajlaşma uygulamalarının kullanımına ilişkin veriler yer almaktadır. Kullanıcıların beyanatları doğrultusunda taziye ve kutlamalar için kullanıcı davranışları arasında farklar olduğu görülmektedir. Taziyelerde mesajlaşma uygulamalarını kullanmayan K1, K5, K6, K8, K12, K13, K16, K22, K23 kodlu kullanıcılar bu tercihlerini gerekçelendirmektedir. Bu gerekçelendirme doğrultusunda söz konusu kullanıcılar 'özel günlerde aramak daha değerli', 'mesaj atmam ararım', 'insani bulmuyorum', 'aramayı tercih ediyorum', 'ararım çünkü samimiyete önem veriyorum', 'acıyı bu şekilde paylaşmanın yakışıksız olacağını düşündüğüm için aramayı ya da yüz yüze görüşmeyi tercih ediyorum' ifadelerini kullanmaktadır. Taziyelerde mesajlaşma uygulamalarını kullanan K3, K9, K10, K11, K14, K17, K18, K19, K20, K21, K24, K25 kodlu kullanıcıların bu tercihi yapma gerekçeleri arasında; 'samimi arkadaşlarım ile mesajlaşma yerine aramayı tercih ediyorum', 'kişi uzaktaysa mecburen uygulamayı kullanmak gerekir', 'samimi olmadığım kişilere mesaj atıyorum', 'taziyelerde çok samimi olmadığım insanlarsa mesaj atıyorum', 'taziye mesajı rahatsız etmemek için ilk adımdır', 'uzaktan bir arkadaşımsa WhatsApp kullanıyorum', 'yakın olmayanlara mesaj atmayı', 'yabancılara kullanırım' yer almaktadır. Taziyelerde

mesajlaşma uygulamasını tercih eden kullanıcıların bu tercihlerindeki temel kıstasın iletişim kurulan kişi ile olan yakınlık derecesi olduğu görülmektedir. Söz konusu kullanıcıların ilişkinin yakınlığının tercihe etkisini gösteren ifadeler; 'samimi arkadaşlarımı aramayı tercih ediyorum', 'taziye kişiye göre değişir', 'samimi olmadığım kişilere mesaj atıyorum', 'değer verdiğim insanlarda WhatsApp'ı kullanmıyorum', 'yakın çevremse ona giderim', 'çok yakın değilse mesaj atmayı tercih ediyorum' yer almaktadır. Taziyelerde mesajlaşmayı tercih etmeyen ya da yakın ilişkide olduğu kişilere baş sağlığı iletecek olan kullanıcılar, iletişim kurulacak kişi coğrafi olarak uzakta ise ilk tercih olarak telefon ile konuşmayı seçmektedir. Derinlemesine görüşmeye katılan mobil akıllı telefon mesajlaşma uygulaması kullanıcıları, coğrafi olarak yakın ise yüz yüze baş sağlığı dilemeyi tercih ettiklerini belirtmektedir.

Tablo 18'de derinlemesine mülakata katılan kullanıcılardan elde edilen veriler doğrultusunda katılımcılar arasında bayram, doğum günü, tebrik gibi durumlar için farklı kıstaslar geliştirildiği görülmektedir. K1 kodlu kullanıcı 'önemli günlerde aramak daha değerli' ifadesini kullanırken 'WhatsApp üzerinden kutlama yapıyorum' derken bu çerçevedeki ayrımı ortaya koymaktadır. Bununla birlikte bayramlarda akıllı telefon mobil mesajlaşma uygulaması kullanımına dair kullanıcıların ifadelerinde; K19 kodlu kullanıcı 'bayramlarda isme özel mesaj gönderirim', K4 kodlu kullanıcı 'toplu mesajları bayramlarda atıyorum', K23 kodlu kullanıcı 'dini ve milli bayramlarda mesaj gönderirim' yer almaktadır. Derinlemesine mülakata katılan mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının verilerinde, kutlamalarda mesajlaşmayı tercih etmesi yaygın bir iletişim biçimi olarak görülmektedir.

Görsel 20. Görgü kelimesi bağlamında kullanıcı yorumları

5.7.1.3.6. Tema 6: Yapay Zekâ Teknolojisi Tabanlı İletişime Kullanıcı Yaklaşımı

Tema 6 kapsamındaki veriler, mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları kullanıcılarının yapay zekâ tabanlı iletişim teknolojisinin ürünü olan diyalog robot ile etkileşimine dair yaklaşımlarını içermektedir. Derinlemesine mülakatlarda kullanıcılara sorular yöneltmek suretiyle dijital iletişime temel teşkil eden yapay ürünü araçlara olan yaklaşımlara ulaşmak hedeflenmiştir. Genel olarak dijital iletişim teknolojisinin yaratmış olduğu kullanıcı deneyimlerinin, aynı şekilde yapay zekâ tabanlı teknoloji ürünü olan mobil akıllı telefon mesajlaşma uygulamalarının kullanım biçimine etkisi üzerinde düşünmeye zemin teşkil edecektir. Bu sebeple kullanıcıların yapay zeka teknolojisi kullanımı ile ilgili olarak diyalog robotlar ile iletişimi alan olarak belirlenmiştir. Tema 6 çerçevesinde değerlendirilecek veriler mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının diyalog robot iletişim teknolojilerini insan iletişimi ile karşılaştırmalı olarak kullanım alışkanlıkları bağlamında ele alınacaktır.

Tablo 19. Yapay zekâ tabanlı iletişim teknolojisi ile ilgili olarak kullanıcı yaklaşımları

Kullanıcı Kodu	**Yapay Zekâ Teknolojisi Tabanlı İletişime Kullanıcı Yaklaşımı**
K1	Diyalog robotlar beklentimi **%100 karşılamıyor**. Kendimi **önemsiz hissettiriyor**. Orada senin sesini algılayıp o tarafa yönlendirmeye çalışıyor ama yönlendiremiyor. **Sinirleniyorsunuz.** Müşteri temsilcisi ile karşınızda bir insan var sizin sıkıntınızı derdinizi dinliyor. Çözüm bulmaya çalışıyor. Bu **değerli** bir şey.
K2	Eğer insan hemen cevap verecekse insanla kurmayı tercih ederim. Zaman açısından evet robot iletişim açısından kesinlikle insanlarla birebir iletişim sağlamayı tercih ederim.
K3	Bir **sinir krizi eyvah** diyorum gene başlayacağız şimdi o beni anlayana kadar uğraşacağız diyorum. Robotlar da tamamıyla algoritmik verilmiş kelimeler var. O kilit kelimeleri bulmak herkesin yapabileceği bir şey değil. Biriyle diyaloga girmeyi tercih ederim. Canlı bir insan olduğunda bir şekilde doğru kelimeyi yakalayabilecek bir potansiyel de fazla artıyor. İnsan olmasını tercih ederim robottan ziyade.
K4	Sesli yanıtın çok yakın çözüm ürettiği durumlar var. Orada direkt aradığınızda karşınızdaki insanın çıkması **değerli** hissettiriyor. Sorununuzun önemsendiğini ve daha hızlı çözüleceğini hissettiriyor. Sesli yanıt sistemi çıktığında çok iyi bir hizmet alamayacağımı düşünüyorum.

K5	**Metal tat** veriyor. Yapay. Hiçbir işi kolaylaştırmıyor. Ben insanı tercih ederim. Daha **iyi hissettiriyor, güven veriyor.** Eğer tercih şansım olursa insan müşteri hizmetlerini isterim robotu değil. Yüz yüze birine bir şeyler anlatırken %100 onun etkisini karşı taraftan alabiliyorsunuz. Çok daha hedef odaklı, çok daha **meramınızı** anlatabileceğiniz çok daha **insani.**
K6	Diyalog robotlar beklentilerimi hayır karşılamıyor. Hiç çünkü **anlaşamıyoruz.** Sonuca ulaşamadığım için müşteri hizmetleri temsilcisiyle birebir görüşmek istiyorum. Bende hiç **işe yaramıyor**. Bu tarz yazılım benim işimi görmüyor.
K7	Şöyle insanla iletişim çok daha kolay çünkü karşımda diyalog kurabildiğim biri var. Çok daha kolay anlaşılabiliyorum. Yapay zekâyla üretiliyor bunlar ve herkesin isteğini karşılamayabilir. Benim sıkıntı çektiğim bir olay değil ama yine de karşımda bir insan olmasını tercih ederim.
K8	Müşteri hizmetlerini babam arıyor. Ben hiç iletişim kurmadım onlarla.
K9	Sevmiyorum. Robotların arasında gidip geliyorsunuz o sıkıcı oluyor açıkçası. Müşteri hizmetleri bazında robot ya da gerçek kişi çok fark ettirmiyor.
K10	Çok **sinir bozucu** kesinlikle. Sorunlarımız çok karmaşık olabiliyor. O kadar kompleks bir yapıya sahip değil. Sadece öfke. Duygusal bir bağım olmadığı için onlarla benim orada asıl baktığım şey işimin görülmesi.
K11	**Nefret ediyorum** onlardan. **Saçma sapan** bir şekilde bana soru soruyorlar. Sesli yanıt çok doğru bir şekilde yapılmamış diye düşünüyorum. **İnsanı robota tercih ederim.** Robotla iletişim kurmak tamamen **iletişimsizlik** oluyor. Canlı insanla konuştuğun zaman da ben direk şikâyetimi veya işte talebimi direk iletiyorum. Robot benim talebimi çok **geç anlıyor** ve daha uzun bir sürede ben neticeye ulaşıyorum. **Yabancılaşıyorsun**. Birebir konuştuğun zaman bunu bir şekilde izah edebiliyorsun.
K12	Sesli yanıt sistemleri **beklentimi karşılamıyor**. Robotlar belirli kelimelere ayarlı oldukları için genellikle derdimi anlamıyorlar. **Beni öfkelendiriyor**.
K13	**Normal insan** anlaşmasını orada maalesef sağlayamıyorsun orada. Çok **hoşuma gitmiyor**. **Mekanik robotik**. Ses çok önemli bir şeydir. İnsanların yüz yüze olması veyahut da telefonla sesli bir şeyde konuşması. Yüz yüze konuşurken bir bilgiyi net bir şekilde aktarabilirim. İçindeki stresini karşı tarafa aktarma isterken bunu mutlaka yüz yüze yapmak durumundasın.
K14	Robot değil **gerçek birey** olması benim için daha iyi.
K15	**Tercih etmiyorum**. Devasa bir **karmaşık** yapı. Sağlıklı diyaloga geçemiyorum. **Rahatsız edici** buluyorum. **İnsan onuruna aykırı** olduğunu benim **kişiliğimi küçülttüğünü** düşünüyorum. **Çaresizlik hissi** veriyor.
K16	İnsanı **sinir etmek** için var. **Kısır döngünün** içinde sizi dolaştırıyor. Robotta **kısıtlı cevaplar** alıyorsun. Robot **mutsuz ediyor insanı**. Sesli yanıt sisteminde kendimi böyle **çıkmaz sokakta** gibi hissediyorum. **Müşteri temsilcisi akan bir yol** gibi. Yüz yüze olunca daha çok bilgi alışverişi yapabiliyorsun. Yüz yüze konuştuğumda daha farklı. Duygu farkı var. Bir robotla konuşmak ya da bir sistemin içinde konuşmak **kör bir nokta** gibi.
K17	Hoşlanmıyorum öyle şeylerden.
K18	Acayip **sinir oluyorum**. **Küfredesim** bile geliyor. **Mekanik bir ses** canlı bir insana ulaşıp canlı **insanla diyaloğa** geçmeyi tercih ediyorum.
K19	Sesli mesaj sistemiyle **oyalandığımı** düşünüyorum. **Labirent gibi dolambaçlı** yola sokuyor. Labirentin çıkışında **gerçek bir kişi** arıyorsunuz. Gerçek kişiyle karşılaşmak bilgisayara göre çok daha efektif. Gerçek biriyle iletişim kurmak istiyorum. Gerçek kişi arıyoruz.
K20	Müşteri temsilcisi ile **birebir konuşmak** istiyorum derdimi anlatmak istiyorum. İnsanı hani **değersiz** hissettiriyor. Gelişmiş bir sistem bile olsa yine gerçek bir insanla konuşmak iyi olur. **Sevmiyorum** o robot sistemini.

K21	Beni **rahatsız** ediyor. **Gerçek insan sesini** duyduğum zaman daha **samimi geliyor.** Olması gereken karşıda bir insan olması. Bir canlının olması. Yoksa yapay zekânın değil. Robot ile iletişim kurarken çok **sinir oluyorum**. Yani karşıda bir insanın olmasını tercih ediyorum
K22	Makinayla konuşmak insanla konuşmaktan daha **eziyetli.** Yani yapay zekâyla konuşmak. Yapay zekâ problemi çözmüyor ama seni doğru yere yönlendirerek en azından çözüp çözmediğini bir sonuca ulaştırıyor. Ben **insanı tercih** ediyorum.
K23	Robotlarla iletişim kurmayı kesinlikle **tercih etmiyorum**. Otomatik mesajlaşma ve sesli yanıt sistemiyle iletişim kurmayı istemiyorum. Ben insanım **karşımdaki robot** yani ben de karşımdakinin insan olmasını tercih ederim. İnsan benim duygularımı daha iyi anlayabilir. Robotun **cevap vermesini** beklemek bile bana **saçma** geliyor. Yapay yapmacık doğal değil **organik olmasını** tercih ediyorum.
K24	Robot sesi **duyduğum anda kaparım**. Bir insanla konuşursam daha iyi olur. İnsana derdimi **daha iyi anlatabilirim** kendimi. Robotla hani orada ne kadar iyi anlaşabilirim.
K25	Gerçek insan ise konuşurum ama robotlarla konuşmam. Bire bir konuşmak görüşmek iyidir.

Tablo 19'da mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları kullanıcıları ile yapılan derinlemesine mülakatta elde edilen veriler tematik olarak analiz edilerek ağırlıklı olarak öne çıkan kullanıcı düşünceleri ortaya koyulmuştur. Bu doğrultuda kullanıcıların yapay zekâ ürün olan diyalog robotların işlevine ilişkin olarak yapmış oldukları yorumlarda çözüm kapsamında beklentileri karşılamadığı görülmektedir. Derinlemesine mülakat verilerinde kullanıcıların diyalog robotlar ile deneyimlerinden yansıyan duyguların tanımlamaları bu teknolojiye kullanıcı yaklaşımları hakkında bilgi vermektedir. Bu çerçevede derinlemesine mülakat verilerinde; K1 *'önemsiz hissettiriyor, sinirleniyorsunuz'*, K3 *'sinir krizi eyvah'*, K5 *'metal tat veriyor, yapay'*, K9 *'sevmiyorum, sıkıcı'*, K10 *'sinir bozucu'*, K11 *'nefret ediyorum onlardan, saçma sapan, iletişimsizlik, yabancılaşıyorsunuz'*, K12 *'öfkelendiriyor'* K13 *'mekanik, robotik, hoşuma gitmiyor'*, K15 *'rahatsız edici, insan onuruna aykırı, kişiliğimi küçülttüğünü düşünüyorum, çaresizlik hissi veriyor',* K16 *'sinir etmek için var, kısır döngü, mutsuz ediyor, çıkmaz sokak, kör bir nokta'*, K17 *'hoşlanmıyorum', K18 'dolambaç'*, K20 *'sevmiyorum'*, K21 *'rahatsız ediyor, sinir oluyorum'*, K22 *'eziyetli'*, K23 *'saçma, yapmacık',* K24 *'duyduğum anda kapatırım'*, K25 *'konuşmam'* ifadeleri yer almaktadır.

Mobil akıllı telefon mesajlaşma uygulaması kullanıcıları ile yapılan derinlemesine görüşmelerde **Tablo 19**'da yer alan verilerde diyalog robot ile yaşanan deneyimler doğrultusunda kullanıcılar insan ile iletişim kurmayı tercih etmektedir. K2 kodlu

kullanıcı '*zaman açısından robot iletişim açısından insan'*, K4 *'sesli yanıt sisteminin çözüm ürettiği durumlar var'* ifadeleri ile farklı bir yaklaşım sergilemektedir. Bu yaklaşımlara rağmen K2 ve K4 kodlu kullanıcılar insan ile iletişim kurmayı tercih edeceğini söylemektedir. Kullanıcıların diyalog robot ile karşılaştırmalı olarak insan ile iletişimin değerlendirilmesinde şu ifadeler yer almaktadır; K1 *'İnsan sizin derdinizi dinliyor. Bu değerli bir şey'*, K4 *'insanın çıkması değerli hissettiriyor'*, K5 *'iyi hissettiriyor, güven veriyor, insani, hedef odaklı'*, K16 *'duygu farkı var, akan bir yol gibi, daha çok bilgi alışverişi'*, K19 *'gerçek'*, K21 *'samimi, canlı, gerçek insan'*, K23 *'duygularımı daha iyi anlıyor'*.

Tablo 19'da yer alan veriler doğrultusunda, kullanıcılar tarafından diyalog robotların teknoloji ürünü bir iletişim aracı olduğu bilinmesine rağmen insan ile iletişim ölçüt alınarak beklenti içinde olmaktadır. Kullanıcı bakış açısı ile diyalog robotların beklentilere karşılık veremiyor olması teknoloji ile ilgili güçlü bir tepkisel duruş yaratmaktadır. Akıllı telefon mobil mesajlaşma uygulamalarının alanı kişisel iletişimden kurumsal iletişime doğru genişledikçe, bu uygulamaları kullananlar daha çok yapay zekâ tabanlı iletişimi deneyimleyecektir. Derinlemesine mülakat verilerinin işaret ettiği yapay zekâ ürünü iletişim modellerinin gelecek dönemlerde mesajlaşma uygulamalarında kullanıcı davranışlarına etkisi bir sorunsal olarak ortaya çıkmaktadır.

5.7.1.3.7. Tema 7: Mobil akıllı Mesajlaşma Uygulamalarında Dilin Kullanımı

Tema 7 kapsamı içerisinde 'yazım kuralları ve simgesel iletişim' kodları dâhilinde mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcıları ile yapılan derinlemesine mülakat veriler bir araya getirilmiştir. Bu doğrultuda kelimelerin doğru yazımı, noktalama işaretleri, yazıda bütünlük ve dilin yazılı formuna kullanıcılar tarafından yüklenen anlama ilişkin veriler sunulmuştur. Simgesel iletişim kodu dahilinde emoji, gif gibi görsel anlatım biçimlerine ilişkin kullanıcı yorumlarına yer verilmiştir.

Tablo 20. Mobil akıllı telefon mesajlaşma uygulamalarında yazım kuralları

Kullanıcı Kodu	**Yazım Kuralları**
K1	Ben elimden geldiğince imla kurallarını önemiyorum. Bazen bir virgülün kullanılmaması yanlış anlaşılmalara sebep oluyor. Bazen doğru yazmamışsam silip doğru şekilde yazıyorum.

K2	Kelimeleri çok fazla kısaltmıyorum. Yani işte çok basit şeyleri selamın aleyküm mü kısaltıyorum. SA yazıyorum. Yazarken işte ama o noktaya virgüle de çok dikkat ediyorum diyemem.
K3	İmla kurallarını önemserim yazışırken. Türkçe yazımlarda düzgün yazmaya özen gösteririm. Eksik harfler vesaire noktalama işaretsiz yazışmalar yapmam. Tam cümleler kurmayı tercih ederim
K4	Kelimeleri kısaltmam. Sessiz harf uyumuna çok dikkat etmiyorum. Soru işaretleri virgüllere çok dikkat ederim. Kelimeyi doğru yazmaya çalışırım
K5	Arkadaşlarımla konuşurken de çok kısa kısa ve çok yazıyoruz. Selam SLM, Teşekkür TŞK, OK. Hata yapmamak için iyi doğru yazmaya çalışıyorum. Kısaltmayı çok yapıyorum. Biz de zaman çok önemli. Biz her şeyi kısa yoldan yapıyoruz
K6	İmla kurallarını mutlaka önemserim. Arkadaşlarımla Slm naps bay kadarı nedense kısaltıyor kdr yazıyorum. Böyle şimdi aklıma gelen. İş tarafında kelimeleri hayır kısaltmam. Daha net ve açıklayıcı olmak zorundayım ve şık ve durmuyor.
K7	Kısaltma kullanmamaya yani dikkat ediyorum. İmla kurallarını önemserim.
K8	İmla kurallarına genelde dikkat ederim. Beni rahatsız ediyor kullanmadığımız zaman. Bazen kısaltmaları kullanıyorum. NBR, SA diyorum. Üşendiğim için uzun yazacağıma kısaltıyorum
K9	Düzgün cümlelerle mümkün olduğunca kullanmayı tercih ediyorum. İmla kurallarını önemsiyorum. Kelimelerde kısaltma yapmıyorum.
K10	Kısaltmaları kullanırım. Kanka yazmak yerine KNK, tamam yerine oki. Yakın olmadığım biriyse yazım kurallarına dikkat ederim çünkü resmi bir görüşmedir aramızdaki daha resmidir. Yakın arkadaşlarım da dikkat etmem yakın çevremde ailemde dâhil.
K11	Dilime çok dikkat ederim. Düzgün bir şekilde konuşmak istiyorum. Kısaltmaları fazla kullanmıyorum. Hoşuma gitmiyor. Yazarken dikkat ederim noktasına virgülüne veya büyük ve küçük harfine dikkat etmeye çalışır.
K12	İmla kurallarına uyuyorum önemsiyorum. Kısaltma yapmıyorum. Mesela imla ve noktalama işaretlerinin düzgün olmasını önemserim.
K13	Dilbilgisi kurallarına uygun şekilde yazmaya gayret gösteriyorum
K14	İmla kurallarını önemserim. Kelimeleri kısaltmam
K15	İmla kurallarını önemserim. Bu bir saygı göstergesi. Karşılıklı. Dili düzgün kullanmak gerekiyor. Kelimeyi yarım bırakmam ya da sesli harflerini çıkartıp sessiz harfleri yazmam.
K16	İmla kurallarını kesinlikle önemserim. Türkçeye önem veriyorum. Kelimeleri kısaltmam.
K17	Baktım yanlış yazıyorum hemen geri çekiyorum düzgün yazılması olması gerekir. Bazen kelimeleri kısaltıyorum. Mesela canımı CNM yazıyorum. OK parmak işareti kullanıyorum.
K18	İmla kurallarını önemsiyorum. Kısaltmaları bir tek oğlumla yapıyorum. SS yapıyoruz birbirimize. Türkçe'ye dikkat etmeye çalışıyorum. Devrik cümle kurmamaya, noktalama işaretlerine dikkat ediyorum. ‘de da’ takıntım var onlara dikkat ediyorum.
K19	İmla kurallarını çok önemserim. Açık açık uzun uzun, paragraf paragraf gerekirse. Sanki bir kompozisyon metni yazar gibi yazıyorum. Kelime kelime kesik kesik atmam. İnsanlar ilk cümleden sonra anlama düşüyor. Bunu gidermek için maddelendiriyorum. Marka imleri kullanıyorum. Detaylandıracaksam bold yaparım. Whatsapp’ta metinlerin yazımı konusunda hassasımdır. Neredeyse hiç hata yapmam. Noktası, virgülü, yeri geldiğinde bold yaparım. Topluma örnek olsun diye olabildiğinde Türk diline uygun yazarım. Kesinlikle kelimeleri kısaltarak kullanmam

K20	Her şeyin şeyi birleşik yazılmasına çok sinirleniyorum. Kelimeleri kısaltmıyorum. Hani şu an günümüzde var tamam TMM yazıyor. 2 tane harfi koymak da senin zoruna gidiyor madem sesli at. Kelimeleri kısaltmak özensiz geliyor bana. Kendini ifade edebilen cümleler kurulması benim için gerçekten önemli çünkü iletişim her şeyin başı gibi bir şey. İletişimi kötü olan bir insanla konuşamam. Yazım yanlışlarını çok önemserim
K21	İmla kurallarına pek dikkat ettiğim söylenemez. Daha çok noktaya dikkat ediyorum. Kelimeleri kısaltmam.
K22	İmla kurallarını hiç önemsemem. Herkes için geçerli bir milletvekili ile görüşürken de ya da bir genel müdürün de aynı. Kısaltmayı çok sık yapıyorum. Kolayıma gidiyor sadece sessiz harfleri yazmak. Karşıdaki de çok rahat anlayabildiği için sıkıntı yaşadığımı düşünmediğim için kısaltıyorum. NBR, ok diyorum
K23	İmla kurallarını önemserim. Asla kısaltma kullanmam. 6 harflik bir kelime yazacağız yani onu 3 harfle yazmak bana zaten anlamsız ve saçma gelir. Önce kendime sonra karşımdakine saygısızlık olarak onu kabul ederim. Asla hiçbir zaman kısaltmak kullanmadım kullanmam. Mesajda bile imla kurallarına dikkat ederim. Uluorta yazmam. Yazarım mesajı sonra okurum bir imla hatası var mı onu da düzeltirim öyle gönderirim.
K24	Arkadaşlarımla konuşurken imla kurallarına hiç dikkat etmem. Ama daha çok yeni tanıştığım insanlarla saygıdan dolayı dikkat ediyorum. Kısaltma olarak tamam yerine TM. Sesli harfleri düşürebilirim. Uzatarak yazıyorum
K25	İmla kurallarına dikkat ediyorum ama bazen kaydırdığım zaman da oluyor. Kelimeleri kısaltmam

Tablo 20'de mobil akıllı mesajlaşma uygulaması kullanıcıları ile yapılan derinlemesine mülakat verilerinde kullanıcıların ağırlıklı olarak imla kurallarına uyduklarını ifade etmektedir. İmla kurallarının önemsenmediği durumlar mesajın gönderildiği kişi ile yakınlık ile ilişkili görünmektedir. Samimi olarak nitelendirilen kişiler ile iletişim kurarken kısaltmalar, sessiz harflerin düşürülmesi, random kullanımı yaygın olarak verilerde yer almaktadır. Genel kullanıcı verilerinden farklı olarak; K22 kodlu kullanıcı imla kurallarını hiç önemsemediğini ve her statüdeki kişi ile aynı şekilde yazıştığını söylemektedir. Anlaşılmak ile ilgili sorun yaşamadığı için bu şekilde kullandığını belirtmektedir. Buna karşın K19 kodlu kullanıcı mesajlaşma uygulamalarında kompozisyon yazar gibi içeriğini oluşturduğunu ifade etmektedir. Bu iki istisnai kullanıcı verisi dışında kalan kullanıcılarda imla kurallarını önemsemekle birlikte duruma göre esneklik gösterilmektedir.

Tablo 21. Mobil akıllı telefon mesajlaşma uygulamalarında simgesel iletişim unsurlarının kullanımı

Kullanıcı Kodu	**Simgesel İletişim Unsurlarının Kullanımı**

K1	Emoji hız kazandırıyor. Duyguyu tam hissettiğim anda onu kullanıyorum. Emojilerri kullanıyorum. Gülme olsun utanma olsun. Hızlı cevap verecekken gönderiyorsun işine dönüyorsun.
K2	Doğum günü ise pasta ya da çiçeği kullanırım. Emojileri de aslında çok kullanmıyorum. Gülen surat en fazla. Toplam 5 tane falan. Emoji vs çok nadir gönderirim
K3	Sadece çok yakın arkadaşlarımla ailemle emoji vs kullanıyorum
K4	Emojileri de kullanırım. Gülücük emojisi kullanırım. Zafer işaretini kullanırım. Gift çok kullanırım. Aslında giftler duygu durumunu hızlı bir şekilde ifade ediyor karşıya.
K5	Emoji çok kullanırım. Kolaylık çünkü. Zaman kazanıyorum. Beni zahmetten kurtarıyor. Gülme atarım. Teşekkür dua ediyor gibi çok kullanırım. Okeyse artı yapıyorum eğer olumsuz ise eksi yapıyorum
K6	Bayılırım emojilere sürekli kullanırım. Emojiler renklendiriyor ve benim hissiyatımı dinlendiriyor. Çünkü düz yazıda bazen anlaşılmayabilir. Hisler vesaireler konusunda zaten az önce de söylediğim gibi emojilerden destek alıyorum
K7	Emoji vs kullanmıyorum. İnsanların sonuçta mimiklerini ve jestleri görmüyorsun ve bazen ne demek istediklerini anlayabiliyorsun. tamamen jest mimiklerin olmamasından dolayı yaşadığım bazı sıkıntılar oluyor.
K8	Bazen beden dili gerekiyor. Genellikle emoji kullanırım ama gif genelde nadir.Halim nasıl, gülüyor muyum, üzgün müyüm, yoksa sinirli miyim onu anlattığı için genelde kullanırım.
K9	Çiçek, hediye paketi. emoji kullanıyorum. Gülümseme, onaylama, teşekkür, konfetiler, Whatsapp'ta gift
K10	Emoji gift sıklıkla kullanırım. Emojilerin tamamen kolaylık sağlaması. Jestim miniğim bile çünkü benim ne demek istediğimi destekleyecek. Mizah olarak kullanabiliyorum.
K11	Başparmak okey. iki el açık emojisini genelde tebessüm ve mutlu anlarımda kullanıyorum. Kalpli veya çiçekleri gibi gönderebiliyorum. Tebrikler de alkışı. Üzgün emojisini kullanırım çok
K12	Duyguları ifade edecek emojiler giftler var. Laubali olduğum arkadaşlarıma, ailem gibi bir grupsa sık sık emoji kullanıyorum. Yakınlık derecesine bağlı olarak emoji vs gönderirim.
K13	Emoji kullanıyorum. Onlar zaten vazgeçilmezimiz. Mesajlarda mutlaka kullanıyorum. emojiler var onları gönderebiliyorsun. O anlık gülüyor musun kızıyor musun sert misin yumuşak mısın diye emojilerle duyguyu aktarabiliyorsunuz
K14	Emojileri arada sırada kullanırım
K15	Ara ara emoji kullanıyorum
K16	Emojileri kısaca cevap vermek için kullanıyorum. Gülümseme, kalp
K17	Çiçek atıyorum kalp atıyorum nazar boncuğu atıyorum. Kalp atarım nazar boncuğu sevdiğim çiçeklerle atarım. Sevdiğim kişilere emoji atıyorum.
K18	Emoji olarak gülen yüz var, ondan sonra kalp, öpücük işte onlar o kadar. Samimi olduğum görüştüğüm insanlar
K19	2013'te Whatsapp kurulduğunda 2015'e kadar ben mimik kullanmıyordum. Bu sefer de insanlar yazdıklarımı anlayamamaya başladılar. Şu an kullanıyorum. En fazla 4-5 emoji kullanıyorum

K20	Emojileri sık kullanıyorum. Gülen yüzü duygu değişimlerimde ağlayan yüz tabiki. Emojinin yumuşattığını düşünüyorum. Duyguyu bir parça da olsa yansıttığını düşünüyorum. O yüzden emojiyi kullanıyorum.
K21	Gülüyorum diye yazamazsın ya da ağlıyorum diye yazamazsın. O yüzden emoji bizi kurtarıcı oluyor bu konuda
K22	emojileri öğrenince bunun çok daha kısa bir şekilde kendini anlatabilme imkânına sahip olduğunu anladım. Emojileri çok kullanıyorum. Gülücük, kızgınlık, teşekkür.
K23	Emoji çok sık kullanmamaya çalışırım. Mesajı karşı tarafa daha samimi olarak sunar diye düşünürüm. Samimiyetimi istinaden en fazla bir gülücük emojisi kullanırım.
K24	Bana samimiyetsiz geliyor. Ben emoji kullanmıyorum. Ben random kullanıyorum
K25	Emoji şöyle kullanırım. Âmin, Kâbe, gül kullanırım

Tablo 21'de yer alan mobil akıllı telefon mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının mesaj gönderirken simgesel iletişim formu olarak emoji, gift gibi görselleri kullanma oranının yaygın olduğu görülmektedir. K24 kodlu kullanıcı 'samimi bulmuyorum, kullanmıyorum' yorumu ile diğer kullanıcılardan ayrılmıştır. Bu kod altındaki kullanıcı verilerinde kullanılan emoji çeşitliliğinin ortalama 4 ya da 5 olduğu görülmektedir. Bununla birlikte kişisel değerler doğrultusunda emoji kullanımı çeşitlilik göstermektedir. Simgesel iletişim formu olarak emoji, gift gibi görsellerin kullanılmasında hızlı cevap ve duyguların aktarımı işlevinin ağırlık kazandığı görülmektedir. Simgesel iletişimin görsel formu olan bu görseller, kullanıcıların yüz yüze iletişimde beden dilinin mesaj içeriğini mobil mesajlaşma süreçlerine taşımayı amaçladıkları görülmektedir.

5.7.2. İletişim, Dil ve Kültür Alanındaki Akademisyen ve Uzman Görüşleri

'Mobil Akıllı Telefon Mesajlaşma Uygulamalarının İletişim Kültürünün Dönüşümüne Etkisi' üzerine yaptığımız saha araştırmamızın bilimsel doğruluğu ve güvenirliğini sağlamak amacıyla iletişim, dil ve kültür alanındaki akademisyen ve uzmanlar ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Bu mülakatlara katılan 7 akademisyen ve uzman UZ ön adı ile kodlanmıştır. Bu doğrultuda akademisyen ve uzman görüşleri UZ1, UZ2, UZ3, UZ4, UZ5, UZ6, UZ7 başlıkları altında, Tablo 3'te tema ve kodlar doğrultusunda tasnif edilmiştir.

İletişim, dil ve kültür alanında 7 akademisyen ve uzman ile yapılan derinlemesine mülakat verileri, kullanıcı verileri ile tema ve kodlar üzerinde karşılaştırmalı olarak sunulmaktadır. Akademisyen ve uzman verilerinde genel olarak tüm alanlarda kesin olarak hatları çizilmiş ve kabul edilmiş bir alan olmadığı görülmektedir. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının yaygın kullanımına rağmen kullanıcılar eleştirel yaklaşımlarını korumaktadır. Aynı şekilde akademisyen ve uzman görüşmelerindeki verilerde de akıllım mobil mesajlaşma uygulamalarının iletişim, dil ve kültür bağlamında günlük yaşama getirdiği olumlu tarafları olduğu gibi olumsuz tarafları da bulunmaktadır. Derinlemesine mülakat yapılan akademisyen ve uzmanların verilerinde, erken dönemdeki mobil mesajlaşma uygulaması teknolojisinin iletişim kültürünün dönüşümüne ilişkin kesin bir görüş yer almamaktadır.

5.7.2.1. UZ1

UZ1 kodlu dilbilimci ve doğal dil işleme alanında akademisyen ve uzman ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının iletişim, dil ve kültür bağlamındaki kullanıcılara etkisi ve iletişim, dil ve kültürün etkileşiminin genel olarak iletişim süreçlerinde oynadığı rol çerçevesinde yöneltilen sorulara UZ1 kendi akademik ve uzmanlık alanı çerçevesinde cevaplar vermiştir. Bu doğrultuda derlenen veriler, kullanıcıların verilerinin analiz edildiği temalar ve kodlar çerçevesinde ele alınacaktır.

UZ1 Tema 6 çerçevesinde yapay zekâ tabanlı iletişimin temelini oluşturan doğal dil işleme teknolojisini, insan dili ile karşılaştırmıştır.

> *"Modern doğal dil işleme sistemleri doğal insan diline çok benzedi. Bazen insanlardan daha iyi konuşuyor. Fakat farklılıklar da var. Bu farklılıklar şöyle ilk olarak insanlar işaret dilinde değil de konuşma dilinde ses üzerinden öğreniyorken. Doğal dil işleme mekanizmaları metin üzerinden öğrenir. İkinci olarak insanlar çok az sayıda veriden dili öğrenirler. Yani bir çocuk 5 yaşına gelene kadar çok iyi dil öğrenmiş oluyor. 10 yaşına kadar mükemmele yakın öğrenmiş oluyor. Bu 5-10 yıllık süreçte bir çocuğun duymuş olabileceği kelime sayısına baktığımız zaman bir doğal dil işleme sisteminin veri setinin belki binde biri değil. İnsan zekâsı ve insanın dil öğrenme kabiliyeti çok güçlü. Daha iyi daha güçlü genelleme kabiliyetine sahip insan. Üçüncü olarak insan etkileşim ile öğreniyor. Birden fazla yöntemle öğreniyor. Anne babası*

arkadaşları ile konuşuyor, konuşurken görüyor. Çocuk bir şey öğrenirken önce hatalar yapıyor. Kelimelerin bir kısmını kırpıyor, bir kısmını kırpmıyor. Bunu yaparken sürekli etkileşim, iletişim halinde çevresindeki insanlarla. Ya da kitap okuyorsa kitapla. Bunun yanı sıra jestlere, mimiklere, duygulara maruz kalıyor ve dilin duygu ile olan etkileşimini de görüyor. Ya da hangi cümle yapısının hangi bağlamda kullanılacağını görüyor. Anne kızdığı zaman söylediği kelimelerle sevdiği zaman söylediği kelimelerin farklılığını görüyor. Dil ile bir sürü duyguyu, fikri ya da dünyayı da öğrenmiş oluyor. Buna çok yönlü çok modaliteli öğrenme deniyor. Oysa doğal dil işleme sistemeler şu anda sadece metin üzerinden öğreniyor. Yavaş yavaş veriden öğrenmeye başlayan sistemler var ama bunu şimdi yapması zor"

UZ1 yapay zekâ tabanlı iletişim teknolojilerinde doğal dil işlemenin çok ileri düzeylere ulaşmasına rağmen insan iletişimini henüz yakalayamadığını ifade etmektedir. Mobil akıllı telefon mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının diyalog robot ile iletişimlerindeki beklentilerinin karşılanmaması ve bu deneyimlerinden negatif duygulara sahip olması bu bağlamda birbiri ile örtüşmektedir.

UZ1 doğal işleme teknolojisinin iletişim ve enformasyon kapasitesi konusunda Tema 4 kapsamına giren açıklamalar yapmaktadır;

"Doğal dil işleme modelleri insana göre henüz tam kapasite çalışmıyor. Esasında iletişimde ve dilin üretiminde ve tüketiminde asıl karşıya gidip gelmesi gereken mesaj ve mesajın içerisindeki anlam. Biz bu anlamı konuşurken bir şekilde paketliyoruz. Yani çok karmaşık fikri ya da cümleyi ya da tahayyülü önce kelimelerin içerisine sıkıştırıyoruz. Ben buna zipleme algoritması diyorum. Sonra o kelimeleri yan yana getiriyoruz. Buradaki temel mesajın şekillenmesine yol açan temel şey ya da mesajın şeklini almasındaki temel faktörlerden birisi karşıya güvenilir bir şekilde gidebilmesi. Yani anlaşılabilir şekilde gidebilmesi. Ben bir mesaj verdim karşı tarafta bu anlaşılmıyorsa bu başarısız bir iletişim. O zaman benim mesajımın maksimum düzeyde anlaşılabilir olması lazım. Fakat bunu yaparken de diğer şeylerle kısıtlıyım. Mesela boğazımın çıkardığı seslerle kısıtlıyım. O zaman boğazımdan çıkan sesler benim cümlelerimi sözcüklerimi şekillendiriyor. Ya da bağıra bağıra konuştuğum zaman kısa zaman içerisinde boğazım ağrıyacağı için cümlelerimi daha kısa tutmaya çalışıyorum. O zaman mesajımı daha kısa şekilde paketlemeye ve yollamaya çalışıyorum. Encoding sistemimi değiştiriyorum aslında. Teknoloji ile beraber özellikle mesajlaşma ile birlikte böyle bir şey çıkıyor aslında"

UZ1'in Tema 4 'Mobil akıllı Mesajlaşma Uygulamalarının İletişim Kapasitesi' kodunda kullanıcıların derinlemesine mülakat sonuçlarında Grafik 9'da ortaya çıkan sonuçlar ile örtüşmektedir. Kullanıcıların büyük çoğunluğunun vermiş olduğu 'kısmen yeterli' yorumları mobil akıllı telefon mesajlaşma teknolojisinin iletişim süreçlerinde tam kapasite işlevine sahip olmadığını göstermektedir.

Mobil iletişim teknolojisinde dilin kullanımına ilişkin olarak UZ1

> *"Şunu görüyoruz çoğu deneylerden herhangi bir cümlenin içerisinden sesli harfleri çıkardığımız zaman insanlar bunu kolaylıkla sessiz harfleri okuyarak mesajı anlayabiliyorlar. Hatta o kadar ki Arapça alfabede sesli harf yok bile. İnsanlar bunu okurken şekillendiriyorlar. Yazı dili özellikle telefonlarda yazı yazmak zor herkes yazamıyor. Bu da otomatik olarak yazı dilini, mesaj dilini şekillendiriyor. Daha kısa mesajlar, daha duygu ağırlıklı emojiler üzerinden ya da piktogramlar üzerinden kodlanması gibi bir yapı oluşturuyor. Bunun yanı sıra ilginç şeyler de ortaya çıkıyor. Konuşma dilinde ya da kalemle yazma dilinde hiç üretmediğimiz şeyler de ortaya çıkıyor. Mesajı yollarken ruh halinize göre yapılar asdjf yazmak ya da benzer şeyler yazmak gibi yapılar ortaya çıkıyor. Bunlar bize rast gele harflere basma ile oluşan bir şeymiş gibi görünüyor aslında. Oysa öyle değilmiş. Öğrenciler belirli düzeyde veri topladılar. Rastgele basılan kelimeler değil içlerinde belirli örüntüler olduğunu fark ettiler. Belirli örüntülerin belirli duygu yapıları da ile ilgili olabileceğini fark ettiler. Burada dilin yaratıcı özelliğini görüyoruz. Dil kendisine yeni bir alan açıyor. Dil yeni bir araç veya iletişim yöntemi bulduğu zaman daha önce hiç aklımıza gelmeyecek şeyler üretip onlara anlam yükleyip günlük hayatta kullanılabilir hale getiriyor. Buna her zaman sıkıştırma, azaltma örneğindeki gibi her zaman tahmin edebildiğimiz şekilde yapmıyor. Sesli harfler her zaman çıkarmıyor. Yeni eklemeler yapabiliyor."*

UZ1 açıklamalarında mobil iletişim teknolojisinin dil pratiklerimiz üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

Tema 5'in alt kodu olan 'gizlilik ve özel' alana ilişkin olarak kullanıcıların mobil mesajlaşma uygulamalarının veri gizliliği konusundaki endişeleri UZ1'in;

> *"Bedava kullandığınız her sistemde veriniz karşınızdakinin bankasına giriyor."*

Açıklaması kullanıcıların mobil mesajlaşma sürecinde ürettikleri verilerin güvenliğine ilişkin endişeleri ile UZ1'in açıklamaları örtüşmektedir.

UZ1, dilin iletişim teknolojileri ile etkileşimini dil pratikleri çerçevesinde ve Tema 7 ‘Akıllı mobil mesajlaşma uygulamalarında dilin kullanımı’ bağlamında açıklamaktadır.

> *“Doğal dil işlemeyi bir adım geriye atıp bakmak lazım. Burada biraz kafa karışıklığı oluşabiliyor. Bu alan üç farklı alan adı altında ortaya çıkıyor. 1. İşlemsel dilbilim. Bu dilbilimcilerin işi. 2. Doğal dil işleme. Bu bilgisayar mühendislerinin ve Bilgisayar bilimcilerinin oluşturduğu bir alan. 3. Ses işleme alanı altında. Bunlar tarihsel süreçte dilbilimciler, matematikçiler, bilgisayar mühendisleri ve elektrik elektronik mühendislerin oluşturduğu alan. Bunlar bazen iç içe geçebiliyor. NLP bilgisayar mühendisliğinin bir alt dalı olarak insan dilini makinelerle etkileşim içerisinde olabilecek şekle getirmeye çalışır. Bunu da yaparken insanların konuştuğunu anlayan makineler üretmeye çalışır. Bu doğal dil işleme sistemlerinin temel problemi, biz bir sistem üretiyoruz ama dil değişiyor. Dil değiştiği zaman benim sistemim bunu anlamıyor. Nasıl anlayacak bunu ya ben oturup GÜNO dediğimiz şey günaydın demek. Bunu kodlamam lazım ki güncel tutayım. Bu da çok zor. Bir ordu ile çalışıp bunları güncel tutmaya çalışan şirketler var ama takdir edersiniz ki pahalı ve sürdürülebilir bir şey değil. Bunun alternatifi biz insanların verilerine odaklanalım. Mesaj yazıyorsa kendi aralarında bu mesajları alalım bu değişen kelimeleri daha önce sistemimiz görmediyse sistemimize ekleyelim. Hangi bağlamda ortaya çıkıyor. Olumlu bir mesajda mı olumsuz mesajda mı? Mesajın yanında gülücük mü var kızgın, üzgün emoji mi var? Bütün bunları değerlendirerek sistemimizi güçlendirelim ve insanlara daha iyi hizmet sunalım”*

Tema 7 çerçevesinde kullanıcıların derinlemesine mülakatlarda yer alan yorumlarında, hızlı iletişim ve kolaylık sağlaması sebebiyle kelimelerin kısaltıldığı ya da emoji ve görsellerin sıklıkla kullanıldığı sonucu yer almaktadır. UZ1 kodlu akademisyen ve uzmanın açıklamasında mobil iletişim ortamında bir gerçeklik olarak yer alan dilin kısaltma ve simgesel kullanımı, kullanıcıların günlük dil ve iletişim pratiklerinde de yer tutmaktadır.

Araştırmamızın temel sorusu olan; mobil mesajlaşma uygulamalarının iletişimin dönüşümüne etkisi bağlamından UZ1 tarafından yapılan açıklama, ‘mobil mesajlaşma teknolojisi dil bağlamında iletişimi dönüştürüyor mu?’ sorusuna cevap verir niteliktedir.

"Evrimsel düzelmede bakmak çok uzun zaman gerektiriyor ve içinde yaşadığımız için dışını görmek gerçekten zor. Bir araştırmacı insan dilinin kaybolacağını, her şeyin piktograma döneceğini, ya da daha gelişmiş ve daha basit mesajlarla daha karmaşık fikirleri sunabileceğimiz bir sisteme dönüşeceği söylüyor. Fakat bunu öngörmek çok çok zor. İnsanlar artık sosyal medya üzerinden faklı coğrafyalarda olsa da aynı Türkçe'yi konuşur hale geliyorlar. Bu zenginliğimizi kayıp mı ediyoruz. Bazen de hayır çeşitlilik de ortaya çıkıyor. Bizim hiç aklımıza gelmeyen randomlar, güno, yeto ortaya çıkıyor. Dil her zaman değişti. Orta Asya'da konuştuğumuz dillerden Türkçe bağlamına bakarsak neredeyse birbirimizi anlamayacak kadar değişiklik olduğunu görüyoruz. Yine değişecek. Bazen İngilizce'nin etkisi ile değişecek, bazen başka bir şeyin etkisi ile değişecek. Bizim kontrolümüzde çok da kolay değil."

UZ1, doğal dil işleme teknolojinin mobil mesajlaşmadaki iletişim süreçlerine etkisini sistemin işleyişi üzerinden açıklamaktadır. Kullanıcı görüşmelerinde Tema 1'in kapsamına giren 'mobil mesajlaşma uygulamalarının sınırlılıkları' kodu dâhilindeki yorumlarda mesajın yanlış olarak gönderilmesinin bir nedeni olarak görülen otomatik yazım özelliğine UZ1 açıklama getirmektedir. Bu doğrultuda mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları ile yazılı mesajlaşmalarda kelime önermelerinin gerçekleşme süreci şu şekildedir;

"Bu harflerin ya da kelimelerin yan yana bulunma sıklıkları üzerinden bir model üretir sistem. Türkçe'deki bütün diyelim ki bütün wikipedia, haber, kitap sayfalarını alır. Onların hepsini tek bir dosya haline getirir. Bakar A'dan sonra B mi gelmiş C mi gelmiş. Diyelim Türkçe'de en çok yan yana gelen kelimeler A ile K. O zaman siz A yazdıktan sonra T'yi önerir. Bu global data üzerinden yaptığı önermedir. Bütün data üzerinden. Bir de bunun dışında şöyle bir şey önermeye başlar. Diyelim ki korkma sönmez ..... bu şafaklar diye devam ediyorsunuz? Çünkü bu iki kelimeden sonra hep bu üçüncü kelime geliyor. Buna anagram deniyor. Gram dediğimiz şey birli mi ikili mi üçlü mü karakter. Bunların bir arada bulunma sıklıkları üzerinden bir tahminde bulunarak öneri sunuyor. Bunun ikinci boyutu ise daha akıllı sistemler bu verileri biraz da sizin verileriniz üzerinden güncelliyor. Hepimiz Türkçe kullanıyoruz ama filhakika demiyoruz. Hepimizin günlük hayatında belirli kullandığımız belirli sözlüğün alt kümesi var. Bunu da sistem öğrendikten sonra. Özel bir şey yapmaya çalışıyor. Yönlendirilebilir mi? Olabilir. Çok zor değil. Bu yapılabilir."

Doğal dil işleme ve dil bilim alanında akademisyen ve uzman olan UZ1 makine öğrenmesi ile gelişen dil teknolojileri ve insan dilinin iletişim teknolojileri içindeki etkileşimi her iki alanın gelişim hızı bakımından kıyaslamaktadır. Burada altı çizilmesi gereken insan dilinin değişim hızının doğal dil işleme sistemlerinin doğal dilin değişim hızının gerisinde kalmasıdır. Küresel ölçekte dijital sisteme dâhil olan her türlü veri ile şekillenen doğal dil işleme teknolojisi kültürel olarak dile ilişkin yerel kullanımlara hemen adapte olamamaktadır. Mobil mesajlaşma teknolojilerinin anlık olma özelliğinin iletişimde yarattığı hız ve yoğunluk ile birlikte dilin yazılı formundaki yeni kullanım tercihleri doğmaktadır. Bu tercihler kesik kesik, kısaltılmış kelimeler, sesli harfleri düşmüş kelimeler, emojiler olarak mobil mesajlaşmanın karakteristik özelliği olmaya başlamıştır. Mobil akıllı telefonların yazılımı içinde bulunan diğer uygulamalar ile mesajlaşma uygulamalarının ortak dijital hafızaya dâhil olması sebebiyle bu mesajlaşma uygulamalarındaki veriler de doğal dil işleme sistemini besleyen 'büyük veri' stokunun bir parçası olmaktadır. Mesajlaşma uygulamaları ile kurulan iletişim içerikleri kişiye özel gibi algılanmasına rağmen dijital ölçekteki iletişim ağının bir parçası olma özelliği taşımaktadır.

Tablo 22. Dil bağlamında UZ1 mülakat verileri

Akademisyen Uzman Kodu	**Bağlam**	**Kelime**	**Bağlam**
UZ1	dil işleme sistemleri doğal insan	dil	ine çok benzedi. Bazen insanlardan daha
	şöyle ilk olarak insanlar işaret	dil	inde değil de konuşma dilinde ses
	dilinde ses üzerinden öğreniyorken. Doğal	dil	işleme mekanizmaları metin üzerinden öğrenir
	insanlar çok az sayıda veriden	dil	i öğrenirler. Yani bir çocuk 5
	yaşına gelene kadar çok iyi	dil	öğrenmiş oluyor. 10 yaşına kadar
	sayısına baktığımız zaman bir doğal	dil	işleme sisteminin veri setinin belki
	değil. İnsan zekâsı ve insanın	dil	öğrenme kabiliyeti çok güçlü. Daha
	mimiklere, duygulara maruz kalıyor ve	dil	in duygu ile olan etkileşimini de
	modaliteli öğrenme deniyor. Oysa doğal	dil	işleme sistemeler şu anda sadece
	burnumuza kokusu da geliyor. Doğal	dil	işleme sisteminin burnuna koku gitmiyor
	koku gitmiyor. Bu açıdan doğal	dil	işleme modelleri insana göre henüz

	kapasite çalışmıyor. Esasında iletişimde ve	dil	in üretiminde ve tüketiminde asıl karşıya
	İnsanlar bunu okurken şekillendiriyorlar. Yazı	dil	i özellikle telefonlarda yazı yazmak zor
	Bu da otomatik olarak yazı	dil	ini, mesaj dilini şekillendiriyor. Daha kısa
	otomatik olarak yazı dilini, mesaj	dil	ini şekillendiriyor. Daha kısa mesajlar, daha
	şeyler de ortaya çıkıyor. Konuşma	dil	inde ya da kalemle yazma dilinde
	dilinde ya da kalemle yazma	dil	inde hiç üretmediğimiz şeyler de ortaya
	ilgili olabileceğini fark ettiler. Burada	dil	in yaratıcı özelliğini görüyoruz. Dil kendisine
	veriniz karşınızdakinin bankasına giriyor. Doğal	dil	işlemeyi bir adım geriye atıp
	makineler üretmeye çalışır.. Bu doğal	dil	işleme sistemlerinin temel problemi, biz
	biz bir sistem üretiyoruz ama	dil	değişiyor. Dil değiştiği zaman benim
	iyi hizmet sunalım. Ben bir	dil	bilimci olmamın yanı sıra bilişsel bilimci
	çalışmalarım var. Bilişsel bilim psikoloji	dil	bilimi matematik ve bilgisayar mühendisliğinin ortaklaşa
	nasıl oluştuğunu nasıl temsil e	dil	diği ile ilgili çalışmalar yapan bir
	alan. Bilişsel bilim çerçevesinden doğal	dil	işlemeye baktığımız zaman insan beyninde
	işlemeye baktığımız zaman insan beyninde	dil	nasıl işleniyor makinede nasıl işleniyor
	gerçekten zor. Bir araştırmacı insan	dil	inin kaybolacağını, her şeyin piktograma döneceğini

Tablo 22'de dil bağlamında insan dili ve teknoloji ürünü olan yapay dili karşılaştırırken aynı zamanda benzerlik ve farklılıkları üzerinde durmaktadır. Bu çerçevede insan dilinin öğrenilme süreçlerinde sesin baş etken olduğunu söylerken, doğal dil işlemede metinin esas olduğunu ifade etmektedir. Mobil mesajlaşma uygulamalarında kullanıcı tercihlerinde ağırlıklı olarak yazı ile mesaj içeriğinin oluşturulduğu yer almaktadır. Bu noktada akıllı mobil telefon ve uygulama teknolojisinin doğal dil işleme süreçlerini veri olarak besleyen bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Kullanıcı verilerinde ortaya çıkan kültüre içkin olma özelliği taşıyan toplumsal ve bireysel değerler ile ilgili konularda mobil mesajlaşma kullanımının ikincil özellik taşıması kültür üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu işaret etmektedir. Araştırma sorularımızdan olan mobil iletişim

teknolojilerinin iletişim, dil ve kültürün etkileşiminin nasıl olduğu sorusu UZ1'in akademi ve uzmanlık alanı bağlamında ifade ettiği *'bilişsel bilim'* yaklaşımının fen bilimleri ve sosyal bilimlerini içine alan karma yapısı kültürü yeni iletişim teknolojisi ile daha çok etkileşime sokma potansiyeli taşımaktadır.

5.7.2.2. UZ2

UZ2 kodlu akademisyen ve uzman derinlemesine mülakatta, görsel iletişim ve tasarım bağlamında mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının iletişim, dil ve kültür çerçevesinde kullanımına dair bilgiler vermektedir. Görsel iletişimin formlarından biri olan emojilerin kullanımına ilişkin olarak; Tema 7'nin 'mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarında dilin kullanımı' kodu kapsamına giren simgesel iletişimi açıklamaktadır.

> *"Emojiler eski dönemlerdeki Mısır hiyerogliflerinin görselleştirilmiş hali şeklinde yorumlanır. Ben bu emojileri kullanırken o duygu ve düşünceyi kütüphanedeki görselleri kontrol ediyoruz. Zamanı iyi kullanmak isteyen biri emoji kullanıyor. Emojilerin hepsi yaygın olarak kullanılmıyor. Spesifik bazı emojiler var kullanılan. Genelde yüz ifadeleri var. Cümlenin ortasında, sonunda duygusal bir ifade için yüz görsellerini kullanıyoruz. Bazen kelimeler yeterli olmuyor. Tam olarak ihtiyacı karşılamasa da emojiler kullanılıyor. Bunları kullanmak kanıksandı. İlk başta gençler işin içine girdi. Bunların görsel olarak duygu ve düşünceyi ifade etmek üzere kullanılmasını olumlu buluyorum. Ama tam ifadenin yerini alamaz. Mobil telefonların yaygınlaşması ve iletişim dilinde emojilerin olması yazıya ve ifadeye önemli bir katkı sağlıyor. Ama bunların belli başlıları kullanıldığı için çoğu çöp niteliğinde. Yüzlerce binlerce emoji var. Nihayetinde belirli başlı emojiler kullanılıyor. Çok fazla çeşitlilik yok. Çoğunlukla aynı görseller kullanılıyor. Kısa bir dönemde emojilerin yazının yerini alacağını düşünmüyorum. Emojilerin geleceği ile ilgili olarak hiyeroglif yazı dönemindeki gibi görseller üzerinden iletişime geçeceğimiz fikri bana fantastik geliyor. Modern insanın iletişimi emoji ya da başka görseller üzerinden olabilir de olmayabilir. Yeni nesiller işlerini iletişimi ekrana kaydı. Görsellerin uluslararası dil niteliğinde olması bir ihtimal iletişim dili olmasına olanak veriyor. Bununla birlikte derin anlamlar ifade eden metinlerini uluslar kaybetmek istemeyecektir. Mesela şiir edebiyat derin anlatımlarının emojilerle ifade edilmesi fantastik geliyor. Fakat emojilerin yeni evreleri olacaktır*

gelecekte. Bu yine yazınsal iletişime katkı sağlayacaktır ama yerini alacağını sanmıyorum."

UZ2 mesajlaşma uygulamaların kullanıcılarının sıklıkla kullandığı simgesel iletişim unsurlarının iletişimi kısa vadede dönüştürmeyeceğini ifade etmektedir. Kullanıcıların yazılı mesajlaşmada duyguların aktarılması ile ilgili olarak eksikliği gidermesi amacıyla kullanılan görsel iletişim unsurlarına rağmen mobil mesajlaşma kanalları iletişimin gerçekleşmesinde kullanıcılar tarafından 'kısmen yeterli' olarak değerlendirilmektedir. UZ2'nin simgesel iletişim unsurlarının iletişim dönüştürme etkisi konusundaki yorumu, kullanıcıların mobil iletişim kapasitesindeki eksiklikler yorumları ile örtüşmektedir.

UZ2, kültürel olarak emojilerin iletişim süreçlerine etkisini değerlendirmektedir;

"Mesajlaşmanın bir parçası olarak kültürel olarak dini değerleri karşılayacak emojilerin olup olmaması bir dönem tartışıldı. Hata Ramazan aylarında nasıl bir emoji gönderilir. Bunlar kültürel unsurlar. Özel günlere has emojiler gönderilmesi kişiye nasıl hissettiriyor. Emojiler aynı zamanda kültürel değerlerin sembolize edilmesi için araç oluyor. Ama bu tehlikeli bir şey. Çünkü bir insanı bir görselle nasıl tanıyabilirsiniz. İnsanlar kendisine ait bir görsel yerine onu temsil eden bir emoji gönderiyor. Kültürel pratiklerde göstergebilimsel olarak başörtülü ya da siyahi bir emoji göndermesi bu kültürde olan kişiye nasıl bir etkisi olacak"

UZ2 tarafından kültürel bir unsur olarak coğrafi ve dini ayırımların mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının kullanımında yaratmış olduğu duruma işaret etmektedir. Mobil akıllı mesajlaşma kullanıcılarının Tema 5' kapsamına giren yorumlarında yer alan; kişinin inancına, statüsüne göre hitap edilmesine UZ2'nin görüşleri ile örtüşmektedir. Tema 7 kapsamında kullanıcı yorumlarında, 'Kâbe, gül, zafer işareti' kullanımı da kültürün bir uzantısı olarak inancın akıllım mobil mesajlaşma süreçlerine etkisini ortaya koymaktadır.

UZ2 görsel iletişimin bir diğer formu olan yazıyı tipografi çerçevesinde ele alarak tipografinin mobil mesajlaşma teknolojilerindeki yerini açıklamaktadır. Tema 2 kapsamında kullanıcı verilerinde yer alan 'mobil mesajlaşma uygulamalarında iletişim yöntemleri' kodu bu bağlamda yazının bu çerçevede kullanımı yorumu ile örtüşmektedir. Mobil mesajlaşma uygulamaları ile uzun yazılar yazmak kullanıcılar

için zaman kaybı, zor ve iletişim için yetersiz bulunmaktadır. Önemli konuların aktarımında yazı tercih edilmemektedir. Mobil mesajlaşma teknolojinin tipografik ve işlevsel olarak kısıtlılığı UZ2'nin açıklamaları ili ilişkili olma özelliği taşımaktadır.

> *"Tipografinin kendi içinde bazı özellikleri var. Özellikle mobil iletişimde çok fazla font kullanılamaz. Ekranın sınırlılıkları sebebiyle. Ekranda kolay okunacak modern tırnaksız fontların okunabilirliği daha kolay, yalın, sade olduğu için bunları görüyoruz daha çok dijital platformlarda ve mobil iletişimde. Bu fontların fiziksel olarak emoji benzeri şeye dönüşmesi, bu harflerin ortadan kaldırılarak emoji benzeri yeni bir alfabe oluşturulması ilk etapta öncelik değil. Bizim mobilde önceliğimiz iletişim. Emojiler iletişime katkı sağladığı gibi kaos oluşturduğunu düşünüyorum. Bazı durumlarda karşı taraf emojiyi anlamadığı için tepki verebiliyor. Emojiler bu durumlarda iletişimi yoruyor. Tasarımcılar için iletişim yalınlık ve sadeliktir. Karşı tarafın bir yorumlaması var. Tipografik olarak font görsel bir araçtır esasında. Biz o kodları okuyarak iletişime geçiyoruz. Esasında mobil iletişimde hızlı kolay iletişime geçiyoruz ama bazı sıkıntılar var. Tipografik olarak iletişimde font ve görseller ne kadar sanatsal olursa karışıklık o kadar çok olur. Yanlış anlamalar çoğaldığında iletişim bozulur. Mobil ve dijital iletişimde yazı karakteri olarak çok fazla seçenek olmamakla birlikte bazı seçenekler sunuyor. Burada amaç görsellikten çok iletişime geçmek olduğu için oradaki font iletişimi hedefler. Sanatsal bir kaygı olmaz. Yazının kendisi görsel bir araçtır zaten. Alfabeler bir koddur."*

UZ2 profil görsellerinin kullanımına ilişkin olarak sunmuş olduğu veriler, Tema 3 kapsamına giren 'anonimlik' kodu ile bağlantılı bilgiler içermektedir. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarında kullanıcıların profil görsellerinde ağırlıklı olarak kendi görsellerini kullanmayı tercih ederken, kadın kullanıcılarının profil kullanımındaki tercihleri özellikli olarak yer almaktadır.

> *"Kullanıcıların profil görselleri olarak bazı insanlar bu görselleri dikkate alıyor. Bazen insanlar bağlantı isteği geldiğinde profilinde soyut görsel olduğunda bu bağlantı isteklerini kabul etmiyor. Emojilerde olduğu gibi profil görselleri de kaos oluşturuyor. Çünkü görselin kendisi kaostur. Fiziksel varlığımız dışındaki görselimiz kaostur aslında. Çünkü kaosu olarak görsel formumuzu bir seçmedik. Telefonda profil görseli olarak bazen kendine ait*

olmayan avatarlar kullanıyor insanlar. Çünkü kendi görüntüsüyle ilgili kaygısı var. İnsanlar profillerini çok ciddiye alıyor."

UZ2 derinlemesine mülakatta mobil cihazın tasarımı ve kullanım formuna ilişkin olarak verdiği açıklama ile mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının günlük iletişim süreçlerinde fiziki gerçeklik olarak kapladığı alana değinmektedir. Tema 1 kapsamına giren 'kullanım tercihlerinde' mobil akıllı cihazların günlük kullanım süresi ile UZ2'in yapmış olduğu açıklamalar kesişim alanına sahip görünmektedir. UZ2 ve kullanıcı verilerinde çıkarım olarak mobil akıllı telefon ların sürekli bağlantılı olma durumu yarattığı yer almaktadır.

"Telefonun kendisi aslında bir tasarım ürünü. Bütün aplikasyonlar ara yüzler bir tasarım sonucudur. Tasarlarken bir amaç doğrultusunda hareket edilir. Fiziksel olarak telefonun kendisi de insana beyinsel olarak ne hissettiriyor. Özellikle kadınlar yanındaki kişi ile temas kurmuyor ama elinde telefon var. Telefonu bir yerlerde unuttuğumuz zaman boşluk hissediyoruz. Neden boşluk hissediyoruz. Neden panik yapıyoruz. Çünkü telefonların fiziksel olarak bizimle bir teması var. Nörobiyolojik olarak üzerinde durulması gereken konulardan biri de telefonun bizde nasıl bir etki yarattığı.

Mobil mesajlaşma uygulamaları ile iletişim kurmayı yüz yüze iletişim ile kıyaslayan UZ2, Tema 3 kapsamında 'yüz yüze iletişim' kodu çerçevesindeki kullanıcı verileri ile örtüşen yorumlar yapmaktadır.

"Telefonda yazarken yazışmalarda düşünsel, duygusal olarak heyecanı yaşayamıyoruz. Çünkü bir perdenin arkasındayız. Bazen yazıp siliyoruz, süreçlerden geçiriyoruz. Doğallığı arkada kalıyor. Yüz yüze konuşurken karşılıklı bir iletişim ortamı var. Ben düşüncelerimi yazarken nasıl yazacağımı düşünüyorum. Uzun mesajlarda mektup tarzı Word ile yazıp gönderiyorum bütün olarak. Parça parça yazışmak hoşuma gitmiyor. İletişim kurduğumuz kişilerin karşımızda olmaması yazdıklarımızı tartarak göndermemiz mesela. Bazı sesli mesajlar da gönderiliyor. Bu sesli mesajlar daha samimi geliyor. Yazmak daha zor geliyor. Yeni nesillerde mesajlaşmalarda kısaltmalar kullanıyorlar. Bunun yazıya da olumsuz etkisi oluyor. Mesajlaşma dili oluşuyor. Çünkü zaman alıyor yazmak."

Tablo 23. Dil bağlamında UZ2 mülakat verileri

Akademisyen Uzman Kodu	Bağlam	Kelime	Bağlam
UZ2	Mobil telefonların yaygınlaşması ve iletişim	dil	inde emojilerin olması yazıya ve ifadeye
	iletişimi ekrana kaydı. Görsellerin uluslararası	dil	niteliğinde olması bir ihtimal iletişim
	niteliğinde olması bir ihtimal iletişim	dil	i olmasına olanak veriyor. Bununla birlikte
	da olumsuz etkisi oluyor. Mesajlaşma	dil	i oluşuyor. Çünkü zaman alıyor yazmak

Tablo 23'e göre UZ2 kodlu görsel iletişim alanda derinlemesine görüşme yapılan akademisyen dil bağlamında mobil iletişimi ve mesajlaşma uygulamalarını ela alırken emojilerin iletişim dilindeki yerine değinmektedir. Mobil mesajlaşma ile iletişimde 'ekran' olgusuna dikkat çeken UZ2, emojilerin gelecekte yazılı formun yerini almasının düşük ihtimal olduğunu belirtiyor. UZ2'ye göre simgesel iletişim formu olarak emojileri, global iletişim düzleminde kültürel kodlar içeren bir iletişim nesnesi potansiyeline sahip unsurlar olarak nitelendirmektedir.

Tablo 24. İletişim bağlamında UZ2 mülakat verileri

Akademisyen Uzman Kodu	Bağlam	Kelime	Bağlam
UZ2	bana fantastik geliyor. Modern insanın	iletişim	i emoji ya da başka görseller
	de olmayabilir. Yeni nesiller işlerini	iletişim	i ekrana kaydı. Görsellerin uluslararası dil
	olacaktır gelecekte. Bu yine yazınsal	iletişim	e katkı sağlayacaktır ama yerini alacağını
	bazı özellikleri var. Özellikle mobil	iletişim	de çok fazla font kullanılamaz. Ekranın
	çok dijital platformlarda ve mobil	iletişim	de. Bu fontların fiziksel olarak emoji
	Bizim mobilde önceliğimiz iletişim. Emojiler	iletişim	e katkı sağladığı gibi kaos oluşturduğunu
	tepki verebiliyor. Emojiler bu durumlarda	iletişim	i yoruyor. Tasarımcılar için iletişim yalınlık
	durumlarda iletişimi yoruyor. Tasarımcılar için	iletişim	yalınlık ve sadeliktir. Karşı tarafın
	esasında. Biz o kodları okuyarak	iletişim	e geçiyoruz. Esasında mobil iletişimde hızlı
	okuyarak iletişime geçiyoruz. Esasında mobil	iletişim	de hızlı kolay iletişime geçiyoruz ama
	Esasında mobil iletişimde hızlı kolay	iletişim	e geçiyoruz ama bazı sıkıntılar var

	bazı sıkıntılar var. Tipografik olarak	iletişim	de font ve görseller ne kadar
	çok olur. Yanlış anlamalar çoğaldığında	iletişim	bozulur. Mobil ve dijital iletişimde
	sunuyor. Burada amaç görsellikten çok	iletişim	e geçmek olduğu için oradaki font
	geçmek olduğu için oradaki font	iletişim	i hedefler. Sanatsal bir kaygı olmaz
	Yüz yüze konuşurken karşılıklı bir	iletişim	ortamı var. Ben düşüncelerimi yazarken

Tablo 24'te yer alan UZ2'nin iletişim bağlamındaki değerlendirmelerinde 'yazınsal iletişim' kavramına yer vermesi, kullanıcıların mobil mesajlaşmada en çok yazılı iletişim kurmayı tercih etmeleri ile örüntü ilişkisi niteliğindedir. Mobil mesajlaşmada font kullanımının kısıtlılığı ile birlikte hedeflenenin iletişim kurmak olması bu kapsamdaki içeriğin görsel tasarımını ikincil düzeye çekmektedir.

Tablo 25. Kültür bağlamında UZ2 mülakat verileri

Akademisye Uzman Kodu	**Bağlam**	**Kelime**	**Bağlam**
UZ2	yazmak. Mesajlaşmanın bir parçası olarak	kültür	el olarak dini değerleri karşılayacak emojilerin
	nasıl bir emoji gönderilir. Bunlar	kültür	el unsurlar. Özel günlere has emojiler
	nasıl hissettiriyor. Emojiler aynı zamanda	kültür	el değerlerin sembolize edilmesi için araç
	siyahi bir emoji göndermesi bu	kültür	de olan kişiye nasıl bir etkisi

Tablo 25'te kültürel bağlamda mobil akıllı telefon mesajlaşması sırasında dini sembollere, özel günlerde kullanılan ve etnik kimliği ifade eden emojilerin kullanılmasını *'kültürel değerlerin sembolize edilmesi olarak'* yorumlamaktadır. Bu yorum araştırmamızın 'dil, iletişi ve kültürün etkileşimi nasıl olmaktadır' sorusunun cevabı olarak değerlendirilecek niteliktedir. Mobil iletişim teknolojisinin kullanımı ile birlikte, toplumlardaki yerleşik kültürler dijital formda bu yeni teknolojilere aktarılmaktadır. Bu aktarım ile birlikte iletişim içerik ve yöntem olarak şekillenmektedir.

Tablo 26. Mobil bağlamında UZ2 mülakat verileri

Akademisyen Uzman Kodu	Bağlam	Kelime	Bağlam
UZ2	yerini alacağını sanmıyorum. Tipografinin kendi içinde bazı özellikleri var. Özellikle	mobil	iletişimde çok fazla font kullanılamaz. Ekranın sınırlılıkları sebebiyle. Ekranda kolay
	sade olduğu için bunları görüyoruz daha çok dijital platformlarda ve	mobil	iletişimde. Bu fontların fiziksel olarak emoji benzeri şeye dönüşmesi, bu
	benzeri yeni bir alfabe oluşturulması ilk etapta öncelik değil. Bizim	mobil	de önceliğimiz iletişim. Emojiler iletişime katkı sağladığı gibi kaos oluşturduğunu düşünüyorum
	bir araçtır esasında. Biz o kodları okuyarak iletişime geçiyoruz. Esasında	mobil	iletişimde hızlı kolay iletişime geçiyoruz ama bazı sıkıntılar var. Tipografik

Tablo 26'de UZ3'ün mobil mesajlaşma teknolojilerinin iletişim, dil ve kültürel pratikler açısından geleceğine ilişkin öngörüsünde, emojilerin kısa dönemde yazının yerini almayacağını ifade etmektedir. Bununla birlikte yazılı formun da bir kod olarak mobil iletişimdeki en kolay iletişim yöntemi olduğunu belirtmektedir.

UZ3'un genel olarak değerlendirmesinde, mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının görsel iletişim çerçevesinde gelişime açık bir alan olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu görüş, kullanıcı verilerinde emojilerin sıklıkla kullanılmasına rağmen çeşitlilik bakımından düşük düzeyde olması ile örtüşmektedir. Bununla birlikte, mobil cihazlardaki teknolojik ve tasarım sınırlılıkları da tipografik olarak kullanımın sanatsal bir kaygı taşımasını sınırlandırmaktadır.

5.7.2.3. UZ3

Bilişsel Nörobilim ve Biyofizyolojik Veri Analizi alanında çalışmaları olan UZ3 kodlu akademisyenin derinlemesine görüşmede vermiş olduğu bilgiler doğrultusunda; mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının nörobiyolojik olarak dil ve iletişim süreçlerine etkisi üzerinden değerlendirilmiştir. Bu bağlamda mobil iletişim odaklı konuyu açıklayan UZ3;

> *"Mobil iletişime iki türlü bakmak gerekiyor. Bu iletişim grup arasında mı geçiyor yoksa bireysel iki kişi arasında mı geçiyor. Yazışma iletişimini incelediğimiz için grup iletişimi söz konusu olduğunda deidentification (kimliksizleştirme) dediğimiz süreç devreye giriyor. Bireyler kendi*

kimliklerinde uzaklaşıp grup kimliğini üstlerine giyiyorlar. Böylece kutuplaşma hâkim oluyor fikirlere. Bu sadece yazışma ve sosyal medya etkileşimini kapsayan bir şey değil. Sosyolojik bir olay ama bu yazışmaların içine çok giriyor. Bunun da kişisel yansıması oluyor. Bu nedenle gruplardan ayrılmalar oluyor. Kişisel bireysel olana yansıması oluyor mobil iletişimin, etkileşimin. Burada bir etkileşim var. Bireysel iletişimde de bir güven faktörü var. Mesela sizi ben fazla tanımıyorum ama gerçek bir kimlik olduğunuzu biliyorum. Hakkınızda 5 kanıt var. Hilal'in gerçekliğini sorgulamamı gerektiren kanıtlar birikti. O zaman bizim etkileşimimiz daha sahici, daha samimi, daha gerçek kavramlar üzerinden ilerleyebiliyor.

Mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarında iletişimi kimlik bağlamında açıklık ya da anonimlik olarak değerlendiren UZ3, Tema 3 kapsamındaki 'anonimlik' olgusunu nörobiyolojik olarak iletişim ve davranış süreçlerine etkisini bağlamında açıklamaktadır.

"Fakat kanıt aramayan insanlar var. Bu durum onaylanma, popülerleşme sağladığı için kabul ediyorlar. Böyle olduğunda anonimiti devreye giriyor. Anonimiti şu demek genişletilmiş olarak yüzünü görmediğiniz sadece adını bildiğiniz, bir chat plaformunda rastgeldiğiniz erkek ya da kadın olduğunu bilmediğiniz kişiler. Oraya fotoğraf koymuş gerçek mi bilmiyorsunuz. Ama kişi onu öyle kabul edip yazışmaya başlıyor. Oysa burada bir anonimiti var. Bu kişiye kişiliğini gizleme gücü veriyor. Kendisi gibi olmama hürriyeti veriyor. Anonimitinin yüksek olduğu yerlerde cevap verme küfürleşme, kendi kişiliğinden uzaklaşarak dozu artarak devam ediyor. Bu bazı beyin bölgeleri hasarlanmış insanların göstereceği davranışlar. Mesela amigdala hasarı insanı korkusuz yapıyor. Toplumsal olmayan, çirkin davranışları sergilemekten korku gelir insana. Bu korkunun yerleştiği yer amigdaladır. Bizim amigdala hasarlı insanlarda gördüğümüz, korkusuz, saldırgan, sosyal ipuçlarının değerlendirememe hali bu anonimliği yüksek olan yani isimsel bağdaşıklığı, karşılıklılığı düşük olan ortamlarda çok yüksek oluyor. Öyle olduğu için de tekst üzerinden iletişim de adeta bir hasta ile iletişim kuruyormuşsunuz gibi. Bunun kötü yanı şu bunun farkında dahi değilsiniz siz."

Mobil mesajlaşma uygulamaları ile iletişim kurulan fiziki koşulları sosyal ipuçları olarak ele alan UZ3; Tema 2 kapsamında 'görüntülü, sesli, yazılı' iletişimi modalite olgusu çerçevesinde açıklamaktadır. Kullanıcı derinlemesine mülakat verilerinde

yer alan yazılı, sesli, görüntülü tercihleri yönlendiren etkenler UZ3 tarafından bilimsel esaslar çerçevesinde sunulmaktadır.

> *"Mobil mesajlaşma uygulamaları ile iletişimdeki anonimliği sahicilik ve sosyal ipuçlarını değerlendirebilme faktörü ile değerlendirebiliriz. Sosyal ipuçlarını değerlendirmek nedir? Sizin sesininiz tonu, konuşma tarzınız, görünüş haliniz, giydiğiniz kıyafet, bulunduğunuz yer. Şu an siz bu görüşmeyi kalabalık bir kafeden yapsaydınız orada önemli bir sosyal ipucu vardır. O zaman bu görüşmeye yeterli değeri vermediğinizi düşündürtürdü bana. Ses tonu mesela üzgündür, yüzü asıktır. Bu bir yabancıda da değerlendirilebilir. Bu tip WhatsApp grubunda tanıdık olmayanlarda iletişim modalitesine girdik. En düşüğü tekst, bir yükseği sesin olduğu, daha da yükseği video iletişimi. videoda tümü birden var. İçerik var, tekste dönüştürülebilir o içerik. Ses var, yüz ifadesi var. Modalitedeki kalite arttıkça ki kaliteyi tekst, ses ve görüntü olarak sıraladık o konuşmanın sahiciliği artar. O sebeple doğruluk payı da artar. Biz sizinle WhatsApp'ta tekst olarak yazışırken siz birden resim attığınız için ve onun kendinizin olduğunu söylediğiniz için size güveniyorum benim buna inanma payım artacak. Niye artacak? Çünkü resim yazıdan üstündür. Bir de video paylaşsanız ben ona daha çok inanırım. Çünkü modalite olarak içindeki bilgi daha fazla. Tekst, yazı, görüntü inandırıcılık derecesi. İnandırıcılığı ne kadar yüksek olursa geçen etkileşim o kadar gerçekçi, samimi ve doğru olur."*

Mobil mesajlaşma teknolojinin yaratmış olduğu etkinin dönüşüm yaratmak yönünde olduğunu belirten UZ3, araştırmamızın sorularının odağındaki 'mobil mesajlaşma uygulamalarının iletişimin dönüşümüne etkisi' hakkında veriler içermektedir.

> *"Mobil mesajlaşmanın bizi dönüştürdüğünü düşünüyorum. Özellikle kelime hazinesi açısından şunu çok net söyleyebilirim. Yazışmaları da sınıflandırdığımızda Chat platformu anında yazıştığın WhatsApp mesela. En düşük seviye. Email bir yüksek seviye. Kâğıt üzerinde yazışma en yukarda. Bunu yazışmanın seviyesi açısından değerlendirebiliriz. Kâğıt üzerinde yazı, email ve WhatsApp. WhatsApp'ta biz o kadar çok günlük dil kullanıyoruz ki hadi yerine haydi yazınca sırıtıyor. Ben kardeşime mesela geleceğim yazdığım zaman beni üst sınıf kibarcık olarak nitelendiriyor. Yani WhatsApp'ın da bir adabı var. Geleceğim yazmamalıyım gelcem yazmam gerekiyor. Ama buna o kadar alışıyoruz ki resmiyet gereken üst yazışmalara intikal ediyor. Bu üst yazışmaya intikal ettiğinde hem resmiyet açısından ihlal hem de ayıp olarak algılıyorum. Türk toplumu için ayıp önemlidir. Öğrencim bana gelcem dememelidir. Ben*

hocayım toplumsal normlar açısından senden üstteyim. Sen bana gelcem diyemezsin. Ben de öğrencime gelcem diyemem bu kez de küçümsemek olur."

UZ3 dilin beyindeki kullanılma kapasitesini nörobiyolojik olarak açıklarken cihaz kullanımının el becerilerine etkisi üzerinde durmaktadır. Çoklu ortamın yarattığı duruma da değinen UZ3, Tema 1 kapsamına giren 'mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının kullanım eğilimleri' kodu çerçevesinde açıklamalarda bulunmaktadır. Böylelikle fiziksel koşulların bilişsel süreçler ile bağlantısını da ortaya koymaktadır.

"Nörobiyolojik olarak kelime dağarcığımız daha düşük ve daha kısıtlı. Bu beynimizde kullandığımız alan açısından, kurduğumuz ağ açısından daha az bağlantılılık olan yerde çalışıyoruz. Onun üstüne çıkmıyoruz. Dilde ciddi bir fakirleşme yaratıyor. Düşünsel süreçlerdeki etkisini tamamen kötü diyemem. Cihazın getirdiği diverted attention (dikkatin başka yere çekilmesi) açısından daha zengin bir platformda çalışıyorum ben. Ama bir açıdan da her biri içinde derinlemesine dikkat düşük. O dağınıklık içerisinde yazılmaması gereken yazılıp gönderilebiliyor. Çünkü çoklu ortamlar dikkatin bölünmesine sebep oluyor. Aynı anda çok iş yapmamızı geliştiriyor bu uygulamalar. Bir yandan da her biri içindeki dikkatimizi kısıtlıyor. Bu sebeple yanlış pek çok şey de yapmamıza da sebep olabiliyor. Bu sebeple farklı bir nöral ağı tetikliyor diyebiliriz. Ama bu nöral ağı fakirleştirdi demek uygulamaya bağlı olarak söylenebilir"

UZ3, akıllı telefon mobil mesajlaşma uygulamalarının kullanım özelliklerinin günlük iletişim pratiklerine etkisi üzerine yapmış oldukları açıklamalarda, Tema 1 'kullanım tercihleri' ve Tema3 'grup iletişimi' dâhilindeki kullanıcı yorumlarında yer alan 'bildirimlerin sesinin kısılması veriler ile bağlantıya işaret etmektedir.

"Bildirim sesinin iki önemli etkisi var nörobiyolojik olarak. Birincisi dopaminaljik sistemi uyarıyor. Çünkü o bildirim sistemi like edilme beğenilme ile ilgili olabilir. Bir süre sonra bunun bağımlısı haline gelebiliyor insanlar. Birebir mesajlaşmada bildirim sesi direkt bununla ilgili. Bildirim sesi tanıdığım birinden ise hemen bakıyorum, başkasından gelmişse sonra bakıyorum. İkinci olarak; dikkat dediğimiz olay iki şekilde yürüyor. Sizin bilinçli olarak dikkatinizi bir yere yöneltmenizden leteral yani dış taraftaki sistemler sorumlu. Mesela biriyle kalabalık bir yerde buluşurken, buluşacağınız kişi size lambanın altında olacağım dediğinde siz de lambaları arıyorsunuz. Bu yönetici sistemleri

devreye sokarak bilinçli yaptığınız bir arama. Bir de alttan gelen bir dikkat var. Bu, konuşma sırasında alarm ötmesi, tink sesi gelmesi, dışarıda birden bir şeyin çalışması bizim dikkatimizi evrimsel süreçler açısından ele alır. Çünkü kaçmam gerekebilir dikkatimi o anda yöneltmem gereken durum olabilir. Bu alttan yukarı işleyen bir sistem. İletişime açısından gelen o tink sesi aşağıdan yukarı ilerleyen evrimsel süreçle var olan dikkatimi kesiyor. Benim dikkatimi doğrudan başka yere çekiyor. Bu dikkatimin bölünmesine sebep oluyor. Acaba bu bizim dikkatimizi çeken uyarıların kaç tanesine biz cevap veriyoruz. Bu bizim acaba hangi nörobiyolojik süreçlerimizin hangisini iyileştiriyor hangisini bozuyor. Birden fazla cihaz kullanım yeteneğimizi geliştirdiğini düşünüyorum ama yürüyen şeyi kestiği için o etkileşimi bozduğunu düşünüyorum. Kısa kısa cümleler kullanınca sürekli uyarı sesi geliyor. Uzun açıklayabileceğim şeyi kestirip atarım. Kestirip atabiliriz. Normal koşullarda bunu sonra konuşalım diyebiliriz."

Kullanıcılar ile yapılan derinlemesine mülakatlarda, mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının sınırlılığı olarak ortaya çıkan teknoloji kullanım becerilerine ilişkin olarak;

"Whatsapp gibi uygulamaları kullanmaya başlayan yaşlıların motor korteksi gelişiyor. Bu uygulamaların bazı şeyleri geliştirdiğini yadsıyamayız. Yaşlı insanların parmak becerisini artırıyor. Hız kazandırıyor. İnsanların çok eskiden beri teknoloji ve araç kullanımına yönelik geliştirdiği bir tercih var."

İfade etmektedir. Bu yönü ile mobil mesajlaşma uygulamalarının yaşa bağlı olarak teknoloji kullanımında dezavantajlı olan kişiler için olumlu bir işleve sahip olduğu belirtilmektedir.

UZ3 mobil mesajlaşma esnasında karşı tarafa gönderilen yazılı, görüntülü ya da sesli içeriğin davranışsal olarak mesajı yazan kişinin değerlilik ölçütü olarak davranışsal bir yanı olduğunu belirmektedir. UZ3 bu kapsamda konuyu;

"Davranışsal olarak daha fazla alanda davranış sergileniyor ama daha doğru davranış sergileyip sergilenmediği değerlendirilmiyor kişinin kendisi tarafından. Bu medial prefrontal sistem insanın kendini değerlendiren her şeyi kategorileştiren değerlilik sistemi. Kendimize dönüp değerliliğimizi, tepki, muhakeme kabiliyetimizi artık kullanmıyoruz. Dönüp geri baktığımda hiç de güzel yazmamışım diyebilirim. Günün sonunda benim muhakeme kabiliyetimi

ne kadar etkiliyor ve nörobiyolojik muhakeme için görevlendireceğim sistemleri ne kadar kullanıyorum. Bence bunları çok az kullanmamıza sebep oluyor."

Tablo 27. Dil ve iletişim bağlamında UZ3 mülakat verileri

Akademisyen Uzman Kodu	**Bağlam**	**Kelime**	**Bağlam**
UZ3	biz o kadar çok günlük	dil	kullanıyoruz ki hadi yerine haydi
	o bildirim sistemi like e	dil	me beğenilme ile ilgili olabilir. Bir
	sebep oluyor. Bilinçli kullanıcıysanız otomatik	dil	işlevleri öğrenme yeteneğini artırabilir. Eğer
	gibi alanlara da bakarsanız bu	dil	yeteneğini geliştirebilir. Öğrenme beynin çok
	Bağlam	Kelime	Bağlam
	iki türlü bakmak gerekiyor. Bu	iletişim	grup arasında mı geçiyor yoksa
	kişi arasında mı geçiyor. Yazışma	iletişim	ini incelediğimiz için grup iletişimi söz
	Yazışma iletişimini incelediğimiz için grup	iletişim	i söz konusu olduğunda deidentification (kimliksizleştirme
	bireysel olana yansıması oluyor mobil	iletişim	in, etkileşimin. Burada bir etkileşim var
	Burada bir etkileşim var. Bireysel	iletişim	de de bir güven faktörü var
	olduğu için de tekst üzerinden	iletişim	de adeta bir hasta ile
	de adeta bir hasta ile	iletişim	kuruyormuşsunuz gibi. Bunun kötü yanı
	siz. Mobil mesajlaşma uygulamaları ile	iletişim	deki anonimliği sahicilik ve sosyal ipuçlarını
	tip Whatsapp grubunda tanıdık olmayanlarda	iletişim	modalitesine girdik. En düşüğü tekst
	olduğu, daha da yükseği video	iletişim	i. videoda tümü birden var. İçerik

Tablo 27' de UZ3'un derinlemesine mülakat verilerinde dil ve ilişim bağlamında bildirim sesinin uyarıcı ekişi, mesajlaşmanın grup ve kişiler arasında geçmesinin yaratmış olduğu kimlik ve anonimlik ayırımı, mobil cihaz kullanımının öğrenme ve motor becerilerinin gelişimi üzerindeki olumlu etkisi, sosyal ipuçlarının mobil mesajlaşmada güven faktörüne etkisi ortaya koymaktadır. Bu veriler çerçevesinde iletişimin doğal, gerçek ve kişimin bilinçli kontrolünde ilerlemesinin mobil mesajlaşma uygulamalarında farklı sonuçlar doğurduğu görülmektedir.

UZ3, mobil mesajlaşma uygulamaları ile iletişim kurarken gerçeklik algısının nörobiyolojik süreçlerde yaratmış olduğu etki üzerinde durmaktadır. Muhakeme yeteneğini kullanma potansiyelini düşürücü etkiye sahip olan mobil mesajlaşma koşullarında, kişisel ve toplumsal değerlerin iletişim süreçlerinde ne şekilde kullanılacağı konusu belirmektedir. Kullanıcıların 'üslup ve toplumsal normlar' kodları dahilinde mobil mesajlaşma uygulamalarını sınırlı kullanmaları bu bağlamda ortaya çıkan bir durum özelliği taşımaktadır. Anlık mesajlaşma esnasında UZ3'ün ifade ettiği muhakeme yeteneğinin zayıflaması ile birlikte, yerleşik iletişim kültürü dahilindeki değerlere aykırı durumların ortaya çıkma ihtimali ortaya çıkmaktadır. Kullanıcıların önemli bir çoğunluğunun özellikle yazılı ve ses kayıtlı yöntemi ile mobil mesajlaşmaya mesafeli yaklaşması bu çerçevede değerlendirilebilir.

5.7.2.4. UZ4

Mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının davranışsal etkileri üzerine derinlemesine mülakat yapılan Psikanalist UZ4'ün vermiş olduğu bilgiler, araştırmamızın tüm temalarını içeren davranış, beklenti, tepki, tercihlere etki eden unsurları kapsamaktadır. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları ile kullanıcının kurduğu ilişkinin düzeyi, gündelik yaşamda konumlandırma biçimi ve insan iletişiminin bütünü içinde kapladığı alan ve gerçeklik üzerine UZ4'ün açıklamaları çerçevesinde araştırmanın iletişim, dil ve kültürel pratiklere etkisine işaret etmektedir.

> *"Mobil mesajlaşma uygulamaları ile iletişim genelleme yapmadan çocuklarda ve ergenlerde dikkat dağınıklığı, uykusuzluğa ve buna bağlı olarak bazı psikiyatrik sorunlara yol açabiliyor."*

UZ4'e göre mobil mesajlaşma uygulamaları ile kurulan iletişimde görsel form öne çıkmaktadır. Konuyu detaylandıran UZ4;

> *"İmaj üzerinden bir iletişimin ağırlık kazanması söz konusu. Her ne kadar yazılı mesajlar WhatsApp'ta ağırlıkta olsa da doğrudan bir imaj olmasa bile yazılı mesajlarda da özenilecek bir imaj ya da kaçınılacak bir imaj benimsenecek bir imaj, saldırılacak bir imaj ve bunun üzerinden çok refleks geliştirmek, özdeşim kurma şeklinde bir toplumda, bireylerde dönüşüm yaratacak bir etkisi olabilir."*

İfadeleri ile mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının davranışsal çerçevede kişilerde değişiklik yaratma özelliğini belirtmektedir.

Görsel iletişim ile yazılı iletişimi karşılaştırmalı olarak ele alırken kavramlar üzerinden içerik üretimindeki dönüşümü açıklamaktadır. Bu yönde ilerleyen iletişim süreçlerinin hedeflenen amaca ulaşması yönünde engeller yarattığını şu şekilde açıklamaktadır:

> *"İmaj üzerinden bir iletişim söz konusuysa kavramlar bir kenara itiliyor. Kavram içeriği açısından anlaşılması gereken bir şeydir. Karşılıklı iletişimde kavram kullanıyorsanız kavramı iletinin de alanında kavramın içeriğini iyi anlaması lazım. Bu sağlıklı bir iletişim olur. Ama imajlar üzerinden iletişim kurduğunuzda kavramlar bir kenara itildiği için kavramların içeriği boşaltılıyor. Kavramlara gerek kalmıyor. Doğru imaj yanlış imaj üzerinden insanlar gruplaşıyor. İnsanlar o imajın nerden köken aldığını aslında altında ne yattığını, kavramsal olarak neye karşılık geldiğini sorgulamadan birbirlerine sempati ya da antipati duyabiliyorlar."*

Mobil akıllı iletişimi yeni olarak ortaya koyan temel değişken olan zaman ve mekân olgusuna da davranışsal açıklamalar getiren UZ4;

> *"Mobil araçlarla iletişim anakronik bir iletişim biçimi ortaya çıkarıyor. Zaman dizgesine oturtmak çok önemli iletişimde. Öncelik sonralık ilişkisi, bugünle yarın ilişkisini oturtabilmeleri çok önemli. Bu toplumları da altüst edebilecek bir durum. Eğer bu dizgeyi yitirirseniz toplumlar da bireylerde varlığını sürdüremez. Bireylerin algıları ile ilgili büyük bir kopma olur. Zaten psikanalizde nevrozda olan budur. Anakronik özne gerçeklikle bir öncelik sonralık ilişkisi içinde değildir. Şimdiki zamanı yitirmiştir. Farklı bir zamanın algısını taşıyordur. İmgesel iletişim böyle bir senkroniyi ortadan kaldırıyor ve insanları anakronik bir zemine sürükleyebiliyor. Bu çok tehlikeli bir şey insanların algısı açısından. Şunu görüyoruz. Eğer zaman sürekliliğini kaybederseniz tamamen ilgisiz bir zamanda ilgisiz bir zamanda vereceğiniz tepkiyi ilgisiz bir insana yöneltebilirsiniz ya da yöneltilebilirsiniz."*

Açıklamaları ile bireysel iletişimden toplumsal iletişime doğru doğabilecek olumsuzluklara işaret etmektedir. UZ4 mobil iletişimin yaratmış olduğu gerçekliğin insan zekâsı ile olan ilişkisi üzerine de *'hipergerçeklik'* kavramını açıklamaktadır.

“ Çok zengin bir hayal dünyası veriyor bize zekâmız. Hayal dünyasını gerçeklikten ayırma sorunu ortaya çıkabiliyor. İmgesel mesajlaşma böyle bir sorunu artırabilme potansiyeli taşıyor. Bir insana belli bir konuda olmayan bir olayla sanal bir şey ile ilgili enformasyon akışını yoğunlaştırırsanız onun hayal dünyasını bu yönde güçlendiriyorsunuz. Olmayan bir şeyi oluyor gibi algılıyor insanlar. Hiper gerçekliği başka canlıda oluşturma imkânınız yok. Ama insanlarda oluşturma şansınız var. İmgeler üzerinden kurulan iletişimde hiper gerçeklik şansınız çok çok fazla. Kavramlar üzerinden kuracağınız iletişimde hiper gerçekli oluşturma şansınız neredeyse sıfır.”

Mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları üzerinden kurulan iletişimde veri tüketim kapasitesinin hafızaya etkisine değinen UZ4;

“Veri akışı çok fazla. Ama belirli bir çerçevenin içerisinde gerçekleşmiyorsa bu akış içindeki veriler ne hafızaya kaydediliyor ne anlam oluşturabiliyor. Tamamen uçup gidiyor. Aynen rüyada gördüğünüz bölük pörçük şeyleri daha sonra anımsayamamanız gibi. Ama burada belirli bir çerçeve yoksa o iletişim gerçekleştiği yerde. Örneğin iki insanın arasında veri iletişimi şöyleyse; dereye su almaya gidiyorum derenin yerini soruyorum. Karşımdaki derenin yerini biliyor bana yolu tarif edecek. Buradaki veri akışını ben aklımda tutabiliyorum ve sonra da anımsayabiliyorum, geri çağırabiliyorum. İki insan WhatsApp üzerinden karşı karşıya geldi akıllarına gelen herhangi bir şey üzerinde konuşuyorlar. Bir saat sonra iletişim bittiğinde bu iletişimin verilerinin hiçbirinin kaydedilmiyor insanların zihninde. Çünkü belirli bir çerçeve içerisinde değil. İki insanın yaşamı birbirinden kopuk. Ortak bir çerçeve olmadığı için herkes kendi uygun gördüğü şey üzerinden konuşuyor. Biz genel veriyi o veriyle ilgili beynimizde hazırlanmış yer varsa hafızamızda tutabiliyoruz. Evet o yine beynimizde bir yerlerde duruyor ama onu geri çağıramıyoruz yerini bilmiyoruz. Günün birinde alakasız bir şekilde geri gelebilir. Ama istemli şekilde tekrar aklınıza gelmiyor.”

Açıklamaları ile UZ4, kişisel iletişimin toplumsal hafızaya etkisini ortaya koymuştur. Bu durum, kültürün oluşum sürecinde toplumsal hafızanın negatif yönde etkilenmesi bağlamında önem taşımaktadır.

“Mobil mesajlaşmalar toplumsal hafızayı zayıflatıyor. Vaktinizi sizin için hiç anlam taşımayan belleğinizde yer tutmayan, geri çağıramayacağınız şeylerle beyninizi işgal edip dolduruyorsunuz. Bir iletişim varmış gibi görünüyor. Her

ağızdan bir ses çıkıyor gruplarda günün sonunda hiçbir şey kalmıyor. İnsan zihni soyut birtakım kavramları anlayacak kapasitede olan bir şey ama toplumun geneli basit anlatım, imajlar, emojiler, duygulara hitabeden mesajlar. Emojilerle anlatmak kolay. Özellikle karmaşık kavramlara girdiğinizde iş çetrefilleşiyor."

UZ4'ün mobil mesajlaşma aracılığı ile iletişim kurmanın hafızanın oluşum sürecinin olumsuz etkiliyor olması kültürün oluşum süreçleri bakımından önemli bir unsur niteliği taşımaktadır. Kültürün içermiş olduğu maddi ve manevi birikimin bilgisinin saklandığı alan olan hafızanın zayıflaması ile birlikte kültürel yapıda da değişimler söz konusu olacaktır. UZ4'ün, mobil iletişim teknolojilerinin toplumsal hafızayı zayıflattığına ilişkin açıklaması iletişim kültürünün oluşum sürecinde yeni olanın kalıcı olma sorununu ortaya çıkarmaktadır. Kültüre ilişkin olarak ortaya çıkan maddi ve manevi unsurların toplumsal hafıza aracılığıyla aktarılamıyor olması iletişim kültürünün teknolojik yenilikler ekseninde gerçekleşmesini etkileyecek niteliktedir.

Tablo 28. İletişim bağlamında UZ4 mülakat verileri

Akademisyen Uzman Kodu	**Bağlam**	**Kelime**	**Bağlam**
	yol açabiliyor. İmaj üzerinden bir	iletişim	in ağırlık kazanması söz konusu. Her
	etkisi olabilir. **İmaj** üzerinden bir	iletişim	söz konusuysa kavramlar bir kenara
	açısından anlaşılması gereken birşeydir. Karşılıklı	iletişim	de **kavram** kullanıyorsanız kavramı iletinin de
	iletişim olur. Ama imajlar üzerinden	iletişim	kurduğunuzda kavramlar bir kenara itildiği
	Mobil araçlarla iletişim **anakronik** bir	iletişim	biçimi ortaya çıkarıyor. Zaman dizgesine
	bir zamanın algısını taşıyordur. İmgesel	iletişim	böyle bir senkroniyi ortadan kaldırıyor
	şansınız var. **İmgeler** üzerinden kurulan	iletişim	de **hipergerçeklik** şansınız çok çok
	çok fazla. Kavramlar üzerinden kuracağınız	iletişim	de hiper gerçekli oluşturma şansınız neredeyse
	belirli bir çerçeve yoksa o	iletişim	n gerçekleştiği yerde. Örneğin iki insanın
	üzerinde konuşuyorlar. Bir saat sonra	iletişim	bittiğinde bu iletişimin verilerinin hiçbirinin
	saat sonra iletişim bittiğinde bu	iletişim	in verilerinin hiçbirinin kaydedilmiyor insanların zihninde
	beyninizi işgal edip dolduruyorsunuz. Bir	iletişim	varmış gibi görünüyor. Her ağızdan

	içindeki veriler ne hafızaya kayde	dil	iyor ne anlam oluşturabiliyor. Tamamen uçup

Tablo 28'de UZ4'ün derinlemesine görüşme verilerinin iletişim ve dil bağlamında yer alan açıklamalarında, mobil mesajlaşma uygulamaları ile iletişimde gerçek zaman ve mekândan kopuşu ifade eden *'anakronik'* iletişimden bahsetmektedir. Hipergerçeklik koşullarında gerçekleşen iletişimin kavramlar değil, imajlar üzerinden ilerlediğini belirtmektedir. UZ4 mobil mesajlaşma süreçlerinde iletişime çerçeve çizilemediği ya da iletişim parça parça içerikten oluştuğu için insan zihninde iletişim sürecinin kaydedilemediğini açıklamaktadır. UZ4 tarafından anokroniklik ve hiper gerçeklik özellikleri nedeniyle mobil mesajlaşma uygulamalarının iletişim süreçlerindeki etkisini, kullanıcıların sık kullanmasına rağmen mobil mesajlaşma uygulamalarına eleştirel yaklaşmaları ile birlikte düşünmek anlamlı olmaktadır. Kullanıcı iletişim süreçlerinin olması gerektiği olmadığını bilinçli ya da bilinç dışı algılayıp nihayetinde yüz yüze iletişimi tercih etmektedir. Kullanıcı görüşmelerinde mobil mesajlaşmada en üst tercih olarak ortaya çıkan telefon ile konuşma ya da yüz yüze iletişim önemli konular için öncelikli tercih olarak yer almaktadır.

5.7.2.5. UZ5

Psikodilbilim alanında çalışmalar yapan akademisyen UZ5 mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının multimodellik özelliği bağlamında değerlendirmeler yapmaktadır. UZ5'in derinlemesine mülakat verilerinde, *'multimodellik'* kavramı üzerinden, kullanıcıların derinlemesine mülakat verilerinde Tema 2'de kapsamında yer alan 'yazılı, görüntülü, sesli' mesajlaşma özellikleri ile bağlantılı açıklamalar bulunmaktadır. UZ5 de kullanıcıların mobil mesajlaşma uygulamaları ile iletişimin tam kapasite gerçekleşemediği yönünde konuyu yorumlamaktadır.

> *"Dil bir bütünlük olduğunu ve jestlerin bunun çok önemli parçası olduğunu düşünüyoruz. Ama o multimodel kısmın bir diğer tarafı da kişilerin kurduğu göz teması olabilir. Bu bağlamda iletişim kısmında öncelikle bazı şeyler aslında yazıya geçtiğinde doğal olarak kayboluyor. Ben size çok güzel bir şey ifade ederken yaptığım yüz ifadesine de bakıyorsunuz. Bu da iletişimin bir parçası oluyor. Burada aslında mobil iletişim farklılaşıyor. Biliyorsunuz emojiler var. Hem emojiler hem de komik kitaplar üzerine araştırmalar yapılıyor. Emojiler*

dil üzerinden çalışılan bir şey. Bence burada çok büyük bir rolü oluyor dil üzerine çalışanlara. Emojiler gerçekten ifade ediyor mu? Bir grup insan çok karşı. Dilin değiştiğini dönüşüm sağladığını olumsuz bir etkisi olduğu düşünmüyorum. Ben bu kadar karşı çıkmama düşüncesindeyim. Çünkü bir şekilde halk içinde bu kullanım oluyorsa ve halk bunu kabulleniyorsa bizim bazı teorileri gözden geçirmemiz gerektiğini düşünüyorum. Multimodel yeteri kadar aktarılamadığını düşünüyorum. İnsanların video izlemesi izlerken oradan daha çok şey aldıklarını düşünmelerinin en önemli nedeni farklı özellikleri bir araya getirebildikleri için aslında. Yoksa müzik de dinleyebiliriz ama biz video izleme ihtiyacı duyuyoruz. Müziği de seyrediyoruz. Bu aşamaları düşünmek gerekiyor. Bu mobil mesajlaşmaları olumsuz yapıyor. Böyle bir ihtiyaçtan doğuyor. Multimodel olarak mesajı aktaramamak WhatsApp'ta konuyu olumsuz hale getiriyor."

UZ5, mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının kullanım özellikleri itibari ile kullanıcıların ihtiyaçları bağlamında bilinçli tercih yapabilmesi üzerinde durmaktadır. UZ5 multimodel olma kapasitesi bakımından mobil mesajlaşma uygulamalarını WhatsApp örneği üzerinden yetersiz bulmaktadır. Yüz yüze iletişim süreçlerinin içermiş olduğu dil içeriği, ses ve görüntünün mobil mesajlaşma uygulamaları üzerinden gerçekleşememesi mobil mesajlaşma uygulamalarının kullanımını iletişim süreçleri yetersiz kılmaktadır.

"Bazı kişiler sesli mesaj bırakma ihtiyacı hissediyor. Demek ki mesajlaşma yeterli değil. Bir şekilde bir şey kaybettiğini düşünüyor mesajı gönderen. Mesaj da yazı önemli elbette ama yazmak hem daha uzun orda yeteri kadar kendini ifade edemediği düşüncesi de var. Oturup yazabiliriz aslında ve bu daha iyi bir şey çünkü hatasız yazıyoruz aslında. Hızlı yazıyorsak düzeltebiliriz. Bunu yapmıyoruz ve bu şekilde bence bir geçiş var sesli mesajdır video. Biz sizinle telefonda da konuşabilirdik. Niye yüz yüze konuşuyoruz. İyi ki konuşuyoruz çünkü az önce söylediğim gibi el hareketlerimden mimiklerimden bilinçli bilinçsiz olarak aktarmaya çalışıyorum. Burada ne aşamada neyin kullanılması gerektiği gerekiyor. Bu tür konular üzerinde düşünmemiz gerekiyor."

UZ5, derinlemesine mülakat esnasında mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları ile iletişim kurarken tercih edilen yöntemlere ilişkin olarak da veriler sunmuştur. Sesli mesaj bırakmanın bir ihtiyaçtan kaynaklandığı değerlendirmesini yapan UZ5 buna rağmen yazılı mesajda hata yapma oranının daha düşük olduğunu ifade etmiştir. Bu

bağlamda iletişim süreçlerinde önemli yeri olan beden dili unsurlarının önemine değinen UZ5, mobil mesajlaşma teknolojisinin kullanımında bilinçli olmanın ve kullanım tercihlerini bu yönde yapmanın önemli olduğunu vurgulamaktadır.

> *"Sadece sözlü ya da sürekli emoji kullanıyor olmanın dil, düşünce prosesleri açısından problem olmayacaktır ama yazı açısından problem olacaktır. Çocukların yazıları kötüleşiyor. Biz bunu üniversite öğrencilerinde görüyoruz. Daha kötü kompozisyon yazıyorlar. İki dil ile yetişen çocukların işine geliyor. Hemen sesli mesaj bırakmak çünkü artık konuşmalarında problem yok ama yazmalarında çok problem oluyor. Bence olumsuz yönü dil anlamında yazıya geçişte olacak."* yorumunu yapmaktadır.

UZ5 kuramsal olarak konuya yaklaşırken, mobil iletişimin çok yeni bir konu olduğu ve kuramsal yaklaşımın henüz oluşmadığını belirtmektedir. Henüz yeni bir teknoloji olduğu sebebiyle, mobil mesajlaşma uygulamaları ile iletişim bağlamında dilin kuramsal açıdan incelenmesi gelecek zamanların araştırma konusu olma potansiyeli taşımaktadır.

> *"Kuramların çoğu çocukların doğuştan getirdiği belli bir eğilimler var. Hangi dili öğreneceğiniz nasıl öğreneceğiniz çevrenin etkisi ile oluşuyor. Ne kadar data giriyorsa çocuk o kadar öğreniyor. Hatta ne kadar spesifik data giriyorsa o kadar spesifik şey öğreniyor. Konuşmalar bu şekilde gelişiyor. Sadece yazıya bağlı ya da sesli mesaja bağlı bir şekilde ilerlediğinizde o kadar olumlu olmayabilir. Bu kültürel bir süreçse herkesin cep telefonu var mı? Varmış gibi geliyor bize ama her toplumda cep telefonuna aynı şekilde erişim yok. Erişim olanağı olduğunda ise kültürler arası kaynaşma yaratır. Dilin ötesinde ulaşım var her şeye. Belirli kültürleri etkileyeceğini düşünüyorum. Ama dil özelinde ise dilde problem yaratır. Dil başka kelimeleri almaya başlayacak. Kendi kullandıklarını görmemeye başlayacak."*

UZ5 derinlemesine görüşme verilerinde emojilerin iletişim süreçleri üzerindeki etkisine vurgu yaparak, emojilerin iletişimi dönüştürdüğüne dair bir inanç olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda emojilerin çok çeşitlilikte ve yaygın olarak kullanılmadığını ifade eden UZ5, emojilerin dilin üzerinde dönüştürücü bir etkisinin olmadığı söylemiştir. UZ5, mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarını kültürel bağlamda cihaz sahipliği üzerinden de yorumlarken, küresel ölçekte dönüşüme etkisi

üzerinde durmuştur. Dünyanın ekonomik olarak gelişmemiş ülkelerinde mobil akıllı telefona sahipliği oranın çerçevesinde kültürel dönüşümü ele almak gerekmektedir.

Tablo 29. Dil bağlamında UZ5 mülakat verileri

Akademisyen Uzman Kodu	**Bağlam**	**Kelime**	**Bağlam**
UZ5	Dil bir bütünlüktür. Bu bağlamda	iletişim	kısmında öncelikle bazı şeyler aslında
	parçası oluyor. Burada aslında mobil	iletişim	farklılaşıyor. Biliyorsunuz emojiler var. Hem
	mesaj yazıyorsa. Çünkü bu bir	iletişim	yöntemi. İletişim içine girildiğinde ben
	Dil gelişimi özelinde kuramlar hep	iletişim	ve dışardan input gerekir. Çocuğun
	Biz aslında multi modal	dil	çalışıyoruz. Dil dediğimizin bütünlük olduğunu
	çok büyük bir rolü oluyor	dil	üzerine çalışanlara. Emojiler gerçekten ifade
	da sürekli emoji kullanıyor olmanın	dil	, düşünce prosesleri açısından problem olmayacaktır
	problem oluyor. Bence olumsuz yönü	dil	anlamında yazıya geçişte olacak. Bir
	çok önemli olacak. Ne kadar	dil	öğreniyor çocuklar bu uygulamalardan. Bu
	belli bir eğilimler var. Hangi	dil	i öğreneceğiniz nasıl öğreneceğiniz çevrenin etkisi
	Belirli kültürleri etkileyeceğini düşünüyorum. Ama	dil	özelinde ise dilde problem yaratır
	düşünüyorum. Ama dil özelinde ise	dil	de problem yaratır. Dil başka kelimeleri
	kuramları gözden geçirmemiz lazım. Bu	kültür	el bir süreçse herkesin cep telefonu
	yok. Erişim olanağı olduğunda ise	kültür	ler arası kaynaşma yaratır. Dilin ötesinde
	ulaşım var her şeye. Belirli	kültür	leri etkileyeceğini düşünüyorum. Ama dil özelinde
UZ5	de bakıyorsunuz. Bu da iletişimin bir parçası oluyor. Burada aslında	mobil	iletişim farklılaşıyor. Biliyorsunuz emojiler var. Hem emojiler hem de komik
	ihtiyacı duyuyoruz. Müziği de seyrediyoruz. Bu aşamaları düşünmek gerekiyor. Bu	mobil	mesajlaşmaları olumsuz yapıyor. Böyle bir ihtiyaçtan doğuyor. Multimodel olarak mesajı

Tablo 29'da UZ5'in iletişim, dil, kültür ve mobil kelimeleri bağlamında ortaya çıkan verilerde; mobil teknolojinin iletişimi farklılaştırdığı ortaya çıkmaktadır. Mobil mesajlaşmanın sunmuş olduğu yazılı, sesli, görüntülü olanakların dilin ve iletişimin

bütünlüğünü bozan bir etki yarattığını belirtmektedir. Bu sebeple multimodellik açısından bir olumsuzluk olduğuna değinmektedir. Mesajlaşma uygulamalarını kullanmanın yazıya geçişte de sorun yaratacağını belirten UZ5, mobil mesajlaşma uygulamaları ile gerçekleşen eylemin temelde iletişim olduğunu vurgulamaktadır. Bunula birlikte bu iletişim eylemi iletişimin temel gereksinimlerini aynı anda karşılamak kapasitesine sahip değildir.

5.7.2.6. UZ6

İletişim uzmanı olarak derinlemesine mülakat yaptığımız UZ6 kodlu katılımcı, mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının iletişim pratiklerine getirmiş olduğu yenilikleri açıklamaktadır. Bu yenilikler aynı zamanda Tema 1 kapsamına giren kullanıcı verileri ile kesişen noktalar içermektedir. Aynı zamanda Tema 5 kapsamındaki kullanıcı verilerindeki kültürel detaylar da UZ6'nın açıklamalarında yer almaktadır.

> *"Mobil iletişim teknolojileri iletişim süreçlerini çok kolaylaştırdı. Çünkü gün içerisinde sınırsızca mesajlaşma hakkı vermesi sorunların daha hızlı çözülmesi açısından hayatımıza pratiklik kattı. Ama iletişimin gerçek anlamını yitirmesi açısından bence olumsuz etkileri var. Bu kadar hızın insanın doğasına uygun olmadığını düşünüyorum. Özellikle günlük meseleleri aşan konularda bu kadar hızlı iletişim bizi olumsuz etkiliyor. Çünkü insanı çok gözetim altında tutuyor. Eskiden telefon bu kadar hayatımızda değildi. Bu yüzden mesajlaşmanın hayatımızı çok değiştirdiğini düşünüyorum. WhatsApp gibi yerlerde büyük bir denetimsizlik var. Sosyal medyada yine hakikat çarpık yayılıyor ama en azından çok yaygınlaştığında uyarıcı şeyler yazılabiliyor ya da birileri doğrusunu aktarmaya çalışıyor. Ama bu tür mesajlaşma uygulamalarında çok daha küçük yankı odaları bir araya geliyor ve ne olduğu belirsiz ses kayıtları yayılabiliyor. Bu enformasyonun yayılmasında hakikat sonrasına çok büyük etkileri var kapalı mesajlaşma platformlarının. Mesajlar daha bağımsız yayılıyor. Artık enfokrasi çağındayız. Bu da kamusal alanın bir mutabakatta değil farklı farklı alanlarda oluştuğu birbirinden habersiz oluştu. Mesajlaşma platformları bilginin en güvensiz yayıldığı mecralar olarak düşünüyorum."*

UZ6 Tema 3 kapsamına giren ‘bireysel ve toplumsal iletişim aracı olarak mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarına ilişkin olarak, bu iletişim platformunu bir kamusal alan olarak nitelemektedir.

UZ6’nın değindiği hususlardan biri de kişisel anlık mesajlaşma işlevi ile başlayan mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının ticari boyut kazanmasına yöneliktir. Tema 6’ kapsamında yer alan ’yapay zekâ tabanlı iletişime kullanıcı yaklaşımları konusunda’ ticari hizmet veren sesli yanıt sistemlerinin nereye evrilebileceğine dair öngörülerde bulunmaktadır.

> *“Artık işletmeler de WhatsApp hesapları açılıyor. Orası da yavaş yavaş Çin’de yaygın olan SuperApp dediğimiz mantık nedeniyle WhatsApp yavaş yavaş özel alan olmaktan çıkıp kendi halinde bir kamusal alan oluşturma yolunda gidiyor.*

UZ6’nın mülakat verilerinde, araştırmamızın sorunsalının odak noktası olan iletişim kültürünün dönüşümü konusu ile bağlantılı olarak açıklamalar yer almaktadır. Bu açıklamaların odağında iletişimin değişim hızı ile kültürün oluşum hızı arasındaki orantısızlığın yaratmış olduğu problematik bulunmaktadır.

> *“Mobil mesajlaşmalarının iletişim kültürüne etkisi olarak bunun adabı tam oturmadı. İnsanlar hala çok garip şeylerden kavga edebiliyor. Yüzünü görüyor karşılıklı konuşuyor olsa çok kolay atlatılabilecek bir mesele bir anda uzuyor. Özellikle home ofice sonrası iş dünyası da WhatsApp üzerinden ilerliyor. Ben de evden çalışıyor ve insanlarla etkileşim içinde oluyorum. Ama o insanlarla bir dönem aynı binanın içindeydik, çay içerken konuşmamız oluyordu. Oradaki kültür bizim birbirimize karşı hem tahammülümüzü hem de bazı hareketlerimizi yumuşatıyordu. Fakat bunu da henüz oturtamadığımız için bazen bir gülücük emojisini unutmak bambaşka bir yere götürüyor olayı. Çok daha fazla tartışmalar çıkıyor İnsanın iki sistemi var. Birinci sistem çok hızlı karar veren günlük kararlarımızın çoğunu bununla alıyoruz. İkinci sistem biraz daha analiz eden strateji kurabilen süreç. Fakat bu mesajlaşma platformlarda birinci sistemde ilk aklımıza geleni yazıyoruz. Eskisinden daha fazla insanlara karşı kırıcı olabiliyoruz. Yanlış anlamalarına çok açık. Bu iletişimi bozan yeni bir kültür inşa ediyor. Bir akıp giden zaman vardır nehirdir o bir yandan da kültür oluşur göller gibi zaman içerisinde birikimle oluşuyor. Biz şu anda o kadar akıp gidenin arkasındayız ki bir kültür oluşturmada ciddi bir fark var. Okuma ile ekran okumanın ekran kaydırmanın aynı şey değil. Okuduğumuzu sanıyoruz*

haberler, enformasyon, günlük mesajlar akıyor. Hepsi birbirine karışmış durumda"

UZ6 iletişim teknolojilerinin hızının kültürel oluşumlara ket vurduğuna değinmektedir.

UZ6 Tema 5 kapsamındaki 'toplumsal normlar' çerçevesinde mobil iletişim teknolojilerini ele almaktadır. Yeni normlar ve iletişim pratiklerinin geleceğine dair açıklamalar yapan UZ6, teknolojinin hızının toplumsal disiplinlerin oluşum sürecini de etkilediğini belirtmektedir.

"Hayatımıza bu teknolojisinin girmesi en eskisi 20 yıl olmuştur. İnsanlık tarihi için bu çok kısa bir süre. Bize çok kısa bir süre gibi gelse de. Teknoloji önde koşuyor hukuk bile arkasından geliyor teknolojinin. Bugün yapay zekâ tartışmaları mesela aldı başını gitti. Ama henüz telif hakları ve diğer bakımdan hukuki zemini yok. Yarın bu mesajlaşma uygulamalarında da muhtemelen Chatbotlar ile iletişim konumuz olacak. İnsan olmayan varlıklarla şimdi bile olan sanal asistanlarla psikolojik tedavi terapi yapan robotlar çıkacak. Bir arkadaşımıza başvurmak yerine orada insan olmayan birinden yardım alma gibi örnekler de çıkacak. Belki onunla daha iyi hissedeceğiz kendimizi. Bunlar da tartışma konusu olacak. Şu anda bu tartışmaları yapmak için erken bir dönemdeyiz."

UZ6 mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının dil pratiklerine ilişkin olarak;

"Dili dönüştürüyor. Birçok insan kısaltma kullanıyor özellikle gençler. Bazen sadece emoji kullanılıyor. Bunlar bireyin gelişimi için kritik süreçler. Çünkü dil aynı zamanda düşünmeyle de ilgilidir. Dilin zenginliği düşünmenin de zenginliği. İnsanın kelime havuzu zengin ise empati kurma yeteneği bile dil ile etkili. Dili etkiliyor hatta yeni diller de yaratıyor. İnsanlar birbirlerine daha kısa yazıp kısa anlamaya çalışıyorlar. Parça parça yazıyorlar."

Değerlendirmesini yapmaktadır.

Mobil akıllı mesajlaşma ile gerçekleşen iletişimi kuşaklar arası fark bağlamında değerlendiren UZ6, Tema 7 kapsamına giren 'mobil akıllı iletişim uygulamalarında dilin kullanımı' çerçevesindeki kullanıcı verileri ile örtüşen yorumlar yapmaktadır. Kelimelerin kısaltılması, kesik kesik yazışmalar ile birlikte Tema 2 kapsamına giren iletişim yöntemleri bu değerlendirmede kullanıcı ve uzman ortak verisi olarak yer almaktadır.

"Normal iletişimde kesik kesik kelimeler yok. Bu teknolojinin içine doğdukları için gençler daha başarılı. Eski kuşaklarda yazım hatası ve kendini ifade edememe daha çok. Sözlü iletişim kültüründen geldiği için eski kuşaklar konur gibi ama konuşurken kullandığımız Türkçe'de devrik cümleler olabiliyor. Bazen bir mimikle, kafa sallama ile anlıyorsunuz. Ama aynısını mesajlaşma platformunda yapınca anlaşılmaz bir şey ortaya çıkıyor. Bu yüzden ses kaydını çok kullanmaya başladıklarını görüyorum. Yaşı yüksek insanlarda sesli mesaj gönderme yükselmeye başladı. Sözlü kültürden geldiği için yazarak kendini ifade edemediği düşünüyor. Teknoloji de geliştiği için yaygınlaştı. Ama yazılı kültür ile sözlü kültür arasında bir fark var."

UZ6 bu açıklamaları ile sözlü kültürden dijital kültüre geçişte iletişim alışkanlıklarının mobil anlık mesajlaşma uygulamalarında kendini yaşatmasına da değinmektedir.

Toplumsal hafızanın oluşumunda mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarında yazılı, sesli ve görüntü mesaj gönderme ayırımının önemine değinen UZ6, bu konuyu şu şekilde açıklamaktadır;

"Sesli aramalarda geriye dönüp arama yapamıyoruz. Ama yazılı mesajlarda bunu yapabiliyoruz. Özellikle iş yerindeki yazışmalarda sesli mesajla konuşulan konuları geri dönüp bulamıyoruz. Sesli mesaj belleği arşiv olarak azaltıyor. Meşgul ve yaşlı insanlarda sesli mesaj yaygınlaşıyor. Bu da bir bariyer iletişimde. Çünkü hatırlayarak var oluyoruz. Bir araştırmada medya kullandığımız anıları daha az hatırlıyoruz. Medyada kendine arşiv oluşturmaya çalışan insanların deneyimleri daha az hatırladıkları ortaya çıkmış."

Tablo 30. Dil bağlamında UZ6 mülakat verileri

Akademisyen Uzman Kodu	**Bağlam**	**Kelime**	**Bağlam**
UZ6	gelişimi için kritik süreçler. Çünkü	dil	aynı zamanda düşünmeyle de ilgilidir
	ise empati kurma yeteneği bile	dil	ile etkili. Dili etkiliyor hatta
	etkili. Dili etkiliyor hatta yeni	dil	ler de yaratıyor. İnsanlar birbirlerine daha kısa
	Mobil	iletişim	teknolojileri iletişim süreçlerini çok kolaylaştırdı
	açısından hayatımıza pratiklik kattı. Ama	iletişim	in gerçek anlamını yitirmesi açısından bence
	aşan konularda bu kadar hızlı	iletişim	bizi olumsuz etkiliyor. Çünkü insanı
	Yanlış anlamalarına çok açık. Bu	iletişim	i bozan yeni bir kültür inşa

	uygulamalarında da muhtemelen chatbotlar ile	iletişim	konumuz olacak. İnsan olmayan varlıklarla
	Mektup yüzyıllar öncesine dayanan bir	iletişim	biçimi. Dili dönüştürüyor. Birçok insan
	çalışıyorlar. Parça parça yazıyorlar. Normal	iletişim	de kesik kesik kelimeler yok. Bu
	ifade edememe daha çok. Sözlü	iletişim	kültüründen geldiği için eski kuşaklar
	yaygınlaşıyor. Bu da bir bariyer	iletişim	de. Çünkü hatırlayarak var oluyoruz. Bir
	bir yorgunluk yaratacağını, bu kadar	iletişim	halinde olmanı doğalarına uygun olmadığını
	hepsini tanıyorduk. Mobil mesajlaşmalarının iletişim	kültür	üne etkisi olarak bunun adabı tam
	Çay içerken konuşmamız oluyordu. Oradaki	kültür	bizim birbirimize karşı hem tahammülümüzü
	Bu iletişimi bozan yeni bir	kültür	inşa ediyor. Hayatımıza bu teknolojisinin
	edememe daha çok. Sözlü iletişim	kültür	ünden geldiği için eski kuşaklar konur
	mesaj gönderme yükselmeye başladı. Sözlü	kültür	den geldiği için yazarak kendini ifade
	Ama yazılı kültür ile sözlü	kültür	arasında bir fark var. Sesli
	nehirdir o bir yandan da	kültür	oluşur göller gibi zaman içerisinde
	akıp gidenin arkasındayız ki bir	kültür	oluşturmada ciddi bir fark var

Tablo 30'da UZ6 derinlemesine görüşmelerinde dil, iletişim ve kültür bağlamında, iletişimin gerçek anlamını yitirdiği ifade edilmektedir. Dilin düşünme biçimi ile olan ilişkisi üzerinden empatinin de mobil mesajlaşma süreçlerinde etkilendiğini ifade etmektedir. Sözlü kültür ve yazılı kültür arasındaki farkı mobil mesajlaşma uygulamaları kullanıcıları kuşak farkı üzerinden değerlendirirken, mektup ile anlık mesajlaşmanın biçimsel farkının yeni iletişimdeki değişimi açıkladığını belirtmektedir. Bu çerçevede UZ6, mobil iletişimin dili dönüştürdüğünü belirtirken bu dönüşümün kültürel boyutu için aynı hızda gerçekleşmediği söylemektedir. Kullanıcı verilerinde ortaya çıkan, toplumsal normlara ve görgü kurallarına bağlı kalarak mobil mesajlaşma sürecini yürütmek istemeleri kültürün teknoloji ile aynı hızda dönüşmediğini göstermektedir. Bununla birlikte çok yeni bir teknoloji olması bakımından dönüşümün olmadığını söylemek için mümkün görünmemektedir. Kullanıcıların kişisel ve toplumsal değerler ile ilgili mobil mesajlaşma süreçlerinde taşıdığı hassasiyete rağmen bir alışkanlık olarak iletişim süreçleri içinde yerini almış

bulunmaktadır. Araştırmamızın geneline hakim olan ‘kısmi etkileşim ve dönüşüm’ UZ6 verilerinde de ortaya çıkmaktadır.

5.7.2.7. UZ7

İletişim sosyolojisi alanında akademisyen olan UZ7 kodlu katılımcı, derinlemesine mülakat verilerinde mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarını iletişim ve kültür bağlamında ele almaktadır. Bu doğrultuda UZ7, sosyal medya doğrudan mesajlaşma özelliğinin anlık mesajlaşmaya verildiğini belirtmektedir. UZ7 bu konuyu şu şekilde açıklamaktadır;

> *“Sosyal medya uygulamaların hepsinden doğrudan mesajlaşma imkânı var. İletişim araçlarının gelişmesi ile artık bu mesajlaşma anlık mesajlaşmaya dönüşmüş oldu. Anlık mesajlaşma olduğu için anında cevap vermeniz gerekiyor. Bu web 2.0’dan öncekinden karşılıklı iletişimin öncesindeki dönemi düşünürsek iletişim biraz daha yavaş gerçekleşiyordu.”*

UZ7, anlık mesajlaşmanın olumlu ve olumsuz taraflarını web 2.0 öncesi dönemdeki dijital iletişim koşulları ile karşılaştırmalı olarak değerlendirmektedir. Kullanıcıların Tema 1 kapsamındaki ‘mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının kullanım eğilimleri’ alt kod yorumları UZ7’nin açıklamaları ile paralellik taşımaktadır. Aynı zamanda Tema 3 kapsamındaki ‘yüz yüze iletişim ve grup iletişimi’ çerçevesindeki yorumlar da UZ7’nin yorumları ile bağlantılı olma özelliği taşımaktadır

> *“Yavaş olması iyi mi kötü mü bu tartışılabilir. Anında mesaj almak iletişimi hızlandıran bir şey. Herkes için istenen bir şey olabilir ancak diğer taraftan da Web 2.0’dan önceki iletişimde insanların düşünerek mail yazma imkanının olduğunu söylemek lazım. Mail yazma ile WhatsApp ’tan bir şey yazmak aynı şey değil. İkisi de dijital iletişim ama mail yazarken biraz daha dikkatli, düşünerek, dilbilgisi kurallarına dikkat ederek, ölçerek yazıyor bir şeyleri. WhatsApp ya da sosyal medya üzerinden yazdığı zaman kendini çok fazla sıkmıyor kullanıcılar dilbilgisi kurallarına uymak için. Yanlış anlaşılmaktan o kadar da korkmuyor. Daha samimi bulabiliyor. WhatsApp ile yazmak enformel bir şeydir. Mail yazmak biraz daha formeldir. Daha önceye gidersek mektup yazmak, telefon ile görüşmek dahi biraz formel olabilir. WhatsApp üzerinden görüştüğünüz zaman biraz daha enformel görüşme olduğu düşünülebiliyor. Böyle olduğu zaman çok fazla formel bir iletişim kullanmamayı tercih ediyoruz.”*

UZ7, kullanıcılar ile yapılan derinlemesine görüşmelerde Görsel 12'de yer alan en çok kullanılan mesajlaşma uygulaması olan WhatsApp'ın toplumsal iletişim işlevine değinmektedir. Kullanıcılar ile yapılan derinlemesine görüşmelerde de Tema 1 kapsamındaki 'en çok tercih edilen mobil akıllı telefon mesajlaşma uygulaması' kodu dâhilinde WhatsApp en çok kullanılan uygulama olarak ortaya çıkmaktadır.

> *"WhatsApp dediğimiz uygulamada tek kişiye de gruba da mesaj gönderebilirsiniz. WhatsApp grubu da yine kamusal bir yere dönüşüyor. Telegram grupları var mesela. Bir apartman yönetiminin dahi bir WhatsApp grubu olması bu grupta herkese gönderdiğiniz kamusal bir sorumluluk gerektiriyor. Paylaşım sadece ben böyle düşünüyorum diyerek hiçbir filtre kullanmadan, başkalarını rencide edecek, ayrımcılık yapacak şekilde paylaşım yapmamanız gerekiyor. Burası benim hesabım deme lüksüne sahip değiliz. Herkes WhatsApp, Telegram, Facebook gruplarını kullanabilir. Kamuoyu dediğimiz sadece geleneksel medya ile değil dijital medya ile oluşuyor. Toplumsal bir tepki olacaksa bir konu ile ilgili, bir fikir gündeme gelecekse, kamuoyu oluşturulacaksa bunu yine bu platformlar üzerinden daha kolay yapabiliyorsunuz. Bu iyi bir şey de olabilir kötü bir şey de olabilir. WhatsApp, telegram ya da internetin kendisi olabilir. Kamuoyu dediğimiz illa dünya kamuoyu olması gerekmiyor. Küçük kamuoyunun oluşmasını kolaylaştıran da bu dijital platformlar"*

UZ7; mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının iletişim kültürüne etkisi ve kendi iletişim kültürünü meydana getirmesine ilişkin olarak açıklamaları Tema 5 kapsamında yer alan 'üslup, özel alan ve gizlilik, toplumsal normlar' bağlamında açıklayıcı niteliktedir. Kullanıcıların verilerinde yer alan yerleşik kültürün korunmasına dair refleksleri, mobil iletişim teknolojisinin değişim hızının kullanıcılar üzerindeki baskısı ile çelişkili bir durum yaratmaktadır. Bu da UZ7 tarafından yapılan açıklamalar ile bilimsel olarak ortaya koyulmaktadır.

> *"Kültürün oluşması için de zamana ihtiyaç var. Bunun için akıllı telefon kullanımının kültürünün oluşması için bir nesil bekleyecek vaktimiz yok. Çünkü yeni bir şey geliyor arkasından. Çok hızlı değişiyor zaman. Mobil uygulamaların kültürü oluşmadan yeni bir uygulama ortaya çıkıyor çok hızlı aktığı için. Dolayısıyla dijital platformlarda iletişim kültürünün oluşması mümkün olmuyor. Çünkü kültür aktarılabilen ve kendini üreten bir şey. Durağan değil kültür. Ama bu kadar sürekli değişiyor olması kültürün*

oluşmasına müsaade etmiyor. Bunun kuralı şudur diyeceğiniz bir şey oluşmadan başka bir şeye dönüşüyor. Kültürün tekrar edilmeye, yeniden üretilmeye ihtiyacı var. Bunun için de belirli bir kullanımın etik kodlarının oturması gerekiyor. Yazılı olmasa da bir adabının olması gerekiyor. Bu etik, ahlak her neyse oluşmaya fırsat bulmadan başka bir şey gündeme geliyor."

Anlık mesajlaşma ile mail kullanımının dijital yerliler ve dijital göçmenler ekseninde ele alan UZ7, kullanıcı davranışlarının yerleşik iletişim kültürü bağlamında nasıl şekil aldığını açıklamaktadır.

"Mesela mail attığınızda ulaşıp ulaşmadığını bilmiyorsunuz. Ama bazı insanlar WhatsApp'tan yazıp sormaya çekiniyor. Özellikle eski kuşaklar böyle. Ama daha yeni kuşaklar mailine dönülmediğinde WhatsApp'tan sormaya başlayabilir. Eski kuşak mailden gelecek cevabı bekliyor. Yeni kuşakta günün her saatinde yazmak normalmiş gibi geliyor."

UZ7 mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları içerisinde WhatsApp'ın en çok tercih edilen uygulama olmasının nedenleri olarak aktarmış olduğu veriler Tema 1 kapsamında 'en çok tercih edilen mesajlaşma uygulamasının tercih nedeni' çerçevesindeki kullanıcı verileri ile bağlantılıdır. Erişilebilirlik, kolaylık, yaygınlık gibi etkenler hem kullanıcı davranışı hem de akademisyen / uzman görüşünde öne çıkan başlıklardır.

"WhatsApp anlık iletişime çok hâkim bir uygulama. Benzeri Telegram, Signal, Bip var ama bunlar WhatsApp kadar aktif kullanılmıyor. WhatsApp öncü olduğu için o kanal çok aktif kullanılıyor. Diğerleri de neredeyse diğer uygulamalara da WhatsApp diyeceğiz. WhatsApp çok popüler olduğu için en sık kullanılan uygulama. Araştırmalar da onu gösteriyor. Anlık mesajlaşma deyince aklımıza WhatsApp geliyor. Sebeplerden biri de uygulamanın, mesaj, fotoğraf, dosya gönderiminin almanın kolay olması kullanımını yaygınlaştırıyor."

Mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının iletişim pratikleri açısından olumlu taraflarını değerlendiren UZ7, kullanıcıların mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarını tercih etmelerinin sebepleri içerisinde yer alan bilgileri de doğrulamaktadır. Bu bağlamda zaman ve mekan olarak ortaya çıkan yeni durum en önemli etken olarak ortaya çıkmaktadır.

"Öncelikle mobil mesajlaşma uygulamalarının iletişimi kolaylaştırması olumlu bir durum. Kolay iletişim kurulması ve her yaştan insanın kolaylıkla kullanabiliyor olması olumlu bir durum iletişim açısından. Görüntülü arama yapılabiliyor olması olumlu bir durum. Telefon numarası çevirmekten daha kolay olabilir WhatsApp'tan aramak. Ekonomik olarak görüşmenin ucuz olması tercih sebeplerinden birisi. İletişimin yaygınlaşması açısından önemli. Dünyanın her yeri ile görüntülü görüşebiliyorsunuz. İletişimi, erişimi kolaylaştırıp yaygınlaştırması iletişim tarihi açısından çok önemli. Bizim işimiz insanlara mesaj vermekse duygu ve düşüncelerimizi paylaşmak ise bu devrim yarattı. Bu göz ardı edilmeyecek bir şey."

Mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının iletişim süreçleri bakımından taşıdığı risklere de değinen UZ7'nin bu konuda vermiş olduğu bilgiler Tema %'de yer alan 'özel alan ve gizlilik' çerçevesindeki kullanıcı endişeleri ile benzer özellik taşımaktadır.

"Mesajlaşma uygulamalarının tamamının dijital mecralara, sosyal medyaya düşmek gibi bir riski var. Mesajı attığımız kişinin onu çoğaltmama, yaymama garantisi yok. Özel yazışmalar da sosyal medyadan kamuya açık hale getirilebilir. Sosyal medya mesajlaşma uygulamalarındaki bilgilerin gizliliğini daha riskli hale getirdi. Yazılan şeyler daha sonra bir şantaj unsuruna da dönüşebilir. Doğrudan mesajlaşma ile sosyal medya mesajlaşmaları birbiri içine giriyor. Kişinin açık alanda olduğunu unutmadan mesajlaşma uygulamalarında yazışması lazım. Bir de dijitalde hiçbir şey kaybolmuyor."

Mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının sosyal medya uygulamaları ile etkileşimine de değinen UZ7, mobil akıllı telefon larda iletişim işlevi olan tüm uygulamaların birbiri ile olan entegrasyonu da değinmektedir. Bu bütünleşme ile birlikte mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının iletişim potansiyeli de genişlemektedir.

"Mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları sosyal medyanın da kullanımını artırıcı bir etki yaratıyor. İnsanlar sadece WhatsApp, Telegram kullanmakla kalmıyor. Mobil telefona girdiği zaman diğer uygulamaları da kullanıyor. Siz Instagram kullanıcısıysanız aynı zamanda Facebook kullanıcısı haline geliyorsunuz. Bu bir iletişim kültürüne dahil olduğunuzda onun getirdiği yeniliklere açık hale geliyorsunuz. Geleneksel iletişimden dijital iletişime geçtiğinizde bu sizin yeni uygulamaları da kullanmanızı gerektiriyor. Diğer platformlara erişimi de kolaylaştırıyor."

UZ7 akıllı mesajlaşma uygulamalarının kullanımının dil üzerindeki etkisi üzerine vermiş olduğu bilgilerde Tema 7 kapsamına giren 'dil ve iletişim pratiklerinin değişimi' çerçevesindeki kullanıcı yorumları ile örtüşmektedir. Kullanıcılar yazma ve konuşma pratiklerinin negatif etkilendiğini ifade etmektedir. Bir başka açıdan kullanıcılar mobil mesajlaşma uygulamalarının iletişim artırmasına rağmen iletişimdeki doğallığın olumsuz yönde etkilendiğini söylemişlerdir.

> *"Akıllı mesajlaşma uygulamaları dili zayıflatan körelten bir etki yaratıyor. Siz zamanla yarışıyorsunuz. Hızlanmak istiyorsunuz ve bu yüzden ya kelimeleri kısaltıyorsunuz ya zihninizdeki düşünceleri kısa kodlayarak yazıyorsunuz. Bunlar iletişimi deforme ediyor. Açıkça uzun uzun yazamıyorsunuz çünkü karşınızdaki hemen cevap beklediği için kısa yazıyorsunuz. Kısa yazarken de meramınızı anlatmanız için iletişim ustası olmanız gerekiyor. Az kelimeyle çok şey anlatmak ustalık istiyor. Dolayısıyla kısa kısa yazmak gürültüye dönüşüyor. Bir de dili, kültürü bozuyor. İnsanlar daha az kelime ile konuşuyor. Zihninizi yeni bir kelime ya da uzun cümle için yormuyorsunuz. Kısa kısa kelime kelime yazmaktan konuşmayı unutuyor insanlar. Uzun cümle kuramıyor, okuduğunu anlayamaz hale geliyor insanlar hıza yetişmek adına. Bu kısa yazışmalar onların dilini körelten bir şeye dönüştürüyor. Durup düşünmek, söyleyeceğim şeyin ne anlama geleceğini düşünmek için vakti olmadığından iletişimin yanlış anlaşılan bir sürece dönüşmesine de sebep olabiliyor. Emoji duyguyu çok kolay ifade etmeyi sağlıyor ama zihninizdekini tam olarak yansıtmıyor."*

Tablo 31. Dil bağlamında UZ7 mülakat verileri

Akademisyen Uzman Kodu	**Bağlam**	**Kelime**	**Bağlam**
UZ7	Karşılıklı iletişimin öncesindeki dönemi düşünürsek	iletişim	biraz daha yavaş gerçekleşiyordu. Yavaş
	bu tartışılabilir. Anında mesaj almak	iletişim	i hızlandıran bir şey. Herkes için
	Web 2.0'dan önceki	iletişim	de insanların düşünerek mail yazma imkanının
	şey değil. İkisi de dijital	iletişim	ama mail yazarken biraz daha
	zaman çok fazla formel bir	iletişim	kullanmamayı tercih ediyoruz. Whatsapp dediğimiz
	niye dönmedin diye. Whatsapp anlık	iletişim	e çok hakim bir uygulama. Benzeri
	gelmişti Öncelikle mobil mesajlaşma uygulamalarının	iletişim	i kolaylaştırması olumlu bir durum. Kolay

	kolaylaştırması olumlu bir durum. Kolay	iletişim	kurulması ve her yaştan insanın
	kullanabiliyor olması olumlu bir durum	iletişim	açısından. Görüntülü arama yapılabiliyor olması
	İletişimi, erişimi kolaylaştırıp yaygınlaştırması	iletişim	tarihi açısından çok önemli.
	yeniliklere açık hale geliyorsunuz. Geleneksel	iletişim	den dijital iletişime geçtiğinizde bu sizin
	hale geliyorsunuz. Geleneksel iletişimden dijital	iletişim	e geçtiğinizde bu sizin yeni uygulamaları
	düşünceleri kısa kodlayarak yazıyorsunuz. Bunlar	iletişim	i deforme ediyor. Açıkça uzun uzun
	yazarken de meramınızı anlatmanız için	iletişim	ustası olmanız gerekiyor. Az kelimeyle
	geleceğini düşünmek için vakti olmadığından	iletişim	in yanlış anlaşılan bir sürece dönüşmesine

Tablo 31'de UZ7'nin iletişim bağlamında yer alan görüşme verilerinde, mobil mesajlaşma uygulamalarının anlık olma özelliğinin mesajın içeriğinin oluşumu için yeterli zaman tanımadığını belirtmektedir. Bu durum mesajlaşma uygulamalarında kurulan iletişimin informal olmasına yol açtığını söylemektedir. Bu durumu düşüncelerin kısa kodlanması olarak ifade eden UZ7, bu ortamda bir iletişim kültürü oluşmaya bağladığını ve mesajlaşma uygulamalarını kullandıkça bu yeni kültürel duruma açık hale gelindiğini açıklamaktadır. Burada UZ7'nin görüşme verilerinden yola çıkarak mobil mesajlaşma ile gerçekleşen iletişimin informal bir iletişim kültürünün yaygınlaşmasında etkili olduğu görülmektedir. Bununla birlikte kullanıcı verilerinde yer alan ilişki mesafesine göre mesajlaşmanın farklılık göstermesi kullanıcı tercihleri bakımından bir direnç noktası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 32. Dil ve kültür bağlamında UZ7 mülakat verileri

Akademisyen Uzman Kodu	**Bağlam**	**Kelime**	**Bağlam**
UZ7	yazarken biraz daha dikkatli, düşünerek,	dil	bilgisi kurallarına dikkat ederek, ölçerek yazıyor
	zaman kendini çok fazla sıkmıyor	dil	bilgisi kurallarına uymak için. Yanlış anlaşılmaktan
	devrim yarattı. Bu gözardı e	dil	meyecek bir şey. Kamuoyu dediğimiz sadece
	de kolaylaştırıyor. Akıllı mesajlaşma uygulamaları	dil	i zayıflatan körelten bir etki yaratıyor
	yazmak gürültüye dönüşüyor. Bir de	dil	i, kültürü bozuyor. İnsanlar daha az
	dönüştükten sonra buna artık ahlakının,	kültür	ünün oluşması gerekir. Kültürün oluşması için

	Bunun için akıllı telefon kullanımının	kültür	ünün oluşması için bir nesil bekleyecek
	hızlı değişiyor zaman. Mobil uygulamaların	kültür	ü oluşmadan yeni bir uygulama ortaya
	kültürünün oluşması mümkün olmuyor. Çünkü	kültür	aktarılabilen ve kendini üreten bir
	bu kadar sürekli değişiyor olması	kültür	ün oluşmasına müsaade etmiyor. Bunun kuralı
	haline geliyorsunuz. Bu bir iletişim	kültür	üne dahil olduğunuzda onun getirdiği yeniliklere
	gürültüye dönüşüyor. Bir de dili,	kültür	ü bozuyor. İnsanlar daha az kelime
	de bakıyorsunuz. Bu da iletişimin bir parçası oluyor. Burada aslında	mobil	iletişim farklılaşıyor. Biliyorsunuz emojiler var. Hem emojiler hem de komik
	Uygulamalarında yazışması lazım. Bir de dijitalde hiçbir şey kaybolmuyor. Akıllı	mobil	mesajlaşma uygulamaları sosyal medyanın da kullanımını artırıcı bir etki yaratıyor

Tablo 32'de UZ7'de dil bağlamında konuyu ele alırken mobil mesajlaşmada dil bilgisi kurallarına uymanın mesajın aktarımındaki önemine değinmektedir. Mesajın doğru şekilde karşı tarafa ulaşması için düşünerek yazılması gerektiğini ifade eden UZ7, mobil mesajlaşmanın iletişim kolaylaştırmakla birlikte dili körelttiğini belirtmektedir. UZ7'ye göre anlık mesajlaşmanın mesaj alış verişinde yeterli kullanıcılara yeterli zamanı tanımadığı için sınırlı sayıda kelime kullanıldığı için ortaya çıkan içerik gürültü niteliği kazanabilmektedir. Kültür bağlamında UZ7 mobil iletişim kültürünün oluşumunu tamamlaması için bir nesil geçmesi gerektiğin söylemektedir. UZ'ye göre dil ve kültür bağlamında mobil mesajlaşama uygulamaları ile kurulan iletişime eklemlenen yeni özellikler ile iletişim kültürünün oluşumunu yavaşlatmaktadır. Kültür ile birlikte ahlakın oluşumuna da değinen UZ7 sosyal medya kullanımını artırıcı bir etkisi olduğunu belirtmektedir.

Derinlemesine görüşme yapılan akademisyen ve uzmanlar ile yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin kullanıcı veriler ile bağlantılı olarak değerlendirildiği analiz aşamasında ortaya çıkan temel hususlar;

- Mobil mesajlaşma uygulamalarının getirmiş olduğu hız ve kolaylık kullanımını yaygınlaştırmaktadır.

- Doğal dil işleme süreçlerinin mesajlaşma uygulamaları üzerindeki etkisi dolaylı olarak gerçekleşmektedir. Doğrudan etkisi kelime tamamlama olarak ortaya çıkmaktadır.

- Nörobiyolojik olarak, mobil mesajlaşma uygulamaları sosyal ipuçlarının ortaya çıkması, motor becerilerinin gelişimine etki etmesi, dil kullanımının sınırlanmasına etki etmektedir.

- Mobil mesajlaşma uygulamalarındaki yeniliklerin hızı kültürün oluşmasına olumsuz etki etmektedir.

- Mobil mesajlaşma uygulamaları bireysel ve toplumsal hafızayı olumsuz yönde etkilemektedir.

- Mobil mesajlaşma uygulamaları anokronizm ve hipergerçeklik yaratarak kullanıcının gerçek zaman ve mekânla bağını koparmakta ve iletişim süreçlerini olumsuz etkilemektedir.

Görsel 21. Tüm verilerin kelime bulutu

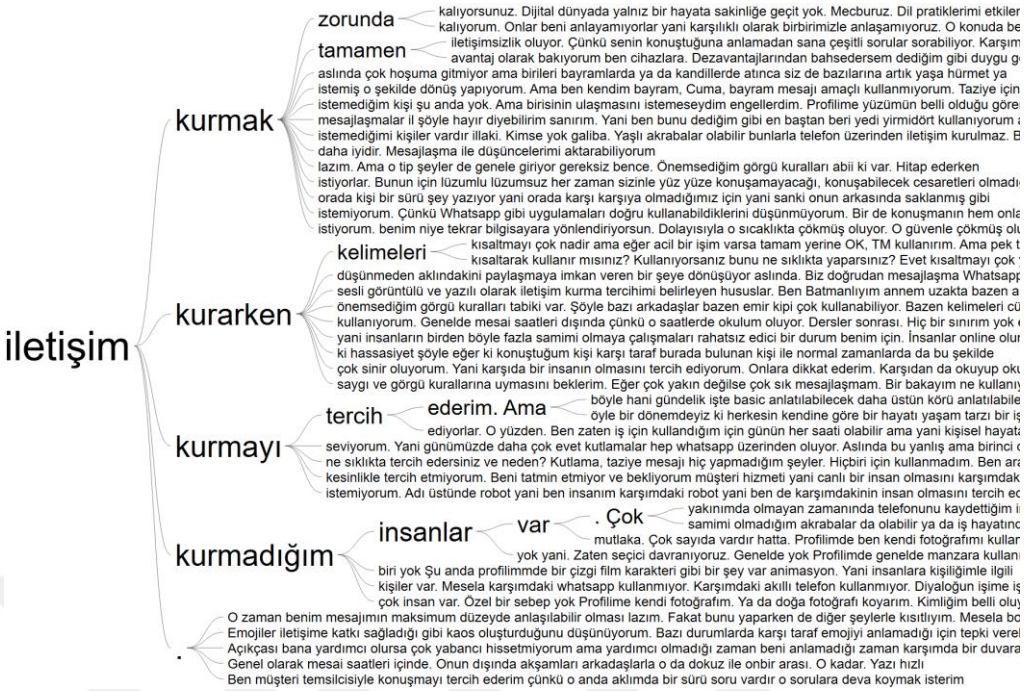

Görsel 22. Tüm verilerin ‘iletişim’ bağlamında kelime ağacı

SONUÇ

İletişim, yaşamın tüm alanlarında var oluşun esaslarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsana ve yaşama dair bilginin ortaya çıktığı zamanlardan başlayarak iletişim, o bilginin aktarıldığı sistem olarak aynı zamanda etkileşimin de kaynağı olmuştur. Günümüze kadar ulaşan kanıtları itibariyle sözlü kültürden başlayan iletişimin dil ve kültür eksenindeki gelişimi, araçsal ve içerik olarak sürekli çeşitlenmiştir.

Sözlü kültür döneminde dile ve kültüre ilişkin ortaya çıkan soyut ve somut tüm üretimler varlığını insan hafızasında ya da sembolik olarak şekil ve resimlerde kendini yaşatmıştır. Yazının olmadığı dönemlerde de bilgi birikim esası ile çoğalmış ve çoğalırken eklenen yeni içeriklerle anlam ve yapısal değişimlere uğramıştır. Sözlü kültürün tarihi ve edebi metinleri mit kültürü ile yeniden şekillenmiş ve yeni kuşaklara aktarılabilecek toplumsal bir üretim haline gelmiştir. Sözlü kültür toplumlarında geniş kitlelere bilgiyi yaymanın en etkili yöntemi bir halk edebiyatı formu ile gerçek ile efsane sentezi bir söylem yaratmak olmuştur. Bu şekilde günümüze kadar ulaşan çok sayıda mitolojik anlatı, destan ve söylem ulaşmıştır.

Yazılı kültür ile birlikte sözlü kültür dönemine ait olan bilgi ve birikim kayıt altına alınmaya başlamıştır. Bu dönem ile birlikte bilgisel kayıplar daha az olmuştur. Yazı ile birlikte araçlar da çoğalmıştır. Kil tablet, deri, kâğıt, taş üzerine yazı yazmak, figür işlemek suretiyle kültür dil aracılığı ile yeni kuşaklara iletilmiştir. Kuşaklar arası bir iletişimi de ifade eden bu iletim süreci dönemsel olarak toplumların dar alandaki iletişimine de olanak tanımıştır. Yazılı dönemin en önemli gelişmelerinden olan kitaplar aynı zamanda toplumsal gelişim açısından da dönüşüm başlatmıştır. El yazması kitaplar bilginin daha geniş kitlelere yayılması, daha uzun ömürlü olması ve özünü koruması için sözlü hafızadan daha iyi bir araç olmuştur. Bununla birlikte iletişim ekseninde doğan ihtiyaçların da etkisi ile teknik gelişmeler yaşanmıştır.

Yazılı kültürün gelmiş olduğu ileri seviyede artık bilginin kitlesel boyutta yayılımı ihtiyacı baş göstermiştir. İlkel formları çok önceki dönelere dayansa da Gutenberg tarafından matbaanın icat edilmesi ile birlikte yeni bir dönem başlamıştır. Tipografik

dönem olarak nitelendirilen bu yeni dönem ile birlikte bilgi kitlesel hale gelmiş ve bilginin yayın formunda fiziki gerçeklik kazanması daha kısa ve daha az maliyetli olmaya başlamıştır. Böylece yeni bir endüstri doğmuş ve dünyaya yayılmıştır. Tipografik kültür dönemi iletişim tarihi için de önemli bir başlangıç özelliği taşımaktadır. Seri basım tekniği ile birlikte yaygınlaşan haber mecraları ile gazetecilik bir alan olarak güçlenmeye başlamıştır.

Basılı habercilik ile birlikte reklam ve propagandanın da gelişmeye başladığı tipografik dönemde iletişim tekniklerini teknolojiye evrildiği sürece geçilmiştir. Bu geçiş sürecinde iletişim araçlarının formu da iletişim yöntemi de önceki dönemlerden çok farklı bir aşamaya geçmiştir.

Elektronik kültür dönemi olarak kabul edilen bu süreç, günümüz iletişim teknolojisinin de temeli olarak kabul edilecek gelişmelerin başlangıcına denk gelmektedir. Telgraf, radyo, telsiz, telefon, televizyon bu dönemin karakteristik gelişmelerini teşkil etmektedir. Bu dönemde iletişim kültürel olarak geniş bir alana yayılmıştır. Kültüre ilişkin tüm maddi ve manevi varlıklar iletişim için bir içerik özelliği kazanmaya başlamıştır. Fotoğraf ve video teknolojisi ile birlikte gazetecilik görsel bir boyut kazanmıştır. Sinema sanatsal ve toplumsal anlatı aracı olarak gelişim göstermiştir. Reklam ve halkla ilişkiler disiplinleri endüstriyel ve sosyal olarak toplumlara ulaşma yöntemi olarak iletişimi kullanmış ve bu süreçte iletişim bir sektör halini almıştır.

Elektronik kültür döneminden dijital kültür dönemine geçişte makine öğrenmesi ve sonrasında yapay zekâ odaklı çalışmalarla iletişim ve insanlık tarihi için yeni bir dönem başlamıştır. Sözlü kültürden başlayarak insanlığın tüm birikimi dijital çağın kurmuş olduğu yeni sisteme aktarılmaya başlanmıştır. Bu aktarımın yapıldığı alan bilgisayar hafızaları olmuştur. Tüm veriler dijital olarak adlandırılan sayısal sistemler ile fiziki olarak mevcut olmayan bir halde toplanmaya ve işlenmeye başlamıştır. İnternetin ve bilgisayarların gündelik yaşamın içine girmesi ile birlikte bireysel kullanıcılar evlerinde dijital iletişimi daha çok deneyimlemeye başlamıştır.

Dijital çağın iletişim teknolojine getirmiş olduğu yenilikler ve bu yeniliklerin yaşamın geniş bir alanında yaratmış olduğu değişim tarihsel süreçte hiç olmadığı kadar hız kazanmıştır. 1990'lı yılların başında yaygınlaşan internet ve bilgisayar

kullanımı 2023 yılı itibariyle, kullanıcıların cebinde ya da çantasında taşıyacağı boyuta ve teknolojiye ulaşmıştır. Bilgisayar ve internetin bireysel kullanıma girdiği dönemlerde yaygınlaşmaya başlayan mobil telefonlar yapısal olarak büyük bir dönüşüme uğramıştır. 1990'lı yıllardaki ortalama bir bilgisayarın teknolojisinin çok üzerinde işletim sistemine sahip olan mobil telefonların iletişim tarihinde yeni bir dönüşümü başlatmıştır.

İletişim süreçlerinin temel belirleyicilerinden olan zaman ve mekânın internet teknolojisi ile dönüşmesinin geldiği en üst seviye mobil akıllı telefonları anlık mesajlaşma uygulamaları olmuştur. Mobil telefon teknolojisinin internet ile buluşması ile birlikte yapay zekâ tabanlı uygulamalar gelişerek çeşitlenmiştir. İletişim, eğlence, bilgilenme gibi çeşitli hizmetleri içeren mobil uygulamalar içerisinde kitlesel olarak en büyük etkiyi yaratan 'sosyal medya olarak' isimlendirilen platformların mobil sürümleri olmuştur. Mobil akıllı mesajlaşma teknolojisi öncesi forumlar aracılığı ile iletişim kuran internet kullanıcıları, mobil uygulamalar ile algoritmaların da işin içinde olduğu yeni bir işleyişi deneyimlemeye başlamıştır. Doğrudan mesajlaşmaya da olanak tanıyan sosyal medya uygulamaları, mobil uygulamaları ile birlikte içerik paylaşımının yanı sıra doğrudan iletişim kurmak için de kullanılmaya başlamıştır.

Bununla birlikte sadece iletişim kurmak amacıyla uygulamaların ortaya çıkışı mobil akıllı iletişim teknolojisinde mikro bir yaklaşım olmakla birlikte kendi alanını genişletmeye başlamıştır. 1990'lı yıllarda yoğun kullanılan Internet Relay Chat (IRC), ICQ, Messenger gibi uygulamalar mail platformlarının anlık yazışmalarına evrilmiştir. 2000'li yılların sonlarında mobil uygulama olarak gündelik yaşama dâhil olan mobil mesajlaşma uygulamaları günümüzde en yaygın kullanılan iletişim platformu haline gelmiştir.

Tez çalışmamızda bir araştırma konusu olarak '**Mobil Akıllı Telefon Mesajlaşma Uygulamalarının Dil Pratiklerine Getirdiği Yeniliklerin İletişim Kültürüne Etkisi'**ni belirlememizin nedeni insan dili ve iletişiminin yeni kullanım biçimlerine kavuşmasıdır. Bu bağlamda tez çalışmamızın sorunsalı *mobil akıllı telefonlardaki mesajlaşma uygulamalarının dil ve iletişime teknolojik ve tasarım olarak getirdiği yeni özelliklerin iletişim pratiklerinde dünüşüm yaratması ve bu dönüşümün iletişim sürecinde enformasyon ve anlam aktarımını olumsuz etkilemesidir.* Sorunsalımızın

bilimsel olarak gerçekliğini ortaya koymak amacıyla yapmış olduğumuz tez çalışmamızda cevabını aradığımız temel araştırma sorularımızı oluşturarak bu doğrultuda saha çalışmamızda kullanıcı ve akademisyen/uzmanlardan veriler elde ettik. Araştırma sorularımız; Dil, iletişim ve kültürün etkileşimi nasıl olmaktadır? Mobil akıllı telefon uygulamalarının sunduğu teknolojik yenilikler, mobil akıllı telefon aracılığıyla etkileşimde günlük iletişim pratiklerine ne tür boyutlar getirmekte ve iletişim pratikleri nasıl dönüşmektedir? Mobil akıllı telefon uygulamaları aracılığıyla gerçekleşen iletişimde enformasyon ve anlam aktarımı nasıl olmakta ve hangi problemler ortaya çıkmaktadır? Mobil akıllı telefon uygulamalarının dil, iletişim ve kültürün gelişimi ve dönüşümüne etkisi nasıldır?

Araştırma sorularımızdan; *'Dil, iletişim ve kültürün etkileşimi nasıl olmaktadır?'* sorusunun cevabına ilişkin bulgular tüm analiz kategorilerimizi içeren tema ve kodları içeren verilere dağılmıştır. Mobil mesajlaşma uygulamalarının teknolojik kurgusu ve tasarımı iletişim eylemleri içerisinde dilin kullanımına yön vermektedir. Mobil mesajlaşmada dilin sınırlılıklarının olması kültürel olarak kullanıcı reflekslerine neden olmaktadır. Anlık mesajlaşma sistemi ile iletişim kurmaya olanak tanıyan mobil mesajlaşma uygulamalarının iletişimi daha hızlı hale getirmesi ile birlikte dilin iletişim içeriğini oluştururken yazım kuralları olarak kayıplara uğramasına ve yerini sembolik iletişime bırakmasına neden olmaktadır. Tema 5 kapsamına giren kodlar dâhilinde yer alan veriler doğrultusunda, kullanıcıların mobil mesajlaşma uygulamaları ile iletişim kurarken yazılı içerikte anlam ve duygunun tam olarak karşıya geçmemesi sebebiyle yakın ve samimi gördükleri kişiler için kullanmamayı tercih etmektedir. Kültürel bir norm olarak taziyelerde yakın ilişkide oldukları kişiler için mobil mesajlaşma uygulamalarını kullanmamak yönünde tercihte bulunmaları yerleşik değerlerin korunmasına yönelik bir tepki olarak belirmektedir.

'Mobil akıllı telefon uygulamalarının sunduğu teknolojik yenilikler, mobil akıllı telefon aracılığıyla etkileşimde günlük iletişim pratiklerine ne tür boyutlar getirmekte ve iletişim pratikleri nasıl dönüşmektedir?' sorumuza saha araştırmamızdan elde ettiğimiz verilerimizde bulduğumuz cevapların odağında *'hız ve yaygınlık'* yer almaktadır. Tema 1 kapsamına giren kodlara ilişkin verilerde *'en çok tercih edilen mesajlaşma uygulamasını tercih nedeni'* dâhilindeki kullanıcı

yorumlarında, günlük iletişim pratiklerini *zaman, mekân, iletişim ağı, iletişimin biçimsel çeşitliliği, iletişimin gerçekleştiği sosyal düzlem* olarak dönüştürme etkisinin olduğunu görmekteyiz. Kullanıcıların mobil mesajlaşma uygulamalarını kullanırken günün büyük bir bölümünde iletişim açık hale gelmektedir. Kullanıcıların bir bölümü uygulamadaki mesajlara anında cevap vermemeyi tercih etmesine rağmen mobil cihaz ile günün büyük bir bölümümde etkileşim halinde olmaktadır. Mobil mesajlaşma uygulamaları ile iletişim kurarken Tema 2 kapsamına giren görüntülü, sesli ve yazılı olarak iletişim kurmaya olanak tanıması sebebiyle bir değişken olarak mekana göre tercihler yapılabilmektedir. Bu da günlük iletişim pratiklerimizde mobil mesajlaşma uygulamalarını kullanırken duruma göre iletişim kurma biçimlerimizin değişkenlik göstermesi sonucunu doğurmaktadır. Mobil mesajlaşma uygulamaları aracılığıyla etkileşimin günlük iletişim pratiklerinde en büyük etkilerinden biri de coğrafi uzaklık sınırlılığını ortadan kaldırması sebebiyle çok geniş bir iletişim ağı ile iletişim içinde olma potansiyeli yaratmasıdır. Bununla birlikte mobil mesajlaşma uygulamalarının günlük iletişim pratiklerine etkisine karşı direnç noktaları da oluşmaktadır. Bu direnç noktalarından biri Tema 3 kapsamına giren 'grup iletişimi' kodu dâhilindeki kullanıcının mesajları sessize alması. Bir diğer direnç noktası ise ilişki düzeyinin kişisel kabul sınırlarını aştığı noktada uygulama üzerinden engellenmesi şeklinde gerçekleşmektedir.

Bir diğer araştırma sorumuz 'Mobil akıllı telefon uygulamaları aracılığıyla gerçekleşen iletişimde enformasyon ve anlam aktarımı nasıl olmakta ve hangi problemler ortaya çıkmaktadır?' olmakla birlikte bu konuda elde ettiğimiz veriler süreç ve sonuca ilişkin önemli sonuçlar içermektedir. Tema 4 kapsamında 'mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının iletişim kapasitesi' alt kodunda 'kısmen yeterli, yeterli, yetersiz' dâhilindeki veriler enformasyon ve anlam aktarımının mobil mesajlaşma uygulamasının sunduğu olanaklar çerçevesinde gerçekleştiğini göstermektedir. Yazılı, sesli ve görüntülü olarak mesajlar iletilmektedir. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları ile gerçekleşen iletişimde ortaya çıkan problemlerin en önemlisi, yüz yüze iletişimde olduğu gibi beden dili, mimik ve jestlerin iletişim süreçlerine dâhil olmaması olarak yer almaktadır. Bu eksikliği gidermek adına emoji kullanılmasına rağmen, kullanıcılar anlam aktarımının yetersiz olduğu durumlarda telefonlar arama seçeneğine başvurmaktadır. Bununla birlikte mobil mesajlaşma

uygulamalarının işleyişini sağlayan internetin kullanılma imkânının olmadığı, mobil mesajlaşma uygulamasının çöktüğü ya da mobil cihazın çalışmadığı durumlar iletişim süreçlerinde ortaya çıkan başlıca problemler olarak belirmektedir. Mobil mesajlaşma uygulamaları ile gerçekleşen iletişimde enformasyon ve anlam aktarımın gerçekleşmesine yönelik olarak kullanıcılar, bilginin aktarılma oranının anlamın aktarılma oranından daha yüksek olduğunu ifade etmiştir. Gündelik yaşamda içinde duygu olmayan verilerde bir sorun yaşanmadığı söylenirken, özel yaşama giren ya da önemli olarak belirtilen konularda mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının yetersizliği belirtilmiştir. Anlam ve bilgilinin aktarımına ilişkin olarak, her iki konunun da aktarımında sorun yaşamadığını belirten kullanıcıların ortak noktası dili çok özenli olarak kullanmaları ve yazdıkları içerik üzerinde düşünmeleri olarak ortaya çıkmaktadır.

Mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları kullanıcıları ile yapılan derinlemesine mülakat verilerinde 'Mobil akıllı telefon uygulamalarının dil, iletişim ve kültürün gelişimi ve dönüşümüne etkisi nasıldır?' sorusunun karşılığı olarak; dönüşümden net olarak bahsetmek mümkün değildir. Mobil iletişim teknolojisinin evrimsel süreç içerisinde değerlendirilmesine olanak verecek kadar eski olmaması sebebiyle gelişimden bahsetmek mümkün olmakla birlikte dönüşüm için daha çok veriye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda kullanıcı verilerinden yola çıkarak dönüşüme karşı bir direnç olduğu da görülmektedir. Mobil akıllı mesajlaşma kullanımına karşı kullanıcılar tarafından geliştirilen bu direnç, kullanım süreçlerinin daha uzun zaman yayılması durumunda bir dönüşümü başlatabilir mi? yeni bir araştırma alanı olarak belirmektedir.

Mobil akıllı mesajlaşma kullanıcılarının iletişim süreçlerindeki davranış ve alışkanlıklarını ortaya koymuş olduğu en önemli çıkarımlardan biri; gündelik yaşamda iletişim ve dili kullanma pratiklerine çok yoğun tesir etmekle birlikte mobil mesajlaşma uygulamalarının kullanımına eleştirel bir yaklaşım bulunmaktadır.

Araştırmamızda Tema 6 kapsamında elde edilen verilerde, diyalog robot olarak kavramsallaştırılan sesli yanıt sistemlerine kullanıcıların vermiş olduğu negatif duygusal yaklaşımlar dikkat çekmektedir. Mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının ticarileşme sürecinin yaygınlaştığı dönemlerde kişisel kullanım alanı olma özelliği etkilenecek midir? Sesli yanıt sistemlerini kullanmak yönünde isteksiz davranan kişiler mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının kullanımında da ticarileşme

sürecinin yaygınlaşması ile birlikte kullanıcılarda doyum ya da bıkkınlık olabilir mi? Mobil akıllı mesajlaşma uygulamalarının iletişim, dil ve kültür bağlamındaki etkileşimi günümüz kullanıcı davranışları çerçevesinde bir gerçekliğe denk gelmektedir. Buna rağmen bu etkileşimin dönüşümü beraberinde getireceği konusunda araştırmamızda ortaya çıkan 'eleştirel yaklaşımla mobil mesajlaşma uygulamalarını kullanmak' davranışı dönüşüme ilişkin belirsiz bir alan yaratmaktadır. Bu alan içerisinde dönüşümün olacağını ya da olmayacağını ifade etmek mümkün görünmemektedir.

Bununla birlikte kullanıcıların büyük bir çoğunluğu, mobil akıllı mesajlaşma uygulamaları ile kurulan iletişimin doğal süreçlerdeki şekliyle gerçekleşmesinde sınırlayıcı olduğu görüşünü ifade etmiştir. Bu sebeple yüz yüze iletişim önemli konularda, yakın görülen kişilerle öncelikli yer almaktadır. Kültürün iletişim süreçlerini yönlendiren normlarının, mobil akıllı mesajlaşma süreçleri üzerindeki sınırlayıcı etkisi de görülmektedir. Mobil mesajlaşma uygulamaları ile mesaj göndermenin mesajın içeriğinden bağımsız bir anlam taşıdığı kullanıcıların verdiği cevaplarda karşımıza çıkmaktadır. Teknolojinin iletişim süreçlerini biçimsel olarak etkilediği gibi anlamsal olarak da etkilediğini araştırmamızda elde ettiğimiz verilerimizden görmek mümkündür. Bu bağlamda Marshall McLuhan'ın 'Aracın gerçek içeriği kendisidir' teorisinin gerçekliği araştırmamızda ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

Adalı, E. (2017). Yapay Zekâ. *Ocak-Mart*(75), 8-13. İstanbul:*İstanbul Üniversitesi Vakfı Yayını*

Adamopoulou, E., & Moussiades, L. (2020). Chatbots: History, technology, and applications. *Machine Learning with Applications, 2*, 100006. https://doi.org/10.1016/j.mlwa.2020.100006

Adelaar, W. (2022). Descriptive and Comparative Linguistics [Education]. Geliş tarihi 22 Mayıs 2022, gönderen Universiteit Leiden website: https://www.universiteitleiden.nl/en/research/research-projects/humanities/descriptive-and-comparative-linguistics

Akarsu, B. (1975). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Akay, A. (1999). *Tekil Düşünce* (2. bs). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Aksan, M., & Atasoy, G. (2021). *Derlembilim ve Sözcük Anlambilim*. Mersin: Toros Üniversitesi Yayınları.

Aktaş, C. (2014). *QR Kodlar ve İletişim Teknolojisinin Hibritleşmesi*. İstanbul: Kalkedon.

Barnard, A. (2016). *Simgesel Düşüncenin Doğuşu* (2. bs). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Altınörs, A. (2003). *Dil Felsefesine Giriş*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Alver, F. (2006). Medya Yetkinliğinin Kuramsal Temelleri. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, (7), 10-27.

Alver, F. (2007). *Gazeteciliğin Kuramsal Temelleri*. İstanbul: Beta.

Alver, F. (2016). Eleştirel Eylem Teorisi, Sembolik Etkileşimcilik ve Kültürel Çalışmalar Perspektifinden, Dijital Sosyal Ağların İletişim Pratiklerini Dönüştürme ve Demokratikleştirme Potansiyelinin Belirlenmesi Üzerine Bir Deneme. İçinde B. Arık (Ed.), *Yeni Medya ve Görsel Kültür* (ss. 801-818). Antalya: ICMS

Alver, F., & Çağlar, Ş. (2015). The Impact of Symbolic Interactionism on Research Studies About Communication Science. *International Journal of Arts & Sciences*, (8 (7)), 479-484.

Arcas, B. A. y. (2022, Haziran 9). Artificial neural networks are making strides towards consciousness, according to Blaise Agüera y Arcas. *The Economist*. Geliş tarihi gönderen https://www.economist.com/by-invitation/2022/06/09/artificial-neural-networks-are-making-strides-towards-consciousness-according-to-blaise-aguera-y-arcas

Armstrong, K. (2005). *Mitlerin Kısa Tarihi* (D. Şendil, Çev.). İstanbul: Merkez Kitapçılık Yayıncılık.

Asimov, I. (1996). *3 Robot Yasası*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Asimov, I. (2006). *Bilim ve Buluşlar Tarihi* (E. Topçuoğlu, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Assmann, J. (2015). *Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik* (A. Tekin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Atabek, Ü. (2020). *Tarihten Geleceğe İletişim Teknolojileri*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Atınç, Y. (2020). *Yapay Zekâ* (7. bs). İstanbul: Kodlab Yayın.

Aust, S., & Ammann, T. (2019). *Dijital Diktatörlük* (3. bs; E. Yücel & H. Yılmaz, Çev.). Ankara: Hece Yayınları.

Aydın, İ. H., & Değirmenci, C. H. (2018). *Yapay Zekâ*. İstanbul: Girdap Kitap.

Aydın, O. Ş. (2018). *Şöhret Kültürü*. İstanbul: İmge Kitabevi.

Barden, N., & Williams, T. K. (2007). *Words and Symbols—Language and Communication in Therapy* (M. Jacobs, Ed.). Berkshire: Open Universty Press.

Baron, N. S. (2008). *Always On Language in an Online and Mobile World*. New York: Oxford Universty Press.

Barthes, R. (1979). *Göstergebilim İlkeleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Barthes, R. (1996). *S/Z Roland Barthes*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Barthes, R. (2012). *Göstergebilimsel Serüven* (M. Rifat & S. Rifat, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Barthes, R. (2017). *Görüntünün Retoriği, Sanat ve Müzik* (2.; A. Koş & Ö. Albayrak, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Baudrillard, J. (1974). *Tuketim toplumu = La société de consommation* (H. Deliceçaylı & F. Keskin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Baudrillard, J. (2016). *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm* (4.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

BBC News Türkçe [Haber]. (2012, Mayıs 25). Geliş tarihi 01 Haziran 2022, website: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/05/120525_oldest_music_instruments#:~:text=Almanya'da%20yap%C4%B1lan%20bir%20kaz%C4%B1,mamut%20di%C5%9Flerinden%20yap%C4%B1lan%20fl%C3%BCtler%20bulundu.

Bektaş, D. (1992). *Çağdaş Grafik Tasarımının Gelişimi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Benjamin, W. (2013). *Fotoğrafın Kısa Tarihi* (2.). İstanbul: Agora Kitaplığı.

Bickerton, D. (2016). *Adem'in Dili İnsan Lisanı Nasıl Yarattı Lisan İnsanı Nasıl Yarattı* (3. bs; M. Doğan, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Bilgin, N. (2014). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi* (3. bs). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Birkiye, A. (1984). *Yapısalcılığın Eleştirisine Doğru*. İstanbul: Varlık Yayınları.

Bleeker, M. (2010). Corporeal Literacy: New Modes of Embodied Interaction in Digital Culture. İçinde S. Bay-Cheng, C. Kattenbelt, A. Lavender, & R. Nelson (Ed.), *Mapping Intermediality in Performance*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Bloomfield, L. (1984). *Language*. Chicago: University of Chicago Press.

Bourdieu, P. (1995). *Pratik Nedenler Eylem Kuramı* (H. Tufan, Çev.). İstanbul: Kesit Yayıncılık.

Bourdieu, P. (1997). *Toplum Bilim Sorunları* (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Kesit Yayıncılık.

Bourdieu, P. (1999). *Sanatın Kuralları* (N. K. Sevil, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Bourdieu, P. (2015a). *Ayrım* (1.; D. Fırat & G. Berkkurt, Çev.). Ankara: Heretik Basın Yayın.

Bourdieu, P. (2015b). *Bilimin Toplumsal Kullanımları* (2. bs). Ankara: Heretik Yayıncılık.

Bourdieu, P. (2015c). *Devlet Üzerine—Colleg de France Dersleri (1989—1992)* (1.; A. Sümer, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Bourdieu, P. (2019). *Bir Pratik Teorisi İçin Taslak—Kabiliye Üzerine Üç Etnoloji Çalışması*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Bourdieu, P., & Chartier, R. (2014). *Sosyolog ve Tarihçi* (Z. Karaca, Çev.). İstanbul: Açılım Kitap.

Bourdieu, P., & Passeron, J.-C. (2014). *Varisler—Öğrenciler ve Kültür* (1. bs; L. Ünsaldı & A. Sümer, Çev.). Ankara: Heretik Yayıncılık.

Cambridge Dictionary [Sözlük]. (2023, Mayıs 28). Geliş tarihi 28 Mayıs 2023, gönderen Post Truth website: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/post-truth

Carroll, B. (2017). *Writing and editing for digital media* (Third edition). New York: Routledge.

Carter, R., Meggs, P. B., & Day, B. (2012). *Typographic Design: Form and Communication* (5th ed). New Jersey: John Wiley & Sons.

Cassirer, E. (1980). *İnsan Üstüne Bir Deneme*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cassirer, E. (2005). *Sembolik Formlar Felsefesi II - Mistik Düşünme*. Ankara: Hece Yayınları.

Cassirer, E. (2011). *Sembol Kavramının Doğası* (M. Köktürk, Çev.). Ankara: Hece Yayınları.

Castells, M. (2005). *Ağ Toplumunun Yükselişi* (E. Kılıç, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castells, M. (2016). *İletişim Gücü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Caunce, S. (2011). *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi* (B. B. Can & A. Yalçınkaya, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Chandler, D., & Munday, R. (2018). *Medya ve İletişim Sözlüğü* (1. bs). İstanbul: İletişim Yayınları.

ChatCPT. (2023, Mayıs 13). Geliş tarihi 13 Mayıs 2023, gönderen chat.openai.com

Chatfield, T. (2012). *Dijital Çağa Nasıl Uyum Sağlarız*. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Chomsky, N. (2002). *Dil ve zihin* (A. Kocaman, Çev.). Ankara: Ayraç Yayınevi.

Chomsky, N. (2014). *Dilin Mimarisi* (İ. K. Bayırlı, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

CNN Int. (2023, Mayıs 28). Geliş tarihi gönderen CNN International website: https://edition.cnn.com/

Copleston, F. (2010). *Felsefe Tarhi—Alman İdealizmi* (3.; A. Yardımlı, Çev.). İstanbul: İdea Yayınevi.

Crowley, D. J., & Heyer, P. (2014). *İletişim Tarihi: Teknoloji, Kültür, Toplum* (4. bs; S. Öztürk, Ed.; B. Ersöz, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Crystal, D. (2019). *Dilin Kısa Tarihi* (2.; T. Göbekçin, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.

Çağlar, Ş. (2017). *Şövalyelik Mesleği Gazeteciliğe Sosyal Medya Etkisi*. İstanbul: Literatürk Academia.

Çakmak, V. (2018). Mobil İletişim Bağlamında Mobil Oyunlar: Yürü, Keşfet, Yakala, Biriktir, Pokemon GO! İçinde V. Çakmak & S. Çavuş (Ed.), *Dijital Kültür ve İletişim*. (ss. 309-333) İstanbul: Literatürk Academia.

Çeğin, G., Göker, E., Arlı, A., & Tatlıcan, Ü. (Ed.). (2014). *Ocak ve Zanaat—Pierre Bourdieu Derlemesi* (3. bs). İstanbul: İletişim Yayınları.

Damasio, A. R. (1995). *Descartes' Error: Emotion, Reason and the Human Brain* (18.). New York: Quill.

DATA Aİ. (2023). State of Mobile 2023. Geliş tarihi gönderen DATA AI website: https://www.data.ai/en/go/state-of-mobile-2023/

Dean, J. (2021, Ocak 12). Google Research: Looking Back at 2020, and Forward to 2021 [Reserch]. Geliş tarihi 03 Haziran 2022, gönderen Google AI Blog website: https://ai.googleblog.com/2021/01/google-research-looking-back-at-2020.html

Dennis, T. E. (2020, Mayıs 9). Elon Musk predicts human language will be obsolete in as little as five years: "We could still do it for sentimental reasons" [Haber]. Geliş tarihi 08 Haziran 2023, gönderen The Independent website: https://www.independent.co.uk/tech/elon-musk-joe-rogan-podcast-language-neuralink-grimes-baby-a9506451.html

Dessalles, J.-L., Picq, P., & Victori, B. (2014). *Dilin Kökenleri* (A. Altınörs, Çev.). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Diakov, V., & Kovalev, S. (2008). *İlkçağ Tarihi* (Ö. İnce, Çev.). İstanbul: Yordam Kitap.

Dijk, J. V. (2018). *Ağ Toplumu* (Ö. Sakin, Çev.). İstanbul: Kafka Yayınevi.

Dunnewijk, T., & Hultén, S. (2007). A brief history of mobile communication in Europe. *Telematics and Informatics, 24,* 164-179. https://doi.org/10.1016/j.tele.2007.01.013

Eagleman, D. (2013). *Incognito: Beynin Gizli Hayatı*. İstanbul: Domingo Yayınevi.

Eagleman, D., & Brandt, A. (2019). *Yaratıcı Tür* (3. bs). İstanbul: Domingo.

Ege, B. (20212). Alan Turing Bilgisayar Bilimlerinin Babası. *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, (Eylül), 46-49.

Eliade, M. (2001). *Mitlerin Özellikleri* (2. bs). İstanbul: Om Kitabevi.

Erdal, G. (2015). *İletişim ve Tipografi*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.

Erdoğan, İ. (2011). *İletişimi Anlamak*. Ankara: Erk Yayınları.

Erdoğan, İ. (t.y.). İrfan Erdogan [Eğitim]. Geliş tarihi gönderen Yapısalcılık ve İnsanın Merkezden Edilişi. Erişim tarihi:20.07.2022. http://www.irfanerdogan.com/makaleler4/structuralism.htm#_ftn1

Eriksen, T.H., & Nielsen, F.S. (2013). A History of Antropology (2. Bs). London: Pluto Press

Esperanto. (2023, Mayıs 27). Geliş tarihi 27 Mayıs 2023, gönderen https://esperanto.net/tr/

Faulmann, K. (2001). *Yazı kitabı: Tüm yerkürenin, tüm zamanların yazı göstergeleri ve alfabeleri* (I. Arda, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Feyerabend, P. K. (1995). *Bilgi Üzerine Üç Söyleşi* (C. Güzel & L. Kavas, Çev.). İstanbul: Metis.

Finnegan, R. H. (2012). *Oral Literature in Africa*. Cambridge: Open Book Publishers.

Fischer, S. R. (2013). *Dilin Tarihi* (M. Güvenç, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Fiske, J. (2017). *İletişim Çalışmalarına Giriş* (5. bs; S. İrvan, Çev.). Ankara: Pharmakon Yayınevi.

Fiske, J., & Hartley, J. (2003). *Reading Television* (2. bs). New York: Routledge.

Foucault, M. (2015). *Büyük Yabancı: Dil, Delilik ve Edebiyat Üstüne Konuşmalar* (S. Kılıç, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Freire, P., & Macedo, D. (1998). *Okuryazarlık: Sözcükleri ve Dünyayı Okuma* (S. Ayhan, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Fridriksson, J., & Smith, K. (2016). Neuroplasticity Associated with Treated Aphasia Recovery. İçinde G. Hickok & S. Small L. (Çev.), *Neurobiology of Language*. Oxford: Elsevier.

Fromkin, V. A., Curtiss, S., Hyams, B., Keating, P. A., Koopman, H., Munro, P., … Szabolcsi, A. (2000). *Linguistics—An Introduction to Linguistic Theory*. Massachusetts: Blackwell Publising.

Fuchs, C. (2015). *Dijital Emek ve Karl Marks*. Ankara: NotaBende Yayınları.

Garcia-Swartz, D. D., & Campbell-Kelly, M. (2022). *Cellular: An economic and business history of the international mobile-phone industry*. 1(1), 8-13. Massachusett: The MIT Press.

Gere, C. (2018). *Dijital Kültür* (2. bs; A. Akın, Çev.). Konya: Salon Yayınları.

Giannoulis, E., & Wilde, L. R. A. (2020). *Emoticons, Kaomoji and Emoji—The Transformation of Communication in The Digital Age*. London: Routledge

Giddens, A. (1987). *Social Theory and Modern Sociology*. Stanford: Stanford University Press.

Goody, J. (2011). *Yaban Aklın Evcilleştirilmesi* (K. Değirmenci, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Goody, J. (2013). *Yazılı ve Sözel Arasında Etkileşim: Okuryazarlık, Aile, Kültür ve Devlet Üzerine İncelemeler* (O. Bulut, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Google Play. (2023, Mayıs 13). Geliş tarihi gönderen Google Store website: https://play.google.com/store/search?q=chat%20bot&c=apps

Google Translate. (2023, Mayıs 28).

Günay, M. (2004). *Metinlerle Felsefeye Giriş*. Adana: Karahan Yayınları.

Günay, V. D. (2002). *Göstergebilim Yazıları*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Güngör, N. (2018). *İletişim: Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Güvenç, B. (2003). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hançerlioğlu, O. (1999). *Düşünce Tarihi* (8. bs). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Heo, M. (2018). Chatbot as a New Business Communication Tool: The Case of Naver TalkTalk. *Busines Communication Research an Practise*, (1), 41-45.

Herman, E. S., & Chomsky, N. (2012). *Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politiği* (2. bs; E. Abadoğlu, Çev.). İstanbul: Bgst Yayınları.

Hickok, G., & Small, S. (2016). The Neurobiology of Language. İçinde G. Hickok & S. Small (Çev.), *Neurobiology of Language*. Oxford: Elsevier.

Hill, J., Ford, W. R., & Farreras, I. G. (2021). Real conversations with artificial intelligence: A comparison between human–human online conversations and human–chatbot conversations. *Computer in Humam Behavior*, (122), 245-250.

Hilmes, M., & Jacobs, J. (2021). *The Television History Book*. London: British Film Institute.

Hobbs, R. (2017). *Create to Learn: Introduction to Digital Literacy*. Hoboken, NJ, USA: Wiley, Blackwell. Geliş tarihi gönderen https://www.google.com.tr/books/edition/Create_to_Learn/jU8nDwAAQBAJ?hl=tr&gbpv=1&dq=digital+literacy&printsec=frontcover

Hooke, S. H. (2015). *Ortadoğu Mitolojisi: Mezopotamya, Mısır, Filistin, Hitit, Musevi, Hıristiyan Mitosları* (5. bs; A. Şenel, Çev.). Ankara: İmge.

https://turkiye.ai/. (t.y.). *Yapay Zeka Zaman Çizelgesi*. Türkiye Yapay Zeka İnisiyatifi (TRAI). Geliş tarihi gönderen https://turkiye.ai/kaynaklar/yapay-zeka-zaman-cizelgesi/

Hürmeriç, P. (2012). Kişilerarası İletişimde Anlam Çözümleme Yöntemi olarak Beden Dili Okuma. İçinde Ö. Güllüoğlu (Ed.), *Görsel Metin Çözümleme*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Ito, M., Horst, H. A., Bittanti, M., boyd, danah, Herr Stephenson, B., Lange, P. G., … Tripp, L. (2009). *Living and Learning with New Media: Summary of Findings from the Digital Youth Project.* The MIT Press. https://doi.org/10.7551/mitpress/8519.001.0001

Jacquinot-Deleunay, G. (2016). Eğitim ve İletişim Arasındaki İlişkiler. İçinde J. Perriault (Ed.), & H. Köse (Çev.), *İletişim Biliminin Unutulmuş Kökenleri*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Jakobson, R., & Halle, M. (2002). *Fundamentals of Language* (2. bs). Berlik: Mouton de Gruyter.

Jenkins, H. (2018). *Cesur Yeni Medya—Teknolojiler ve Hayran Kültürü* (2. bs). İstanbul: İletişim.

McCarthy, J. (2023). Geliş tarihi 08 Haziran 2023, gönderen Stanford University website: http://jmc.stanford.edu/general/index.html

Jung, C. G. (2009). *İnsan ve Sembolleri* (4. bs; A. N. Babaoğlu, Çev.). İstanbul: Okuyanus.

Kandel, E. R. (2016). *Belleğin Peşinde Yeni Bir Zihin Biliminin Doğuşu* (2. bs; M. Doğan, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Karasar, N. (2000). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (10. bs). Ankara: Nobel Yayın.

Kartari, A. (2016). *Kültür, Farklılık ve İletişim: Kültürlerarası İletişimin Kavramsal Dayanakları* (2. bs). İstanbul: İletişim.

Keat, R., & Urry, J. (2001). *Bilim olarak sosyal teori* (N. Çelebi, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Kejanlıoğlu, D. B. (2004). *Türkiye'de Medyanın Dönüşümü*. İstanbul: İmge Kitabevi.

Kemp, S. (2023, Mayıs 27). *DIGITAL 2023: GLOBAL OVERVIEW REPORT*. Geliş tarihi gönderen Datareportal website: https://datareportal.com/reports/digital-2023-global-overview-report?utm_campaign=Digital_2023&utm_content=Article_Hyperlink&utm_medium=Article&utm_source=DataReportal

Koselleck, R. (2009). *Kavramlar Tarihi: Politik ve Sosyal Dilin Semantiği ve Pragmatiği Üzerine Araştırmalar* (A. Dirim, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Kramer, S. N. (1999). *Sümer Mitolojisi* (H. Koyukan, Ed.). Cağaloğlu, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Kulshreshth, A., Anand, A., & Lakanpal, A. (2019). Neuralink- An Elon Musk Start-up Achieve symbiosis with Artificial Intelligence. *2019 International Conference on Computing, Communication, and Intelligent Systems (ICCCIS)*, 105-109. Greater Noida, India: IEEE. https://doi.org/10.1109/ICCCIS48478.2019.8974470

Laughey, D. (2010). *Medya Çalışmaları—Teoriler ve Yaklaşımlar* (A. Toprak, Çev.). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Leach, E. (1985). *Levi-Strauss*. İstanbul: AFA Yayıncılık.

Lee, E. A. (2017). *Dijital Ruh* (A. Uysal & G. Uysal, Çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Lerner, F. A. (2007). *Kütüphanelerin Hikayesi: Yazının İcadından Bilgisayar Çağına* (D. Çenkciler, Çev.). İstanbul: Bileşim Yayınevi.

Lull, J. (2001). *Medya, İletişim, Kültür* (N. Güngör, Çev.). Ankara: Vadi Yayınları.

Lundbyf, K., & Ronning, H. (2014). Medya-Kültür-İLetişim: Medya Kültürü Aracılığıyla Modernliğin Yorumlanışı. İçinde S. İrvan (Ed.), *Medya Kültür Siyaset* (3. bs). Ankara: Pharmakon Yayınevi.

Mazlish, B. (1995). *The Fourth Discontinuity—Human and Machines*. New Heaven: Yale University Press.

McLuhan, M. (2020). *Gutenberg Galaksisi—Tipografik İnsanın Oluşumu* (5. bs; G. Çağalı Güven, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. Geliş tarihi gönderen https://www.yapikrediyayinlari.com.tr/gutenberg-galaksisi-tipografik-insanin-olusumu.aspx

McLuhan, M., & Powers, B. R. (2001). *Global Köy* (B. Ö. Düzgören, Çev.). İstanbul: Scala Yayıncılık.

Meggs, P. B., & Purvis, A. W. (2012). *Meggs' History of Graphic Design* (5th ed). New Jersey: John Wiley & Sons.

Mengüşoğlu, T. (2015). *İnsan Felsefesi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Menn, L. (t.y.). Neurolinguistics [Topluluk]. Geliş tarihi 25 Mayıs 2022, gönderen Linguistic Society of America website: https://www.linguisticsociety.org/resource/neurolinguistics

Meulen, A. G. (2012, Mart 23). Mathematical Linguistics [Education]. Geliş tarihi 24 Mayıs 2022, gönderen Oxford Bibliographies website: https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199772810/obo-9780199772810-0029.xml

Morgan, H. M. (1986). *Eski Toplum I* (Ü. Oskay, Çev.). İstanbul: Payel Yayınları.

Neuman, W. L. (2017). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri—Nitel ve Nicel Yaklaşımlar -2* (9. bs). Ankara: Yayın Odası.

Neuralink. (2023). Geliş tarihi 08 Haziran 2023, gönderen Neuralink website: https://neuralink.com/

Nilsson, N. J. (2018). *Yapay Zekâ / Geçmişi ve Geleceği* (M. Doğan, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Nordist, R. (2020, Aralık 3). An Introduction to Historical Linguistics [Reference Site]. Geliş tarihi 22 Mayıs 2022, gönderen Https://www.thoughtco.com/ website: https://www.thoughtco.com/historical-linguistics-term-1690927

Olivier, D. (2015). *Yapısalcılık*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Olwal, A. (2022, Nisan 21). Hidden Interfaces for Ambient Computing [Reserch]. Geliş tarihi 04 Haziran 2022, gönderen Google AI Blog website: https://ai.googleblog.com/2022/04/hidden-interfaces-for-ambient-computing.html

Ong, W. J. (2015). *Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözün Teknolojileşmesi* (5. bs; S. P. Banon, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

OpenAI. (2023). *GPT-4 Technical Report*. https://doi.org/10.48550/ARXIV.2303.08774

Oskay, Ü. (2000). *XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişimin Kültürel İşlevleri* (3. bs). İstanbul: Der Yayınları.

Oskay, Ü. (2001). *İletişim ABC'si*. İstanbul: Der Yayınları.

Osseiran, A., Monserrat, J. F., & Marsch, P. (Ed.). (2016). *5G Mobile and Wireless Communication Tecnology* (1. bs). Cambridge: Cambridge University Press.

Ough, T. (2023, Nisan 3). The surprising ways cellphones have changed our lives. Geliş tarihi 07 Mayıs 2023, gönderen https://www.bbc.com/future/article/20230331-the-surprising-way-cellphones-changed-our-lives

Özarslan, M. (1998). *Folkroristik—Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı* (D. Yıldırım & Ö. Çobanoğlu, Ed.). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halkbilimi Anabilim Dalı. Anakara: Feryal Matbaacılık

Özbek, M. (2010). *50 Soruda İnsanın Tarihöncesi Evrimi*. İstanbul: Bilim ve Gelecek.

Palfrey, J., & Gasser, U. (2008). *Born Digital—Understanding The First Generation of Digital Natives*. New York: Basic Books Inc.

Panda, M., & Tripathy, B. K. (2018). Internet of Things and Artificial Intelligence: A New Road to the Future Digital World. İçinde B. K. Tripathy & J. Anuradha (Ed.), *Internet of Things (IoT)* (1. bs, ss. 42-57). London: CRC Press.

Piaget, J. (1999). *Çocukta Zihinsel Gelişim* (H. Portakal, Çev.). İstanbul: Cem Yayınevi.

Piaget, J. (2007). *Yapısalcılık*. İstanbul: Doruk Yayımcılık.

Pichai, S. (2023, Şubat 6). An important next step on our AI journey. Geliş tarihi 27 Mayıs 2023, gönderen Google Blog website: https://blog.google/technology/ai/bard-google-ai-search-updates/

Platon. (2015). *Mektuplar* (2. bs; F. Akderin, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.

Platon. (2010). *Diyaloglar* (7. bs). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Platon. (2022). *Sokrates'in Savunması* (F. Akderin, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.

Poe, M. T. (2019). *İletişim Tarihi: Konuşmanın Evriminden İnternete Medya ve Toplum* (2. bs; U. Y. Kara, Çev.). İstanbul: Islık Yayınları.

Postman, N. (1994). *Televizyon: Öldüren Eğlence / Gösteri Çağında Kamusal Söylem* (O. Akınbay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Prakash, S. (1991). Paninian Method of Linguistic Analysis. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi*, *35*(2), 241-246.

Ramachandran, V. S. (2015). *Öykücü Beyin: Bir Nöroloğun Bizi İnsan Kılanın Ne Olduğuna Dair Arayışı* (A. C. Çevik, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınevi.

Renan, E. (2015). *Dilin Kökeni Üzerine* (2. bs; S. A. Atınörs, Çev.). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Rifat, M. (2009). *Göstergebilimin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.

Rifat, M. (2019). *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları—1* (7. bs). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Roberts, J. M. (2015). *Avrupa Tarihi* (F. Aytuna, Çev.). İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Rommetveit, K. (2022). Post-truth—Anotler fork in modernity's path. K. Rommetveit (Ed.), *Post-Truth Imaginations—New Starting Points for Critque of Politics and Technoscience*. (pp. 1-30) New York: Routledge.

Rousseau, J.-J. (2011). *Dillerin Kökeni Üstüne Deneme: Melodi ve Müziksel Taklit ile İlişki İçinde* (Ö. Albayrak, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Russell, B. (1994). *Batı Felsefesi Tarihi—İlk Çağ* (M. Sencer, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.

Saldana, J. (2023). *Nitel Araştırmalar İçin Kodlama El kitabı* (3. bs; A. Tüfekçi & S. N. Şad, Çev.). Ankara: Pegem Akademi.

Saran, N. (1992). *Antropoloji*. İstanbul: İnkılap.

Saussure, F. D. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri* (B. Vardar, Çev.). İstanbul: Multilingual Yayınları.

Sayın, Ö. (2014). *Göstergebilim ve Sosyoloji*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Searle, J. R. (2015). *Zihin Dil ve Toplum: Gerçek Dünyada Felsefe* (2. bs; A. Tural, Çev.). İstanbul: Litera Yayıncılık.

Smith, P. (2007). *Kültürel Kuram* (2. bs; S. Güzelsarı & İ. Gündoğdu, Çev.). İstanbul: Babil Yayınları.

Sontag, S. (2008). *Fotoğraf Üzerine*. Istanbul: Agora Kitaplığı.

Stanford University, P. (2014, Şubat 26). Computational Linguistics [Encyclopedia]. Geliş tarihi 22 Mayıs 2022, gönderen Stanford Encyclopedia of Philosophy website: https://plato.stanford.edu/entries/computational-linguistics/

Stark, L., & Kate, C. (2015). The Conservatism of Emoji: Work, Affect, and Communication. *Social Media + Society*, (July-December), 1-11. https://doi.org/DOI: 10.1177/2056305115604853

Strauss, L. C. (1994a). *Hüzünlü Dönenceler* (Ö. Bozkurt, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Strauss, L. C. (1994b). *Yaban Düşünce* (T. Yücel, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Strauss, L. C. (1997). *Irk, Tarih ve Kültür* (3. bs). İstanbul: Metis Yayınları.

Strauss, L. C. (2012). *Yapısal Antropoloji* (A. Kahiloğulları, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Strauss, L. C. (2013). *Mit ve Anlam*. İstanbul: İthaki Yayınevi.

Strauss, L. C. (2014). *Modern Dünyanın Sorunları* (2. bs). İstanbul: Metis Yayınları.

Strauss, L. C. (2015). *Bakmak, dinlemek, okumak* (Ö. B. Albayrak, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Swartz, D. (2011). *Kültür ve İktidar—Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi* (E. Gen, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

TDK. (2023, Mayıs 27). Türk Dil Kurumu [Sözlük]. Geliş tarihi 27 Mayıs 2023, gönderen Güncel Türkçe Sözlük website: https://sozluk.gov.tr/

The State of Mobile Internet Connectivity Report 2022. (t.y.). Geliş tarihi gönderen GSMA website: https://www.gsma.com/r/somic/

Thompson, J. B. (2019). *Medya ve Modernite* (S. Öztürk, Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Thompson, P. (1999). *Geçmişin Sesi: Sözlü Tarih* (Ş. Layıkel, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tomasello, M. (2014). *İnsan İletişiminin Kökenleri* (G. Koca, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Törenli, N. (2005). *Yeni Medya Yeni İletişim Ortamı: Bilişim teknolojileri temelinde haber medyasının yeniden biçimlenişi. Ankara*: Bilim Sanat Yayınları.

Turner, J. (2007). *Human Emotions—A sociological theory*. London: Routledge.

Twitter [Sosyal Medya]. (2023, Mayıs 28). Geliş tarihi gönderen Emmanuel Macron website: https://twitter.com/EmmanuelMacron/status/1661802975235375118?cxt=HHwWnIC8mYvA9I8uAAAA

Uçar, T. F. (2019). *Görsel İletişim ve Grafik Tasarım* (10. bs). İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Underhill, J. W. (2009). *Humboldt, Wordview and Language*. Edinburg: Edinburg University Press.

Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Wang, F.-Y., Miao, Q., Li, X., Wang, X., & Lin, Y. (2023). What Does ChatGPT Say: The DAO from Algorithmic Intelligence to Linguistic Intelligence. *IEEE/CAA Journal of Automatica Sinica*, *10*(3), 575-579. https://doi.org/10.1109/JAS.2023.123486

Williams, R. (1989). *İkibine doğru* (E. Tarım, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Williams, R. (1993). *Kültür* (S. Aydın, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Williams, R. (2003). *Televizyon Teknoloji ve Kültürel Biçim* (2. bs; A. U. Türkbağ, Çev.). Ankara: Dost Yayınları.

Wimmer, F. M. (2009). *Kültürlerarası Felsefe* (M. Tüzel, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Wingfiel, C., & Connell, L. (2022). Understanding the Role of Linguistic Distributional Knowledge in Cagnition. *Language, Cognition and Neuroscience*. 37(10), 1220-1270, https://doi.org/10.1080/23273798.2022.2069278

Xu, A., Liu, Z., Guo, Y., Sinha, V., & Akkiraju, R. (2017). In Proceedings of the 2017 CHI conference on human factors in computing systems. *A new chatbot for customer service on social media*, 3506-3510.

Yaylagül, L. (2009). *Kitle İletişim Kuramları* (9.). Ankara: Dipnot Yayınları.

Yaylagül, Ö. (2015). *Göstergebilim ve Dil*. Ankara: Hece Yayınları.

Yıldız, Ş. (2005). *Dil Kültür İletişim ve Medya*. Ankara: Sinemis.

Yücel, T. (2008). *Yapısalcılık: Deneme* (2. basım). İstanbul: Can Yayınları.

Yücel, T. (2012). *İnsan Yazdığı Şeydir* (R. Kızıler, Ed.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.